

ONVENDITY
OF
TORONTO
LIBRARY

Bib. Lit

Der

Text des Buches Hiob

untersucht

von

Lic. Dr. Georg Beer,

Privatdozenten der Theologie an der Universität Halle.

Mit Unterstützung der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

117377111

Marburg.

N. G. Elwertsche Verlagsbuchhandlung. 1897. And the second second

Dem Andenken

August Dillmanns

gewidmet.

Vorwort.

Έν ταῖς θείαις γραφαῖς ἰῶτα εν ἢ μίαν κεραίαν οὐν ἀζήμιον παραδραμεῖν, ἀλλὰ πάντα διερευνᾶσθαι χρή.
Chrysostomus, J. P. Migne, t. 59, p. 203.

Die freundliche Aufnahme, die dem ersten Hefte¹) des vorliegenden Werkes allenthalben zu teil geworden ist, hat mich ermutigt, die beiden letzten Drittel des Hiobbuches in gleicher Weise zu behandeln.

Dass solche "Kleinarbeit" aus besonderer Liebhaberei für diese Art wissenschaftlicher Thätigkeit von mir unternommen worden wäre, kann ich nicht gerade behaupten. Ich halte aber die Durchforschung des Einzelnen und Einzelsten für dringend nötig, wenn wir in der Exegese des Alten Testamentes ein wenig weiter kommen wollen und habe mich daher gern und geduldig der ebenso mühsamen wie zeitraubenden Arbeit unterzogen und sie mit wachsender Lust und Liebe zu Ende geführt.

Der Plan zu dem Werke stammt aus dem Jahre 1893. Damals begann ich das Manuskript zu einer Vorlesung über Hiob für das kommende Semester auszuarbeiten. Um diese Zeit erschien die von C. Siegfried besorgte kritische Ausgabe des Hiob, durch die die P. Haupt'sche "Regenbogenbibel" in glücklicher Weise inauguriert wurde, und veranlasste mich zu einer Nachprüfung der textkritischen Ergebnisse des Herausgebers. So wurde ich zunächst zu einer eingehenden Beschäftigung mit den Versionen geführt, in

¹⁾ Erschien unter dem Titel: Der Text des Buches Hiob. Erstes Heft. Kap. I—XIV. Marburg, N. G. Elwert, 1895.

denen die ältere Textüberlieferung des Hiob niedergelegt ist. Da den Zwecken jeder blossen kritischen Ausgabe der alttestamentlichen Schriften fernliegt, die vor der Nivellierungsarbeit der Massorethen liegende Entwicklung des Textes zur Anschauung zu bringen, und da mir die Wichtigkeit einer solchen Arbeit für die Erklärung des Buches Hiob bald einleuchtete, so beschloss ich für Hiob das Gleiche zu versuchen, was C. H. Cornill mit Erfolg für Ezechiel gethan hat. Wenn ich nun auch, ohne unbescheiden zu werden, sagen kann, dass ich in dankbarer Benützung der grundlegenden Leistungen von A. Merx und G. Bickell in grösserem Umfange und vielleicht auch etwas tiefer als diese die alten Versionen des Hiobbuches durchgearbeitet habe, so bin ich mir doch wohl bewusst, dass erneute Untersuchung noch manches brauchbares Material zu Tage fördern wird, und stelle jede solche Nachlese unter das Motto Richt, 8,2. Jedoch durfte ich mich, auch hier dem Vorbilde Cornills nachstrebend, nicht damit begnügen, etwaige Abweichungen der alten Vertenten vom massorethischen Texte sklavisch zu buchen und so einen Beitrag zur Textgeschichte des Hiob zu bieten. Die Rückübersetzung der Versionen in ihre hebräische Vorlage ist in vielen, oder geradezu allen Fällen von der Glaubwürdigkeit des textus receptus selbst abhängig. So ergab sich mir ungesucht die andere Aufgabe, den überlieferten Text auf seine Autorität hin zu prüfen und kritisch festzustellen, teils mit Hülfe der Versionen, teils, wo diese im Stiche lassen, durch Konjektur. Dass ich in letzter Hinsicht keinen Konjekturensport zu betreiben bestrebt gewesen bin, kann ich mit gutem Gewissen versichern. Freilich hat jede Konjektur etwas Subjektives an sich und darf nicht auf Die alttestamentliche jedermanns Zustimmung rechnen. Wissenschaft steht nun aber einmal jetzt im Zeichen der Textkritik — die Bibelwerke von E. Kautzsch und P. Haupt sind beredte Zeugen dafür - und obgleich dem Subjektivismus hie und da auf diesem Gebiete zu wenig Zaum angelegt wird, hat sich hinsichtlich der Heilung mancher Schäden des massorethischen Textes schon ein gewisser Consensus

gebildet, so dass von dem weiteren ernsthaften Betriebe dieser von allen theologischen Richtungen als notwendig empfundenen "Critica Sacra" Segen für die alttestamentliche Philologie und Theologie zu erwarten ist. Will doch die Textkritik durchaus nicht, wie zuweilen ängstliche Gemüter besorgen, das Ansehen des überlieferten Bibelwortes unterminieren, sondern, echt protestantischen Grundsätzen folgend, den Buchstaben durch den Geist verklären, indem sie durch An- und Nachempfinden des Gesamtinhaltes die einzelne beschädigte Stelle dem Original künstlerisch anzunähern versucht und somit für die Ehre des unverfälschten Schriftwortes eintritt.

Die Ankündigung von dem Erscheinen der Hiobkommentare von K. Budde1) und B. Duhm machte mich anfangs in dem Entschlusse wankend, die Fortsetzung meines ersten Heftes zu veröffentlichen. Wenn ich trotzdem nach dem wirklichen Erscheinen des erstgenannten Buches -Duhms Kommentar kam erst heraus, als bereits meine Arbeit bis Kap. 32 fertig gedruckt war - meine frühere Absicht wieder aufnahm und ausführte, so war dabei für mich vor allem der Gesichtspunkt massgebend, dass Buddes Werk andere Ziele als das meinige verfolge und auf die eigentliche Textentstehung naturgemäss keine grössere Rücksicht nehmen könne. Zudem glaubte ich, dass vielleicht meine Herstellung des Textes da, wo ich von Budde (und Duhm) abweiche, künftigen Bearbeitern des Hiobbuches Anlass zu Widerspruch oder Zustimmung geben und damit zu einer Förderung in der Erklärung der in der alttestamentlichen

¹⁾ Da Budde während des Druckes seines Werkes auf seinen Wunsch mein Manuskript von Kap. 15 bis 21 zur Verfügung hatte, habe ich seinen als Ganzes vortrefflichen und verdienstvollen Kommentar erst von Kap. 22 an für die weitere Ausarbeitung meines Ms. benutzt. Duhms Kom. habe ich von Kap. 33 an für die Revision der Korrekturbogen und von Kap. 38 an für die letzte Durchsicht meines Ms. verglichen. Freilich war mir das Studium der äusserst scharfsinnigen und geistreichen Arbeit Duhms oft dadurch verleidet, dass ihr Verf. seit dem Erscheinen seines Jesajakommentars in der Kunst, verdiente Mitforscher in nicht grade liebenswürdiger Weise zu behandeln, noch bedeutende Fortschritte gemacht hat,

Litteratur einzig dastehenden, grossartigen und herzerschütternden Dichtung etwas beitragen könne. So hoffe ich, dass meine Publikation nicht ganz post festum kommt.

Absichtlich habe ich mich bei meinen Untersuchungen von keinem bestimmten strophischen oder metrischen Schema leiten lassen. In dem Aufbau einzelner Kapitel ist mir das Vorhandensein vierzeiliger Strophen ganz gewiss. Ob aber von diesen sicheren Daten aus die Annahme nötig wird, dass das ganze ursprüngliche Gedicht in gleicher Weise strophisch gegliedert sei, bedarf noch weiterer, gründlicher Untersuchung. Duhm stellt die vierzeilige Strophe für die ganze Dichtung, wie noch manches Andres, als selbstverständliches Dogma hin S. 17. Wenn von einer Metrik im Hiobbuche geredet werden darf, so scheint mir Duhm auf der richtigen Fährte zu sein mit seiner Theorie der Hebungen, die er schon bei Jesaja - freilich auch dort ohne Begründung - angewendet hat. Auch hier bedarf es noch weiterer, besonnener Untersuchung. Unter diesen Umständen hielt ich zunächst für ratsamer, die eigentliche Wortkritik mit keiner strophischen oder metrischen Kritik zu verquicken. Das schliesst natürlich nicht aus, dass hier und da unter Berücksichtigung des äusseren Gleichmasses der Verse und Versteile Textänderungen notwendig werden.

Gern hätte ich eine Besprechung der für die alttestamentliche Textkritik die Bedeutung von Handschriften besitzenden Versionen in Form von Prolegomena dem ganzen Werk vorausgeschickt. Was mich davon abhielt, war besonders der Umstand, dass eine solche Charakteristik, wenn sie Anspruch auf bleibenden Wert haben will, im Rahmen der Entstehungsgeschichte jener Übersetzungen gegeben werden muss, was bei dem gegenwärtigen Stande der LXX-, Peschitto-, Targum- und Vulgatakritik einfach noch nicht ausführbar ist. Auch hier sind noch statistische Detailforschungen notwendig. Einen Anfang dazu habe ich in ZATW 96, S. 297 ff. und 97, S. 97 ff. gemacht.

Einzelne Bücher des S. X ff. neugedruckten und erweiterten Litteraturverzeichnisses des ersten Heftes sind mir

erst im Laufe der Arbeit bekannt geworden. Da die Untersuchung von Kap. I—XIV als besonderes Heft erschien, musste, um die Verbindung mit dem Vorangehenden herzustellen, S. 89 zweimal gedruckt werden. Die Drucklegung von S. 89 an wurde von der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft mit einer grösseren Summe subventioniert, wofür ich auch an dieser Stelle meinen ergebensten Dank ausspreche. Bei dem grössten Teil der ersten Korrekturen hat mir Herr st. theol. Max Wasner aus Oberschlesien dankenswerte Beihilfe geleistet.

Indem ich die Arbeit dem Andenken August Dillmanns widme, will ich meinen Dank gegen den ehemaligen Lehrer und zugleich meine Hochachtung gegen den gründlichen und gelehrten Exegeten bekunden, dem die moderne Hiobforschung mit ihr Bestes verdankt.

Halle a. S., im Juli 1897.

Georg Beer.

Erklärung der Siglen.

I. Massorethischer Text.

- M Liber Jobi, S. Baer, Lipsiae 1875.
- Ken. Vetus Testamentum Hebraicum, B. Kennicott, Tom. sec., Oxonii 1780. Eine Zahl vor Ken. bedeutet die Anzahl, eine Zahl nach Ken. die Nummer der Händschriften.
- Rs. Variae Lectiones Veteris Testamenti, J. B. de Rossi, Vol. III, Parmae 1786. Scholia critica in v. t. libr., seu supplem. ad var. s. t. lect., J. B. de Rossi, Parmae 1798. Die Bedeutung der Zahlen wie bei Ken.

II. Alte Übersetzungen.

1. Alexandrinische Übersetzung.

- G Septuaginta, LXX.
  - A Codex Alexandrinus.
  - B Codex Vaticanus.
  - C Codex Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis.
  - S Codex Sinaiticus. Betreffs S¹, S² u. s. w., vgl. Nstl. S. 4, 5.
  - β Codex Vaticanus numero 346 = Prs. 248, vgl. Fld. S. 2.
  - x Codex Colbertinus numero 1952, vgl. Fld. S. 1.

Nstl. Veteris Testamenti Graeci Codices Vatic. et Sinait., E. Nestle, ed. II, Lipsiae 1887. Prs. Vetus Testamentum Graecum, R. Holmes, J. Parsons, Tom. tert., Oxonii 1823. — Die Bedeutung der Zahlen wie bei Ken.

Ald. Aldina
Compl. Complutensis anach den Angaben bei Prs.

Swt. The Old Testament in Greek, H. B. Swete, Vol. II, Cambridge 1891 (2. Aufl. 96).

Bick. De indole ac ratione versionis Alexandrinae in interpret. lib. Jobi, G. Bickell, Marburg 1863.

Cppll. Critica Sacra, L. Cappellus, herausgeg. v. Vogel u. Scharffenberg, Halae 1775—86.

Dill. Textkritisches zum Buche Ijob, A. Dillmann, Sitzungsberichte d. Akad. d. Wiss., Berl. 1890, S. 1345—73.

Hch. Essays in Biblical Greek, E. Hatch, Oxford 1889.

Hch.-Rdp. Concordance to the Septuagint, E. Hatch, H. Redpath, Oxford 1897.

Schl. Novus thesaur., Lexicon in LXX, J. F. Schleusner, Lipsiae 1820—21.

Tr. Concordant. graec. version., A. Trommii, Amstelod. 1718.

2. Spätere griechische Übersetzungen.

- A Aquila.
- Theodotion,
- Σ Symmachus.
- Fld. Origenis Hexaplorum quae supersunt, F. Field, Tom. II, Oxonii 1867.
- Klst. Analecta zur Septuaginta, Hexapla u. Patristik, E. Klostermann, Leipzig 1895.
- Ptr. Analecta sacra, Tom. III, J. B. Pitra, 1883.

3. Tochterübersetzungen der Septuaginta.

Translationis antiquae Arabicae libri Jobi quae supersunt, W.G.F. comes de Baudissin, Lipsiae 1870.

- Φ Des Hieronymus Uebertragung der griechischen Uebersetzung des Job, P. de Lagarde, Mittheil. 2 B., Goetting. 1887, S. 189—237. Vgl. ZATW 96, S. 297 ff. 97, S. 97 ff. Textkrt. Stud. z. B. Job, G. Beer.
  - $\mathfrak{H}^1$ Bodleianus 2426.
  - $\mathfrak{H}^2$ Turonensis 18.
  - Das Buch Hiob in Hieronym. Übersetzung nach einer St Gallener Handschrift, C. P. Caspari, Christiania 1893.
- R Die koptische Übersetzung.
- \$\mathbb{R}^1\$ Sacrorum Bibliorum fragmenta Copto-Sahidica, A. Ciasca, Vol. II, Romae 1889, S. 1—68. (Die oberägyptische oder sahidische Übersetzung.)
- R² The ancient Coptic version of the book of Job, H. Tattam, London 1846. (Die unterägyptische oder boheirische Übersetzung.)
- S Die syrische Übersetzung.
  - Codex Syro-hexaplaris Ambrosianus, A. M. Ceriani, Mediolani 1874.
  - ©2 Cod. Syr.-hexapl., H. Middeldorpf, Berol. 1835.
- a Psalterium Job Proverbia Arabice, P. de Lagarde, 1876 (Job S. 242 99, davon rechts die aus $\Re^2$ geflossne arabische Übersetzung).
- Sab. Bibliorum Sacrorum Latina e Versiones antiquae, P. Sabatier, Tom. prim., Remis 1743.

4. Targum.

T Targum.

T¹ Hagiographa Chaldaice, P. de Lagarde, Lipsiae 1873.

T² Der Text der Londoner Polyglotte 1656.

TI

TII die zu T vereinigten Targumim.

TIII

Behr. Bacher, Jüdische Monatsschrift XX, S. 208 ff.

Lew. Targum u. Midrasch z. B. Hiob, M. Lewin, Mainz 1895.

5. P.šitto..

P. šitto.

P¹ Der Text der Londoner Polyglotte.

P² Die Leesche Ausgabe, London 1823.

P³ Translatio Syra Pescitto Vet. Tet. ex cod. Ambrosiano, A. M. Ceriani, Mediolani 1876.

P4 Die Urmia Ausgabe 1852.

P⁵ Bar Hebraei Scholia in librum Jobi, H. Bernstein, Vratislaviae 1858.

a Die aus P geflossne arabische Übersetzung.

a¹ Psalterium Job etc. vgl. a, davon der arabische Text links.

a² Der Text der Londoner Polyglotte.

Mdl. Die Peschittha z. Hiob, A. Mandl, Budapest 1892.

Stn. De Syriaca libri Jobi interpretatione quae Peschîta vocatur, E. Stenij, Helsingforsiae 1887.

6. Vulgata.

V Vulgata.

V¹ Biblia sacra latina Hieron. interp., Heyse-Tischendorf, Lipsiae 1873.

V² Der Text der Londoner Polyglotte.

Now. Die Bedeutung des Hieronymus für die alttestl. Textkritik, W. Nowack, Götting. 1875.

7. Mittelalterliche Jüdische Übersetzungen.

B. Geq. D. Buch Ijob nach Saadia, Ben-Geqatilia, S. 75—115,
Beitr. z. Gesch. d. ält. Ausleg. d. A.T. v. H. Ewald
u. L. Dukes (Ew.-Duk.) Stuttgart 1844.

Saad. D. Buch Hiob übers. v. Gaon Saadia, J. Cohn, Altona 1889.

III. Weitere Hülfsmittel zur kritischen Bearbeitung des hebräischen Hiobtextes.

1. Hier wären an erster Stelle die zahlreichen neueren Kommentare und Beiträge zur Erklärung des Buches Hiob zu nennen. Ein ziemlich vollständiges Verzeichnis findet sich bei A. Dillmann, Hiob, 4. Aufl., Leipzig 1891, S. XXXIX/XL. Die abgekürzten Verfassernamen werden ohne Weiteres verständlich sein.

Bttch. Neue exeg.-krit. Ährenlese z. A.T., F. Böttcher, Leipzig 1863 65, Nr. 1382—1529.

Cheyne, the text of Job, Jewish Quarterly Review 97, T. K. Cheyne, S. 573 ff.

Giesbr. Gött. Gel. Anz. 95, F. Giesebrecht, S. 585 ff.

Gr. Com. z. d. Psalm., H. Graetz, Breslau 82/3, Bd. I, S. 121 ff.

Gunk. Schöpfung u. Chaos, H. Gunkel, Göttingen 1895.

Kgb. Beiträge z. Erkl. d. B. Hiob in Monatschr. f. Gesch.
u. Wissensch. d. Judent., B. Königsberger, Breslau
1896, S. 289 ff. (auch separ.).

Lag. Prophetae Chaldaice, P. de Lagarde, Lipsiae 1872, S. L.

Ley, D. metr. Beschaffenh. d. B. Hiob, J. Ley, in Th St Kr 95, S. 635 ff. u. 97 S. 7 ff.

Maj. Gan. Majan-Gannim, Commentar zu Job v. R. Sam. b. Nissim Masnuth, S. Buber, Berlin 1889.

Mdlk. Vet. Test. concordantiae, S. Mandelkern, Lips. 1896 [enthält Emend. zu Hiob].

Prl. Anal. z. Textkr. d. A. T., F. Perles, München 1895. Voigt, Einige Stellen d. B. Hiob, C. Voigt, Leipzig 95.

Die älteren einschlägigen Werke zitiert E. F. C. Rosenmüller, Scholia in V. Test. t. V, Lipsiae 1824. Davon sind besonders benützt: Criticorum sacrorum tom. III, Londini 1660 (Codurcus, Drusius).

Dathe, Jobus, J. A. Dathe, Halae 1789.

Houb. Notae crit. i. Vet. test., C. F. Houbigant, t. post., Frankf. a. M. 1777, S. 155 ff.

Mich. Deutsche Übers. d. A. T., J. D. Michaelis, Göttingen-Gotha 1773 u. Orient. u. Exeg. Bibl. VIII, N. 134. Frankf. a. M. 1775.

Rsk. Conjecturae in Jobum, J. J. Reiske, Lipsiae 1779.

Schlt. Animadversiones phil. in libr. Jobi, A. Schultens, opera minora 1769.

Schlt. Liber Jobi, A. Schultens, Lugd. Bat. 1737.

Schnrr. Animadvers. ad quaed. loci Jobi, C. F. Schnurrer, Dissertat. phil., Gothae 1790, S. 239—84.

2. Textkritische Ausgaben und Übersetzungen des Buches Hiob.

Bick. Carmina Vet. Test. metrice, G. Bickell, Oenip. 1882.

Bick.² Kritische Bearbeitung des Jobdialogs, G. Bickell in der Wien. Zeitschr. f. Kunde d. Morgenl, 92, S. 136 bis 47; 241—57; 327—34; 93, S. 1—20, 153—68; 94, S. 121. G. Bickell, D. Buch Hiob nach Anleit. d. Strophik u. Septuag. auf s. urspr. Form zurückgef. u. übers., Wien 1894.

Bthg. Das Buch Hiob, F. Baethgen, in Kautzschs Heilige Schrift 1894 u. 96.

Bu. D. Buch Hiob, K. Budde, Göttingen 1896.

Dill.⁴ Vgl. S. XIV.

Du. D. Buch Hiob, B. Duhm, Freiburg i. B. 1897.

Hffm. Hiob nach G. Hoffmann, Kiel 1891.

Mx. Das Gedicht von Hiob, A. Merx, Jena 1871.

Sgfr. The book of Job, C. Siegfried, Leipzig-Baltimore 1893 (in the sacred books of the Old Testament, P. Haupt).

Wr. The book of Job, B. Wright, 1883.

G.-K.²⁶ Gesenius-Kautzsch Hebr. Gram. 26. Aufl.

WZKM Wiener Zeitschrift f. die Kunde des Morgenlandes. ZATW Stades Zeitschrift f. alttestl. Wissenschaft.

IVX

ZDMG Zeitschrift d. Deutschen Morgenl. Gesellschaft. ZKTh Zeitschrift f. kathol. Theologie.

Andre Abkürzungen.

a. R. am Rande.i. T. im Texte.fehlt in.

Kap. I.

- 1. איש $G + \tau$ וג $(> A, s. \mathfrak{S}), P + \mathcal{L}$. Wegfall von אחד (Drus. = τις 2. Chron. 18,7) in M ist möglich; Tilgung, weil kein Anlass ersichtlich, unwahrscheinlich. G hat durch das beigefügte τις nur das Fehlen des Artikels vor איש hervorheben wollen, vgl. G-K. 25 § 125, 1. Anm. || Σαρα τη Αδσίτιδι (S Αδσείτιδι). Compl. Ους, $\mathfrak{S}$, בי ($\mathfrak{S}^2$ falsch (ביב), V Hus ist aus $\mathit{A}\Theta$ והיה האיש P וֹסה בין. Demnach (י und) ההוא P wie Ken. 207 || תם וישר וירא אלהים וסר מרע G מאאלוויס (A Prs. 68, 252 Ald. haben άληθ. an dritter Stelle), ἄμεμπτος (s. - Θ), δίκαιος, θεοσεβής, ἀπεγόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος (πρ. s. - S). G giebt Dn durch άληθινός, ἄμεμπτος wieder. Des selben Verfahrens, ein hebräisches Wort durch zwei griechische Wörter zu umschreiben, bedient sich G zuweilen auch sonst, z. B. 3, 72 τις εὐφροσύνη .. χαρμονή, oder 5, 92 נפלאות ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια. G reiht die vier Praedikate von ohne ו an einander und liest מכל רע, vgl. V¹ ab $omni\ malo.$ תם וישר Compl. $\delta\pi\lambda$ סטק אמו δ טטק ist aus $A\Theta$. Von den vier Beschreibewörtern bilden in M je zwei, nämlich 1 u. 2, 3 u. 4 ein Paar. Die einzelnen Glieder sind unter sich durch ו verbunden. Nach T 2 Ken. ist das ו vor ירא, das in M auch 1, 8 u. 2, 3 fehlt, besser zu streichen. PV haben auch 1, 8 u. 2, 3 וירא.
- 3. Die Glieder και bis δνοι sind in G wieder ohne i verbunden (12 Prs. Ald. Compl. $\mathfrak{HSR}^1$ haben καὶ vor ὄνοι), vgl. Vers 1 || και G ὄνοι θήλειαι (θήλ· s. S) νομάδες. νομ. = τις ist aus 1, 14 || καὶ δπηρεσία τολλὴ σφόδρα, 2) καὶ ἔργα μεγάλα ἢν αὐτῷ ἐπὶ τῆς γῆς. Geht ἐπὶ

τ. γ. vielleicht auf die Konsonanten $\[\Box \]$, wiederholt aus $\[\Box \]$ $\[\Box \]$

4. והלכו G συμπορευόμενοι δὲ . . πρὸς ἀλλήλους (S^1 ξαυτούς) $\|$ είπα στούς) $\|$ είπα G καθ' ξκάστην ήμέραν. G είπαστος τὴν ξαυτοῦ ήμέραν. Die Konstruktion Ms ist hart. Für בית ונמו ist 1, 13, 18 u. 42, 11 בית gesagt. Sgfr. streicht daher בבית בית בית אהיהם G είπας της G είπας της G είπας G είπας

5. ויהי בי הקיפו א פויהי הי הקיפו ה Prs. 161 $\beta=M$? אין ישלח P^1 ist nach $P^{2-5}a$ in בע verbessern (Stn.) אומנינון T וומנינון Mit dem selben Verb übersetzt T in Vers 4 וקראו. Darnach könnte man annehmen, dass T in Vers 5 ויקראם las. Ex. 19, 14 ist aber M קרש = T אלות מספר כלם || זמן G הבף מטדשט טיסונמי (d. i. עלות wie 8 M) κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν (κ. τ. ἀ. αὐτ. > Prs. 160). S^1 hat καθαρισμόν für άριθμόν vgl. Ken. 253 | Nach כלם G+ καὶ μόσχον ἕνα περὶ άμαρτίας περὶ (A 4 Prs. Ald. ὑπὲρ) τῶν ψυχῶν αὐτῶν > (cum intermed.) Compl., s. - \$2°6. \$2°a haben كان يرسل الى بهايمه فيأخَل عجلًا يقدمهم: כَלם bis ישלח Hiob bringt nach M wie 42,8 Brand-, keine عدر انفسهم Sündopfer dar. "Das ist der patriarchalischen Zeit gemäss" (Dill.4), in der Hiob nach der Sage und nach der Auffassung des Dichters lebte. Denn das Brandopfer ist "die älteste u. in ihren Zwecken allgemeinste, umfassendste Opferart" (Dill.4). G hat das Sündopfer hinzugefügt, weil ihm für die Sühnung von Sünden, die etwa von den Kindern Hiobs begangen sein konnten, neben dem Brandopfer, das er im Sinne der priesterlichen Gesetzgebung im Pentateuch auffasste, noch das Sündopfer erforderlich schien || אולי חשאו בני וברכו אלהים

בלכבם. Die sonstige Bedeutung von ברך "segnen" ist hier durch den Zusammenhang ausgeschlossen. Neben "sündigen" passt kein הכרך, segnen". Die Erklärer, die den Wortlaut Ms für richtig halten, geben כרך entweder die Bedeutung "segnen" = Valet sagen, sich lossagen (so z. B. Schlt.1 [mit Hinweis auf χαίρειν φράσαι, mittere, missa facere] u. auch noch Dill.⁴ Bthg. Kuenen, Einl. i. A. Test. III, 1, S. 106); oder sie nehmen hier einen euphemistischen Gebrauch von ברך an, nämlich = maledicere (so unter den älteren Erklärern Vtbl. Cdrc. [der letzteren Gebrauch durch Hinweis auf die privative Bedeutung der Intensivstämme סקל, הסקל rechtfertigen will] Drus). Ebenso verfahren sie bei den Versen 1, 11; 2, 5, 9, in denen כרך wie in 1, 5 gebraucht ist. Beide Deutungen sind unmöglich. Denn ausser 1, 5, 11; 2, 5, 9 kommt ברך noch 1, 10, 21; 31, 201; 42, 12 (vgl. auch 29, 131) vor und ist dort ohne Zweifel = segnen. Da der Verfasser des Hiobbuches das selbe Verb nicht in ganz verschiedener Bedeutung gebraucht haben kann, so folgt, dass entweder auch 1, 5, 11; 2, 5, 9 ברך segnen ist, oder dass hier einst ein andres Verb als ברך gestanden hat, dem etwa der oben bezeichnete Sinn (sich lossagen, oder verwünschen) Ersteres ist durch den Zusammenhang zukommen muss. ausgeschlossen. Für das andre spricht das Zeugnis der ältesten Versionen. Neben 1, 5 sollen zugleich die Übersetzungen von כרך 1, 11; 2, 5, 9 berücksichtigt werden.

 forte peccaverint filii mei et benedixerint deo in cordibus suis. Saad. لعل بنى قد اخطوا وطعنوا على الله في انفسهم

1, 11 אם לוכן יברכך (S¹ 11 Prs. Compl. Ald. + σου) σε εὐλογήσει; $\mathfrak{H}$ nisi in facie tua benedixerit tibi; $\mathfrak{S}$; $\mathfrak{H}$ בון יברכן יברכן

2, 5 אמרלא אל־פניך יברכך G (S S R a M) P a T AV Saad. im Allgemeinen wie 1, 11. Reg. unus (Fld.) εἰ οὐκ εἰς πρόσωπόν σου βλασφημήσει σε. Schol. in marg. Cod. 161: τὸ εὐλογήσει ἀντὶ τοῦ δβρίσει ὁ γοῦν Ἑβραῖος σαφῶς βλασφημήσει ἔγει.

Demnach gehen mit Ms jetzigem Texte 1, 5: $A \ \mathfrak{H}^{1\cdot 3}$ V; 1, 11: G (vgl. aber Chrys.) AV; 2, 5: G (vgl. aber $\mathfrak{A}$ Reg. un. [Fld.] u. Prs 161) AV; 2, 9: TV, also, abgesehen von G 1, 11; 2, 5 u. T 2, 9, nur die jüngeren Versionen AV.

Die Verbindung κακὰ ἐνενόησαν kommt in G nur Hi. 1, 5 vor. Im Hinblick auf M ist wahrscheinlich, dass G damit zwei hebraeische Verben hat ausdrücken wollen (vgl. 1, 4 συμπαραλαμβάνοντες ἄμα καὶ = ושלחו וקראו). An Stellen, wo G ein im Zusammenhang unpassendes ברך in M vorfand, scheute er sich nicht, es wörtlich wiederzugeben, so z. B.

Ps. 10, 3 772 = ἐνευλογεῖσθαι; 1 Kön. 21, 10, 13 = εὐλογεῖν. Hätte G Hi. 1, 5 nach המא ein כרך gelesen, so würde er eine andere Übersetzung als x. evev. gewählt haben, da in dieser 772 nicht mitenthalten sein kann. Nach G ist also Hiob 1, 5 ein andres Verb als 772 u. zwar ein Verb, das dem vorhergehenden אטה entspricht, zu erwarten. Nach T könnte man annehmen, dass in M 1, 5 etwa הכעים oder הכעים Jes. 65, 3 gestanden habe. Daraus kann aber Ms ברך weder verderbt (es wäre an vier Stellen 1, 5, 11; 2, 5, 9 geschehen!), noch korrigiert sein (12, 61 ist מרגיוי אל geblieben!). Num. 15, 30 giebt T durch גרף Ms ארנין, Lev. 24, 11, 14 Ms קלל wieder. Auf ein Verb wie קלל lässt auch Ps .... Hi. 1, 5 schliessen, womit P z. B. Lev. 20, 9; 24, 11, 14 MS übersetzt. Ein solches Verb passt recht gut Hi. 1, 5 nach vorhergehendem אמה: G hat diese beiden Verben in seinem Bestreben, Aussagen, die wie hier einen religiösen Anstoss erregen konnten, abzuschwächen, durch κακά ἐνενόησαν übersetzt (vgl. Τος = κακῶς ἔπω Lev. 20, 9; κακῶς ἐρέω Lev. 19, 14; Jes. 8, 21; κακολογεῖν Tr.). So wird durch GPT die Annahme Geigers (Urschrift S. 267ff., vgl. auch Buhl, Kanon u. Text, S. 254, König, Einl. i. A. Test., S. 83) bestätigt, dass Hi. 1, 5 Ms ברך eine tendenziöse Korrektur für ein Verb wie לאלף sei, das daher hier und auch 1, 11; 2, 5, 9 mit Mx. Chn.-Driv. Sgfr. wiederherzustellen ist. Zur Verbindung וכקרכם יקללו vgl. Ps. 62, 5 וכקרכם יקללו. Unentschieden bleibt, ob G εὐλογήσει 1, 11; 2, 5 (vgl. auch T בריך 2, 9) schon ein ברך in seiner hebraeischen Vorlage las, oder ob G hier, etwa nach A, korrigiert worden ist, was durch at Chrys. Reg. un. Prs. 161 nahe gelegt wird.

ככה G + סטע (> A Prs. 68, 249 Ald. \$).

 ובה אונים) ist aus A. Demnach אונים או

- 8. על ist nach 2, 3 u. 15 (bzhw. 16) Ken. mit Sgfr. in על zu verbessern | כי P ? אשר Ken. 1.
- 9. יהוה עלהים אל היום יהוה wie Ken. 118. A Prs. 160, 257 Compl. Ald. ϑ eòv = M.
- - 11. נא | G מולם אולם wie Ken. 17 | נא | GP Ken. 102.
- 12. ויאמר G דיאמר (A Prs. 251 אמו) פֿרדער עואמר G פרק פֿרדער (A Prs. 251 אמו) פֿרדער פּרדער פּרדער פּרדער G בידן עואמר G בידן אליו אל תגע (aber A 8 Prs. Ald. G בֿאַר אַר עום פֿני יהוה G בעם פֿני יהוה G בין יהור

13. ויהי היום G καὶ ἦν (A 2 Prs. ἐγένετο) ὡς ἡ ἡμέρα αὅτη | בניו Für das Pron. suff. setzen G u. P בניו ein, weil nach dem Satze 1, 12 ויצא השמן מעם פני יהוה se i ne Söhne (u. Töchter) die Kinder Gottes oder Satans sein konnten. Da aber 1, 14 Nachsatz zu 1, 13 ist u. hier gleich am Anfang in M איוב steht, ist ein בני חמבי 1, 13 in M nicht erforderlich | בני חמבים יין אוב G ἔπινον (A S² 3 Prs. vorher ἤσ-θιον καὶ s. ※ ὧ¹², ohne ※ © am Rande) οἴνον; A blos יין בייתי ציין בייתי אוב P Ken. 30 ist in M als Glosse zu streichen, vgl. Wellhausen, Text d. Bücher Sam., S. 25 u. Hi. 1, 4 לאכל ולשתוח Saad. ergänzte ganz richtig, יי als Objekt zu

שתים beibehaltend, ein מכלים nach אכלים. Bthg. lässt nur zufällig 1, 13 יין aus, da er es 1, 18 mitübersetzt.

15. הוסל G אמו באליסידבק. Compl. אמו באפסב ist aus $A\parallel$ ωσω G οἱ αἰγμαλωτεύοντες (S Prs. 139 αἰγμαλωτεύσαντες). Compl. Σαβα ist wieder aus A. n Prs. 255 οί Σαββαιται (255 Σαβαιται). 5 hostes. G leitet שבה von "gefangen wegführen" ab; vgl. P^{1.2} (P^{3.4}a haben den Sing.). T versteht unter לילית מלכת ומרגר: שבא, hat daneben aber noch אוכלוסהא (= אוכלוסהא (= %אוכלוסהא (= %אוכלוסהא (= %אוכלוסהא (= %אוכלוסהא (= %אוכלוסהא Ald. ἐν στόματι μαχαίρας) übersetzt nicht wörtlich aus Rücksicht auf den griechischen Sprachgebrauch; vgl. auch P عيرون , V gladio, Saad. بالسيف Ebenso 1, 17 || In R¹ fehlen die Worte καὶ τους παίδας ἀπέκτειναν ἐν μαχαίραις = ואת־הנערים (in Vers 17 fehlen die gleichen Worte in Prs. 138) nur durch Zufall. In M sind sie wegen des folgenden רק־אני לבדי || nötig || רק־אני לבדי G פֿץשׁ μόνος. Auch PV Saad. lassen hier u. in Vers 16, 17, 19 wie G רק unübersetzt. רק könnte in M entbehrt werden. Aber gerade den beiden Kapiteln I u. II ist eine gewisse Breite des Stils eigentümlich vgl. besonders 1, 6 בתוכם . . גם . . ו u. dazu G. Die Verbindung רק . . לבדי wie Gen. 47, 26 רק . . לבדי G er- ⋅ gänzt vor להגיד (אמו) אָאָסיע ebenso in Vers 16, 17, 19, vgl. a فريت لاخبرك (aber P nur بميا!).

16. אוה . . ווה P עוד . . ווה יועוד; ebenso in Vers 17 u. 18 || G ἔτερος ἄγγελος (ἄγγ. s. - $\mathfrak{S}$, > Compl.); ebenso 17 u. 18 (ἄλλος, S ἔτερ.). Prs. 161 καὶ οδτος ist aus $\mathcal{A}\Theta$ || Nach ἄγγελος A Prs. 68 + πρὸς Ιωβ || Nach אים G + πρὸς Ιωβ (A Prs. 68, 249 + αὸτῷ) s. $-\mathfrak{S}$; ebenso Vers 17 u. 18 (τῷ Ιωβ) || איש אלהים G πῦρ (Prs. 249 + θεοῦ; $\mathfrak{S}^{1.2} \times dei$ ist aus $\mathcal{A}\Theta$; Prs. 161 $\mathfrak{S}$ Compl. παρὰ τοῦ θεοῦ); vgl. auch Saad. blos $\mathcal{A}\Theta$; A hat $\mathcal{A}G$ aus religiösen Bedenken unübersetzt ge-

lassen || Nach השמים A Prs. 68, 249 Ald. + בֿתוֹ דֹחָי צְקֹיע A Prs. 68, 249 בנערים G דסטק הסונובנערים G Ps Übersetzung ist doch wohl nur blosse Erklärung zu G M || Nach והאכלם G + δμοίως.

17. כשרים G οί ίππεῖς (Prs. 161 β Compl. Χαλδαιοι ist aus A). Die Chaldaeer galten als gute Reiter Hab. 1, 6 ff; Jer. 6, 23 vgl. Bick. S. 14. Darnach kann ίππεῖς Interpretament zu שבא sein wie 1, 15 αἰχμαλ. zu שבא. Möglich ist aber auch, dass Gs ίππ. auf die Lesart פרשים (Schl.) oder בישים zurückgeht || Nach שמו G + ἡμῖν.

ער איך G ביז d. i. עור, das in 11 Ken. u. 4 (bzhw. 7) Rs. steht u. ohne Zweifel auch in M einzusetzen ist $\parallel$ γ > GP Ken. 111 384; vgl. 1, 13.

G פֿלָמוֹסְעקה, V repente $\|$ מעבר המרבר G פֿג G פֿא (A Prs. G פֿאָ פֿקָאָוּסט מן המרבר שוּש wie "forte" Ken. 252. PT מעברי G אופל חיפל G וופל מעברי G אופל חיפל פֿרָאָנוֹמ.

יוקם G οὕτως (s. $- \mathfrak{S}$; A 8 Prs. Ald. + ἀχούσας Iωβ vgl. $\mathfrak{A}$ ייבו של G καὶ ἐκείρατο τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς (αὐτοῦ) nur M verdeutlichend vgl. Saad. ראשו G καὶ τῆς κεφαλῆς (αὐτοῦ) G Prs. G A Rrs. G A Rrs.

21. עצמרי ביצחי ביצחי (s. - S) γυμνὸς | יצאחי ביצחי (das 21 (bzhw. 23) Ken. lesen || Nach לקדו היא העסני בֿδοξεν, οὅτως (AS² 21 Prs. Compl. Ald. S + καὶ) ἐγένετο s. - S (aber nicht \$\mathcal{G}\$, wie Fld. wohl nach Sab. falsch angiebt). Das + Gs gegenüber M bemerken Origenes (Sab.), κ u. Prs. 255 (Fld.). Mit G stimmt V²: sicut domino placuit, ita factum est > V¹. In M bilden יהוה לקדו יוהוה עברך עווה מברך יהי שם שווי יוהוה מברך עווה לקדו לקדו מברך וויהוה ביוה מברך עווה מברך אול אול אול ביוה ביוה מברך ביוה אול לקדו A Ald. Prs. 55, 68, 249, 254 Hilar. (Sab.) עו + εἰς τοὺς αἰῶνας ist aus Ps. 113, 2, vgl. die vollständige, von ebendort entlehnte Benediktion bei Chrys. (Prs.): ἀπὸ

 $\mathfrak{H}^{1,2}$ nur his s. +) = הבאה עליו vgl. 2, 11. Was Klst. S. 69 aus Cod. Dresd. A. 170 = Prs. 161 mitteilt, findet sich schon bei Prs. im Appendix ad Job! || Nach איוב G+ פֿעמעדנסע דסט אטפנסט s- $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^{1.2}$. Nach χυρίου A Prs. 68, 249, 258 (Rand) Ald. + οὐδὲ ἐν τοῖς γείλεσιν αὐτοῦ; 7 Prs. A V τοῖς γείλεσιν d. i. υπους, das auch in 4 Ken. u. "primo" Rs. 2, 552 steht u. aus 2, 10 stammt | ולא־נחן תפלה לאלהים G καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ θεῷ (ἔδωκεν fehlt nicht in S. S1 hat deutlich son, in S2 fehlt es nur infolge Flüchtigkeit des Abschreibers). Polychron. Reg. duo ν οὐκ ἐμέμψατο τῶ θεῷ (Fld.); য় ملله الله ين منحت من ولم تنجم في الله به ولم تنجم الله به ولم تنظيم الله به ولم تنجم الله به ولم تنظيم الله به ولم تنظيم الله به ولم تنظيم الله الله الله الله ولم تنظيم الله الله الله ولم تنظيم الله الله الله ولم تنظيم الله الله ولم تنظيم الله ولم تنظيم الله الله ولم تنظيم الله ولم تنظيم الله الله ولم تنظيم Σ (Prs. 252) οὐδὲ ἡφρονεύσατο πρὸς τὸν θεόν. P $^{\prime\prime}$ 2 $^{\prime\prime}$ 2 $^{\prime\prime}$ 2 $^{\prime\prime}$ 2 $^{\prime\prime}$ 2 $^{\prime\prime}$ 3 $^{\prime\prime}$ 3 $^{\prime\prime}$ 4 $^{\prime\prime}$ 5 $^{\prime\prime}$ 5 $^{\prime\prime}$ 6 $^{\prime\prime}$ 7 $^{\prime\prime}$ 7 $^{\prime\prime}$ 8 $^{\prime\prime}$ 9 $^{\prime\prime}$ ולא מסדר מילי מחטי קדם יהוה V neque stultum quid contra deum locutus est. Saad. ولم يقع في ربّع. — Hiob legte Gott keine הפלה bei. So ist zu übersetzen, da das Objekt von ל immer auf Seite des Empfangenden (Hitz. Del.2) fällt. Ist aber הפלה ursprünglich? Ausser Hi. 1, 22 kommt הפלה noch Hi. 24, 123 u. Jer. 23, 13 vor; vgl. aber auch das im Sinne von חפלה gebrauchte הפל Klgld. 2, 14. $Hi. 24, 12^3 ist ποση = <math>G$ ἐπισκοπή, Σ μωρία, Θ γεωρία; P, פתלה, (= הפלה Gebet); T הובא; V inultum abire. Jer. 23, 13 ist הפלה = G מיסעה (= Ungesalzenes, vgl. Σ Hi. 6, 6^1 50π = ἀνάρτυτον), Σ ζέωλΑ; P ζέωλα; ?; T רשע; V fatuitatem. Klgld. 2, 14 ist σ = G ἀφροσύνην, A 1200.22; P 1202. (wenn nicht das folgende 1201.20); T לית משש; V stulta. G kann demnach Hi. 1, 22 schon in seiner hebraeischen Vorlage gelesen haben. Möglich ist aber auch, dass G hier nach O korrigiert worden ist vgl. O Hi. 24, 123. Hi. 40, 8 fragt Gott den Hiob, willst du mich verdammen הרשיעני? Gott wird von Hiob offenbarer Ungerechtigkeiten 9, 20 ff., 10, 3 u. ö. beschuldigt. Darauf wird hier Bezug genommen. הפלה ist kein rechter Ausdruck dafür. Man würde Hi. 1, 22 etwa ein Wort wie נבלה, עולה od. dgl. erwarten. Ms הפלה ist vielleicht eine abschwächende Korrektur aus einem solchen Worte.

Kap. II.

1. ויהי היום פויהי היום G εγένετο δε ως (ως s. — ⑤) ή ήμέρα αΰτη (αΰ. s. — ⑥) || בני האלהים vgl. G 1, 6 || בני האלהים > G || M 20 cgl. G 1, 6 || ביריהוה > G || M 20 cgl. G 1, 6 || ביריהוה > S¹ ¾¹ Prs. 68, 160, 249, s. × κ ⑥ ¾¹². γν²-ιπιπ > №²α. G παραστῆναι εναντίον τοῦ πυρίου ist aus Δθ vgl. Fld. Die Worte sind entweder Glosse in M und dann zu streichen; sie fehlen auch 1, 6. Oder sie sind vom Griechen übersehen worden; sie fehlen in den Hss. Saad.s OQ (vgl. Cohn, S. 5 f.); in Ken. 150, 223 fehlen die Worte von אל־יהוה bis יובוא Oder endlich sie sind vom Griechen als anstössig, um den Satan nicht den andern Engeln ganz gleich zu machen (Dill.), ausgelassen worden. Im letzteren Falle müsste man להחיצם על־יהוה auch 1, 6 nach בחוכם einsetzen, wie P wirklich dort thut.

3. ערנו P אסן אסן P ערנו P ערנו P אסן P אסן P אותםיתני P און אן P און P

4. אשר וכל אשר G ὄσα (S¹ 12 Prs. Ald. S M vorher πάντα לכל wie Ken. 145; AS² 4 Prs. Compl. אָ אמוֹ πάντα) || יחוֹ G פֿאַדוֹכּנוּ (A 2 Prs. אָ אַ Compl. δώσει) || P nach נפּשוּ + נפּשוּ

אולם G οὐ μὴν δὲ (οὐ bis δὲ > Chrys. $\mathfrak{H}$ sed) ἀλλὰ $\mathfrak{h}$ wie 13 (bzhw. 16) Ken. vgl. 1, 11. P $\mathfrak{h}$, ואם לא סל $\mathfrak{h}$ $\mathfrak{h}$ בארו $\mathfrak{h}$ בשרו $\mathfrak{h}$ $\mathfrak{h}$ כא $\mathfrak{h}$ בשרו $\mathfrak{h}$ בשרו $\mathfrak{h}$ בשרו $\mathfrak{h}$ ידי ידי $\mathfrak{h}$ is trach 1, 11 u. 37 (bzhw. 41) Ken. in $\mathfrak{h}$ vu verbessern.

הנו בידן G ולסט π המסמלולטשעו שמר עקו. P הורך פידן P בידן P בידן P בידן P בידן P שמר P בידן P בידן P שמר P ש

setzen PT.

- 8. Ιὸ > G; κ Prs. 161, 254 Compl. ἐαυτῷ, $\mathfrak{H}^{1.2} \times sibi \parallel$ Nach Τοκος $G + ἔξω τῆς πόλεως > Compl., s. <math>- \mathfrak{S}$, eine sachlich richtige Glosse Gs, da die Αμμά ($\mathfrak{A}$ α), worauf der aussätzige Hiob sitzend zu denken ist, ausserhalb des Ortes liegt, vgl. auch Lev. 13, 46.
- 9. Vor אחאמר G + γρόνου δὲ πολλοῦ (πολ. > 4 Prs.)προβεβημότος > Compl., s. + S, vgl. G 1, 20 ערך || ויקם σ μέχρι τίνος καρτερήσεις λέγων. Darnach Mx. עד אן מהויק: dann fehlt aber ein Subjekt zu יעד אן! || Es folgt nun in G (auch & 5 S U) eine längere Rede des Weibes Hiobs (Namens דינה Τ) von ίδου ἀναμένω bis συνέγουσιν, "matt und ohne Werth, der kraftvollen Kürze der Worte des V. 9 und der kurzen Haltung des ganzen Prologen durchaus entgegen" (Dill.4). Die Worte stehen s. - S 5.1.2; μέχρι bis συνέγουσιν > cum intermed. Compl. Woher dieses + Gs, ist schwer zu sagen. Stammt es etwa aus dem selben Midrasch oder Targum, worauf der Zusatz Gs nach 42, 17 zurückgeht? | ברך אלהים ומוח vgl. 1, 5. Auch hier giebt die Wiedereinsetzung von den passendsten Sinn: Verwünsche Gott und stirb! Der Tod ist jetzt das Einzige, was man dir wünschen kann. Er ist die Folge (מומות), die durch die Verfluchung Gottes herbeigeführt wird vgl. Ex. 20, 7, Lev. 24, 10 König, Einl. i. A. T., S. 83.

οbgleich, wir das Gute annehmen || מאמ G ἐκ χειρὸς, V de manu מיד; οb Hörfehler für אמר? || P ו vor בכל || Nach אות אור און בכל בעל בעל האוף און און אייני און אייני און אייני אייני און אייני אי

11. הואת > G V; אָנוּגיי haec ist nach S am Rande aus פאה ist bei G Partizip, bei P T (V) Perfektum mit Ar $tikel \parallel Vor$ ויבאו P + o202 וינעדו vgl. Ende $11 \parallel vgl$ G ἐκ τῆς ἰδίας χώρας (A Prs. 249 πόλεως) $\parallel$ Nach μρριμ G + πρὸς αὐτὸν s. - $\mathfrak{S}$, P + $\mathfrak{S}$ 20. Aber ein אליו (wohl nur durch Verdopplung der Anfangsbuchstaben von אליפו entstanden) ist in M wegen des folgenden ויועדו unmöglich || Nach πρὸς αὐτὸν Α 3 Prs. Compl. + τοῦ παρακαλέσαι αὐτὸν (αὐτ. > A); A ausserdem noch καὶ ἐπισκέψασθαι αὐτόν vgl. Ende 11 || אליפו G באבוקאל, $A R^1$ באוקאל G התימני G ל G באבוקאט G ל G באושאיטי G אליפו βασιλεύς (βασ. s. - $\mathfrak{S}$); $\mathfrak{H}$ Themanit(h)es (aus Θ) rex. Vgl. den Zusatz Gs nach 42, 17. Ein Scholion im Appendix bei Prs.: εθνους περι το Σινα | Σίνα | Βαλδαδ (Α Βαλδας, Prs. 68 Ald. Βελδαδ, β Prs. 161 (Klst.), 256 Βανδαδ, Prs. 137, 139 Αλδαδ), der Name vielleicht = כן od. כל Sohn des D.; über andre Erklärungen vgl. Dill.4 z. St. V Baldad | השוהי G δ Σαυγαιων (Α Αυχ.) τύραννος (τύρ $\cdot$ s. + $\mathfrak{S}$), $\mathfrak{H}$ Saucit(h)es tyrannus; Θ Σωιτης. Zu Βαλδαδ bemerkt das vorhin genannte Scholion: την δε Σαυχι πολιν ειναι φασι των Μωαβιτων. Μωαβιτων ουν ην ο βασιλευς Βαλδαδ. το γαρ τυραννος ενταυθα αντι ניסט βασιλεως κειται. שוחי ist hier = סיחן u. wird mit Num. 21, 18, Jer. 48, 45 zusammengebracht עופר G Σωφαρ, 11 Prs. Ald. Σοφαρ | הנעמתי G δ Μειναιων (A Miv., 3 Prs. \$\mathbb{Q}^2 Μινν., 2 Prs. Μην.) βασιλεύς (βασ. s. $-\mathfrak{S}$); $\mathfrak{H}$ Na(a)mathit(h)es (aus Σ Ναμαθιτης) $\mathfrak{H}^{12}$ – Minaeorum rex; Θ Νωμαθιτης. $\mathfrak{S}$ Ρ Cppll. II, ιτανιτίω $\mathfrak{g}$, είναι είναι της $\mathfrak{g}$ S. 637; G identifizierte dies mit dem bekannteren המעויני (sic, soll המעוני od. המעוני heissen) Kuenen, Einl. IH, 1, S. 105 f. Dill.4 scheint nicht abgeneigt המעיני als ursprüngliche Lesart

Ms anzusehen. Das selbe Scholion wie oben bemerkt zu Μην. βας.: τουτεστιν Αμμανιτων (עמון). In A fehlen die Namen der drei Freunde און יהדו לבוא G καὶ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν δμοθυμαδόν; mit παρ. wird eigentlich nur מנא (vgl. Tr.) übersetzt.

אר אחדעיניהם. אוישאו אחדעיניהם אוישאו אחדעיניהם. אוישאו אחדעיניהם אוישאו הכירהו G סטא פֿאַבּפּיעשסמע (Prs. $250 \, \odot \, \Re \, \Re \, + \, \alpha$ טֿעלסע) אוישאו קולם G אמו אוישאו קולם G אוישאו G אוישאו

terra (V) שבעת ימים ושבעת לילות בארץ שבעת $G(\Re)$ אבעה אָנוּבּסָמק אמנו שבעת ימים שבעת שבעת אויים אויים שבעת אויים שבעת אויים אויים אויים אויים אויים אויים אויים אויים שבעת אויים έπτὰ νύχτας. Nach dem ausdrücklichen Zeugnis von S standen die Worte καὶ έπτὰ νύκτας nicht bei Origenes. S hat κ.έπ.νύκτ. s. X; nach Klst.S.70Prs.258 Cod. Ven. Marc. 538 sind die Worte aus O. - Die Freunde sitzen trauernd und schweigend eine Woche lang bei Hiob. Das ist auch sonst die Frist des Trauerns vgl. Gen. 50, 10; 1. Sam. 31, 13. Man beachte, dass an beiden Stellen nur שבעת ימים steht. Es ist nicht einzusehen, was G Hi. 2, 13 bewogen haben sollte, ישבעה לילות wegzulassen. Die Worte sind vielmehr eine weiter ausmalende, oder überbietende Glosse Ms und daher zu streichen | ואין דבר אליו 727 G καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐλάλησεν (AC 6 Prs. Compl. + πρὸς αὐτὸν λόγον; 3 Prs. Ald. + λόγον; 2 Prs. + πρὸς αὐτὸν; $\mathring{\mathfrak{g}}^{1.2}$ $\times$ ad eum verbum ist aus $\Theta\Sigma$); demnach אליו דבר > G. Der Ausfall erklärt sich ob homoeotel. In Ken. 207 fehlt 20 ist in G jetzt zwei Mal übersetzt כי־גרל הכאב מאר || דבר 1) τὴν πλήγην δεινὴν οὖσαν 2) μεγάλην σφόδρα. Beide Übersetzungen sind durch xal verknüpft; in der zweiten fehlt הכאכ wie 2 Ken. א hat vulnera (אָז vulnus) eius

atrocia ($\mathfrak{H}^3$ atrox) $\times$ et magnum dolorem (dol. $> \mathfrak{H}^3$) valde. Die erste Übersetzung ist die ursprüngliche Gs.

Kap. III.

אהרי בין אהרי א A 4 Prs. Compl. א $\mathfrak{A}$ P 5 Ken. כן א ואהרי G דסטֿדס (A Prs. 249 $\mathfrak{F}$ V דמטֿדמ).

2. אין איוב > G V a (A Prs. 249 אמו ἀπεκρίθη Ιωβ, $\mathfrak{H} \times et$ respondens [$\mathfrak{H}^3$ respondit] Job ist aus $A\Theta$). Die Worte sind in M zu streichen. Bisher haben die Freunde nicht geredet, Hiob kann also auch nicht "antworten". איוב ist eingesetzt worden, um die Überschrift des Kap. III den Überschriften der Reden, die Kap. IV – XXVI gehalten werden, gleich zu machen.

3יום אולד בו G ή ήμέρα ἐν ή ἐγεννήθην (A 2 Prs. <math>+ ἐν αὐτῆ, $\mathfrak{H}$ dies ille [il. > $\mathfrak{H}^3$] in quo natus sum [$\mathfrak{H}^2 + \times \mathfrak{m}$ in $[eo>\mathfrak{H}^1]$ או $[3^2]$ והלילה [a] והלילה [a] אינ פֿאבניץ (פֿא[a] [a]Compl. אמר (SAC 21 Prs. Compl. S R2 vorher έν) εἶπαν (A 4 Prs. εἶπον); \$\mathbf{N}\$ V in qua dictum est (\$\mathbf{S}^3\$ Aug. dixerunt). Σ καὶ ἡ νὸξ ἐν ἢ ἐκυήθη ἄνθρωπος hat wie Ken. 111 nicht gelesen. P Saad. übersetzen wie אמר nicht gelesen. G ίδου ἄρσεν (5 V conceptus est homo; Hilar. [Sab.] ecce masculus natus est) הנה וכר. Oder las G Ms הרה als mischn הרי ,הרה (= הנה (Good) Geiger, Urschrift S. 406 u. vor ihm Drus. (der aber הרי u. הרי verwirft)? Nur wäre dann mit Geig. nicht anzunehmen, dass G הרה, vide" für הרה, es wurde empfangen" las, weil letzteres ihm als unanständig galt; nahm doch G von einer wörtlichen Übersetzung der Verse 10 f. keinen Abstand! Für Ms זכר ist zunächst וכר einzusetzen vgl. Jer. 20, 15. Denn גבר bezeichnet den "vir adultus". Als solcher wurde Hiob weder geboren, noch empfangen. Hiob verwünscht seinen Geburtstag, sowohl den alljährlich wiederkehrenden, als auch den ersten, an dem er das Licht der Welt erblickte. Er beschreibt diesen Tag als das νυχθήμερον, das er in Vers 4—5 (bzhw. 6) u. 6 (bzhw.

7)--10 in seine beiden Hälften zerlegt. Nach dem Wortlaut הרה scheint es, als ob Hiob auch die Nacht seiner Empfängnis verwünsche. Aber Vers 1 heisst es, dass Hiob nur seinen Dr, d. i. den Tag seiner wirklichen Geburt verfluchte. Mit רנגה Vers 72 kann nur der Jubel über die erfolgte Geburt gemeint sein, der um so grösser ist, da das Geborene ein amas" ist vgl. Jer. 20, 15. In Vers 11 bedeuten מכמן u. מכמן "gleich nach der Geburt." Dann kann in Vers 6 (7)-10 nur von dieser die Rede gewesen sein. Auch sonst redet Hiob nur von der Zeit seiner Geburt. nicht seiner Empfängnis vgl. 10, 18; 31, 18. Als ältester Zeuge kommt endlich die Parallelstelle Jer. 20, 14-18 in Betracht, mag sie nun das Vorbild (so die von Dill.4 S. XXXIII genannten Erklärer u. jetzt auch Giesebrecht, Jer. 94 z. St.), oder eine Nachahmung der Hiobstelle, oder erst, wie Dill.4 a. a. O. vermutet, eine schriftstellerische Einlage sein, die von den Sammlern im Blick auf Hiob gestaltet wurde. Auch Jeremia verflucht nur den Tag, an dem er geboren wurde. Unter diesen Umständen verdient die Lesart Gs מולה הנה הנה הנה schreibt der Verfasser des Hiobbuches nirgends) den Vorzug vor Ms הרה vgl. auch Bick. ZKTh 86, S. 515.

41. היום ההוא היום האנג (S³AC Prs. 55, 160, 254 אָן ἡμέρα ist aus ΣΘ) ἐκείνη. In a fehlen היום ההוא אום. Nach dem Zusammenhange kann kein Zweifel sein, dass zuerst der יום verwünscht wird vgl. Vers 7. G beweist aber, dass für verwünscht wird vgl. Vers 7. G beweist aber, dass für dagestanden hat. Das kann nur eine falsche Glosse gewesen sein, die später in היום החום korrigiert wurde. Durch G wird aber klar, dass 41 היום ההוא יהי השך ein Einschub ist, durch dessen Beseitigung (Bick.²) ein regelmässiger Vers mit zwei sich entsprechenden Gliedern wiederhergestellt wird || 4². אל GP³.4 Ken. 179 אל G δ κύρριος || 4³. התפנע Ger γισιν γισιν

 5^1 . ימנגון יותיה G ἐκλάβοι δὲ αὐτὴν, Σ ἀντιποιήσατο αὐτῆς, Θ ἀγχιστευσάτω αὐτήν nehmen אים = einlösen. T יטנגון יותיה, V obscurent eum, P נכשבסים, A μολύναι (αὐτήν) nehmen געל "beflecken". Letzteres passt m. F. besser zu dem Sub-

jekte דשר u. zu dem parallelen Verbum צלמות השכן. Die Deutung, die das Wort in den alten Versionen erfahren hat, "Schatten des Todes" ist eine Volksetymologie, die vergeblich von Schwally, Leben n. d. Tode, S. 194 Anm. unt. als richtig verteidigt wird. צלמות ist nirgends im A. Test. in zwei Worte getrennt geschrieben. Wenn Schw. sagt, dass die nordsemit. Sprachen kein zie "dunkel sein" kennten, so übersieht er das Assyrische! Man punktiere אלמות so schon Rsk. u. jetzt seit Ew. Olsh. alle neueren Erklärer. A. Müller, ThLZ 91, S. 348 will צלמות wie חכמות Prov. 14, 1 vokalisieren. T מולי מוחא, P מולי בצבע legen צלימות (vgl. Stade § 304 d) nahe | 53. יבעתהו כמרירי יום G καταραθείη (& S [am Rande] M; Prs. 256 Compl. Ald. S [im Texte] καὶ ταραγθείη) ή ήμέρα (S2A 19 Prs. Compl. Ald. & & A + ἐκείνη). Gs καταραθείη geht auf eine Form von ארר zurück, die in Ms כמרירי steckt, und auf welche Cler. (vgl. Schlt.1) riet. Fraglich ist, ob G יכעתהו las. T היך מרירי יומא zerlegt כמרירי in בירי + מרירי , ähnlich P פייהוש בספגן (nur fehlt hier ב) u. A ώς πιπραμμοί (ήμέρας) vgl. dazu $\mathfrak{H}$ et conturbent eam $\times$ quasi במרירי amaritudines diei. V et involvatur amaritudine יבורירי vgl. dazu Ros. "pro במרירי in codd. quibusdam Rossianis במרירי legi.. Vid. de Rossii Scholia Critt. p. 118". Saad. übersetzt mit مثل سموم النهار. Maj. Gan. versteht darunter במרי יום sacerdotes. כמרי יום sacerdotes. diei" verbessern (vgl. Schlt.1) u. so auch Mx. כמרידי, das Hitz. vorschlägt, findet sich "primo" Ken. 99. Die meisten Neueren übersetzen כמרירי mit "Verdüsterungen" unter Vergleichung von pos. "Feinde der Tageshelle" od. "Tagespriester" geben keinen passenden Sinn (Dill. 4). Aber auch עמרירי "Verdüsterungen" ist bedenklich. An den 4 Stellen, wo נכמר im A. Test. vorkommt Gen. 43, 30; 1. Kön. 3, 26; Hos. 11, 8; Klgld. 5, 10 passt nirgend die Bedeutung "schwarz sein". Weder die Massorethen noch die alten Übersetzer gaben dem fraglichen Wort Hi. 3, 53 obigen Sinn. Dill.4 übersetzt יבעתהו "ihn mögen schrecken", d. h. zum Gegenstand des Schreckens machen. Aber העם bedeutet im Hiobbuche 7, 412; 9, 342; 13, 111, 212; 15, 241; 18, 111; 33, 71

immer nur "erschrecken". Man lese יתעכהו "ihn mögen zum Abscheu machen" u. vgl. dazu Maj. Gan. ויש אומרים יש אומרים. 5³ ist wahrscheinlich nur eine an falsche Stelle geratene Glosse zu 8¹ יקבהו אררי־ום (Bick.²), besonders, wenn man bedenkt, dass G für מררי noch מרירי gelesen hat.

6. "Jene Nacht nehme Dunkel hinweg, sie freue(?) sich nicht unter (?) den Tagen des Jahres" - als ob die Nacht mit den Tagen des Jahres etwas zu schaffen haben könnte! Schon P nahm an M Anstoss und schob vor אל־יהד als Subjekt محكة ein; so auch a اليوم كان. هك اليوم jekt محكة איט פֿאבּניאח Gs = הלילה ההוא nicht. Von den neueren Erklärern haben nur Rsk. Bick. 1.2 die Verderbtheit Ms erkannt. Die Aussagen 62.3 können sich nur auf den Dr von Vers 4 u. 5 beziehen. Die Worte 61 הלילה ההוא יקההו אפל , denen im Verse kein Glied entspricht, sind wie schon 41 als Glosse zu streichen (Bick.2). In S1 fehlen 53 bis 61; in Ken. 252 fehlen 52 bis 61 | 62. הדר Die Massorethen wollen eine Form von הדה gelesen haben. Aber dieses Verb ist dem Buche Hiob fremd und passt hier neben יבא nicht. Auch müsste man, M beibehaltend, schwanken, ob zu übersetzen sei: (er) freue sich nicht unter den Tagen, oder über die Tage. T יחיהר, Σ συναφθείη, Saad. באביגי nehmen richtiger hier eine Form von ההי an, vgl. Gen. 49,6; vielleicht geht auch Ps u. Vs computetur darauf zurück. G sın las בימי ון יהי P נמספר ירחים אל־יבא (63 || 63 מספר ירחים אל־יבא G μηδὲ ἀριθμηθείη εἰς ἡμέρας (ἐ. ἡ. s. $\div$ $\mathfrak{S}$, s. $\overset{\cdot}{\times}$ $\mathfrak{H}^{1.2}$) μηνῶν.

8. Für die Plurale liest G die Singulare | 81. מים G την ημέραν ἐκείνην. L. ים "Meer" mit G. Schmidt bei Gunkel, Schöpf. 95, S. 59. | 82. העתירים ערר 15, 24 (vgl. auch 28) ist wie überall auch sonst im A. T. Deut. 32, 35; Prov. 24, 27; Esth. 3, 14; 8, 13 mit γ verbunden, das daher auch

91. נשפו אין פועפון פּר פֿאַניאָרָן אין אין פּר פֿאָניאָרָן פּר פֿאַניאָר (C* [Swt.] 12 Prs. Compl. Ald. אין אין אין אין פּרָלאור אין אין פּרָלאור אין אין פּרָלאור אין אין פּרָלאור אין פּרָלאַר אין פּרָלאַר אין פּרָלאַר אין פּרָלאַר אין אין פֿרָלאַר אין פּרַלאַר פּרַלאַר אין פּרַלאַר אין פּרַלאַר אין פּרַלאַר אין פּרַלאַר אין פּרַלאַר אין פּרַלעַר אין פּרַלעַר אין פּרַלעַר אַרַר פּרַעבּיר אַרַעבּיר אַרַעבּיר אַרַר פּרַעבּיר אַרַעבּיר אַרעבּיר אַרעבּיר אַרעבּיר אַרַעבּיר אַרעבּיר אַרעביר אַרעבער אַרעביר אַרעביר אַרעבער אַרעביר אַרעבער אַרעבערער אַרעבערערער אַרעבערער אַרעבערערערערער אַר

 10^{1} . דלתי $P^{1.2}$ הלתי $P^{3.4}$ a=M הטט G עמסדססק G עמסדססק G עמסדססק G עמסדססק G אמי G וועסט ist aus G בען אמי שניבלים G אמי G ist aus G בען G שני G שני G שני G שני G שני G בער G שני G בער G שני G בער G שני G בער G בער

17, 5^3 ; 34, 5^2) V abstulit, aber $\mathfrak{F}$ abscondisset.

ברחם. G פֿν κοιλία, V in vulva, Saad. ברחם. Durch Annahme der Lesart Gs geht der Parallelismus mit 11² verloren. מרחם = gleich nach der Geburt Jer. 20, 17 || 11². מכמן GP מכמן || Die Negation von 11¹ wirkt in 11² weiter. G ergänzt richtig dem Sinne nach οὸκ εὐθὸς (s. - Φ)¹²) vor אנוע (vgl. V non statim).

 12^2 . א P שרים A 3 Prs + μ אקסף μ סט A 3 Prs + μ אקסף μ סט A 3 Prs + μ אקסף A 3 Prs + A 3 A 3 A 3 A 5 A 6 A 7 A 7 A 7 A 8 A 7 A 8 A 7 A 8 A 9 A 7 A 8 A 9 A

 13^2 . ישנתי GPV 'אז וויש' GP ו GP ווויש

ו אינעי (ענצי יעני יעני) אינעי (ענצי מוי אינעי באר א Prs. אינער אינען אינעי אינען אין אינען אייען אינען אינען אינען אינען אינען אינען אין אין אינען אינען אינען אינען אינען אינען אינען אין אינען אין אייען אייען אייען אין אייען אייען אין אייען אייען אין אין אין אייען אייען אייען אייען אי

in libro quodam pervetusto הַבְּרֵבְוּה.". אָבּרְבּוֹה malis (הַרְבּוֹה) ist nur Schreibfehler für gladiis, das in אָבּיבּוֹה, T עַבּיבּוֹ, Σ ἐρείπα, V solitudines, Saad. בּרִין בְּיבּוֹת verstehen unter הַרבּוֹה, "Trümmerstätten." Aber auch diese passen nicht. Denn ein Wiederbauen derselben ist "weder ein Zeichen von Macht und Glück (s. dagegen 15, 28), noch ausschliesslich Sache von Königen u. Räthen" (Dill.4). Schlt.¹ stellte הַרְבּוֹח mit בּיבּיבּי, Mich. (vgl. Ros.) mit הַרְבּוֹח, Ew. mit בּיבּין, אָבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין הַבּין וּשִׁרְּיִבְּיִין לִבְּיִין בּיבִּין וּשִׁרְּיִבְּיִין לַבְּיִין בּיִּין בּיבִּין לִבְּיִין לַבְּיִין בּיִין בּיִין בּיבִין לִבְּיִין בּיבִין בּיבִין בּיבִין לַבְּיִין שִׁרְיבִּין לַבְּיִין לַבְּיִין לַבְּיִין שִּיִין שִׁרְיבִּין לִייִין לִייִין לַבְּיִין לְבִּיִין לִּבְּיִין לִייִין לִייִין לְבִּיִין לִייִין לִייִין לְבִּיִין לְבִּיִין לִּבְּיִין לְבִּיִין לִּבְּיִין לִּבְּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לִייִין לִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבְּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לִייִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבִייִין לְבִּיִין לְבִייִין לְבִייִין לְבִּיִין לְבִּיִין לְבְּיִייִין לְבִּיִייִין לְבִּייִין לְבִּייִייִין לְּיִייִייִין לְבִייִייִין לְבִּייִים לְבִּייִים לְבְּייִייִים לְבִּייִים לְבִּייִייִים לְבִּייִים לְבִּייִים לְבִּייִים לְבִּייִים בְּיִייִים לְבְּיִים בְּיִייִים לְבִּייִים בְּיִייִּים לְבִּייִים לְבִּייִים לְבִּייִים בְּיִייִים לְבִּייִים לְבְּיִייִים לְבִּייִים בְּיִייִים לְּיִיים בְּיִייִּים בְּיִייִים בְּיִייִים בְּיִייִייִים בְּיִ

151. הב להם הכל G δν πολύς δ χροσός. G fügt von sich aus πολύς hinzu, weil ihm blosses הב den Begriff des Reichtums nicht genügend andeutete. Durch Einsetzen von הב πολ. würde der Rhythmus des Verses zerstört werden || 15². ומלאים P הממלאים.

16'. ממון לא אהיה G פֿאדיסףפטסענאסט פֿא שָחָדףמק שַחָדףסק (פֿא היה אַ μ. μ. s. $\div$ $\mathfrak{H}^2$ $\mathfrak{S}$); ἐκπορ. dürfte auf eine Form von κυρ "kommen" zurückgehn d. i. Ms μας ἐκ μ. μ. ist ein Zusatz Gs wie 3, 10. לא אהיה ist in G unübersetzt geblieben, kann aber in M nicht entbehrt werden, da sonst 161 unvollständig wäre. א in אהיה ist durch Wiederholung von schliessendem n in so entstanden und mit Hitz. wieder zu tilgen. Damit fallen die mannigfachen Schwierigkeiten weg, die Ms לא אהיה für die Übersetzer bietet, und es entsprechen sich so 161 עלא היה u. 16² ילא ראו – Schon Rsk. bemerkte, dass Vers 16 seine Stelle zwischen Vers 11 u. 12 haben müsse. So entsteht eine passende Steigerung: Vers 11 der Wunsch, gleich nach der Geburt gestorben zu sein; Vers 16 (d. i. Vers 12) tritt an die Stelle des geborenen und gleich gestorbenen Kindes die tote und gleich verscharrte Fehlgeburt | 162. GP on.

171. רשעים hat in den Versionen überall die Bedeutung

"Frevler", G ἀσεβεῖς. Man erklärt: im Šôl geniessen die Frevler 171 und die von ihnen einst Unterdrückten 172 die entbehrte Ruhe. יניעי כה 171 u. יניעי ständen sich gegenüber. Diese Auffassung hat scheinbar an Vers 19 קטן — גדול eine Stütze. Aber näher betrachtet stehen vielmehr die Verse 14, 15 u. 17, 18 im antithetischen Verhältnis: 14 מלכים u. יעצי ארץ, 15 שרים nennen die גרולים; 17 רשעים (?) ע. יגיעי, אסירים 18 אסירים die קטנים, vgl. Vers 19. רנו ferner hat wie auch in Vers 262 passive Bedeutung. Die רשעים müssen also hier die sein, die von Anderen in Unruhe versetzt werden. Schon Ab. Esra u. Ramban (vgl. Schlt. 1 Ros.) erklärten רשעים ganz richtig mit מתנועעים. Sie gaben der עדים hier die Bedeutung, die viele Erklärer bei ירשיע 34, 291 annehmen. Aber רשע als Metaplasmus von רעש ist im Hebräischen nicht nachweisbar. Es ist die entsprechende Form von יעש einzusetzen, nämlich hier רעשים wie Jer. 4, 24. Vers 17 wäre also zu übersetzen: Dort hören Zitternde auf zu beben, und dort haben Krafterschöpfte Ruhe! Es liegt auf der Hand, wie leicht aus dem seltneren רשעים das bekanntere רשעים werden konnte. Sollte Hiob wirklich verlangen, an der Ruhe der "Frevler" im Š.ôl teilzunehmen?! או G פֿצַפֿאמטסמע (A 3 Prs. Compl. ἔπαυσαν; $\mathfrak{H}^{1.2}$ Aug. deposuerunt, $\mathfrak{H}^3$ posuerunt) ob = רלקו? — wertlos א רגו G δυμὸν δργῆς giebt zwei Übersetzungen für τις; 26° ist τις = δργή. Η hat nur furorem suum || 172. ΠΟ G (τῷ) σώματι; P ,οστίως.

in der Unterwelt haben die Menschen vor dem Steuererheher Ruhe!

201. פאר אים ' G δέδοται, T יהיב, P בארס, V data est יהיב, Subjekt zu יהן ist Gott, den Hiob aus Scheu nicht nennt.

 $22.^{1.2}$ השמחים אלירגיל ישישו כי ימצאו־קבר השמחים אלירגיל הפגועמף אל G הפגועמף אלירגיל έγένοντο ἐὰν κατατύγωσιν ($A + \vartheta$ ανάτου). ΓΩΡ wird von G nach 231 gezogen. περιγ· δὲ ἐγέν. kann zusammenziehende Übersetzung von ישישו bis ישישו sein, aber auch nur ישישו, oder allein ausdrücken, \$1.2 hat als Vers 22 nur: et gaudio afficiuntur, $\mathfrak{H}^3$ + si inpetrent; V gaudentque vehementer cum invenerint sepulcrum. — Bei der Übersetzung: die sich freuten bis zum Jubel, frohlockten, wenn sie ein Grab fänden, ist ישישו 222 ein schwächerer Grad der Freude als אלירגיל בשמחים אלירגיל Der Dichter gleitet von der Höhe, die er mit 221 erreicht hat, 222 wieder herunter. P las גיל für גיל. Die Bedeutung, die P dem Worte giebt, ist zwar unrichtig. Aber 3, das auch Ken. 80 bietet, ist hier gut verwendbar: es bedeutet wie גריש 21, 322 Leichenstein oder Grabhügel. Setzt man hier ein, so gewinnt man einen passenden Ausdruck zu קבר: die sich freuten über einen Leichenhügel, jauchzten, wenn sie ein Grab fänden. So verbesserten schon, aber ohne P zu beachten, Houbig. Döderl. Hufn. (vgl. Rs. Ros.) u. Bick. ZKTh 86, S. 518 den Vers. Bick.1 kehrt wieder zur Lesart Ms zurück, Bick.2 streicht den ganzen Vers.

vita] abscondita est) + àπ' αὐτοῦ in 13 Prs. ist aus Θ. בערו
V tenebris בעב?

 24^1 . תכא א תכא > V $\mathfrak{H}^{1.2}$, aber $\mathfrak{H}^3$ Aug. adest, $\mathfrak{H}^{1.2}$ hat dafür ad dominum vgl. 16, 20^2 $\parallel$ 24^2 . ויחכו כמים שאגחי $\mathbb{G}$ δακρύω δὲ ἐγὼ συνεχόμενος φόβ $\phi=?$ 7, 11^3 ; 10, 1^3 ist συνεχόμενος $=\mathbb{G}$. $\mathbb{G}$ vielleicht ארכה במו שאגה Compl. καὶ χυθήσεται ως δδατα βρυχήματα ist aus A vgl. Fld.

251. ויאחיני Das ו ist vielleicht mit GPVΣ zu streichen,

doch vgl. 4, 51.

 26^1 . לא שלותי V nonne dissimulavi, nonne silui = ? || 26^2 . ויבא G אָאפּגע אַ שׁלוּהי, V et venit super me vgl. 25^2 ויבא.

Kap. IV.

 2^1 . Για P (1), A μήτι ἐπαροῦμεν, Σ ἐὰν ἀναλάβωμεν, Θ (Compl.) εὶ ληψόμεθα, Β ne forte loquamur, V si coeperimus nehmen נשא = נסה Cppll. II, S. 828. Dieses Verbum meinen auch die Massorethen hier vgl. Del. ASOSV fassen מו als 1. Pers. Impf. Qal auf. Die Verbindung נשא דכר findet sich zwar im A. Test. direkt nicht (für das jüngere Hebr. vgl. Maj. Gan. ר"ל . . אם אני אשא אליך דכר), hat aber an Konstruktionen wie Ex. 23, 1; Num. 23, 7; Ps. 15, 3; 81, 3 (Bttch. 1390), Hi. 27, 1 ihre Parallelen. T העל ניסיון, Saad. ינסה nehmen ולו ומדבים = "versuchen"; so auch Dill.4 Bthg. נסה c. Acc. lässt sich nur durch Koh. 7, 23 (Dill.4) belegen. Diesem Bedenken liesse sich jedoch dadurch abhelfen, dass רבר mit AOPV als Infinitiv punktiert würde. נסה könnte bei der zweiten Ableitung nur bedeuten: er hat versucht. Damit würde aber ein unverständlicher Eingang für die Rede des Eliphaz geschaffen werden. Man lese also lieber mit Hffm. הרבה הנשא. — G μή πολλάκις σοι λελάληται הרבה רבר אליך (השנא?) בבר אליך kann nicht in Betracht kommen הלאה

נסע. geht auf eine Verwechslung von עצר mit עצר zurück (Cppll. Schl.) vgl. G Jes. 10, 33. Bick.2 streicht Vers 2.

 3^1 . היכות היכות אלף סט פֿיסטטּפּדאססק הוכה חוק, וה nach jünger. Sprachgebrauch = אם פֿון 3^2 . אינים רפות לעניקסק אַס־יינים רפות היכות ה

θενούς; A 2 $Prs. <math>\mathfrak{H}$ Θ $\mathfrak{R}^2$ ἀσθενούντων. P $\ref{eq: 1}$.

σος περιέθηκας.

- 7^1 . Το 6 δν von κιπ "sein"! 1 7^2 . Γο δλόριζοι ἀπώλοντο. Durch das beigefügte δλόρ. schwächt 6 das Urteil des Eliph.: Gott verlässt nie den Frommen, dahin ab: Gott verlässt nie ganz den Frommen.
- 8^1 . עברי T עברי, V qui operantur denken an שבה bearbeiten, das aber neben ורע nichts taugt || 8^2 . יקצרהו G + έαυτοῖς, A έν αὐτοῖς.
- 91. ממשמת G ἀπὸ προστάγματος, als wenn ממשות dastünde, nur dogmatische Übersetzung, weil Gott bei dem alexandrinischen Juden keine נשמה haben darf, vgl. auch T, der נשמר durch מימר wiedergiebt.
- $10^1.$ שחל G אבמויאק, P היגן ! ושני , Saad. שחל G אמערום G אמערום אביים , Saad. כפירים G אמערום G אמערום אביים G אמערים G אמערים G אושני G א
- 12^{1} . ו $ext{vor}$ אלי $ext{T}$ אלי דבר יגנב אלי $ext{G}$ בו אלי אלי היא א $ext{G}$ אלי $ext{G}$ אלי אלי θινὸν ἐγεγόνει ἐν λόγοις (Prs. 68 ἔργοις) σου d. i. ואלי דבר; aber άληθ. bis σου =? Nach Schl. ist άληθ. aus λήθιον "clandestinum" verderbt; dazu würde aber gar nicht der Nachsatz Gs passen. בונב (vgl. Jes. 65, 2) d. i. hier Ms יונגב Dann werden die folgenden Worte Gs έγεγόνει έν λόγοις σου ein Zusatz sein, um einen Sinn in den Zusammenhang zu bringen. P übersetzt יגנב mit בעלבו (P3 באנב), das durch a bestätigt wird; ob nur Fehler für 21,227 (vgl. Ros. Stn. S. 56 Anm. 1), oder las P hier wirklich eine Passivform zu אגיב, אגיב, antworten"? Das Richtige geben nur T לותי פתגם אתאמר, בנטיר, בנטיר, ב Σ (Compl.) π ρὸς έμε δε ελαλήθη λαθραίως ως (ως > Compl.) εν κλοπή, V ad me dictum est verbum absconditum et quasi furtive || 122. ותקח אוני שמץ מנהו G οὐθὲν ἄν σοι $(\sigma.>A)$ τούτων $(\tau.>S)$ κακὸν (κ. > 17 Prs. $\mathfrak{H}$; A Prs. 249 $\mathfrak{R}$ κακῶν) ἀπήντησεν (A

בשעפים מחוינות לילה לילה (S² 20 Prs. Ald. & φόρος, A Prs. 157 φόβοι) δὲ καὶ ἡχω (13 Prs. Ald. & ἡχὼ) איס לדבף איף, §³ (vielleicht) sonitum (§¹ sonum, §² somnum), et timorem nocturnum (noc. > §³). φόβ. scheint auf der Lesart שערה statt בשעפים בעשפים בעשפים עובר א א sein vgl. Σ (Compl.) בשעפים בי צֿי צֿיאָגאָאָנָבּוּ, V in horrore. P בעבר פּ ? G scheint dann weiter הביון הוניות für הביון של המון הוניות המון הוניות המון הוניות pelesen zu haben. Nach dem Zusammenhang ist anzunehmen, dass die nächtliche Erscheinung nicht geräuschvoll, sondern leise an Eliphaz herantritt. Der Text Gs verdient daher, auch wenn er wirklich andre Lesarten als die Ms voraussetzen sollte, im Allgemeinen keinen Vorzug vor M. Aber statt בשעפים מחוינות lese man nach G mit Bick.² besser מרבמה (שנפים בשעפים בשעפים בשעפים והוי בשעפים והוי הרבמה (שנפים בשעפים בשעפים בשעפים והוי הרבמה (שנפים מא 13²). הרבמה (שנפים מא 15²) א מנו של של א מלאסק.

14י. קרני = קראני.

worden, da sie הממה als Pi"el punktiert haben. Die meisten neueren Erklärer geben dem Pi"el intransitive Bedeutung. An der andren Stelle, wo im A. Test. noch vorkommt u. sicher intransitive Bedeutung hat, Ps. 119, 120 ist von den Massorethen das Qal punktiert worden, das auch Hi. 4, 15² gelesen werden müsste, wenn zu übersetzen wäre: die Haare meines Leibes sträubten sich. Eine Niφʻal-Form, die Sgfr. für besser hält, empfiehlt sich im Hinblick auf Ps. 119, 120 nicht.

עמר G מעלה (A Prs. 249 vorher אמו), A פֿסדאי, P איעמד lesen יעמד für יעמד. Aber für "aufstehen, sich vom Lager erheben" ist vielmehr קום vgl. 7, 41 der entsprechende Ausdruck. Die ganze Vision ist als eine mitternächtliche Traumoffenbarung (vgl. Vers 13), aber nicht als ein im wachen Zustande geschautes Erlebnis gedacht. Die Übersetzer (bzhw. ihre hebr. Vorlagen) haben die in M verschiedenen Personen der Verba finita einander gleichgemacht; für πρὸ δφθαλμῶν μου d. i. עיני (od. אראה וחמונה ל(א) נגד (לא לנגד). Nach Mx. Bick. Sgfr. soll ואין vor המונה in M ausgefallen sein. P scheint מראהו ganz übergangen zu haben. Denn nach אביר (= אכיר) folgen die Worte (אכיר בסבב) die nur eine Wiedergabe von בונה, die nur eine wiedergabe von אנגר können, indem P wie G נגד + לא in לנגד zerlegte, bzhw. das ל von לנגד verdoppelte, vgl. P 4, 41 לנגד Sgfr. teilt Vers 16 so ab: יעמר ולא אכיר "es stand u. ich konnte nicht erkennen"; 2 אראה ואין תמונה לנגר עיני, ich sah u. es war keine Gestalt vor meinen Augen"; 3 דממה וקול אשמע. Aber dann fehlen die Objekte zu אראה. Das erste Glied ist zu kurz, das zweite zu lang. Der Text Ms ist im Allgemeinen richtig. Mit Bick.2 werden aber die Worte מונה לנגר עיני als Einschub zu streichen sein | 162. דממה וקול ist mit Bick.1 nach 1. Kön. 19, 12 besser umzustellen || P schiebt nach אשמע יוֹפי: ein vgl. T am Anfang von Vers 17י אכריו ואמר.

אם מעשׁהו G τί γαρ; μὴ . . βροτὸς $\parallel 17^2$. אם מעשׁהו G ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὸτοῦ או ασυν σεgen den Parallelismus, es entsprechen sich in M richtig אלוה עשה. עשה.

18 י. הן בעבריו לא יאמין || V ecce qui $serviunt\ ei\ non\ sunt\ stabiles$ אמין $\parallel$ הן עבריו לא יאמינו בריו אימינו בריו לא יאמין בריו לא יאמינו άβεβαιότης της της $ext{vgl. } \mathcal{Z} \text{ Ps. } 35, \ 6 \parallel 18^2.$ Της σκολιόν נפתל übersetzt 5, 132 נפתל mit סאסאוסק; Prov. 8, 8 ist נפתל = G סאסאוסק. G kann also hier eine Form החלה "perversitas" gelesen haben, er kann aber auch הפלה gelesen, oder יחהלה in חבלה verlesen u. dies mit der ע בחל zusammengebracht haben. Σ hat ματαιότητα; Hi. 15, 20 übersetzt Θ הלל von תהלה leitete מתחולל mit ματαιούται d. i. מתחולל "thöricht sein", bzhw. von הולל ab. Darauf geht auch Ts עילא, V pravitatem zurück; ebenso Ps שילא, V pravitatem zurück; ebenso Ps (פוניבגע, 2)? Saad. אבל dachte bei הלל an הלל "rühmen". Schnrr. S. 241 stellt חהלה mit ar. של, zusammen. Dill.4 leitet es von einer א* ab, für die er sich auf TUA: od. TAA: beruft. Sgfr. will nach Hupf. Mx. הפלה emendieren vgl. 1, 22. — ההלה dürfte nur Schreibfehler für ההלה sein (vgl. Maj. Gan. הפוך כמו החולה), das ein Infin. Hi φ . mit weiblicher Endung von der V הכלל = "Irrtum, Täuschung" ist vgl. 13, 92; 17, 22. Zur Bildung vgl. G-K.25 § 67, 8; 72, 7; 85, 4b; Stade § 244; für das jüngere Hebr. Sgfr.-Strack § 55a; auch Dan. 5, 7 עלל ע von der עללע, Kautzsch, Bibl. Aram.-Gram. § 46, 3 b.

jekt (die Menschen). Die Menschen sterben schneller als eine Motte vgl. Jes. 51, 6 יישביה כמורכן ימוחון "u. ihre Bewohner werden wie Mücken dahin sterben". P אל הבל hat für עש etwa עש gelesen, oder עשש Ps. 6, 8; 31, 10 verstanden. Saad. u. Maj. Gan. denken bei עש an das Sternbild von 9, 9¹. Bick.² streicht 19³.

עברו פסלי משים יכחו (A vorh. אמו) פוֹליני משים מבלי משים מבלי משים לנצח יאברו האברו האברו G המאל די אוֹ אַלעצה מליסטב במליסטב במידסוב האוֹ אַלעצה האברו האברו האברו (Mx.) לנצה האברו האברו

21י. הלא־נסע יחרם כם ע reliqui nimmt יחר " Uberrest, T סעיד Vorzüglichkeit (vgl. Saad. بفضلهم), P hat beide Übersetzungen neben einander omiza = ihr Nutzen, und رمان (für P12 رمعده ist mit P345 a ربقیته رمین رومینه و ا zu lesen) = ihr Rest. Das giebt aber alles im Zusammenhang hier keinen Sinn. Die meisten neueren Erklärer nehmen (wie einige Rabbinen vgl. Maj. Gan.) יתר = Sehne, Strick. Damit soll die Seele gemeint sein, die wie der Strick das Zelt, den Körper zusammenhält. Aber הרם כם "ihr Strick in ihnen"? DD müsste zum Verb gehören u. wäre dann in מהם (V ex eis, P (סבובס) zu verbessern. Olsh Hitz. Sgfr. lesen יתרם für יחרם; auch dann ist בם durch מהם zu ersetzen. Aber kann יתר od. יתר überhaupt hier eine verständliche Bezeichnung der "Seele" sein? Die alten Versionen dachten nicht daran. G hat ἐνεφύσησεν γὰρ αὐτοῖς (S¹ Prs. 257 αὐτοὺς) καὶ ἐξηράνθησαν. Das soll nach Schl. Dill.4 etwas völlig andres als M sein u. aus Jes. 40, 24 stammen. G übersetzt Jes. 40, 24 ἔπνευσεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔξηράνθησαν, A ἐφύσησεν ἐπ' αὐτούς. G Hi. 4, 211 ist also wahrscheinlich nicht aus G Jes. 40, 24 entlehnt. Wie soll man es sich erklären, dass der Übersetzer des Hiobbuches oder ein Ergänzer seiner Übersetzung gerade auf die Worte des Jesajatextes verfiel? G Hi. 4, 21^1 ist = ויכשו בהם הלא נשף כהם ויכשו. Schreibt man M darunter הלא נסע יחרם בם, so ist sofort

klar, dass der eine Text nur aus dem andern verderbt sein kann. Ich ziehe den Gs vor, der ohne Weiteres verständlich ist. Compl. Prs. 161, 248 συνεξήρεν τὸ ὁπόλειμμα αὐτῶν (αὐτ. > 161) ἐν αὐτῶς ist gewiss erst aus einer jüngeren Übersetzung aufgenommen worden; etwa aus Σ ? 1. Sam. 25, 34 ist von Σ mit ὁπελείφθη wiedergegeben || 21². ὑαπώλοντο.

Kap. V.

ואל־מי מקדשים הפנה G ή εἴ τινα ἀγγέλων (ἀγγ. s. + ε΄) άγίων ὄψη. — An 4, 21 schliesst sich nicht 5, 1 sondern 5, 2 an. Sgfr. streicht 5, 1.

"Jüngling."

- ער איר הרכאו פאס האס הרכאו (A σκολ. Prs. 110 κολαφισθεί.). Zur Erkl. des griech. Wortes vgl. Schl. איר בשער (G + ήσσόνων s. ε. Das + Gs ist eine falsche Erklärung zu שער. T denkt an die Thore der ירכאו בשער. גהנם, sie müssen sich im Thore zertreten lassen", d. i. die Kinder des אויל müssen des öffentlichen Rechtsschutzes entbehren vgl. Prov. 22, 22; Ps. 109, 7 ff.

51. אשר קצירו. Für "dessen seine Ernte" liest G besser ά γὰρ ἐπεῖνοι (ἐπ. $> {
m Prs} \ 251$) συνήγαγον (A ${
m Prs.} \ 161$, β 249Compl. Ald. פֿאַפּרָנסמי) d. i. (od. אשר קצרו (הקצירו. Unter dem רעכ versteht G die δίκαιοι. $\mathfrak{H}^2$ am Rande famelicus, Compl. ${
m Prs.}~252$ π פניסט ist aus ${\it A.}~{
m P}$ בפגן, a בפל, liest דָעֶר, für אָל־מָצנים יִקְּחָהוּ, wird von den Versionen verschieden wiedergegeben. Α αὐτὸς δὲ πρὸς ἐνόπλων ἀρθήσεται, Σ (Compl.) αὐτοὶ δὲ πρὸς ἐνόπλων ἀρθήσονται, Τ (πόλεμος =) ισισίσι במאני זיינא ידברוניה, V et ipsum rapiet armatus denken bei צנים an צנים Schild (Sgfr.), oder an eine Partizipialform von עון, vgl. die Lesart מצינים einiger hebr. Codd. bei Rs. Schol. critt. (Ros.). G αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ (o. > Prs. 68 Ald.) έξαίρετοι ἔσονται (A 4 Prs. ἐξερεθήσονται) (Sgfr. ואל מַצְרִים (מַרְעִים) יקחו. P אים liest צמים für צינים. — Gegen die jetzt üblich gewordene Übersetzung: "selbst aus den Dornen nimmt er es" ist einzuwenden, dass אל מן "sogar aus" nicht belegbar ist. Was wächst denn überhaupt zwischen den Dornen Essbares? Vgl. Matth. 13, 7. Über vorgeschlagene Emendationen z. St. vgl. Dill.4 || 53. יושאף צַמִּים הילם, "und Schlingen erschnappen ihre Habe". Bei T ליסטיסין צמים (ληστής). Aber weder "Schlingen" noch "Räuber" passen neben אים "Hungrige". In G fehlt צמים A διψώντες, Σ διψῶν, P צמים geben ושבלה richtig mit "Durstige" d. i. צמאים (בעמאים wieder, wozu sofort דעב passt u. worauf schon Cler. riet. אויטאר G פֿאסוקשעוסטפּוֹת (A vorher אמו) ה exauriatur las wohl eine Form von שאב (vgl. Ken. 658 ישב) statt אאף; V et bibent? אאף c. Acc. findet sich 7, 21 u. 36, 201. P ____, Τ ηιζη, Α ἀφειλκύσαντο lesen וְסְפוּ = וְשֵאפוּ Für הילֹם lesen Hffm. Bick.2 (WZKM 93, S. 167) הלכם Bick.2 im Texte z. St. מחלם ihren Essig (nach ar. خل)! Nach Ez. 25, 4 wird zu ändern sein עמים חלבם "u. Durstige trinken ihre Milch". Vergleicht man

 5^2 ואלם צנים (צמים P ואלם אנים (sic) mit אלם צנים (חולם שמים = 10 ושאפו (חולם אלים)

so kann m. E. kein Zweifel sein, dass 5² u. 5³ nur Dupletten zu einander sind, von denen die zweite den relativ besseren Text bewahrt hat. Bick.^{1,2} streicht 5², weil ihm der Sinn unverständlich ist.

G פֿגל אַרמה G פֿגל אָפּלּשׁי, als ob G מהרים gelesen hätte, was aber dem parallelen מעפר zuwider wäre. 2. Chron. 30,

10 ist ארץ von G mit ארץ übersetzt.

71. לעמל G κόπω (A 10 Prs. 5 פֿע א.) און soll nach den Massorethen ein Perf. Pu"al sein. "Aber der Sinn fordert eine sich wiederholende Thatsache" (Dill.4). G γεννᾶται, V nascitur lesen besser יילר. — Vers 6 sagt Eliphaz: Alles Unheil kommt dem Menschen nicht von Aussen zu. Vers 7 kann dann nur besagen: Der Mensch verursacht vielmehr selbst sein Elend. Dann liest man aber mit Bttch. richtiger ל, יולר führt das Objekt ein , vgl. 5, 21 לאויל 1 7². ובני־רשף. Die Übersetzungen G νεοσσοί δὲ γυπὸς (A S² γυπῶν; 20 Prs. Compl. Chrys. detwo), A καὶ υίοὶ πτηνοῦ, Σ τὰ τέκνα τῶν πετεινών, P محقد مقدر, V avis scheinen nur aus dem Prädikate יגביהו עוף geraten zu sein (Schlt.1). Denn בני רשף "Vögel", oder eine bestimmte Art "Raubvögel" lässt sich nicht beweisen. TI denkt an בני מויקי "Dämonen". Sachlich u. sprachlich befriedigt unter den Deutungen der Versionen die des TII רנחרין מן גומריא (T2 II גיצין, die sich neben andren Erklärungen bei Ab. Esra in der Form ניצוצי האש findet, vgl. auch Saad. اهل النار. Vielleicht liegt aber hier, die Unversehrtheit des Textes vorausgesetzt, eine mythologische Anspielung vor. an denen ja das Buch Hiob ziemlich reich ist. An eine solche dachte schon Ewald. --- Sgfr. scheidet Vers 6 u. 7 als Interpolationen aus. In der That lassen sich beide Verse in den Zusammenhang nicht einfügen. Dies giebt auch Dill.4 stillschweigend zu, wenn er aus beiden Versen einen besonderen Absatz bildet, der dann aber auffallend kurz ist.

- 8^2 . ואל־אלהים אשים דְּבְּרָתוּ G אוֹסָוּסיס אַפֿד דֿסָא אַפּסּ π סֹאַרסיס אַפּסּאָרסיס עסן. Ken. 223 שדי אלהים שדי für אלהים אלהים אלהים אוני הַבּרחי אדני Aber der Gottesname ארני פֿאַראל משווּ שוּבּל dem Buche Hiob sonst fremd.
- 9^2 . נפלאוח איז איז פונפP 16 Ken. (פונפP 16 Ken. נפלאוח איז האלט פונפP 16 Ken. (א. פֿ. s. P 5.
- פני א > G. $\mathfrak{H}^{1.2}$ $\times$ super faciem ist aus $A\parallel$ Ebenso fehlt 10^2 של in G. א β Prs. 161 èπὶ πρόσωπον ist aus $A\parallel$

חוצות G την δπ' οδρανόν. א β Prs. 161 ξξωτάτων ist aus A. V übersetzt פני חוצות פני mit "universa".

לשום לשום פוne Gleich-machung mit הנחן הנחן אוברים שגבו ישע פוחים פוחים פוחים פוחים אוברים שגבו ישע פורים אוברים שגבו ישע אוברים שגבו ישע פורים אוברים שגבו ישע אוברים שגבו ישע אוברים שגבו ישע אופריס שנפל אובריט שנפלים אובריס שנו פוחים אובריס שנום אובריס שנום וואבריס שנום אובריס שנום אוברי

122. תשוה G ἀληθές; V quod coeperant. Nach Bick.² ist Vers 12 Duplette zu Vers 13.

13¹. ανταία ανταία ανταία τος διαταλαμβάνων σοφούς εν φρονήσει (A Prs. 254 Chrys. $\Re^1 + αοτων)$. Paulus zitiert diesen Halbvers (die einzige Stelle des Hiob-Buches, welche im N. T. zitiert wird) 1. Kor. 3, 19 folgendermassen: δ δρασσόμενος τους σοφούς εν τῆ πανουργία; παν. ist richtiger als φρονήσει Gs. Paulus hat hier entweder den hebräischen Grundtext berücksichtigt, oder eine andre griechische Übersetzung als G vor sich gehabt, vgl. Kautzsch, de vet test locis a Paulo alleg. 1869 S. 67 ff. u. Schmiedel z. 1. Kor. 3, 19 in Holtzm. Hand-Com. z. N. T. Für ανταία, das nur von einem *Τρίν herkommen könnte, lese man mit G Paul. Ken. 89 "primo" besser ανταία με 13². αισική βεξέστησεν, Ρ καία και Σ. dissipat vgl. G 5, 11. Prs. 161 β ταραχθήσεται ist aus Σ.

יפגשו־חשך G סטימידאָסבּדמו מטֿדסנֿק סאסֿדס, d. i. יפּגשם אַ יפּגשם, dies ist Ms יפּגשו vorzuziehen, das dem יפּגשו און 14^2 gleich

gemacht worden zu sein scheint.

17י. הנה > G P V 3 Ken. 1 (bzhw. 2) Rs. u. ist als rhythmisch überschüssig mit Mx. Dill. Sgfr. Bick. zu streichen vgl. 3, 7 || Nach אלוה haben S $^{2.\,c.\,3}$ (Nstl.) A Prs. 254 die das Gleichmass des Verses störenden Worte ^{2} ^{7}

21 בשש צרות G εξάκις εξ ἀναγκῶν משש צרות, das besser zu בייטיר passt. ב vor שש in M scheint aus 192 zu stammen.

עודי G V Ken. מידי $\parallel$ Nach אור (G σιδήρου) G + λύσει (A Prs. 249 R S ρύσεταί) σε noch einmal שוב aus 20¹ aufnehmend.

 22^1 . בשר וככפן V in vastitate et fame בשר וככפן. G ἀδίκων καὶ ἀνόμων (od. לשר ולאון (12, 6^1 ist שר ἄνομος); concreta pro abstractis? $\parallel 22^2 > \Re^2$ s. % $\S^2$. הארץ G ἀγρίων Ken. 170 השרה A Prs. 249 = M.

23¹. > G. \$2² ½ quia cum lapidibus agri habebis foedus; auch & hat 23¹ s. ½. A Prs. 249 (Ald.) nach εἰρηνεύσουσίν σοι (= M 23² השלמה־לך) + ὅτι μετὰ τῶν λίθων τοῦ ἀγροῦ ἡ διαθήκη σου = M 23¹. Nach Fld. S. 13 Note 29 f. ist die Übersetzung von A Prs. 249 Ald. vielleicht aus Θ, die von § & vielleicht aus Σ. Nach Dill.⁴ soll 23¹ zur Begründung von 22¹ μω dienen. Hiob brauche keine Hungersnot zu befürchten, weil Steine seinem Acker fernbleiben und ihn nicht unfruchtbar machen würden — eine etwas seltsame Gedankenverbindung. Sonst pflegen Hungersnöte durch Dürre oder Verheerung des Landes, z. B. durch Heuschreckenschwärme, zu entstehn. Del.² bemerkt mit Recht, dass die Nennung der אבני des Feldes befremde. Übrigens ist die Lesart אבני nicht ganz sicher. Nach Raši (Del.²) war אבני א,

nach ליים (Maj. Gan.) כני (Rsk. nahm אבני שבני) die ursprüngliche Lesart. Mit ב2¹ würde der Dichter das selbe sagen, was er 20¹ durch רעב ausdrückte. Ein jüngerer Dichter hat wahrscheinlich die "vier" Nöte von Vers 20 u. 21 zu den "sechs" oder "sieben", die in Vers 19 genannt werden, ergänzt. Mit Vers 22 fällt aber auch Vers 23, der nur Glosse zu 22² sein kann (Bick.²). Beide Verse hat aber G schon vor sich gehabt. Denn das Fehlen von 22² u. 23¹ in G erklärt sich am natürlichsten daraus, dass der Übersetzer von יוֹלות 22² auf והות 23² abirrte und das Dazwischenstehende daher ausliess.

 24^{1} . כו־שלום אהלך G δτι εἰρηνεύσει (A Prs. 249 H εἰρήνη) σου δ οἶκος (Prs. 249 τὸ σκήνωμά σου, A τὸ σπέρμα σου vgl. 25^{1}) || 24^{2} . אחרום גוך ולא חחטא 6 6 6 δὶ δίαιτα (A Prs. 6 6 καὶ ἐπισκοπὴ) τῆς σκηνῆς (A Prs. 6 6 τῆς εἰπρεπείας) σου μὴ ἀμάρτη d. i. פְּקְרַח the Bick. 6 dem Texte Ms vorzieht. Compl. καὶ ἐπισκέψει ὡραιότητά σου καὶ οὐ μὴ ἀμαρτήση ist aus 6.

261. חבוא בכלח אלי־קבר G έλεύση δὲ ἐν τάφω; ככלח א G. Denn die Fortsetzung in G 261 ισπερ σῖτος ιριμος κατὰ καιρὸν ($A \mathfrak{H} \mathfrak{S} \mathfrak{S} \mathfrak{R} + \alpha \mathring{\mathfrak{d}}$ τοῦ) θεριζόμενος ($\mathfrak{n}$ · $\mathfrak{n}$. θερ. $\alpha \mathring{\mathfrak{d}}$. $\mathfrak{s}$. $\mathfrak{S}$ ist Wiedergabe von M 262 כעלות גריש בעתו. G übersetzt M 262 dann noch einmal: ἄσπερ διμώνια (12 Prs. Ald. δημώνια, Compl. θυμώνια) άλωνος (άλ. s. - S) καθ' ώραν συνκομισθεῖσα. Beide Übersetzungen sind jetzt durch n verbunden. Die zweite Übersetzung ist wahrscheinlich aus AO, vgl. 21, 322 diesen Sachverhalt; sie sehen nämlich in ισπερ σῖτος ιριμος. eine Übersetzung von Ms בכלה; aber die Fortsetzung אמדמ; καιρὸν θεριζόμενος weist deutlich auf 262 hin. Die Bedeutung von כלה scheint G unbekannt gewesen zu sein. Denn auch 30, 22, wo מלח noch einmal vorkommt, ist סטיד (כלה (בלה בי), wie überhaupt der ganze Vers, aus 0. בשלימות T בשלימות ענייך, V in abundantia, P אנייך, Saad. gut פארץ. Zur Erklärung des Wortes vgl. Dill4.

Kap. VI.

61. > S1. הפל מף מול מול שווא שווא misceri subigi, unde Syr. און מידי בשש מול הבשלא הבשלא הבשלא TII מידי בשש המצאה הבשלא TII מידי בשש המצאה הבשלא TII בדברי הַלְּמוֹת בּבּברי הַלְמוֹת הַלְמוֹת בּבּברי הַלְמוֹת הַלְמוֹת בּברי הַלְמוֹת (A S καινοῖς) בדברי הַלְמוֹת Ros. Schl. (nach Bick. S. 15 falsches Interpretament zu M) "verstösst gegen den Zusammenhang" (Dill.4). V (aut potest aliquis gustare) quod gustatum affert mortem lässt מות מום מום והלח ווהלחונא בעום בשלבון ביעתא והלחונא במרי להמא (ההלחונא TI), בחלבון ביעתא והלחונא במרי להמא (הבלחונא ביבוֹת במרי להמא (בברי להמא הביבוֹת במרי להמא (בברי להמא הביבוֹת ביבוֹת במרי להמא (בברי ביבוֹת ביבוֹת במרי להמא (בברי ביבוֹת במרי להמא (בברי ביבוֹת במרי להמא (בברי ביבוֹת ביבוֹת במרי להמונא ביבוֹת במרי להמונא במרי להמא (בברי ביבוֹת במרי להמונא ביבוֹת במרי להמונא במרי להמונא במרי להמונא בווֹת במרי להמונא במר

G βρόμον (Prs. 106, 161, 260 Chrys. βρώμον) γὰρ δρώ τὰ σἴτά (Chrys. σιτία) μου ώσπερ δσμήν (S¹ Prs. 251 \$ δσμή) λέοντος. Die Worte ώσπ. όσμ. λέον. stehen schon in R1 π. ποτιοί πλοσί. βρόμος ist der Gestank (vgl. Vollers, ZATW 84, S. 14), 5 foetidas, a رفر (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), المانية, المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt المانية), كان المانية (so ist nach Jo. 2, 20 auch hier statt hier O. Nach Tr. soll βρωμ. = רוי sein, m. E. ist es = דיה (vgl. P כי las. γὰρ = כי, d. i. das כ vor דוי, δρῶ = המה (Bochart, Schlt.) von המה sehen, nach jüngerem Löwe. 72 ist also in G jetzt zwei Mal übersetzt. Nach (Boch. Schlt.) Dill. ist ὅσπ. ὀσμ. λέον. nur Glosse zu βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σῖτά μου, das selbst wieder freie Übersetzung von כרוי לחמי (od. המה (הנה sei. Zur Erklärung der Übersetzung Gs setze ich zunächst her, was Bick. S. 22 nach Bochart, hieroz. I 744 bemerkt: "Maiora animalia rapacia ut leo, tigris panthera a veteribus gravis foetoris culpantur. Syri ideo lepram nominant Lij unde lij leprosus", vgl. auch معان المناع , od. المعان leontiasis, bei den Arabern عاد المعان الم elephantiasis. Die übliche, zuletzt von Dill.4 vorgetragne Erklärung von 72: derlei ist wie die Krankheit meiner Speise, ist unmöglich. המה kann sich nur auf die geschmacklosen Speisen beziehen, die Hiob essen muss und womit er seine Leiden vergleicht. Hiob würde 72 sagen, die faden Speisen, die ich geniessen muss, sind gleichsam kranke (?) Speisen: die Speisen würden also mit sich selbst verglichen werden! Ich lese daher teilweise nach G mit Mx. 72: המה כריח לביא. So wenig ein Tier bei seinem gewöhnlichen Futter schreit, würde Hiob klagen, wenn ihm nicht Gott eine salz- und geschmacklose Speise vorgesetzt, ihm ein aussergewöhnliches Leiden geschickt hätte. Es ekelt ihm vor dieser Speise, sie hat den widerlichen Geruch des Fleisches der Löwen. Die "Speise" ist die von Gott über Hiob verhängte Krankheit. Mit 72 wird nach G deutlich auf die Art dieser Krankheit, den Aussatz, angespielt. — Bick. 1.2 streicht Vers 7.

- 81. G P T V lesen vor חבוא ein ו, das auch in M, vgl. 19, 23, besser (wieder) eingesetzt wird || 82. Hupf. Mx. Sgfr. wollen ותאותי für ותאותי herstellen.
- 9^1 . יואל G ἀρξάμενος אלוה $\|$ יאל > V Ken. 80 ויאל > V Ken. 80 אלוה > V Ren. 9^1 יואל > V Ren. 9^1 > V 9^1
- (Α אַ πόλ. μου) τάφος d. i עירי מנחתי ,meine Stadt" giebt im Zusammenhang natürlich keinen Sinn, wohl aber עירי "meine Angst" vgl. Jer. 15, 8. Damit ist ein Subjekt zu ההי gewonnen, das in M fehlt: dann wäre meine Angst mein Trost! Wenn Gott den Leiden Hiobs durch einen baldigen Tod ein Ende setzte, dann sollten die jetzigen fürchterlichen Schmerzen ein Trost, eine Lust für den Dulder sein. In der Aussicht auf ein nahes Ende, wonach er sich schon Kap. 3, 13 ff. sehnte, wollte Hiob gern das ihm von Gott auferlegte schwere Joch ertragen. Daran schliesst sich dann passend 102 an. Für עוד lesen T את, Saad., V haec אור wie Ken. 95, 170, Rs. 349; Ken. 191 hat אור ואת 102. ואסלדה בחילה G ἐφ' ης ἐπὶ τειχέων ηλλόμην ἐπ' αὐτης leitet von היל "Befestigung" ab, während P והיל (a إبقوة) an עירי "Kraft" denkt. היל "Schmerz" ist עירי Angst" parallel | ואסלדה V ut affligens me = ? | לא יחמל G οδ φείσομαι (A S 9 Prs. Compl. οδ μή φείσωμαι) της vgl. G 6, 22. T hat vor 85 ein 1 wie 25 (bzhw. 28) Ken. || 103. אמרי קרוש G ρήματα άγια (Prs. 249 S εν ρήμασιν άγίοις Ken. 145 לאמרי; Α P εν δήματι άγίου, \$ sancti) + θεού μου. — Sgfr. streicht mit Recht 10³ als Glosse.
- 11^2 . אאריך נפעיי האריך נפעיי G μου δ χρόνος אריך נפעיי G ἀνέχεταί μου ή ψυχή. β καὶ τὸ τέλος μου ὅτι μακροθυμήσω ist aus A.

122. בשרי G αί σάρκες μου vgl. G 2, 5.

 $13^1.$ האם אין עורתי בי $> \Re^2$ מ Prs. 251, 261. G ה סטא בּאֹר מטֿדהָ בֿ π בּתּסוֹטּבּני אין נעובתי בו פּאַבּת. P עורתו ביביינער דער דער אין געובתי בו Für das unverständliche האם lese man nach P ה (שוֹא עוֹביי), V

ecce עורתה ש. dann weiter אין עורתה של d. i. siehe ich bin aller Hülfe bar $\parallel 13^2 > {
m Prs.} \ 261 \parallel$ תשיה G βοήθεια, P פסיס d. i. תשועה, das neben עורתה besser als תשועה (V necessarii . mei=?) zu gebrauchen ist.

141. למם מרעהו הסר. Für die jetzt übliche Deutung סמל = dem Verzagenden (ערסס) scheint zu sprechen, dass Hiob sich in Vers 262 einen נואש nennt. Meist wird dann Vers 142 als Fortsetzung zu 141 DD angesehen und der ganze Vers etwa übersetzt: "Dem Verzagenden gebührt das Mitleid seines Nächsten, selbst wenn er von der Furcht vor dem Allmächtigen lässt." Aber die Konstruktion מרעהו ist wenig hebräisch; der Gedanke ferner, dass man einen רשע noch lieben solle, widerspricht gar zu sehr a. t.lichem Empfinden. — Die Übersetzungen G ἀπείπατό (A Prs. T לגברא רמנע מן חבריה, V qui tollet ab amico suo misericordiam gehen weder auf מנע, das Mx. Sgfr. in M einsetzen, noch auf ein übelverstandenes מאם (Dill.4) zurück, das in 20 (bzhw. 23) Ken. u. 7 (bzhw. 14) Rs. gelesen wird (= באם Michael, Ros., nicht = למאם Rs.), sondern leiten $DD = \overline{\nu}D$, richtig von der $\sqrt{\overline{\nu}D}$ ab, transitiv gebraucht wie Sach. 3, 9. Übersetze: Was den betrifft, der (oder 5 = fürwahr wer, vgl. P. Haupt, J. Hopk. Univ. Circul. July 1894, S. 107 f.) seinem Freunde das Mitleid entzieht, der giebt die Furcht vor dem Allmächtigen auf | 142. יראת G בֿתוסאסתיה | | υν G δπερεῖδέν με.

 $15^1.>\Re^1$, aber nur durch Versehn der Abschreiber (Ciasca) אחי בגדו כמו R G oð προσείδόν με οἱ ἐγγύτατοί (Prs. 161 β 250 Compl. ἀδελφοί) μου ὅσπερ בור בי כמו R so auch Ken. R בגדו בי כמו R עבגרו בור R אפיס בי R באפיק נחלים יעברו R בי R אפיס R אפיס R בי R מסתבר יעברו R מישר R מישר R מישר R מישר R מישר יעברו R מישר יעברוני R מישר R מישר R מישר יעברוני יעברוני R מישר R מישר R מישר R מישר יעברוני R יעברוני R מישר יעברוני R יעברוני R מישר יעברוני R י

G οἴτινές με διευλαβοῦντο (A εὐλ.) κοτινές και σενλαβοῦντο (A εὐλ.) κοτισ αι (Schl. vergleicht ar. قدر schätzen), V timent, P

עלימו יהעלם wird von G nach 16^2 gezogen $\parallel 16^2$. שלג עלימו יהעלם $^{\circ}$ פֿתות איז שיט פֿתות שיט שיט פֿתות איז אַ אַטּטּדעם אַטּט פֿתות אַטּט פֿתות אָטּט פֿתות אָט פֿתות אָט פֿתות אָט פֿתות רשלג וקרח עלם $^{\circ}$ leiten wie G יהעלם יהעלם $^{\circ}$ "stark sein" (Ros.) ab.

על בחהו וואכדו wird von G, vórausgesetzt dass er einen M ähnlichen Text vor sich hatte, gänzlich missverstanden. G bezieht die Verben auf Hiob als Subjekt: οὅτως κἀγὼ κατελείφθην ὁπὸ πάντων, ἀπωλόμην καὶ ἔξοικος ἐγενόμην; κατελ. entweder = עלפתו (Μ בפלמהי), od. = יחקחי (Μ ררכם Μ), ὁπὸ πάντ. = מכלם (Μ), απωλ. απολια (Μ) מכלם (Μ), ἀπωλ. απολια (Μ) κατεπί (Μ) κα

 $20^{1.2}$. בשו כי־בטח באו עדיה ויחפרו המל (> A) מלסעלטיקע (A Prs. 249 + סל להמשט עדב, > vgl. > G אמל לאנוע הבטחים בערים ומחיר ומחיר הבטחים בערים ומחיר ומחיר.

T באו , P בשוו, lesen במחו, das zwischen באו u. עבו allein am Platze ist. V speravi! Bick.² streicht Vers 20 und 21.

 $22^{1.2}$. הכידאמרתי הבו לי ומכחכם שחדו בעדי G τί γάρ; μή τι δμᾶς ἤτησα, ἢ τῆς παρ δμῶν ἰσχύος ἐπιδέομαι ist nur freie Wiedergabe Ms.

 23^{1} . > Prs. $251~\parallel$ מיר־צר G פֿגָ (A $19~{
m Prs}$. פֿג עפּגףסֿג; $\Re^2$ מ מידי, auch P מידי (מידי פֿעָאָסָאָע) (אַ אַגאָגאי) אַ מידי T מידי.

 24^2 . > 4 Prs.

251. מהדנמרצו אמרידישר G ἀλλ' ὡς ἔοικεν φαῦλα ἀληθινοῦ (A Prs. 251, 254 ῷ vorher ἀνδρὸς) ῥήματα. G las wie A εδθοῦς יְשֶׁר. Worauf φαῦλα, das Ms במרצו entsprechen muss, zurückgeht, lässt sich nicht sagen; der griechische Ausdruck ist zu allgemein. κ hat λυπηρά für φαῦλα, Α ἐμοχθηρώθησαν. Τ מה בסימין הינון מילין הריצין i של i מה בסימין הינון מילין הריצין i wie Ken. 150. P וֹאַבּי בּוֹאַבּי בּוֹאַבּי (גַּאַבּי בּוֹאַבּי). V quare detraxistis sermonibus veritatis. — Gegen die Richtigkeit der Übersetzung: wie kräftig oder eindringlich sind die Worte der Geradheit, bemerkt Dill.⁴ das Nötige. 16, 3² ist המרין בווער אווער אווע

dann würde man aber lieber mit Hffm. יסר lesen, wobei jedoch das Verb נמרצו neue Schwierigkeiten machen würde $\parallel 25^2$. מבר הוכה מכם G oð (6 Prs. oðdè) γὰρ παρ' ὑμῶν ἰσχὸν (Α vorher ῥῆμα οὐδὲ) αἰτοῦμαι; ἰσχὸν = יכון P יכון (aber T^1 ומה) lesen ים für הם.

261. הלחובח מלים חשבו G οδδε δ έλεγγος δμων δήμασίν με (A Prs. 249 Ald. τὰ δήματά μου) παύσει d. i. (CD) Ιτα (oder יחרש(ני) יחרש(ני) (עבת[ני] אויט (vgl. Ken. 223) מלים (מלי increpatio vestra silentium imponit mihi. מלים sind die Worte m Hiobs; נואש $m 26^2$ gehört auch zu מלים מלים $m 26^1 \parallel 26^2$. נואש G οὐδὲ γὰρ $(\gamma.>A)$ ὑμῶν φθέγμα ῥήματος ἀνέξομαι ΓΙΠ ΙΚΝ (od. אמרי אמרי אמרי od. אמרי אמר נושא V profertis, P , عدد. — "Gedenkt ihr Worte zu rügen? — Die Reden des Verzweifelten verhallen im Wind". Gegen diese Übersetzung ist einzuwenden, dass dann 5 262 anders als in 261 gebraucht ist und 262 u. 261 einander nicht parallel sind. Man schiebt ferner dem Hiob eine sehr geringe Meinung von dem Werte seiner Worte unter, wenn er hier sagen soll: meine Worte, also das prächtige Kapitel 3, brauchen nicht weiter berücksichtigt werden, sie gehören dem Winde an, sind Luft! Das stimmt durchaus nicht mit 19, 23 überein, wo Hiob wünscht, dass seine Worte in Stein gehauen, der Nachwelt zum ewigen Andenken überliefert werden. Schon Hitz sah richtig, dass ל vor רוח dem ל vor parallel sein müsse; nur darf man dann nicht mit Hitz. הוח beibehalten, sondern muss wie in 261 einen Infinitiv lesen, der noch von לרוה abhängt. Hffm. schlägt לרוה für vor. Worte "verschenchen" ist zwar nicht grade natürlich, liesse sich jedoch durch Hinweis auf P 251 (vgl. oben) verteidigen. Tit ist aber als Qal im Hebr. ungebräuchlich, man müsste להריח lesen, das für להריח stehen würde. Ich lese daher lieber וליסר für ולרוח d. i. u. (die Reden eines Verzweifelten) zu tadeln. Möglich wäre auch ולרדף vgl. Prov. מרדף אמרים 7, 19,

271. T אך nimmt אך hier = Zorn u. macht es zum Objekt von הפילו || הפילו Um einen Sinn zu gewinnen, ergänzt man meist nach 1. Sam. 14, 42 u. übersetzt dann

Oktapla des Origenes stand. > P.

Kap. VII.

עבא G πειρατήριον ($\mathfrak F$ temptatio, $\mathfrak S$ צבא) vgl. $\mathfrak G$ 10, 173. P צבא las entweder ומן, oder verstand אבע $\mathfrak S$ Dienstzeit. Richtig $\mathfrak A$ στρατεία, $\mathfrak T$ אוניש, $\mathfrak V$ militia $\mathfrak S$ $\mathfrak S$ δ βίος ἀνθρώπου, $\mathfrak V$ vita hominis $\mathfrak S$ 12. וכימי שביר ימיי $\mathfrak S$ αλὶ ὅσπερ μισθίου αλθημερινοῦ $\mathfrak S$ ζωὴ αλτοῦ. — Sgfr. lässt Vers 1—10 als "parallel compositions" auf blauem Grunde drucken.

 2^1 . עמרך ישאר אפר איט אפר איט איט פאלדער (δεδ. bis αὐτοῦ s. + $\mathfrak S$ ist vielleicht aus 3, 19^2) ααὶ τετευχώς (Α τετυχηαώς) σαιᾶς. P liest vor $\mathfrak D$ ein $\mathfrak I$ (a gar coid), weil ihm Vers 2 als Fortsetzung von $\mathfrak I^2$ galt. Vers 2 verbindet sich aber weit natürlicher mit Vers 3, so $\mathfrak T$ V $\parallel 2^2$. פֿעלו $\mathfrak S$ אַבּאַבּאַב פּגַּאַב $\mathfrak S$, V finem operis sui.

fertigenden Worte sind wahrscheinlich nur Variante oder Duplette zu dem folgenden נדרים עדי u. daher mit Bick². zu streichen $\parallel 4^2$. או עדים עדי G πλήρης δὲ γίνομαι δδυνῶν (V et replebor doloribus) ἀπὸ ἑσπέρας (Prs. 252 ἀφ᾽ ἡμέρας) ἔως πρωΐ; Prs. 157 ἀπὸ πρώιθεν μέχρις ἑσπέρας. P בברי für ישבעחי gelesen — natürlich hier unbrauchbar. P ווברחי d. i. נדרחי d. i. נדרחי שנו P וו

 5^{1} . לבש בשרי רמה אל G φύρεται δέ μου τὸ σῶμα ἐν σαπρία σκωλήκων; σαπρία = ΠΩ $^{-1}$ 17, 142; 21, 262; 25, 61; σκωλ. = רמה Ex. 16, 24. רמה scheint von G jetzt zwei Mal überm setzt zu m sein || $5^{1.2}$. וגיש עפר עורי רגע וימאם m G דיוואס $m \delta$ ב $m \delta$ ש איני m Gλακας γής ἀπὸ ἰχώρος ξύων (Α C ξεων); τήκω geht auf eine Form von ססס (כּ בּבּבּן וֹנן) zurück vgl. Tr., d. i. M יומאס; $\beta \omega \lambda$. אָני עפר $\gamma \eta \varsigma = 1$ גוש(י) עפר אנד אוש (פון אַזי אַזי ווגן אַנא) übersetzt G(2, 1)8 גרד Hier ist aber ξύων = גרע d. i. M vgl. G Jer. 48, 37 גרעה $= ξυρηθήσεται. Ist für λγώρος (<math>\mathfrak{H}$ saniem), dem in M nichts entsprechen würde, vielleicht אורי zu zu lesen? P hat נשמי mit האפה übersetzt, als ob er נשמי gelesen hätte; doch vgl. B. Geq. (Ew.-Duk.), אוש bedeute nach der "Sprache der Älteren" den Leib עפר, wodurch eine unverhältnismässig lange Stiche entsteht, wird Glosse zu גיש (גוש) sein. רגע וימאס V aruit et contracta est. רגע =בית (בים concrescit, coagulatus est. P איתמסי fassen ימאם richtig als Form von מסה, מסה auf; verbessere ימאס, wie Regiom. 2 (vgl. Rs.) direkt für מאס korrigiert ist.

"das Abschneiden des Gewebes der Weber" beziehen. m Ahnlich m A $m \Sigma$ $m \Theta$ δφάσματος βορί, m V m quam m a m texente m telasucciditur. Saad. übersetzt من رمية حائك. T denkt wie alle neueren Erklärer an ein Werkzeug, das der Weber gebraucht מן גרדית מהי ,radio textoris" vgl. Maj. Gan. מכלי ארג.

71. זכר G + ov = צי von Bick. 1.2 in M eingesetzt $\parallel$ 72. אל > P.

8. $> \Re^1$ (steht aber in $\Re^2$ a), s. $\times$ $\times$ $\Re$ $\mathfrak{S}$. Gs od $\pi\epsilon\rho\iota$ βλέψεταί (με δ) δφθαλμός δρώντός με, οί δφθαλμοί σου ἐν ἐμοί, καὶ οὐκ ἔτι (ἔ. > A) εἰμί ist aus Θ. H et non subsisto ist aus A vgl. S Fld. - Die Rede ist in M sehr gedehnt; in drei auf einander folgenden Stichen wird עין gebraucht. Nach Dill. ist der Vers 8 im Zusammenhang nicht nötig und strophisch (?) überschüssig. לא־תשורני עין ראי 8¹ kann Duplette zu עיני לראות איז לא־תשוב עיני לראות א 72 sein. Möglich ist also, dass G den Vers 8, den Bick.2 darum streicht, noch nicht gekannt hat. Möglich ist aber auch, dass das mehrfache עין der Grund war, dass G den Vers 8 übersah, oder ihn bereits durch Vers 7 für genügend wiedergegeben hielt u. ihn darum überging. Die erste Möglichkeit ist wahrscheinlicher.

 9^{1} . כלה ענן וילך G אה שנין אילף אפססכ מדיסאמG איליס איליסיס מדיסאמליס מדיס אלה ענן וילך אילי scheint nur Interpretament zu M zu sein. 9, 302 ist mit αποκαθάρωμαι תוכא übersetzt. ענן T תונא d. i. jw wie $m Rs.~1012 \parallel 9^2$. כן יורד m G έὰν γὰρ ἄνθρωπος καταβή דון יורד

(od. לא | נירד G odx פֿדו גאָה).

10¹. > Prs. 106, 257, 261, steht nach 10² in 161 β ; s. $\times$ Compl. Prs. 257 hat nach ασια 102 γάρ ἄπαξ ἀποθανών εἰς τὸν ἴδιον οἶχον οὐχ ὑποστρέψει d. i. im Wesentlichen 101 || ישוב עוד G באוסדף (A S 11 Prs. Compl. $\mathfrak{H} \mathfrak{S} \mathfrak{S} \mathfrak{A} \mathfrak{R}^2 + \check{\epsilon} \tau \iota$).

 11^2 . אדכרה בצר רוחי G $\lambda \alpha \lambda \acute{\eta} \sigma \omega$ (A $12~{
m Prs.}~+~\delta \grave{\epsilon}$) $\acute{\epsilon} v$ ἀνάγκη ὧν (A S^{2. c. 3} 23 Prs. Compl. $\Re^2 \, \mathfrak{H} \, + \,$ τοῦ πνεύματός μ סט $ext{ist}$ $ext{aus}$ A Σ $\Theta)$ $\parallel$ 11^3 . אשיחה במר נפשי $ext{G}$ אשיחה $ext{G}$ אשיחה במר נפשי (A S^{2. c. 3} A S [Rand] $\Re^2$ + τὸ στόμα) πικρίαν (S² 12 Prs. Compl. πικρία; Prs. 257 πικρίας; A & [Rand] Prs. 249 & X έν πικρία) ψυγής μου συνεγόμενος (συν. s. - $\mathfrak{S}$, s. $\times$ $\mathfrak{H}^1!$ S^* $[Swt.] + \varphi \delta \beta \omega$). Bick.² streicht teilweise nach $\Re^1$ בצר רוחי אשיחה.

 $14^{1.2}$. ב|חלמות G blosser Dativ (Chrys. εv) — εv ; V per — per, P = = = , T, Saad. = = = .

 18^2 . לרגעים G פוֹק מֿעמֹתמטסוע! G P V lesen wie 8 Ken. לרגיים יעס יעס לרגי

 19^1 . כמה ער איניסק, V usque quo, P איניסה פרעה ער ער ער ער ער איני ער ער איני ער איני

201. Vor מה אפעל לך $\parallel$ ן, פאתי G א סנ G סנ (Prs. 257 + σοι) δυνήσομαι (Prs. 254 + σοι) πράξαι, also 7 > G. Aber ${
m A~S~21~Prs.~Compl.~\mathfrak{H}~\mathfrak{S}~\mathfrak{S}~\mathfrak{R}}$ איט מער האדם ${
m H~G~\delta}$ פֿתוס ${
m G~\delta}$ פֿתוס ${
m G~\delta}$ τάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων. Liesse sich beweisen, dass Gs τὸν νοῦν (= Σ) auf einer hebr. Vorlage beruhe u. nicht blosse Zuthat des Übersetzers sei, so könnte man zi hier gut gebrauchen (Bick. setzt לכות ein), denn נצר האדם ist eine etwas kurz geratne Stiche. Mx. streicht daher die Worte, Dill.4 nimmt eine Licenz des Dichters an. Bick.2 streicht bis האדם In der That wird durch Streichen der beiden Stichen, die auch unter sich nicht parallel sind, der Zusammenhang von למה שמחני bis Ende 20 mit Vers 19 u. 21 straffer. – P מיצר las יצר für נצר (צר של ביי G Σ אמארע לך Σ אמארע מסט (מַפַנַעַ), אין פֿארע לך די איז פֿארע איז פֿארע לך איז איז פֿארע לך איז אַראַרע לך אַ contrarium tibi, P אהיה עלי : אוייה עלי G בּנְעוֹ אַבּ בֿאַ פֿין G בּנְעוֹ אַבּ בֿאַז פֿרָ פֿין ססו. G las richtig noch עליך wie Ken. 300, 683. יצלי ist eine dogmatische Korrektur (eine der 18 הקוני סופרים im A. T.) u. ist mit Drus. Cdrc. Mx. Del² Bick.^{1,2} Buhl (Kan. u. Text S. 251) Sgfr. in עליך zu verbessern. P übersetzt unter Festhalten von עלי, als ob er ותהיה in M gelesen hätte | משא G φορτίον "Last" bildet keinen rechten Parallelismus zu מפגע. Dem "Angriffspunkt" würde etwa ein Wort wie "Zielscheibe" entsprechen. Nach 16, 12² u. Klgld. 3, 12 setze ich למשא für למטרה ein.

 21^{1} . תשא G בֿ π סנוֹסָס $\dots$ בֿאַלָּסע d. וּ תשא G בֿרסנוֹסָס u. בשא u. מעא u. מעא u. מעא u. מעא u. בשא u. אווי u. אווי u. בשא u. אווי u. אווי u. אווי u. אווי u. אווי u. אישכר u.

21), woran sich das ל vor עפר natürlicher als an אשכב schliesst vgl. G 7, $10^4 \parallel 21^4$. ושחרתני ואינני א פֿס פֿסָליט א סֿפֿ odn בינ בינונ denkt an שחר "früh aufstehen" ושחרתי: Beim Erwachen bin ich tot!! Gs Übersetzung ist wohl nur ein dogmatischer Notbehelf. PT EV übersetzen ישהר richtig mit "suchen" vgl. 7, 82.

Kap. VIII.

 2^1 . אלה > S^1 Chrys. $\parallel 2^2$. כביר אמרי G πολυρῆμον verbindet כביר falsch mit (י) אמר P סצו, a של d. i. למר für אמרי.

31.2. Das zweimalige יעות ist lästig. G übersetzt 31 αδικήσει κρίνων d. i. (vgl. 😇 אָן יועול) vielleicht יעול יקלקל 32 דמף אל דמף, T 31 בשפט, T 32 יקלקל, איעקם 32 דמף יקלקל, T 31 מצביי, אינקלקל V supplantat — subvertit. יעול ist nicht zu gebrauchen, weil kein direktes Objekt davon abhängen kann. Aber ein יעוה (Pi". od. Hiq. vgl. 33, 272), oder יעקש wäre neben יעות, sei es nun in 31 od. 32, gut am Platze || 32. שרי G δ τὰ πάντα ποιήσας.

 4^2 . וישלחם G מהבהדבואבע (Prs. 249 + αοτούς), weil G עם zum Objekt von ישלח macht: ἀνομίας (Α τὴν ἀνομίαν)

αὐτῶν || בידי S ביד || Bick.2 streicht Vers 4.

 5^{1} . אם־אתה G אם δ אותה F V אם־אתה G אם G אם Gשרול vgl. 7, 21; V diluculo consurrexeris. שרות ist nur hier im A. T. mit אל (24, 5 mit ל) verbunden. אל kann aus 52 eingedrungen sein (Sgfr.), G πρὸς κύριον παντοκράτορα hat אל . שחר . אל אל שרי wird aber durch אל 5, 81 gestützt. Letzteres findet sich öfter im A. T., z. B. Jes. 8, 19; 19, 3; Deut. 18, 11.

 6^2 . בי־עתה יעיר עליך G δεήσεως επακούσεταί σοι lässt כי עתה nach אתה 61 (das er mit εἶ übersetzt) aus. δεήσ. ἐπακ. σ. kann = יענה תפלחך, kann aber auch nur freie Wiedergabe. von יעיר עליך sein. P V berücksichtigen עחה vor nicht Mx. Sgfr. streichen die Worte von עליך, die auch in Ken. 18 fehlen. Besser wird man mit כי־עתה den Nachsatz zu Vers 5 beginnen lassen u. 6¹ אחדוך וישר אחד als Glosse tilgen. Vers 5¹.2: Wendest du dich zu Gott, Vers 6².3: so erhört u. beglückt er dich, 6¹: aber nur, wenn du rein und fromm bist. Die Bedingung aufrichtiger Frömmigkeit ist schon in Vers 5 enthalten (Bick.²).

72. Nach ישגה als Subjekt ist das maskuline ישני bedenklich. Gs ἀμύθητα שַׁנִיא passt, wenn keine blosse Gleichmachung der Konstruktion, gut neben מצער. Olsh. Sgfr. lesen מצער | Bick.² streicht Vers 7.

8². בותן לחקר אבותם G ἐξιχνίασον δὲ κατὰ γένος πατέρων. ἐξιχν. = קר 5, 27¹; 11, 7¹; 13, 9¹; 28, 27²; 29, 16². κατὰ γέν. = לורע ? V et diligenter investiga patrum memoriam. Olsh. Dill.4 Sgfr. wollen בונן (vgl. P בונן) für לורע lesen. כונן vgl. Jes. 51, 13, entspricht jüngerem בונן (vgl. T בונן intendere". Dill.4 bezieht בותם וו מבותם auf das kollekt. הור, Sgfr. streicht בו

 10^1 . יורוך יאמרו לך אמרו לך אמרו לך ורוך אמרו לך אמרו לך לך מבדמ) אמו אמארא (Ald. אמרו ל $\mathfrak{F}$ $\mathfrak{F}^{1.2}$ + ססו; A Prs. 249 $\mathfrak{S}$ [Rand] + ססו סטיציסטי ססינובע, Prs. 255 [Klst.] סטי. ססים.). Bick. Dill. wollen יורוך als Glosse zu יורוך streichen; Bick. streicht אמרו ל $\mathfrak{F}$ Dann ist aber $\mathfrak{F}$ zu kurz. Eher liesse sich nach $\mathfrak{F}$ (vgl. 11, $\mathfrak{F}$) für das matte יאמרו פראשי einsetzen.

 12^{1} . > S^{1} || באבו לא יקטף G בֿאנו פֿוֹלָאָרָ, אמו סט μ אָ טּבּףוסטּאָן; A פֿע שני כל־חציר ייבש 12^2 . ולפני כל־חציר ייבש G πρὸ τοῦ πιεῖν (Chrys. πεσεῖν) πᾶσα(ν) βοτάνη(ν) οὐχὶ ξηραίνεται; 18 Prs. Chrys. ξηρανθήσεται für οὐχὶ ξηραίνεται; Α 😇 [Rand] A R2 a haben ἐὰν δὲ μὴ πίη für πρὸ τοῦ πιεῖν u. nachher kein οδχί. — Vers 12 wird meist etwa übersetzt: "noch steht es in seinem frischen Triebe, wo man es nicht abpflückt, u. vor allem Grase wird es dürr." לא יקמף gilt als beschreibender Nebensatz. Ein Parallelismus zwischen den beiden Versgliedern besteht nicht und doch ist er leicht herzustellen. Hffm. bemerkt richtig, dass die Negation לא vor יקמף falsch ist. Er liest dafür ל, das zu באבו לו gehöre. Aber באבו לו ist grammatisch kaum zu rechtfertigen. Man lese יסר ער von frisch sein, hoch aufwachsen, vom Grase". Vers 12: "Während es in voller Frische steht, wird es abgepflückt und vor allem Grase wird es dürr". So geht plötzlich mitten im Glücke der Frevler zu Grunde.

13¹. ארחות G τὰ ἔσχατα אחרית (vgl. 7²), von Mx. Bick.^{1,2} Sgfr. in M eingesetzt. Aber Vers 19¹ rät, doch M beizubehalten; vgl. ferner Prov. 1, 19; 30, 20.

 4^4 . אשר־יקוט כסלו אשר־יקוט כסלו לפל א אשר־יקוט על א אשר־יקוט על א אשר־יקוט על א $(A+\kappa\alpha)$ א אשר־יקוט על א $(A+\kappa\alpha)$ א לא לאסג מל היותר על א לאסג א

מבטהו d. i. מבטהו für ה האיץה. ה atque araneis complebitur tabernaculum eius. מבטהו P האם. – Neuere Erklärer bringen יקוט 141 mit ar. שוליט med. Jod (Rödiger) od. Waw (Hitz.) zusammen Sgfr. verbessert יקטף in יקטן. Aber nach 142 erwartet man auch in 141 statt des Verbums ein Substantiv konkreter Bedeutung (Del.2 Dill.4). Saad. übersetzt יקוט mit ביל ולהאש (vgl. Maj. Gan. הבלי השמש). Auf ein arab. Wort kann sich Saad. s. Übersetzung nicht stützen (vgl. Fleischer bei Del.² S. 119, Anm. 2). Saad. nahm יקוט = ליט den Sommer – פין den Sommer – פין אווא den Sommer "Faden" bedeuten? Bick.² verbessert darum הט קיץ. Rsk. stellte יקוט mit ar. يقطير. zusammen; aber Kürbis und Spinngewebe — spricht für sich selbst! M.E.ist יקום Fehler für יקום (vgl. syr. صعب, T Jes. 59, 6 (קוין דעכוביתא) od. פֿרָל, (ar. قور) Jes. 59, 5, beides = Fäden. עכביש 142 gehört zu und zu קוים, bzhw. קורים. Vers 14: "Dessen Vertrauen Fäden und dessen Zuversicht Gewebe der Spinne ist."

ישען על־ביתו ולא יעמר Το ἐὰν δπερείση τὴν οἰκίαν αὐτοῦ,

ού μή στη.

16². > P a || על־גנחו G פֿא σαπρίας αὐτοῦ . σαπ. = רמה. V in ortu suo verbess. in horto suo. Das Suffix ו bezieht sich auf den Garten, wo der הוך, bzhw. die als männlich gedachte Pflanze wurzelt. Wer das bedenklich findet, lese "Gärten".

אבנים יחבר. אליבל שרשיו יסבכו האבלים. אליבל שרשיו יסבכו הבית אבנים אבים הבית אבנים אליבל צורים אבים ובית אבנים ישבר אליבל צורים ישבר אליבל צורים ישבר אליבל אורים ישבר אליבל אורים ישבר אליבל צורים ישבר אליבל אורים ישבר אליבל אליבל אורים ישבר אליבל אליבל אליבל אליבל אליבל אליבל אליבל אליבל אליבלים יחור אליבל אליבל

scheinen יהוה von אהו abzuleiten, wovon Hffm. Bick.2 eine Form einsetzen. Andere Erklärer gehen auf die Grundbedeutung (?) der עוֹה zurück und vergleichen הוה mit ar. בי, בי secare (vgl. auch Wetzstein bei Del.2 S. 120 Anm. 1). fasst man dann entweder als Präposition, oder macht es zum direkten Objekt von יהוה. Aber הוה bedeutet im ganzen Buche Hiob: 15, 172; 19, 262, 271; 23, 91; 24, 12; 27, 121; 34, 321 (vgl. auch 4, 131; 7, 142; 20, 82; 33, 151) nur "sehen". Will man durchaus Ms Text festhalten, so könnte man hier 172 חוה etwa aus הצה (wie 6, 171 aus צרב) entartet sein lassen und הוה dann mit "schneiden, halbieren" übersetzen. Aber auch dann würde man יהוו und zudem ein Verb erwarten, das einen ähnlichen Sinn wie יסככו 171 hat. Ich vermute 172 eine Form von הול), das im jüngeren Hebräisch häufig ist (vgl. dazu רצר, השל, הצר, האלבי) und lese יחורו הי ist durch Zusammenfliessen von כו entstanden. Nach dem Zusammenhange beschreiben die Verse 16-18 eine üppig wuchernde Schlingpflanze, womit der Gottlose verglichen wird. Wie geeignet יהורו neben יסככו ist, beweist der Umstand, dass mit der Bedeutung von חור der Name zweier üppiger Pflanzen הורת und הורת (vgl. Löw, Aram. Pflanz. S. 156) zusammenhängt. Da הור intransitiv ist, passt sehr gut dazu eine Präposition, בית (wie vielleicht auch Ez. 41, 9, doch vgl. Cornill, Sgfr. z. St.), wofür man aber mit Ken. 259 besser בין lesen wird. Vers 17: "Um Geröll schlingen sich seine Wurzeln, zwischen Steinen laufen sie

herum."

 19^1 . הן־הוא משוש דרכו העדעמדףססף אַ אַפּרָסָסָק דסומטלדף. הוא איז הוא הוא הוא הוא העדעמדףססף אַ פֿבּרָסַב אַ פֿבּרַס אַ בּבּרַס אַ פֿבּרַס אַ פֿרַס אָרָס אָרָי אָרָס א

 20^2 . ולא יחויק ביד־מרעים G πᾶν δὲ δῶρον ἀσεβοῦς οὐ δέξεται. "חס positum est h. l. pro אשר ביד quod est in manu, s. manu affertur et offertur" Schl. G kann aber auch יקרו ובר gelesen haben. G hat für δῶρον וֹבִבוֹן d. i. τιμήν (Fld.). Nach δέξεται G + G $\mathcal{E}$ $\mathcal{E}$

עד א עד G δὲ; lies עד קיד G ἀληθινῶν(ὀν) δὲ στόμα vgl. G 19^1 דרכו $\parallel 21^2$. שפתיך G τὰ δὲ χείλη αὐτῶν $\parallel$ תרועה G ξομολογήσεως . תודה תודה P א בבאל. Α ἀγαλλιάσεως = M.

 22^{1} . שנאיך G of dè èx θ poì αὐτῶν vgl. 21^{2} .

Kap. IX.

3². טעננו ist in G jetzt zwei Mal übersetzt: οδ μη δπακούση αδτῷ und ἴνα μη ἀντείπη (יענה) von Bick.² in M eingesetzt). Die erste Übersetzung ist aus Θ Σ vgl. Fld. ¾ hat bereits beide Übersetzungen neben einander. Das erklärt sich am einfachsten daraus, dass schon vor Origenes vereinzelte Einschübe aus Θ in G gemacht worden sind; so Dill. S. 1394 gegen Ciasca S. XXXV, der beide Übersetzungen G zuweist. Heh. bemerkt zu der zweiten Übersetzung S. 217, sie sei "probably a modification of an original LXX.

reading οὐ μὴ ἀντείπη, which has survived in the readings οὐδὲ μὴ ἀντείπη in Cod. 254, and οὐδ' οὐ μὴ ἀντείπη in the margin of Cod. 250". ℌ hat für Gs οὐ μὴ bis χιλίων: non respondebit (Aug. respondebunt) ei (ℌ³ et respondens) unum (ℌ¹.³ unus) de mille, ϒ يستطيع من الف كلمه منه واحده ٢٠.

אירע ואי דען אשר (ז'ען אשר פּספּבּע פּתנען אשר פּתנען אשר פּתנען אידע ווא' און בּער פּתנען אידע ווא ער ער פּתנען אידע פּתנען אידע פּתנען אידע פּתנען אידען פּתנען אידען אידען פּתנען אידען פּתנען אידען פּתנען אידען פּתנען אידען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּתנען פּתנען אידען פּתנען פּת

71. Nach στο το ήλίω A Prs. $249 \ \Omega^1 + \mu$ η ἀνατέλλειν | 72. Nach στο νατασφραγίζει B Prs. 68, 254 S (S² cum $\times$ Nstl.) + κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σπόλιόν τι ἐπενόησεν > A $\Omega^{1.2}$ a $\mathfrak{H} \mathfrak{S} \mathfrak{U}$, ist aus 4, 18^2 .

8². דורך ים על־במחי ים G ως (> 2 Prs., auslautendes בחרי ים verdoppelnd, wenn nicht dogmatisch übersetzend) ἐπ' ἐδάφους ἐπὶ δαλάσσης. במהי P רום חקוף T, T fluctus. — Der Zusammenhang legt nahe, bei בי an die oberen, himmlischen Wasser zu denken. Ken. 277 (marg.), 300 haben geradezu עם für בי; vgl. auch Rs. עם "ita corr. codex ad marg. Biblior. Rabbin. 1525, quem sequitur Houbigantius".

91. wy G Πλειάδα, Α Πλιάδα, Gregor (Prs.) Πλειάδας $\mathfrak{H}$ V Arcturum, $\mathfrak{R}^1$ σιμμογτ, $\mathfrak{R}^2$ σιμογτ, $\mathfrak{S}$ Ρ, $\mathfrak{L}$ $\mathfrak$

perum, №2 "Abendstern", P בבבל, a العيوى, T וגרא, Saad. Maj. Gan. איום ישה. Ab. Esr. עגלה ב ענל. Bar-Ali خمدهٔ . . العيون Bar-Bahlul , خمولاً العيون . . . ويقال الجوزا ين الهقعة . . (vgl. Ges. thes. II S. 895) او الهقعة G "Εσπερον, $\mathfrak{H}$ Vesperum, $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{h}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{h}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$ stern), $\Re^2$ م كوكب العشاء وكوكب الصبح (Abend- und Morgenstern), $\Re$ العيوى (P ^{5} (آندې م الدبران), V Oriona, Saad. Maj. Gan. السهيل (Ald. 'Ωρίονος), \$ Orionis, S P איפלא א , a וואיון, אין בפון, אין בפון, אין בפון, VArcturi, Saad. السهيل Am. 5,8 כסילא T. خدود Am. 5,8 בסילא Τ. Δούνν, Θεσπερος, P V Orionem. Jes. 13, 10 כסיליהם G καὶ δ 'Ωρίων (καὶ πᾶς δ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ), $A \Theta$ χισελεεμ, Σ τὰ ἄστρα αὐτῶν, $\mathfrak S$ $\mathfrak I_{\mathbf i}$ $\mathfrak I_{\mathbf i}$ $\mathfrak{R}^1$ בימה $\mathfrak{P}^2$ נפיליהון $\mathfrak{R}^1$, ונאפט $\mathfrak{R}^1$ בימה $\mathfrak{P}^2$ נפיליהון $\mathfrak{R}^1$ נפיליהון $\mathfrak{R}^2$ G 'Απτούρον, η Pliadas, Θ P i (so lies statt in $\mathfrak{S}^2$), $\mathfrak{R}^1$ யும π யு, $\mathfrak{R}^2$ யும $\mathfrak{h}$ யு, $\mathfrak{a}$ الجبال, $\mathfrak{A}$ الجبهة $\mathfrak{R}$, الجبهة الجبار, $\mathfrak{R}$ ע Hyadas, Saad. الثريا, Maj. Gan. حنص 38, 311 منات نعش G Σ Πλειάδος (3 Prs. Πληιάδος, Ald. Πληάδος), 5 Pliadis, S P בימחא, a Saad. צימחא, איי, איי, איי, איי, איי, איי, איי, ע $Pleiadas. \ {
m Am.} \ 5, \ 8$ בימה A 'Αρκτοῦρος, Θ Σ Πλειάδες, ${
m P}$ ${
m T}$ כימא וחדרי תימן ${
m H}$ כימא ${
m G}$ אמו דמענוא (${
m Prs.}$ 68 ${
m Ald.}$ דמעומא, ${
m 5}$ Prs. Compl. Athan. Cyr. Theodor. ταμιεια) Νότου, α δ Έβρ. καὶ πάντα τὰ ἄστρα τὰ κυκλοῦντα νότον הדרי, tanquam a הור" (Drus.), אָ V et interiora Austri, פּ גַיִּבענן גַיִּבעני אָ גָּיִבעני אָ אָ אָנייָר אָ אָנייִר אָ אַנייִר אָ $\overline{n}$ тъмон $\overline{m}$ прнс, $\Re^2$ а а راطراف التيمن, $\Re$ التيمن, $\operatorname{vgl.}$ Baud. z. St.), $\operatorname{P}(\operatorname{P}^{3.4}$ التيمن) דומא T ואיררוני שטרי מוליא בסטר דרומא, Saad. פולטפר וליפיעה. — G und P scheinen also wy nicht an erster Stelle unter den Sternnamen in Vers 9 gelesen zu haben. Für wy lesen jetzt die Meisten עיש. Übrigens ist der ganze Vers 9 (vielleicht aus 38, 31, 32? vgl. auch Am. 5, 8), wie auch die ihn umgebenden Verse 8 ($8^1 = \text{Jes. } 44, 24; 8^2 = \text{Mi. } 1, 3$) und 10 (= 5, 9) wie schon ein Scholion Prs. 255 bemerkt), eine Einschaltung. Denn in Vers 4, besonders aber in Vers 5-7 wird die göttliche Allmachtsthätigkeit beschrieben, insofern sie zerstört, verdirbt und den Menschen mit Grauen erfüllt; in Vers 8-10 aber, insofern sie schafft, erhält und den Menschen zur Bewunderung hinreisst. In Vers 11 ff. ist wie in Vers 5—7 von dem grauenhaft zerstörenden, nicht wie in Vers 8—10 von dem wunderbar schaffenden Gott die Rede. Vers 11 schliesst sich also an Vers 5—7 an. Spätere Glossatoren haben die einseitige Hervorkehrung der zerstörenden Thätigkeit Gottes durch den Hinweis auf sein wunderbares Wirken gemildert.

אראה G לאש. Cod. un Serg. (Prs.), $\Re^{1.2}$ a $\Re$ + αὐτόν, V videbo eum (e. > V¹), P אראה (vgl. ויחלף ולא־אבין לו G καὶ ਦੇὰν παρέλθη με (auch P drückt με aus), οὐδ' ὧς ἔγνων vermeidet die Beziehung von לו auf Gott.

ע יחתף 'V repente interroget ist geraten, weil nachher ישיבנו איי respondebit ei bedeuten konnte. ב אַ אַעמָראַמָּה ? Letzteres in Ken. 145 und 2 Rs. || ומי ישיבנו G דוֹכָ אַתּסַדְּבָּלּּּּׁה V בינו אַלמּה אַליי מה V בינו אַליי מה V בינו וו אַליי מה V בינו וו אַל.

אף בי־אנכו אעננו ! 14². אר בי־אנכו אננו לG έὰν δέ μου δπακούσεται $\parallel 14²$. אבחרה דברי עמו G ή διακρινεῖ τὰ ϸήματά μου lässt עמו unübersetzt. $\mathfrak{H}$ secum ist aus A Θ .

אשר אם אם אם G èàv (A S² 20 Prs. + τε) γὰρ || P ergänzt vor אָן צרקחי , weil ihm nur so der Nachsatz einen Sinn zu haben schien || לא אָענה G οὐκ εἰσακούσεταί μου, Θ οὐκ ἀποκριθήσεταί μου, Ρ בבנן β d. i. לא אָענה, das viel besser als das Qal in den Zusammenhang passt und mit Recht von Sgfr. in M eingesetzt wird || 15². למשפטי אחחנן G τοῦ κρίματος

αὐτοῦ δεηθήσομαι ist bei § 2 s. $\times$ und nach $\otimes$ (Text) aus A, nach α aber aus Θ . $\Re^1$ hat bereits 15^2 , jedoch vor 15^1 , weshalb Bick. die Glieder Ms umstellt. 15^2 ist unentbehrlich, da sonst zu 15^1 die parallele Stiche fehlt. Da parallele Stiche fehlt. Da persönliches der Person verbunden wird, muss auch verwendenes Objekt sein. Eine Pö elbildung von verwenden wird kommt ausser hier freilich sonst im A. T. nicht vor.

16¹. "ענני G καὶ μὴ (μὴ > A S 20 Prs. Compl. 🕅 🐧 🐧 τακούση (εἰσακούση) || 16². 'κτι | G εἰσακήκοέν μου 'ν statt ' σ νοcem meam ist nach & [Rand] aus Θ. — Vers 16 ist mit Bick.² zu streichen. Fasste man τη mit Dill.⁴ = zum Gericht vorladen ("aber herbeirufen heischt einen Akkus." Hitz.) und γ = der Aufforderung entsprechen, so besagte Vers 16: Erschiene Gott zum Gerichte, so würde ich keine Antwort von ihm erhalten. Dann wiederholte aber Vers 16 nur den Gedanken von Vers 15. Übersetzte man: Wenn ich riefe und er antwortete mir, dann wäre der Nachsatz: ich würde nicht glauben, dass er auf meine Stimme horchen werde, sinnlos.

משופני (שופני (אישר הופני השופני). Das würde hier gut passen, wenn nicht 172 folgte. "Denn wie kann man einem die Wunden mehren, der zermalmt ist (Dill.4)?" Lag. Sgfr. nehmen יסופני בישופני אוי בישופני בישופני בישופני בישופני בישופני בישופני בישופני בי אוי בישופני ביער הומי בינרא 172. Mit Rücksicht auf 172 ist entweder שול als eine Spielart zu שאף ביש שאף בישופני של בישופני בישופני ביער הומי בינרא 172. ספר בישופני בישופני בישופני ביער הומי בינרא 172. בישופני בישופ

 $^{\circ}$ 191. אם־לכה אמיץ הנה G אדו μέν γὰρ ἰσχύει (A S 11 Prs. Compl. Ald. S $\Re^{1.2}$ M ἰσχύι) κρατεῖ, P $_{\circ}$ εν τῆ ἰσχύι

 22^1 . אהחרהיא > G. $\mathfrak{H}^1$ $\overset{\cdot}{\times}$ unum ($\mathfrak{H}^3$ verum) est ist aus $\mathfrak{L} \parallel 22^2$. חם G μέγαν! $\parallel$ מכלה G + ($\mathfrak{H}$) δργή ($\mathfrak{S}$ δργή). In M ist הוא Gott.

 24^{1} . ארץ נְתְּנה G παραδέδονται γὰρ. ארץ נְתָּנה > G. Subjekt zu נחנה) sind nach G die δίκαιοι! $\tilde{\mathfrak{D}}^{1,2}$ $\times$ terra ist aus A Θ . P מבסיה וְּחָנֶה G ביד G S V בידי G S S בידי G יכסה $> \Re^1$, s. imes κ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{I}^{1.2}$. G πρόσωπα κριτῶν αὐτῆς (A αὐτοῦ) סטאמאט ist aus $\Theta\parallel 24^3$. אם־לא אפוא מי־הוא $> \Re^1$, s. × $\kappa \in \mathfrak{H}^{1.2}$. G εὶ δὲ μὴ αὐτός ἐστιν (ἐστ. > 23 Prs. Compl. $\mathfrak{S}$, vgl. Fld.) τίς ἐστιν (τ. ἐστ. > A S^2 Ken. 89) ist aus Θ. P אָב אַב אַ clo סוּן פּוֹן hat וּאַל statt (אַ) אַל gelesen. — Die sich inhaltlich aufs Beste entsprechenden Stichen 241 und 242 bilden einen Vers. G, der schon in 241 ארץ tilgte oder umging, hat 242 aus religiösen oder politischen Bedenken weggelassen. Anders verhält es sich mit 243. Die Worte stehen für sich da. Man weiss nicht recht, soll man übersetzen: wenn nicht so, wer ist es; oder: wenn nicht, nun wer ist es? Man würde הוא für אפוא erwarten vgl. 0. 24, 25 bilden die Worte die erste Stiche eines Verses. Aber dort macht die Konstruktion keine Schwierigkeiten, da יכויבני für הוא steht: (und) wenn es nicht so, wer will mich Lügen strafen? Ich streiche daher 243. Bick.1 schiebt אסוא vor אפוא ein und vermutet, dass vor 243 eine Stiche ausgefallen sei. Bick.² streicht $24^{2.3}$ und bildet aus $22^2 + 23^1$ und $23^2 +$ 24¹ je einen Vers!

 25^{1} . s. $imes \mathfrak{H}^{2}$. Aber 24^{1} kann mit 25^{2} ursprünglich keinen Vers gebildet haben. Da mit Vers 25 offenbar ein neuer Abschnitt beginnt, ist das ימי mit P T V Ken. 223 Rs. 368 zu tilgen $\parallel 25^{2}$. > Chrys. Vor אל haben G P V 13 Ken. $\parallel \parallel 25^{2}$. > G. Prs. $254 + \lambda \gamma \alpha \vartheta$ òv, $\mathfrak{H}^{12} \times bonitatem$ ist aus $\Theta \Sigma$.

 36^{1} . חלפו עם־אניות אבה G ק (13 Prs. Chrys. Compl. et) אמו צֿסדוע עמטלע דעסק אסטל. Für אוים ובא הלפו ובא האבה ובא פאר איינין אבה אוים ובא פאר איינין אבה ובא פאר איינין אבה איינין אבה פאר איינין עם אינפייא דעעינין פיגרייא (Feindschaft) wie 28 איבה אייבין איינין איינין פיגרייא איינין עם אילפייא דעעינין פיגרייא דעעינין פיגרייא דער איינין פיגרייא איינין עם אילפייא דעעינין פיגרייא איינין עם אילפייא דעעינין פיגרייא איינין איינין פיגרייא איינין עם אילפייא דעעינין פיגרייא איינין אבר אבה ווער איינין פיגרייא איינין אבר אבה ווער אבר אבה ביעינין פוגרייא איינין אבר אבה ווער אבר אבה ביעינין פוגרייא אבר אבר ווער אבר אבר עלי. אבר אבר עלי איינין ביעיע אבר אבר ווער אבר אבר עלי. אבר אבר עלי אבר אבר עלי. אבר עלי. אבר אבר עלי. אבר אבר עלי. אבר עלי. אבר אבר עלי. אבר אבר עלי. אבר עלייי עם אבר על. אבר עלי. אבר על. אבר עלייי עם אבר עלי. אבר על. אבר על.

281. יגרתי כל־עצבתי. Vers 28 ist Nachsatz zu Vers 27. G σείομαι πάσιν τοῖς μέλεσιν בעמתי ; רגותי (ב)כל־עצמתי ; מעטת auch Ken. 76. Gs "ich bebe an allen Gliedern" scheint M vorzuziehn. T יגר hat der עיגר (vgl. יגר) Steinhaufen) die Bedeutung "sammeln" gegeben.

 29^2 . הבל איגע G odn ἀπέθανον בל אגוע. P בל איגע אגוע wie G. $\mathfrak{H}$ non sum mortuus et $(\mathfrak{H}^{1.2}\ sed)$ laboro vermengt

G und A (Compl.) κοπιώ.

 30^1 . במי חלגא G אוסיע wie K:0 $\overline{1}$ β . P במי שלג, T כמי חלגא G במי חלגא T במי חלגא G במי חלגא פון 0 β . V quasi aquis nivis wie Ken. 253 Rs. 829. Mx. Sgfr. wollen במי, das in 3 Ken. 2 Rs. steht $\parallel 30^2$. בבר כפי 0 β בבר כפי 0 β ist wie Jes. 1, 25 בריח.

 31^1 . או בשחת G המאסק פֿע אָטָה, אָסָה. ist = בּסְחה od. בּסְחה (Hffm.). Dies ist besser als בשחת, das entweder = Fallgrube od. = Unterwelt ist, wozu 31^2 nicht passt || 31^2 . שלמות בשלמות.

 32^{1} . יענני T אענני d.~i.~i. יענני $T^{2}=M.$

 35^{1} . אדררה ולא איראנו G אמו οδ μη (μ. > S^{1}) φοβηθω άλλὰ (S^{1} Prs. 106, 251 αν; 12 Prs. ἐὰν) λαλήσω. $\mathfrak S$ loquar et non timeo eum (eum ist aus A) = M $\parallel 35^{2}$. כי לאדכן אנכי עמדי

G οὐ γὰρ οὕτω $(S^1$ αὐτῷ) συνεπίσταμαι $(A\ S^2\ Prs.\ 257\ M\ +$ ἐμαυτῷ ἄδικον). ῷ non enim nunc sum mecum $\|$ ναιν.

Kap. X.

11. τάμνων (A Prs. 258 κάμνω, A + δὲ) τῆ ψυχῆ μου > S¹. Τ καιτα leitet τησμο νου συρ (Ros.) ab. P λωλ, V taedet, Saad. είναι (μομ = στών του μορ (Ros.) ab. Θ λαιτα πεα > 53 ist = Μ. "Mich widert mein Leben an" vgl. Gen. 27, $46 \parallel 1^2$. "Μίς ανίστην 63 έπαφήσω ἐπ' αὐτὸν (A Prs. [161, 248 marg.] 251, 259 Compl. 56 εἰμαυτὸν ist aus Θ) τὰ ἑήματά (A τὸν θυμόν) μου liest richtig γιλν (Μχ. Bick.¹). Μς της ist absichtliche Korrektur (Μχ.). Ρ λωὶς (13. "Καιτα είναι είναι είναι 14. "Είναι είναι είνα

3¹. συπομαντήσω) c εὰν ἀδωήσω (A Prs. ἀσεβήσω, Compl. συποφαντήσω) ist dogmatische Korrektur. Prs. 55 εὰν ὰδωῆ. Reg. un. β (marg.) ὅταν συποφαντήσης = M. Sgfr. streicht und bildet aus den Worten σία bis του = e in e Stiche, die dann aber viel zu lang wird = 2². = P I = Υίν = G έργα, = ορυς = Τ 10 Ken. = 3³. Γία ist bedenklich. = προσέσχες (damit übersetzt G 13, 6² καμαίς), P εμαίς gehen auf eine Form von = Δι. Γίν zurück.

Die selben Konsonanten liegen auch Vs adiuves zu Grunde, nur dass V השעה von von ableitet. Man lese eine Hioʻilform von שעע, d. i. während du über dem Plane der Frevler deine Augen verschliesst vgl. 9, 23, 24. Übrigens ist 3³ ein "in diesem Zusammenhange recht störender Stichos über das Glück der Frevler" (Bick.²).

- 4^1 . אפור כשר לך. איני כשר לך. קעיני כשר לך. איני כשר לך. אפרכראות > G, weil die Worte eine Gott zu nahe tretende Frage enthalten. Dafür ist jetzt M 4^2 אפרכראות in G zwei Mal übersetzt: 1) G 4^1 ή ώσπερ βροτὸς δρᾶ καθορᾶς, 2) G 4^2 ή καθώς δρᾶ ἄνθρωπος βλέψη > cum intermed. Prs. 106, 160, 261, $\Re$ a, s. $\times$ S² $\Re$ $\circ$. Die zweite Übersetzung ist aus Θ (Fld.). Bick.² streicht 4^1 und 5^1 und bildet aus 4^2 + 5^2 einen Vers.
- 5. הכימי בכות אכו הכימי אנוש המיך ההס האלף ההנימי בכות G η δ β 6 600 σου ανθρώπινός έστιν, η τὰ ἔτη σου ἀνδρὸς hat M teilweise verkürzt. Prs. 249 ώς η μέραι, $\mathfrak{H}^1$ tanquam $\overset{}{\times}$ dies $\bot=$ כימי 5^2 ist nach $\mathfrak{S}$ aus A $\Theta.$
- 61. לחטאתי G P לחטאתי G P לחטאתי G P לחטאתי ל G P לחטאתי ל G P לחטאתי א ררוש א הררוש א P a Ken. 93. Vers 6 ist die Folgerung zu Vers 4: Bist du so kurzsichtig wie Menschen, dass du nach meiner Sünde suchst? Der dazwischen stehende Vers 5 kann daher Einschub sein.
- 71. > cum intermed. Prs. 251 || דעהך A οίδα ist dogmatische Korrektur || 72. מידיך G P מידין. Zwischen 71 und 72 ist kein rechter Parallelismus vorhanden. Dieser würde erzielt werden, wenn 72 etwa lautete און בידי פשע d. i. (obwohl du weisst, dass ich unschuldig bin) und an meinen Händen kein Frevel ist vgl. 1. Sam. 24, 11.

κατεπόντισάς με (V praecipitas me); demnach Sgfr. רמבלני — falsch, da A 2, 3 τοῦ καταποντίσαι αὐτὸν = M לבלעו. — Gott hat auf die Schöpfung des Menschen, zunächst Hiobs, viel Mühe und Fleiss verwendet. Dieses Kunstwerk will er nun wieder grausam zerstören. Welcher Widerspruch in Gottes Wesen!

91. איז > G P Ken. 223. Prs. 55 ov ist nach $\otimes$ (marg.) aus A O $\parallel$ בחמר $\oplus$ G $\pi\eta\lambda$ óν (Prs. 249 vorher $\oplus$ ς = M) Prs. 106 $\pi\eta\lambda$ $\oplus$ חמר, vielleicht M vorzuziehen, vgl. Gen. 2, 7. $\ominus$ vor אחר אמר kann durch Verdopplung des vorhergehenden (י) entstanden sein.

 $10^2.$ הקפיאני G ἐτύρωσας. A Prs. 249 ἔπηξας (${\mathfrak H}$ V coagulasti) ist aus ${\mathcal A}.$

112. חסובבני אם 29 Ken. חסככני, 4 Ken. חסובבני.

תיים וחסר עשית עמרי "Leben und Huld erwiesest du mir". חיים (G ζωήν) passt weder zu עשית, noch neben אמת ist sehr häufig mit אמת verbunden. Hätte dies einst hier gestanden, so liesse sich schwer sagen, wie es zu מיים verderben konnte. Lies היים vgl. Esth. 2, 17: "Gnade und Gunst erwiesest du mir." עשית plene geschrieben konnte leicht zu היים werden. עשית G ξθου קשי, von Bick.² in M eingesetzt. Aber עשה הסד st die geläufigere Verbindung || 12². מקרתר וופגר במיינים liest פקרתר, das er zum Objekte von שמרה שמרה שמרה

13¹. בלבבך G ἐν σεαυτῷ (ἑαυτ. ἐμαυτ.) ist dogmatische Übersetzung || 13². כי ואה עבוך V quia universorum memineris, scheint in G jetzt zwei Mal übersetzt zu sein 1) ὅτι πάντα δύνασαι, 2) ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐθὲν.

 14^1 . אם אחר אתם G P Ken. 245 אם, während dann ו vor in G P fehlt. Da Vers 14 den Inhalt zu אחר 13^2 angiebt, so ist Ms אם dem אם G Ps vorzuziehen, wogegen ו vor 'aw nach G P mit Sgfr. besser gestrichen wird $\parallel 14^2$. לו $\perp$ ם $\parallel$ לא $\parallel$ מעוני P לא $\parallel$ מעוני $\parallel$ מעוני $\parallel$

 15^2 . וראה עניי האשא G οὐ δύναμαι ἀνακύφαι $\parallel 15^3$. אבעי > G. Denn G πλήρης γὰρ ἀτιμίας (A ἀνομίας) εἰμί ist = שבע G π λήρ. = 'שבע G π π passt nicht neben שבע. Nach Geiger, Lag. lesen jetzt die meisten Erklärer רָּחָה.

Für עניי, das neben undeterminiertem קלון, befremdet, liest Sgfr. richtiger שבע קלון (ורוה עני). — Die Worte (שבע קלון (ורוה עני) schliessen sich grammatisch weder nach vorn, noch nach hinten an. Zu 16^1 ראשי ist יונאה 15^2 Subjekt, das von ihm durch 15^3 getrennt ist; 15^3 wird daher zu tilgen sein.

16¹. יער משהל הצורני G άγρεύομαι γάρ ὅσπερ λέων εἰς σφαγήν bezieht שהל nicht auf das Subjekt (Gott), sondern auf das Objekt (ישר nicht auf das Subjekt (Gott), sondern auf das Objekt (ישר וויאר וויאר אווי וויאר וויאר מוני וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר בשהל הוויאר וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר וויאר בשהל הצורני וויאר בשהל הצורני וויאר ווויאר וויאר וויא

אינורי (גורי עליי נגרי בעשר) אינורי אינוריי אינורי איי אינורי א

18¹. י עסר למה א G V 2 Ken. ist in M zu streichen || 18². Vor אנוע ist nach G אמו סטא ein ausgefallenes אלוו (Mx. Bick.¹, aber nicht למה לא Sgfr., wodurch die Stiche zu lang würde) in M wieder einzusetzen, vgl. 3, 11.

אובר אובל G סומדו אמף איז אמסדףטאר פולקבר איזן מבשן לקבר אובל פול G

οὐκ ἀπηλλάγην. — Mx. begeht kein Unrecht, wenn er Vers 18 und 19 als Reminiscenz an 3, 11 streicht.

201. אובל אובל P, konnte nach voraufgehendem אובל leicht übersehen werden | ("הדל ק") אובל V num quid non paucitas dierum meorum finietur brevi liest das K-διβ; T והדל לוהדל das Qrē. Bthg. zieht in 20¹ und 20² das K-διβ vor. Lies nach G ή οὐκ ὀλίγος ἐστὶν ὁ βίος τοῦ χρόνου (Α ⑤ ℌ ℛ শ richtiger ὁ χρόνος τοῦ βίου μου vgl. ⑥¹ a. Rande), P ישיח ממני (Biek.²) || 20². ושיח קישור (שיח ק"). Die Verbindung שיח מו kommt nur hier vor; die Erklärer ergänzen, um einen Sinn in den Zusammenhang zu bringen, הוא סלב, פנים או סלב, פנים בא סלב, או הוא לא הוא הוא הוא סלב און ישבר הוא שיח שור bemerkt Dill.⁴ das Nötige. Lies nach G ἔασόν με (P ישבר) שער vgl. G 7, 19¹, wozu sofort ואבלינה passt || ואבלינה ist in P jetzt zwei Mal ישבר übersetzt.

ארץ עיפתה כמו אפל . 221 P ארץ עיפתה כמו אפל . G elg γῆν σκότους αἰωνίου. Ob αἰων. auf ursprünglichem τίνιος (Μ עולמית, [אפ]ל צלמות ewig) beruht, oder ob G damit nur frei אפל צלמות wiedergiebt, ist nicht mehr zu entscheiden || 222. ולא סדרים "und der Unordnung". P מבא ולא סדרי יתוב בני נשא T ולא סדרי. Aber die alten Hebräer dachten sich ihren Schol gar nicht so ohne alle "Ordnung"; sie redeten von seinen "Abteilungen" Prov. 7, 27, "hintersten Räumen" Ez. 32, 23 u. dgl. ילא סדרים "Unordnung" muss zwischen lauter "Finsternis" befremden. Lies nach G of οὐκ ἔστιν φέγγος (vgl. G 3, 43) ולא נהרה, was schon Schwally (Leb. n. d. Tode 92, S. 61 Anm. 1) durch Erwägung des allgemeinen Zusammenhangs sehr scharfsinnig vermutete || 223. Ιουτίας και το οδδε δράν ζωήν βροτών, V sed sempiternus horror inhabitat = ? Sgfr. liest הוועף für ותועף. 223 ist Dittographie zu 221. Bick.2 streicht den ganzen Vers 23 als müssige Tautologie zu 212.

Kap. XI.

ענה P הרב ברנ P הרב הרנ P המסגי מילייא P המסגי P המסגים P ה

her + Louse, Ass.

31. בריך מתים יהרישו "Dein Geschwätz sollte Männer zum Schweigen bringen?" Aber ההריש ist sonst intransitiv (41, 41 בריו אחריש kann, weil kritisch verdächtig, nicht in Betracht kommen), T nimmt החר freilich hier transitiv. Lies nach P (worauf auch Vs tibi soli zurückgeht) יבריך und übersetze: Zu deinem Geschwätze sollen Männer schweigen? מְחִים בּאַוֹּן Gs Übersetzung εδλογημένος γεννητὸς γυναικὸς δλιγόβιος, s. - S, stammt nicht etwa aus 14, 1, sondern beruht zum Teil auf falscher Trennung der Worte Ms: תלעג G μη πολύς (Prs. | 32. תלעג G μη πολύς (Prs. 250 πολλοῖς) ἐν ῥήμασιν γίνου schiebt אל od. אר vor 'ח ein || ואין מכלם G οδ γάρ ἐστιν δ ἀντιχρινόμενός (6 Prs. Compl. S [a. R.] ἀνταποκρινόμενός) σοι = מכלם n. ar צול Schl.? In P ist 32 jetzt 2 Mal übersetzt (Ros. Mdl. S. 20). מכלם P bedeutet "schmähen" vgl. הכלים ו'obedeutet schmähen" vgl. 19, 31. Die Freunde beabsichtigen aber keineswegs Hiob mit ihren Reden zu schmähen, sondern ihn zu widerlegen, oder zu trösten. Lies nach 32, 122 מכיחך, bzhw. מכיחך, worauf vielleicht die zweite Übersetzung Ps beruht. Die andre Übersetzung Ps geht etwa auf eine Form von כלא zurück.

 4^1 . וחאמר G μη γὰρ λέγε ὅτι ergänzt wie in 3^2 die Negation $\|$ יסל G τοῦς ἔργοις $> \Re^2 =$ od. יחס פעלי? "Rein ist meine Lehre". Von dieser hat Hiob aber gar nicht gesprochen. Er hat in Kap. IX und X seine Unschuld, die Reinheit seines bisherigen Wandels beteuert. Diesen Sinn

trifft hier לֶּכְהֵי womit zugleich dem nach G vorauszusetzenden hebräischen Konsovantenbestand Rechnung getragen ist | 4². עיניק verbessre nach G ἐναντίον αδτοῦ in בעיניק (Mx.). Zophar sagt: Hiob dünkt sich rein vor Gott. Spräche dieser aber selbst zu ihm, so würde Hiob bald erkennen, dass an seinem Wandel doch so mancher Flecken sei. Bick.² streicht Vers 4.

- 61. העלמות G δύναμιν = M, vgl. עלם im jüng. Hebräisch = stark sein || 6². בירכפלים לחושיה G δτι διπλοῦς ἔσται τῶν (S¹ 5 Prs. Compl. τῷ, 2 Prs. τὸ, 1 Prs. τὰ) κατὰ σέ. P μῶρ d. i. קפלים. Gottes Weisheit ist doppelt so gross, als Hiob meint. Aber warum gerade bloss so viel? Lies יכי פּלְים: DennWunder sind sie für den Verstand. Mx. Cheyne Bick.² wollen כיר כפלים (denn wie Wunder) lesen, vgl. dagegen Dill.⁴ Sgfr. streicht 6² || 6³. ביר מעונך G καὶ τότε γνώση, ὅτι ἄξιά σοι ἀπέβη ἀπὸ κυρίου ὧν ἡμάρτηκας scheint שוה abzuleiten. V quod multo minora exigaris ab co quam meretur iniquitas tua.

 9^{1} . ארכה מארץ מָדָּה G אָ μακρότερα μέτρου γῆς (A Prs. 249, 254 $\mathfrak A$ + ἐπίστασαι). $\mathfrak S$ (a. R.) ארכה für הרקיע (Fld.) — wertlos. — "Die Fügung von Vers $8^{\text{b.}}$ spricht . . . für קָּה als adverbialen Acc." (Dill. Sgfr.) $\parallel$ 9^{2} . $\oplus$ Β΄ εὔρους (A 2 Prs. εὖρος) δαλάσσης.

10^{1,2}. ναι τυσείτ ιστιτ ιστιτ ιστιτ ναι ναι subverterit omnia vel in unum coarctaverit quis contradicet ei. G ἐὰν δὲ καταστρέψη τὰ πάντα, τίς ἐρεῖ αὐτῷ τί ἐποίησας ist von τίς an = G 9, 12². ℌ^{1,2} ※ aut congregaverit ist nach ⑤ (a. R.) aus Σ. Vers 10 entbehrt der rhythmischen Gliederung, er ist aus 9, 11, 12 zusammengestoppelt; Bick.² streicht ihn daher. In Ken. 34 ist zwischen Vers 7 und 8 Hi. 12, 14 nachgetragen.

 11^1 . מְחֵי־שוֹא G ἔργα ἀνόμων 'מעשי ש' מחָי־שוֹא; P מְחַיִּי שוֹא אַ סְרַי בּאַגאַ > P, oder P hat לא für לא > P, oder P hat לא

gelesen. ולא יתבונן G οὐ παρόψεται.

 12^1 . ואיש נבוב ילכב ילבב ילבב עולב G κλλως (Prs. 138, 256 κλλος, $\mathfrak A$ vielleicht κλλοσε [Baud.] Prs. 106 [a. R.] ματαίως) νήχεται λόγοις. κλλως ist nach Schl. de Lag. (Anmerk. z. griech. Übers. d. Prov. 1863, S. VI) aus κνους בוב verderbt und νήχεται ist nach de Lag. in ἐνέχεται d. i. ילבך (für עולב G βροτὸς Τίτ בר יבו 12^2 עור פרא אדם יולד 12^2 ועיר פרא אדם יולד 12^2 ונבר יבר יליד פרא אדם יולד 12^2 עבוב (דער יליד ישראת ארם יולד בר יבול γυναικὸς τος κνομίτη. γενν. 12^2 γυναικὸς ist Gratisbeigabe Gs. — Zur Erklärung des schwierigen Verses vgl. Ros. Dill4. — Sgfr. streicht Vers 12.

 13^{1} . הכינות G אמ θ מף צֿ θ סט הוכות $\parallel 13^{2}$. כפיך $P^{1,2}$ 27 Ken. רפק, $P^{3,4}$ a = M.

 $\mathfrak{I}^{4^{1}}$ כידיך G P בידיך, $\mathfrak{H}=\mathfrak{M}$ הרחיקהו G + מאס ססט (V a te) > Prs. 160, 161, 252 Compl., s. $\mathfrak{S}=\mathfrak{S}^{1.2}\parallel 14^{2}$. אַרָּשְׁבִּן $\mathfrak{I}^{42}$ עברהליך lesen $\mathfrak{I}$ וואסט עברהליך פארליך באהליך פאר אבר Sgfr. Bick.² streichen Vers 14.

G ούτως γὰρ ἀναλάμψει σου τὸ πρόσωπον ὅσπερ ΰδωρ καθαρόν liest במים; aber ἀναλ. =? פֿניך P שמים, wie in 13^2 . ממים P, ist in P ממים, wie in 13^2 . פֿומפלעותפר P פֿמנים, wie in P שוֹם P וֹהֹיִה מצר P וֹהִי מצאה P וֹהִייה מצאה P וֹהַיִּיה מצאה P

leitet wie T (מנין מחבולא) von צקק צקק ab. P בסי ab. P מצין ab. P מנין מוצָיק ab. וה' מוצָיק ab. וה' מוצָיק ab. וה' מוצָיק d. i. bist du in Not, so wirst du dich nicht fürchten.

 17^1 . הלדר פום הלד שנצהרים יקום הלד הטנעה, הולדן אושמן בא od. ergänzte das Pron. suff. P הבין אושמן בא העפה בפקר חהיה $q=17^2$ הבין העפה פאר הבין בא פאר העפה במקל העפה במקל המיה המלחץ המלחץ בא המלחץ המלחץ פאר המלחץ המלחץ ein. Aber was soll das heissen: Dein Gebet wird wie der Morgen sein? Für die Verbalform העפה ist nach P בּבּבּוֹץ אוֹ עבר עופריע בין דע פוח אווי און און און בא פאר פאר הארץ הארץ בין פאר פאר פאר פאר בין און און בא פאר פאר פאר פאר פאר פאר פאר בין און בא פאר פאר פאר פאר פאר בין בא פאר פאר פאר פאר בין בא פאר פאר בין בא פאר פאר בין בא פאר פאר בין בא פאר בין בא פאר בין בא פאר בין בא בין בא פאר בין בא בין בא בין בא בא בין בא

G החרוד G א הסלבעמט עם א נדר הבים G החלו פניך רבים וחלו G ההראה א האלעניס א וחלו פניך הבים G ההאלישניס אלישניס אלישנים אליעניס אליעניס אלישניס אלישניס אלישניס אלישניס אליעניס אליעניס

 20^1 . ועיני רשעים חכלינה $= G 20^3$ δφθαλμοὶ δὲ ἀσεβῶν τακήσονται. In $\mathfrak H$ ist die selbe Reihenfolge der Glieder wie in $\mathfrak M$. $\mathfrak H^2$ hat 20^1 s. imes. Der imes bezieht sich auf die Umstellung, da 20^1 (bzhw. G 20^3) schon in $\mathfrak R^1$ steht und nicht etwa erst aus Θ nachgetragen ist $\parallel 20^2$. חקותם אבר מנהם $= G 20^1$ σωτηρία δὲ αὐτοὺς ἀπολείψει $\parallel 20^3$. פות אבר מנחם ב $= G 20^2$ ή γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν ἀπώλεια (A Prs. 249 ἀπολεῖται), υξυ

> G. H animae ist nach saus AΘΣ. P ספרבון! צביסי also אומבים אומבים אומבים וויי richtig im ersten Gliede. Auf של beziehen sich die Pronomina עו עונהם עונהם. In G hinkt erst in 20³ das Wort nach, worauf die Pronomina in 20¹ und 20² sich beziehen. Die Ordnung, in der in M sich die Stichen folgen, verdient unbedingt vor der Gs den Vorzug. Nach τακήσονται Α + παρ² αὐτῷ γὰρ σοφία καὶ δύναμις (= G 12, 13¹ aber ohne γὰρ) (תכורה) σd.) עמו הכמה ועו (כי עמו הכמה ועו (בורה) κ. - S, wird von Mx. Bick.² in M ergänzt. Aber diese Stiche kann weder mit 20³, noch mit 20¹ od. 20² einen Vers gebildet haben. Richtiger streicht Bick.¹ 20³ als Glosse.

Kap. XII.

 3^2 . מכם מכם אונכי אונכי אונכי > G, ist mit Mx. Bick.\frac{1.}{2} Dill.\frac{4}{2} Sgfr. als Einschub aus 13, 2^2 zu streichen $\parallel$ 3^3 . ואחרמי אין > G ; אין > P.

4. G hat als Vers 4 δίκαιος γὰρ ἀνὴρ καὶ ἄμεμπτος ἐγενήθη (Α ἐγενόμην) εἰς χλεύασμα (ον) דריק ותמים יהיה (bzhw. אהיה). Demnach fehlen in G קרא ווענהו ערא היה statt יהיה ist auch die von ר"ל vgl. יהיה γελίτι ווענהו

Maj. Gan. tradierte Lesart. Vers 4 ist jetzt rhythmisch schlecht gebaut, das erste Glied besteht aus 6 Worten. שהוק 4² stammt aus 4¹. Ein Gelächter für seinen Freund bin ich — der Wechsel der Personen ist unerträglich. In 4¹ werden לְרֵעִים עוֹ ענהו ענהו. Ob noch לְּבֶעִים (Sgfr. לְבַעִים) für לְרַעָהוֹ עוֹ ענהו itel. Mx. Sgfr. streichen שהוף bis אחרף.

5. G hat als Vers 5 zunächst εἰς χρόνον γὰρ $(\gamma. > S)$ τακτὸν ἡτοίμαστο πεσεῖν (A + με) ὁπὸ ἄλλων (Ba [Swt.] S 22 Prs. Ald. δπ[ο] ἄλλους. Α δπ' ἄλλοις; Compl. δπὸ ἄλλου) d. i. לפיר (?) (od. לעתים; aber $\delta\pi$. $\alpha\lambda\lambda$. =? לפיר العرب المراجع المراجع المراجع معامله عن المحاجد من المحاجد المراجع ال hat wohl לפרות statt לפרות (ול)כונן u. לפיר statt לפרות gelesen (Mdl. S. 30 Anm. 1). Das schwierige לפיד übersetzen T V Saad. mit "Fackel" — damit ist aber im Zusammenhange nichts anzufangen. Nach Ab. Esra erklären es jetzt die Meisten als zusammengesetzt aus לעשתות שאנן פיד + ל lässt sich nicht übersetzen. לאורעועת P, T II למוערי רגל, Saad. לאורעועת, leiten ער von מעד "gleiten" ab; T I להרפקתי ומנא, V ad tempus statutum von מועד "festgesetzte Zeit". Nach Schlt. fassen Ew. Reuss Dill.4 נכה als eine Form von נכה "schlagen" auf. Mit Berücksichtigung der Versionen wird Vers 5 etwa zu emendieren sein

> בז לעתות שאנן נכון למועד (dd. ?מועד (dx כון

d. i. der Sichre spottet der Gerichtszeiten

beim Straftermine bleibt fest (od.? wankt nicht) sein Fuss. Vgl. Bick². Zum Gedanken vgl. 24, 1; zur Konstruktion בו ב. B. Prov. 11, 12; 14, 21. Die Richtigkeit der Emendation wird durch Vers 6 gestützt. — מו Anfang von Vers 5 gehört, wie schon Rsk. sah, nach Vers 4 u. ist in בו עיר עפרה עיר עפרה עיר עפרה. Vers 4 ist also zu lesen:

שחק לרעהו (?לרעים) קרא לאלוה צדיק וחמים לפחד

EinGespött für seine Freunde (die Bösen?) ist der, der zu Eloah ruft, der Gerechte und Fromme ist ein Gegenstand des Schreckens. Vgl. Ps. 22, 7; 31, 12.

שלון אהלים לשרדים (ארדים אידים אידים אידים אידים לשרדים לשרדים לשרדים (ארדים לשרדים לשרדים לפבספו: סגאססק דב מטדסט (ארדים אידים אי

Zeltfrieden ist den Räubern,

u. Sorglosigkeit denen, die Gottes Zorn erregen,

dem der gegen Gott seine Faust führt -

entspricht augenscheinlich das 1. nicht recht den beiden folgenden. M. E. ist אלהים tendenziöse Korrektur für אלהים (vgl. andre Beispiele der selben Art bei Geiger, Urschrift S. 289 ff.). אלהים ist vor אלהים צע setzen u. im st. constr. zu lesen, also אלהים לשרדי אלהים "wohl geht es denen die Gott trotzen." Ob auch in מרגיוי, etwa für לתבני אלהים, dogmatische Änderung vorliege (vgl. über solche Änderungen Geig. S. 240), hat keine besondere Bedeutung. 6³ ist natürlich Glosse zu 6¹.².

 7^1 . וחרך וחמר G פֿמֹע ססו פֿאַשּסטר ווחמרן (Vממר vgl. Ps. 139, 20. Nach Dill. hat 7^1 zu viel Worte. Mx. Bick. streichen ; letzteres ist vielleicht aus 8^1 eingedrungen. In Ken. 76 fehlen 7^1 בירו bis יידר Vers 10^1 .

 8^1 . איר א > G V. A 20 Prs. Compl. $\Re$ $\mathfrak{H}$ לא $\mathfrak{H}$ שיה fassen GPTV als Imperativ. Aber die "Erde" passt nicht mitten unter die "Tiere"; deshalb ist auch = "Gesträuch" (Seb.Schmid, Bttch.) zu verwerfen. Hitz. Sgfr. lesen ארץ הארץ למחר, dann ist aber auch noch ויכפרו לך. עורך עורך וחרך passt 8^2 . ארץ וחרך וחרך > 8^4 , s. $\times$ $\times$ $\times$ $\times$ (Prs. giebt an, dass auch schon 8^1

s. $\times$ in β stehe, ebenso Ciasca; Fld. sagt nichts darüber, auch Klst. nichts) $\mathfrak{F}^{1\cdot 2}$ $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{G}$ καὶ ἐξηγήσονταί σοι οἱ ἰχθύες τῆς δαλάσσης ist aus Θ .

 $9>\Re^1$, s. $\times$ א $\mathfrak{F}^{1,\,2}$ $\mathfrak{S}$. G τίς οὄν (οὄν > 19 Prs. Compl. $\mathfrak{F}$ $\mathfrak{S}$) οὀν ἔγνω ἐν πᾶσι τούτοις ὅτι χεὶρ πυρίου ἐποίησεν ταῦτα ist wieder aus Θ . In Vers 9 muss der Gebrauch des Namens יהוֹה befremden. אלוה das im Texte von 3 Ken. Rs. 593 bzhw. am Rande von 4 Ken. "nunc" Rs. 801 steht , ist Korrektur für הוהוה. Vers 9 u. 8² (auch 8^1 ?), die in G ursprünglich fehlten, sind zu streichen (Dill.4).

אשר G בּוֹ μְאָ ; A ὅτι = M $\parallel$ 10^2 . כשר > G. $\mathfrak{Z}^{1.2}$ $\overset{.}{\times}$ carnis ist nach $\mathfrak{S}$ (am Rand) aus $\mathcal{A}$. Vers 10 > Ken. 180.

אַכָּל מִעָם $P \parallel$ וון G νοῦς, $\mathfrak{H}$ (V) $\mathfrak{A}$ οὖς, aber schon $\mathfrak{R}^1$ πρητ = νοῦς, ebenso $\mathfrak{S} \parallel 11^2$. אֹכֶל מַעָם V comedentis saporem אֹכֶל מַעָם V $\mathcal{S} \times S$ $\mathcal{S} \times S$ $\mathcal{S} \times S$ gehört vielleicht vor אֹכֶל, vgl. 34, 3². Der ganze Vers 11 fehlt in Prs. 139, 147, 256.

12¹. Nach א חכמה A 2 Prs. εδρίσκεται, s. - $\mathfrak{S}$. 12¹ > Prs 254 $\parallel$ 12². ארך ימים חבונה "Und langes Leben [so gut wie] Einsicht" Bthg. 12² ist 12¹ nicht konform. Nach G ἐν δὲ πολλῷ (Α μακρῷ) βίω, P אַבָּי פּי פּי פּי פּי פּי מים, T ונוגדי יומין, V et in multo tempore, Saad. ר"ר, גָּבָ טֹּ פָּ טֵׁ שִׁלָּ לוֹ וֹשִׁשִּׁ , vom Sing. אָבָר יִמִים lese man ובארך, vom Sing. אָבָר יַמִים 12² "Und bei Bejahrten ist Einsicht".

13> Ken. $157,\ 13^1>\mathfrak{A},\ 13^2>$ Ken. 207. In 13^2 statt חבונה 2 Ken. חשיה wie $16^1.$

 14^1 . עבר פון אין פֿרָה פֿרָה פֿרָס פּרָס פֿרָס פּרָס פֿרָס פּרָס פֿרָס פּרָס פֿרָס פֿרָס פֿרָס פֿרָס פֿרָס פֿרָס פּרָס פּ

עצר P יעצר פאל geht wohl nicht auf eine Form von גער בער מעצר (vgl. P 26, 12¹), sondern P hat עצר c. ⊃ vgl. 1. Sam. 9, 17 mit "befehlen" übersetzt || וִיבְשוּ Subjekt dazu kann nach dem Zushg. nur מים sein. Aber dadurch, dass die Wasser zurück-

gehalten werden, versiegen sie nicht sofort. V ergänzt als Subjekt omnia. Nach G צַּאָףְמִינּדְ דֹּאָי יִהְשׁר ist das Hioʻil וּיֹבְשׁו lesen; יְבָשׁו in 15² ist Objekt zu יהפכו und zu יהפכו יהפכוי.

יועצים $A+\gamma\eta_{\varsigma}\parallel 17^2$. שפטים $G+\gamma\eta_{\varsigma}\parallel 17^3$ ob er giebt preis?

 19^{1} . מוליך G έξαποστέλλων משלח ob M vorzuziehen? איחנים G δυνάστας δὲ γῆς. 2 Ken. 2 Rs. איחנים 19^{2} . ואיחנים G האיחנים טישלף d. i. er zieht die איחנים P איחנים ud. i. er zieht die איחנים beraus (wie Gras) vgl. Ps. 129, 6. 2 ist mit D vertauscht wie 20, 21, 22, 23, 24, 25, 25, 25, 26, 27, 29, 29, 29, 29. 29, 29. 29, 29. 29, 29. 2

 20^2 . קרו G έγνω. Prs. 249 ἀφείλετο = M.

 $\mathfrak{R}^1$, אינים על־נריכים $\mathfrak{R}^1$, אינים $\mathfrak{R}^1$, אינים $\mathfrak{R}^1$, אינים $\mathfrak{R}^1$ אינים על־נריכים $\mathfrak{R}^1$, אינים $\mathfrak{R}^1$ אַרינים $\mathfrak{R}^1$ אַרינים $\mathfrak{R}^1$ אינים $\mathfrak{R}^1$ אַרינים $\mathfrak{R}^1$ אַנים רפּה $\mathfrak{R}^1$

Sgfr. מַכֵּח. Dann ist aber 21² nicht mehr 21¹ parallel. Mit Recht sagt Sgfr., dass אפיקים hier nicht plötzlich mit "Gewaltige" übersetzt werden darf (wie viele thun), da es sonst immer = Rinnsäle, Kanäle ist. Zudem wird es 6, 15² selbst nur in letzterem Sinne gebraucht. Man lese מַקִּיפִים (Dan. 2, 40, 42; 3, 33; zum Verb אַסְיָּסִים, sondern löst בּבָּבֵּל beruht wohl nicht auf der Lesart מְּקִיפִּים, sondern löst מִקִיפִּים durch ein aus dem Zusammenhange richtig geratnes "Starke" auf. Für מְקִיּסִ "Gürtel" steht sonst מִקְיִּסְ nur entstanden, indem י von מַרְּפַּה plene geschrieben, sich verschob. מַרְּפַּה vielleicht in מַרְפַּה (מַ nach מַ ausgefallen) zu ändern vgl. 18¹.

 22^2 . ויצא לאור צלמות s. imes imes

 23^1 . משניא lies nach G (AO) π λανών, P אומיא ווים 32^2 . משניא אומים, P אומיא אומים, Saad. אומיא אומים אופיס אומיא ווים 33^2 . מומיא די אומיא אומים אופיס אומים אופיס אומים אופיס אומים אופיס אומים אופיס אופיס אומים אופיס אומיס אומיס

בלא משך ולא־אור Sgfr. streicht das ו vor אל. In P ist 25¹ jetzt zwei Mal übersetzt || 25². ויתעם G πλανηθείησαν δὲ ויתעם ist ursprünglicher als M ויתעם, wenn dies aus 24² stammt u. G nicht dogmatisch übersetzt, um Gott von dem Vorwurf, dass er Fürsten in die Irre führt, zu entlasten.

Kap. XIII.

 2^1 . ירעתי Ken. 111 כן ירעתי $\parallel 2^2$. Nach G Θ $\varSigma$ P T V Saad. ist vor נפל | כי לא ein ו zu ergänzen. Ken. 32 hat נפל | כי לא G άσυνετώτερος 523. In A Prs. 249 καί γε νεώτερος όμῶν (Prs. 249 + ων) οὐκ εἰμὶ ἀσυνετ. ὑμῶν (vgl. S am Rande 🛋 🛌 אלין (ביב, [S¹ falsch בובב, sind 2 Übersetzungen mit einander vermischt. Keine derselben ist aus O od. 2. Denn $\text{bei } \Sigma \text{ ist }$) = καταδεέστερος $\text{u. bei } \Theta =$) = d. i. % σσωνod. ἐλάττων vgl. Fld. $\mathfrak{H}^{1,\frac{1}{2}}$ $\times$ quidem ego ($\mathfrak{H}^3$ ego quidem), S בן אנבי א fas in G nicht besonders, bloss durch בּנְעָג, übersetzt ist - Sgfr. lässt den Abschnitt 12, 4-6 auf blauem, 12, 7-13, 1 auf rotem Grunde drucken, scheidet also wie Grill 12, 4-13, 2 aus. In der That kehrt 13, 2 wieder zu dem Gedanken 13, 2 zurück. Kann dies aber Grund sein, das Dazwischenstehende als sekundär zu eliminieren? Das selbe Verhältnis wie in Kap. 12, 4-13, 2 besteht auch in Kap. 9. 9, 2-4 wird durch 9, 11 ff. fort-

gesetzt. 9,5-7 entspricht 12, 14 ff. Dort wie hier ist der Hauptgedanke: Gott regiert Natur (und Menschenwelt) nicht nach dem Grundsatze der ausgleichenden Gerechtigkeit. sondern rätselhaft, despotisch. Konsequenterweise hätte darum Sgfr. auch in Kap. 9 die Verse 5-10 als jüngere Zuthat bezeichnen müssen. Aber das ist gewiss, dass in 12, 4 - 13, 2 gar manches, abgesehen von den Verderbnissen einzelner Worte und Verse nicht in ursprünglicher Gestalt erhalten sein kann. Es mangelt an strengem Zusammenhang in dem erwähnten Abschnitt. Hegt doch auch Dill.4 Bedenken gegen die Ursprünglichkeit einzelner Verse z. B. 9, 5, 6, 8, 9, 22 ff. Über die "Echtheit" grösserer Abschnitte lässt sich nur im Zusammenhang einer umfassenden Untersuchung über Komposition und Tendenz des Buches Hiob ein annähernd abschliessendes Urteil fällen, was ich mir für einen andern Ort vorbehalte. Zweck der vorliegenden Arbeit ist die Detailuntersuchung des Textes der einzelnen Verse, die mir als Grundlage für weitere Untersuchungen dienen soll und von dort aus ihre Bestätigung oder Berichtigung erfahren kann. -

 3^2 . ארבות אל־אל אוכח אל־אל אוכח ל פֿגיאָדָש אורוכח אל־אל אופן 6 פֿגיאָדָש אורוב אלו אם אורוב אלו אם אויים אויים אויים אלו אם וואוכה אלו אם וואוכה אלו אם אויים אויים אלו אם (primo Ken. 2) ist dogmatische Korrektur. Ein אורובה אויים אויי

 5^1 . מרירון G εξη. Prs. 106 επρεπεν am Rande, $\mathfrak{H}$ contingat $\mathbb{H}$ 5^2 . הרכמה G σοφία הכמה wie Ken. 76; aber 24 Prs. A Compl. $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{S}$ c [Klst] εἰς σοφίαν $\mathfrak{H}$.

6! שמעורנא G מֿאַסטֿסּמדב (aber $\mathfrak{H}$ audite ergo, $\mathfrak{S}$ פּבּב אינעריבא: אינערי

81. הפניו חשאון השארן האסר G ή δποστελεῖσθε, indem absichtlich πρόσωπον αὐτοῦ unterdrückt ist vgl. Σ ἄρα πρόσωπον αὐτοῦ δποστελεῖσθε bei Fld. || 8². אמרלאל הריכון G δμεῖς δὲ αὐτοὶ κριταὶ γένεσθε (- α A S [Nstl.] Prs. 137, $\mathfrak{H}$). Hinter γεν. A + καλῶς γε λαλοῦντες (vgl. Prs. 249 zu Vers 9 bei Prs.). $8^2 > \mathfrak{R}^2$, steht aber in $\mathfrak{R}^1$. Der Vers ist auffallend kurz. Bick.² ergänzt vor dem Verb 8^1 במרמה, 8^2 (in umgekehrter Reihenfolge Bick.¹). Vers 8 könnte Duplette zu Vers 7 sein.

 9^1 . הטוב כידיחקר אתכם V aut placebit ei quem celare nihil potest = ? Ein ἄλλος bei Fld. συμφέροι μοι γὰρ ἔξετασθῆναι ὑμᾶς אם־כהחל באנוש $G=M\parallel 9^2$. כידיחקר statt חהחלו בו $G=M\parallel 9^2$ חהחלו בו G εὶ γὰρ τὰ πάντα ποιοῦντες προστεθήσεσθε αὐτῷ (?) תשפלו לו V γαι V και V

 10^2 . בסתר $> P \parallel$ פנים nach $\mathcal L$ πρόσωπον αὐτοῦ, T אפוי P פניו Sgfr.

 14^1 . על־מה > G, deerat primo in Kenn. 422 a me collato, Rs. und ist in M als Dittographie von עלי מה 13^2 mit Rsk. Olsh. Mx. Dill. Sgfr. zu streichen. $14^1 > \Re^2$, steht aber in $\Re^1 \parallel 14^2$. בכפי $14^2 \times \Re^2 \times \Re^1 \otimes T^1 \times 4$ (bzhw. 5) Rs. בכפי $14^2 \times R^2 \times R^2 \times R^3 \times$

16¹. הוא G τοῦτο kann = M sein wie G 31, 28¹ | לי G + ἀποβήσεται | 18². קוַר Θ δόλος קוֹם. V omnis hypocrita.

 17^{1} . שמעו שמעו שמעו על אמסטיסמדב אמסטיסמדב על vgl. 19, 21 ^{1} . Aber die Verbindung שמוע שמוע vor oder nach dem Verb ist häufig im A. Test., vgl. auch 37, 2^{1} || 17 ^{2} .

רוחותי V et aenigmata הידות (Drus.). Die Bildung אדוה (vgl. G. Erklärung ist abnorm (Dill.4). Man würde אדויה (vgl. G. Dalman, Gram. d. jüd. pal. Aram. Lpzg. 1894 § 34, 2), od. החויח (Lag., vgl. P ארויח (Mx.) zurückgehn, kann auf die Konsonanten ואדויחי (Mx.) zurückgehn, kann aber auch = ואדווה sein, das Dill.4 einsetzt. P ergänzt wie Saad. zu ואדווה ein Verbum. Dill.4 möchte den ganzen Vers, der stark an die Elihureden anklingt, (vgl. 171 mit 37, 21), "als Einschub, um הנה Vers 18 vorzubereiten", streichen; ihm stimmt Bick.2 bei.

18. ערכתי משפט ערכתי האף G εγγός είμι τοῦ κρίματός (3 Prs. ρήματός) μου קרבתי משפטי. M ist vorzuziehen. Aber mit G P אבנבי משפטי אוצר ציי משפטי statt blossem משפטי בע lesen sein; auslautendes י vor anlautendem (ידעתי) fiel ab. V si fuero iudicatus.

 $\mathfrak{R}^1$, s. $\mathfrak{R}^1$, s. $\mathfrak{R}^{1,2}$ $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{1}^{9^{1,2}}$ s. $\mathfrak{R}^2$ $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{R}^{1,2}$ s. $\mathfrak{R}^{1,2}$ $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{R}^{1,2}$ s. $\mathfrak{R}^{1,2}$ $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{$

 21^1 . P ergänzt vor הרחק willkürlich לי bzhw. verdoppelt (א) des voraufgehenden מעלי vgl. P4, $4^1 \parallel 21^2 > Prs. 251$.

 24^1 . פֿניך ist von G aus dogmat. Bedenken unübersetzt gelassen vgl. G עווב 24^2 . לאווב 36 δπεναντίον, A (362) vorher σσπερ אווב 362, so auch P השב כ 363, Saad. באווב vgl. M 364, 365, 367, 368, 369, 369.

Kap. XIV.

ארם ארם ארם. G βροτός γάρ (γ. > 3 Prs. $\mathfrak{H}^{1.2}$, $[\mathfrak{H}^3]$ Aug. enim, Prs. 157 dè st. γάρ) $\parallel 1^2$. אפר P vorher ו und nach ושבע V repletur (∇^1 repletus) ישבע (falsch, denn Prädikat zu Vers 1 ist erst Vers 2 ישבע P ושבע (a رقابل) ist zu verbessern in عمد (Stn. S. 62 Anm. 1).

 4^{1} . מיריתן טהור מטָמָא G דוֹכ אַמֹף אמ θ מססק בֿסדמו מאס סָטָליסט viell. טֹמָא מוֹמָא V de immundo conceptum semine און אור אווי wird von V nonne tu qui solus es, T אילולפון אלהא די הוא הד Saad. falsch auf Gott bezogen. G άλλ' οὐθείς, A R¹ οὐδὲ είς. Einige Kirchenväter, vgl. die Zitate bei Holmes-Parsons z. St. haben für τίς (γὰρ): οὐδεὶς u. dafür nicht ἀλλ' οὐθείς; auch "Philo de mut. nom. § 6 ignorirt es" Dill.4 S hat ii -L μ μ2], d. i. - άλλ' οὐθείς L (nach Fld. Appendix A soll vielleicht nur - מאא עי von S beabsichtigt sein). לא אהה scheint daher Glosse zu sein; vielleicht aus Ps. 14, 3? Mx. Dill.4 streichen לא אחר. In Vers 1 — 3 und 5 ist von der Kurzlebigkeit des Menschen die Rede. Vers 4 tritt störend in diesen Zusammenhang. Der ganze Vers, der in Ken. 17 fehlt, scheint wie ein Stossseufzer eines Lesers und ist mit Bick.^{1,2} zu tilgen. Ken. 150 hat nach Vers 4 die Worte מי יהו מטמא)שנטמא בחטאו והלך אחר יצרו (die Glosse zu 'sind.

religiösen Interessen beeinflusste Lesart vgl. Hitz. Bick.² streicht 5³.

 7^2 . ועור verbessre mit G צֿעו, P T V Saad Ken. 196 in אור 7^3 . ועקקו Σ P V ועקקו 7^3 kann im Hinblick auf 9^2 entbehrt werden. Vers 7> Ken. 384. In Ken. 147 fehlen לא ההדל, für letztere Worte Ken. 101 מצא.

 8^2 . ובעפר G $\hat{\epsilon}(\hat{\alpha})$ י $\delta \hat{\epsilon}$ $\pi \acute{\epsilon} \tau \rho \alpha$ ובצור.

 9^1 . יפּרָחַ. Da das Hioʻil Ez. 17, 24 kausative Bedeutung hat, will Dill. 4 9^1 und auch Prov. 14, 11; Ps 92, 14 יפֿרָר פּצִיר 9^2 . קציר G θερισμόν! Bttch. schlägt für קציר die Punktation קציר, wie קעיר vor.

יהלים "er liegt dahingestreckt". G מָנָדָס יִהלישׁ wie 20¹. V nudatus scheint an eine Form von יהלי zu denken || 10². ואין "wo ist er dann?" Die Frage ist hier gar nicht am Platze. Der Leser wusste, zumal nach Kap. III!, dass der Verstorbne im Š ol weile. ויהלש entspricht ואין. Lies daher nach G סטאביו בפרעי, P במסטבי Rs. 574 ואיננו (vgl. 3, 9²), bzhw. ואיננו Mx. Sgfr.

11¹. אולרמים מנרים מנרים אולרמים מנרים מניים פימים? Das würde natürlich hier nichts taugen vgl. Plas. 19, 5 אול יִם מִיְמִים (vgl. Fld.). M ist vorzuziehen; denn הם Bach; נהר Strom, der neben בים Meer verlangt wird. Zwischen den eng zusammengehörenden Versen 10 und 12 kann Vers 11 nur Einschiebsel sein. Studer, Bick.² streichen den Vers mit Recht.

 12^{1} . ולא־יקום $A + n\alpha$ סט μ ה פֿלָבּרְבָּסלאָה ולא־יקום od. יעורו in 122 od. 123 | 122. איקיצו לא יקיצו G צער־בלחי שמים לא יקיצו G צער מע א סטף מνὸς (10 Prs. \$ \mathbb{S} \mathbb{H}) οὐ μὴ συνραφη (\$ non consuctur). G scheint יקיצו und א' vor יקיצו zusammenzunehmen. Nach Mx. ist סטעף. = יהיטוי; vielleicht dachte G bei יקיצו (od. las dafür) an eine Form von קבץ. Vgl. aber auch Schl. A nach & (a. $R_{\cdot \cdot}$ באבן וובי לבבן $d_{\cdot \cdot}$ i. צעה מי אמדמדף שנה ל סטף מילה las הלב; ebenso V donec atteratur caelum, انحلال السباء که P ΔΣ, Θ Σ εως παλαιωθή (was in A für συνρ. eingedrungen ist), Saad בלחי ist Korrektur für בלחי (Geiger, Urschrift S. 417), das mit Bick.² wieder herzustellen ist || 123. ולא־יערו משנחם א $> \Re^1$, $\mathfrak{H} \times et$ non suscitabitur ($\mathfrak{H}^{1.3}$ suscitabuntur) de somno suo. G καὶ οὐκ ἐξυπνισθήσονται ἐξ υπνου αὐτων ist nach κ c (vgl. Klst. ob. S. 69) aus Θ. c hat wie S καὶ οὖκ = et non, κ οὖκ. Leider giebt Klst. (καὶ οὖκ ἐξ. κτλ) nicht den vollständigen Text von c, so dass nicht ersichtlich, ob c έξυπνισθήσονται, oder έξυπνισθήσεται liest. Die Weglassung von 123 in der ursprünglichen LXX geschah aus religiösen Motiven. Der Satz, die Menschen erwachen nicht mehr aus ihrem Schlaf, negierte den Glauben an die Totenauferstehung (תחיית המתים, vgl. F. Weber, Altsynagog. pal. Theol. Lpzg. 1880 S. 372 ff.) der Gerechten. — Hinter 121 dürfte am besten 141 אם־ימות גבר היחיה zu rücken sein. Dann entstehen 2 Verse zu je 2 Stichen. Ähnlich schon Rsk.

13. G P V haben vor תסתירני und השית ein ו.

erfahren hat, sind mehr oder minder dogmatisch. הליפה wird hier als ein Zustandswechsel im Sch öl aufgefasst. צבא kann aber wie in 7, 1 nur die Mühsal des diesseitigen Lebens bedeuten. הליפה ist die Ablösung daraus, die mit dem Tod eintritt. Der Tod wäre für Hiob nichts Grauenhaftes in der Aussicht, dass Gott sich seiner in der Unterwelt wieder erbarmte — eine Steigerung zu 6, 9, 10. — P macht den בעות Beziehungswort von 142.3, liest also מבבסלן = הליפה Greisen-alter!

161. ארתשמר על־חטאתי 162 | לא תס' נו נפנון P תספור לא־תשמר על G καὶ οὐ μὴ παρέλθη σε οὐδὲν τῶν άμαρτιῶν μου ולא־תעבר עליך חטאתי . - "Du zählst meine Schritte, hast nicht Acht auf meine Sünden": 161 und 162 entsprechen sich augenscheinlich in M nicht. Es fehlt entweder in 161 die Verneinung, oder diese ist in 162 zu tilgen. Das Verständnis von Vers 16 ist durch das von Vers 17 bedingt. Hier kann der Sinn nur der von Dill.4 angegebne sein. Gott hat die Vergehungen Hiobs zur Abstrafung wie einen kostbaren Schatz in einem wohl versiegelten Beutel autbewahrt. כידעהה Vers 161 geht also auf die Gegenwart (= denn nun), nicht auf die Zukunft (= denn dann). Man wird daher in 162 entweder x streichen, oder besser nach G mit Ew. Kamph. Dill. Bthg. Bick. M korrigieren müssen in אלה על־הטאהי "und du gehst an meiner Sünde nicht vorüber", d. h. vergiebst sie nicht, wofür auch ולא־תעביר הטאחי stehen könnte. לא statt א in 8 (bzhw. 10) Ken.

וחשפל על־עוני G ἐπεσημήνω δὲ εἴ τι ἄπων παρέβην, P בין אין: V sed curasti iniquitatem meam.

- P ואולם P למתבסבידת (A הבסבידת), P בול באבון באון P לבאבון באבון P lesen für יבול P scheint bei בופל ום an die יבול P ענפילים P scheint bei בופל P מו מחלב בע denken. Lies mit Lag. Sgfr. נפול יפול יפול יפול P גער באבון P אולם P יפול יפול יפול P אולם P אולם P יפול יפול יפול P אולם P יפול יפול P אולם P יפול יפול יפול P אולם P יפול P יפול יפול P אולם P יפול P יפול יפול יפול P אולם P יפול P
- $19. > \Re^1$, s. $\times$ κ $\mathfrak{H}^{1.2}$ $\mathfrak{S}$. G λίθους ἐλέαναν ὕδατα καὶ κατέκλυσεν ύδατα ύπτια του χώματος της γης και υπομονήν άνθρώπου ἀπώλεσας ist nach κ S aus O. In der ursprünglichen LXX sind die Verse 18 und 19 wieder wie 123 aus religiösem Interesse unübersetzt geblieben, besonders wegen 193 והקות אנוש האברת (in V ist תקות nicht mitübersetzt). Vers 20 könnte keine Fortsetzung zu Vers 17 sein. Bick.2, der Vers 18 und 19 streicht, muss daher auch Vers 20 das gleiche Schicksal teilen lassen. - In der Natur geschehen die unglaublichsten, gewaltigsten Veränderungen, da wird das Unmögliche zum Möglichen. Nur für den Menschen ist das Todesloos unabänderlich, es giebt für ihn keine Rückkehr vom Tode zum Leben. 193 ותקות אנוש האכרת fängt einen neuen Vers an. Es fehlt dazu aber eine Stiche; vielleicht darf man damit die in Vers 5 überschiessende Stiche 53 רקו עשית ולא יעבר verbinden. 192. אפר־ארץ P ווֹנגן (a (באוֹ (P² וֹמבר)) פּאוֹ (P² וֹנגן) פּאוֹ (es fehlt wohl משמף (Mdl. S. 25) wie in Ken. 384.
- 20° . השלימיניה P השלימיניה עם אלב (a נגשל אלב), T השלימיניה V roborasti lesen das Pi"el od. Hi ϕ ʻil $\parallel$ יההלך stellt man mit V ut in perpetuum transiret besser um. Gott packt den Menschen, dass er für immer dahin muss, tot ist $\parallel$ 20° . פניו Ω מטד Ω τὸ πρόσωπον (Ω Ω + σου).
- ינברו (ז'. Saad. אינברו (ז'. Saad. אינברו (ז'. Saad. אינברו (ז'. אינר), was zu יצערו (ז'. aber nicht passt, man müsste denn mit Barth ינועטו (מ' בֿמֹע אַ בֿאַל אַנאַ אַנאַר אַנאַר (מ' בֿעָרטוּ אַנאַר אַנאַר) ינועטו יוועטו אַנאַר (מ' בֿמַע אַנאַ אַנאַר אַנאַר אַנאַר אַנאַר אַנאַר וווי (מ' בֿערוּ אַנאַר אַנאַנאַר אַנאַר אַ

עליו > G. $\mathfrak{H}_{-}$ super $(\checkmark)$ eum ist Fehler für $\overleftrightarrow{\times}=$ ἐπ' αὐτῶ aus A O. In S¹ gehört σουΣ deutlich hinter مين انسي. ©2 und Fld. stellen es falsch hinter مادة المادة الماد έπένθησεν $22^2 \parallel 22^2$. Υόν > G. A Prs. 161, 249 ἐπ' αὐτω, $\mathfrak{H}^1 \times$ super v eum. עליו kann, weil es einen Gegensatz zu כניו Vers 21 einführt, nicht entbehrt werden. "Nur um ihn selbst fühlt Schmerz sein Leib, und um ihn selber trauert seine Seele." Dill.4 will freilich עליו mit בשרו bzhw. mit נפשו verbinden. Aber kann man wohl נפשו עליו "seine Seele an ihm" sagen? Zu אבל c. על vgl. Hos. 10, 5; 2. Sam. 14, 2. Leib und Seele können ferner nach dem Tode nicht mit Dill.4 an verschiedene Orte, jener im Grabe, diese im Sch-öl vom Dichter domiziliert gedacht sein. Der Leib kann keine Empfindung mehr haben, wenn ihm die Seele fehlt. Man wird vielmehr mit Schwally (Leb. n. d. Tode S. 94) an eine aus Leib und Seele bestehende Schattengestalt des Totenreiches zu denken haben. Der Mensch hat in der Unterwelt selbst für das ihm in der Oberwelt Zunächststehende kein Interesse, kein Gefühl mehr. Mit dem Rest von Lebensgefühl, das ihm noch geblieben ist, kann er nur sein eigenes dumpfes und jammervolles Schattendasein empfinden. - Sgfr. scheidet die Verse 14, 1, 2 (auf 14, 2 lässt er mit Recht 13, 28 folgen), 5, 7-12, 14, 18-22 aus dem Kontext aus mit Unrecht, wie ich glaube. Da ich (vgl. S. 78) die Frage nach der "Echtheit" grösserer Abschnitte grundsätzlich hier unberührt lassen will, verweise ich zunächst auf die schöne Darstellung des Inhaltes von Kap. XIV und seiner Notwendigkeit im ganzen Zusammenhange der Dichtung bei .R Smend, Alt. Theol. S. 497 ff. -

Kap. XV.

 2^1 . החכם P verbindet חכם mit חוף! || דעת־רוח V quasi in ventum loquens! Ist nach Qoh. 1, 14. 2, 11, 17, 26 רעות

רוח zu emendieren? || 2^2 . קרים G π óvov, P מרסיפ, V ardore, das Bild auflösend.

 3^1 . הוכח הוכח ל באבין אינען (אינען אינען) אינען אייען אינען א

einstimmung von X mit T הכימיא ist nur zufällig.

 6^1 . ירשיעך G έλέγξαι σε $\parallel 6^2$. בך P+ פּוֹט $\parallel Bick.^2$ streicht seinem Strophenbau zu Liebe Vers 6.

 7^1 . הַ G τί γάρ; μὴ $\| 7^2$. ו P סו $\| 1$ G ἐπάγης = חוללת V יבל V, rel. G 21, 30^2 , natürlich zu verwerfen, da M durch חוללת T^1 gesichert ist. $\mathfrak{F}$ concretus es = G? δ Έβρ. συνελήφθης = M. In β steht Vers $7-10^1$ s. $\overset{}{\times}$.

 9^1 . מה P^4 vorher און 9^2 . חבין P vorher פענן, V quid. wird von Bick. $^{1,\,2}$ getilgt.

 13^{1} . רוחך G לישוב האסף באסף באסף פֿרטף פֿרטף פֿרטף א רוחך הוחך האסף פֿרטף פֿר pisti, S المناز المعمد؛ ist mit Middeldorpf in المناز المعمد؛ zu ändern) ist nur freie Übersetzung. Eine Form von שבר (ἔρρηξας) würde einen ganz fremden Sinn in den Zusammenhang bringen, vgl. A. Rahlfs, ענו u. ענו Gött. 92 S. 85 f. V tumet .. spiritus tuus. השיב רוה kann nach Stellen wie Num. 25, 11. Jer. 18, 20. ψ 78, 38. 85, 4. Prov. 15, 1. Esr. 10, 14 nur = vom Zorn ablassen, sein — das wäre aber hier das grade Gegenteil des geforderten Sinnes. Statt תשיב, עוֹח) od. השיח zu lesen sein, falls nicht nach Stellen wie Jes. 40, 7. לשב 7, von der √ נשב, vorzuziehen ist (vgl. auch Rs. Suppl. z. St.). Auf dieser Lesart könnten auch die Überss. von GV beruhen | 132. Bick.2 will aus מפיך einen "Blasebalg" מפה machen, in der deutsch. Übers. hat er ihn stillschweigend entfernt || מלין G + דסומטדם, V huiuscemodi. אל־אל 13¹ ist dem Sinne nach auch 13² zu ergänzen || 13² > Prs. 139, 147, 256.

 14^1 . מי P מי $\parallel 14^2$. ומה Ken. 95, 170 או מי הי ומה Ken. 95, 170 או מי הי ומה Bick.² streicht Vers 14.

 15^1 . בקדעו GS אמדע אָץנων, S^2 $\mathfrak{R}^1$ מע + αὐτοῦ, $\mathfrak{H}$ eius $\parallel 15^2$. Nach בעיניו A + ἄστρα δὲ οὐν ἄμεμπτα > $\mathfrak{R}$ S $\mathfrak{H}$ U.

161. אף כי G ἔα (Prs. 106, 261 ἐὰν) δὲ. δૃV quanto

 $(\mathfrak{J}^3 \ quantum) \ magis = \Sigma \ \pi \acute{o} \sigma \omega \ \mu \widetilde{\alpha} \lambda \lambda o v \parallel P \ zieht \ wie \ V$ איש 16² falsch nach 16¹ hinüber.

18¹. אשר > V אשר V confitentur יודו Drus. || 18². מורו איידו איי

19¹. להם לברם נחנה הארץ G αὐτοῖς μόνοις ἐδόθη ἡ γῆ fehlt durch einen Abschreibefehler bis auf einen kleinen Rest in $\Re^1$, vgl. Bick.² || Sgfr. streicht Vers 19, Ley V. 17—19.

 21^1 . לפול > G שורים > G ל א שורה > G שורה > G ל א שורה > G שורה יבואנו > G שורה יבואנו > G שורה > G שורה יבואנו > G שורה יבואנו

22¹. אל G μή אל von Mx. Sgfr. in M einges. || V + ad lucen || 22². וצפו הוא G ἐντέταλται (Α ἐντέταπται) γὰρ

231. כור G אמדמדלדמאדמו אל = הרר Mx.? besser Sgfr. =נְהָּן וּ נְהָּן P לְּחֵם | נְהָּן + בְּבְּהָם G γυψίν (Prs. 257 אָ γυπῶν) אַיָּה P Ken. 196 'אוֹ. "Er schweift nach Brot umher; wo ist es?" Die Frage "wo ist es" ist recht überflüssig. Für "nach Brot suchen" sind im a. T. andre Ausdrücke gebräuchlich, z. B. בקש Klgld. 1, 11. ע 37, 25 od. שאל Klgld. 4, 4. Unter diesen Umständen wird nach G mit (Mx.) Sgfr. zu lesen sein איָה ללחם לאיַה (Sgfr. לחם לאיַה). Die Vokalisation ללֶהֶם אַיָּה scheint dadurch entstanden zu sein, dass im A. T. öfter neben "Schwert" "Hungersnot" genannt $ist\ vgl.\ ZATW\ 95\ S.\ 285\ \|\ 23^2.\ ירע כי־נכון בידו יום־חשך G$ οἶδεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὅτι μένει εἰς πτῷμα 24 ἡμέρα δὲ [αὐτὸν] σκοτινή [στροβήσει]. Μ 232 ist eine unverhältnismässig lange Stiche. Darf man בידו "zur Seite" übersetzen? In Vers 24 macht החקפהו Schwierigkeit. Übersetzt man es neutrisch, so würde, da das Verglichne ein Masc. ist, יתקפהו zu erwarten sein Dill.4 Macht man מצוקה zum Subjekt (V), so wird die enge Verbindung von מצוקה mit מנוקפ aufgegeben. Dem liesse sich durch die Vokalisierung החקפהו (P) abhelfen. Dann stösst sich aber התקפהו wieder mit יבעתהו. Die LXX, deren Abweichung von M schon Drus, bemerkte, teilen V. 23/24 offenbar besser als M ab: sie verbinden יים־השך mit יים־השך u. צר ומצוקה mit תחקפהו, so dass כמלך עתיד לכידור eine Stiche für sich ist. Vers 24^{1,2} ist also nach G mit Bick.^{1,2} Wr. so herzustellen:

> ויום השך יבעתהו צר ומצוקה תתקפהו.

Der Rest von 23 ist dann auch nach G zu lesen: ידע כי נכון לאיר.

Wr. will בידו st. בידו, das dann Subj. zu נכון sein würde.

כידור = כידור) bemerkt Dill.4 das Nötige. Die richtige Deutung rallele angezogen wird. Bick.2 streicht 243.

25¹. ידו G ידו || P übersetzt beide Mal die Präp. אל durch על = בע. Dieses muss auch in M stehen, bzhw. M אל steht im Sinne von על; ebenso 261, hier hat Ken. 117 עליו 1252. י אל־שרי (א. > Prs. 106, 161, 248, 261 Compl.) παντοκράτορος ואל אל שרי von Ley in M einges. || ארבר G ἐτραχηλίασεν || Der ganze Vers 25 > Prs. 249.

26¹. יהגבר G εβρει, das Bild auflösend. P

übersetzt בצואר במאר $2\,\mathrm{mal}\,1$ ($2\,\mathrm{co}\,2$ ($2\,\mathrm{c$ läuft mit der Dichtheit (?) der Buckel seiner Schilde" – für בעבי גבי מגניו viell. nach Ez. 23, 24. 27, 10. 38, 5 בכובע ומגן zu lesen?

Prs. β marg. Ald. nach $\dagger$ DD + αἶνος δὲ αὐτοῦ ὕβρις $> \Re \mathfrak{S} \mathfrak{A} \mathfrak{A}$. Nach (Θ περιστόμιον) Vatbl. Merc. Hffm. soll פומה = aram. אום בימה sein. T übers. es mit פימה הושכא = Speck, Schmeer ist parallel mit בחלבו. -- In der vorhexaplar. LXX fehlen 262 u. 27. Was jetzt in G steht, s. × κ 52, ist aus Θ. In M wird jetzt das Wohlleben des Frevlers als Anlass zu seiner Empörung

gegen Gott (v 27 untergeordnet dem v V. 25) bzhw. als 2. Anlass zu seiner Bestrafung durch Gott (v 27 nebengeordnet dem v V. 25) hingestellt. Aber "Corpulenz ist keine Sünde" — Bick.² Dieser streicht daher Vers 27 (aber nicht 26²); auch Dill.⁴ scheint der Streichung von Vers 26² u. 27 nicht abgeneigt zu sein, während Dill. vermutet, dass der Grieche die Verse als unverständlich übergangen, od. so unvollkommen übersetzt habe, dass die griechischen Leser sie ganz wegliessen.

 28^{1} . וישכון P ב26, T ועבר שכונין d. i. וישכון 28^{2} . בחים > P. G vorher + בוֹסבּאלאסו etwa באי, das Mx. in M einsetzen will. V Ken. 245 'בו וו וב' Was ist Subj. Was ist Subj. zu ישבו? Der "Frevler" kann es nicht sein, da von ihm voru. nachher ein Singul. (יעשר u. יעשר) berichtet wird. Was soll למו Wie zu בתים. Wie zu ישבו Subj. בתים. Für wird etwa לער od. לעולם zu lesen sein vgl. Jes. 13, 20. עבר ישבו vgl. Dill. zu der gen. Jes. Stelle | 283. אשר P ם | ים אים P ביי אים P לגלים | החעתר וגובב verb. ביים M. G מאלאסו (Prs. 160 מאלאסינסוי) מדסינסטידמו Mx. =יקהו אהרים, aber eher nur = לורים Houb. — Bick.² Ley streichen Vers 28, Sgfr. Vers 25-28. Thatsächlich wird durch die Einlage 25-28 der enge Zusammenhang zwischen 21-24 u. 29 ff gestört. Durch die Entfernung der gen. Verse fällt auch der Übelstand weg, dass der Frevler 243 wie von einem Kriegshelden verfolgt wird u. 25/26 selbst wie ein solcher kämpft.

291. יעשר P יעשר ובאל stark sein || 292. מלח היעטר אינער אי

gebenden Versen von einem einzelnen Frevler die Rede ist Dill. Ich möchte daher nach Mi. 2, 5 verbessern לא ישור "u. spannt nicht über das Land Messschnüre". Mit Hitz. streichen Dill. Bick. Vers 29, weil לא יעשר nicht als Strafe für einen Mann passe, dessen Reichtum durch Vers 26 f. vorausgesetzt werde. Aber Vers 29 will grade die Verarmung des reichen Frevlers schildern, sein Vermögen hat keinen Bestand, er bleibt nicht reich! Ich sehe also keinen Grund Vers 29 zu beseitigen, nicht weil ich Vers 25—28 als Einschub ansehe, der Widerspr. zwischen V. 29 u. 26 für mich nicht besteht, sondern weil auch עשר als junges Wort bei der späten Abfassung des Buches für mich unbedenklich ist.

30¹. אינוס GP יכור || ולא GP יכור || ולא GP אינוס. Sgfr. Bick.² streichen nicht mit Unrecht 301. Vers 302.3 wird der untergehende Frevler mit einer rasch verwelkenden Pflanze verglichen. Dasselbe Bild ist in Vers 32/33 benützt | 302. יונקתו P Ken. 196 יונקתו PV שלהבת שלהבת שלהבת G מעצעוס 303. ויכור P יכור scheint יכור gelesen zu haben. Im syr. ist $= stultus \parallel 30^3$. ויסור ברוח פיו G פֿא π פֿססו אַפֿ מטֿדסט דא מֿאַסס Gscheint ברוח nicht gelesen u. für ציצו etwa ציצו vorgefunden zu haben; oder las für M כרוח פיו G (Rsk. Voigt)? | יסור V auferetur || 302.3 > Prs. 249 || Das pron. pers. in פֿין würde sich nach dem Zushg. auf Gott beziehen müssen, von dem Vers 25 die Rede war! Verbessere nach G mit Sgfr. Bick.^{1, 2} ציצו (besser als Mx. נצחו). Für יסור schlägt Perl. S. 52 sehr ansprechend יסער Jes. 40, 24 vor; dies ist aber nicht mit Perl. ילער, sondern יָםער zu punktieren. "Und seine Blüte wird durch einen Wind verweht."

תמורתו בלא יומו תמל וכפתו לא רעננה.

Mx. Bick². Ley missverstehen LXX, wenn sie V. 31 הְמורחו stehen lassen u. für דּסְנְאֹן 32¹ ein ausgefallenes אוע (bzhw. Ley מען, das LXX falsch von קצף abgeleitet habe) in M einsetzen, wodurch ימל המל עוד מו ממל בען מו מושרים. Nun unterbricht aber offenbar Vers 31 die eng zusammengehörenden Verse 30 u. 32/33. Der Einschub vor Vers 31 geschah an unsrer Stelle, weil Vers 31 mit demselben Worte (äusserlich angesehen) schloss, mit dem Vers 32 begann, was dann den Ausfall von המורחו M, bzhw. von המורחו in G P leicht zur Folge hatte. Vers 31 ist ein Parallelvers zu Vers 29.

 33^1 . בחמם G τρυγηθείη δὲ, V, laedetur בחמו עו עולם V + in primo flore עשלך G πρὸ ζρας =? P שלך 33^2 . בעלך G ἐκπέσου ישלך,

 34^{1} . אַרַת G μ מּסְדּטֹסְוּטי חנף $\parallel$! אַרוֹת Graetz, I, 140 אַרַת גלמור הנפים

P לאבים ביים של übersetzt also גלמוד 2 mal (Mdl. S. 20). G לאביע מבסיבו (Mdl. S. 20). G לאביע 2 mal (Mdl. S. 20). G לאביע 20 mal (Mdl. S. 20). G לאביע 1 mal (Mal. S. 20). G לאביע 1 mal (Mdl. S. 20). G לאביע 1 mal (Mal. S. 20

35¹. הרה ע. ילֵר. עלה עלה. עלה אילה ער Rs. 593, 715 Regiom. 2 ילַר. דרף און הרה עלה עלה (A Prs. 54) ע. וילר און וילר און וילרא ווילר און אול מאס βήσεται δὲ αὐτῷ κενά | 35². און הכין און הכיל פעבה (vgl. G 1. Kön. 8, 64), הכיל פעבה אונר ווילר ווי

Kap. XVI.

 2^2 . מנחמִי P כלכם ומנחמי G π άντες ($\mathfrak{F}$ $\mathfrak{A}$ α + δμεῖς) כלם . כלם , סאון.

בצא אמצכם בין טוברא לו פֿלאָר אור אור אור אור בין ארבר בין ארבר בין ארבר בין ארבר בין ארבר בין אין ארבר בין ארבר בין אין ארבר בין א

"Ich flösste wohl euch Mut ein mit dem Munde, und meiner Lippen Beileid würd euch stärken!"

E. Reuss.

et in nihilum redacti sunt omnes artus mei; zu artus mei vgl. R. Levi bei Ros. עַרָהי אַרָּרָ P אַרָהי אַרַּהָּט Mx. (Hffm.?).

 $8.^{1.\,2.\,3}$ ותקמטני לעד היה ויקם בי כחשי בפני יענה G אמל בֿ π בλάβου (Prs. 157, 161, 254 β Compl. ἐπελάβετο, Prs. 106, 261 έπιλάβετο) μου εἰς μαρτύριον ἐγενήθη (SA 11 (12) Prs. Compl. Ald. 🕉 ἐγενήθην) καὶ ἀνέστη ἐν ἐμοὶ τὸ ψεῦδός μου, κατὰ πρόσωπόν μου ἀνταπεκρίθη (κα· πρ· μ. ἀντ· > Prs. 253) > $\Re^1$, s. $\times \Re$, $\Re$ (אמו פֿתבא. P וחקמטני $\{$ אווהקימני סּוֹסבעבוב P וחקמטני $\{$ וחקמטני $\{$ ווהקימני סּוֹסבעבוב $\{$ 5 Ken. 2 Rs. והקטמני. V rugae meae, vgl. מפאגן, קמט, "Runzel" || לער היה P לעד אבססוס "mich, der Zeuge war" | לער היה לער אל אין איקם Σ אלער אלער איקם Ξ (Θ) לער אלער איקם Ξ PTV Saad. B. Geq. leiten das Wort von בחש "leugnen" ab || 83. ובפניו אענה (Ken. 198 Rs. ובפניו אענה (Ken. 198 Rs. 552 כאב). — Subj. zu הלאני Vers 7 ist nicht כאב (V Ab. Esr. Hffm. Ley [כאכי]), auf den sich das Suff. in אפני V. 9 beziehen würde, noch Gott (Dill.4), den Hiob erst Vers 11 nennt, sondern Eliphas (Mx.), bzhw. Eliph. cum sociis. Die 3 Freunde sind auch speziell mit ערתי gemeint. Prädikat dazu ist תקמטני Houb. Bick. (Bick. versteht aber unter ערתו [sic] "das Heer der Leiden, welches Job angreift und als schuldig hinstellt"). In G fehlt die "Stiche" כל־ערתי, was Bick.² verkennt. Der Übergang der 3. Person הלאני in die zweite השמות ist äusserst hart. Mit Bick. 1.2 wird השמות als 1. Pers. = Hiob, zu verstehen u. nach 7^1 zu setzen sein: השמות $\sqrt{\nu}$ nach G ware auch eine Form von DDD vgl. 7, 161 im Zushg. möglich. In Vers 8 ist nicht והקמטני Subjekt(!) zu לעד היה wie die meisten Erklärer annehmen, sondern כרושי כרושי "meine Lüge" d. i.(!) mein "Leiden" (Dill.4) führt von selbst darauf, welche Bed. '5 hier nur haben kann: mein Siechtum י 109, 24 (Maj. Gan. הרוון, vgl. auch Hitz. كسير) Vtbl. Drus. Ros. u. viele neuere Exeg. Die Worte כחשי בפני יענה u. לעד היה ויקם בי werden besser umgestellt. — Ew. Wr. wollen הוה für היה. Hffm. כחשו findet sich Ken. 188. Die Anderungen, die Bick.1 in V. 7/8 vornimmt, Ergänzung von nach בפני יענה nach כל־ערתי u. Versetzung von כל sind unmotiviert u. von Bick.2 selbst wieder aufgegeben.

Sgfr. streicht בפני יענה. Nach Obigem wird V. 7/8 zu emendieren sein:

אך־עתה הלאני השמות כל־עדתי תקמטני כחשי כפני יענה לעד היה ויקם בי.

Auch Ley zieht ארס (ו) nach 7². Bedenkt man, in welcher Weise alte u. neue Übersetzer sich abquälen, um M einen Sinn abzugewinnen, so wird man es für höchst wahrscheinlich finden, dass G, bei dem 7² u. 8 fehlen, sich durch das Radikalmittel der Auslassung um die Schwierigkeit des Textes herumgedrückt hat (Dill.). Bick.² streicht daher mit Unrecht G zu Liebe Vers 8, aber nicht 7².

 9^1 . אפו טרף וישטמני G ספרה אפחסמעגיסכ אמדאראס אפר עני ${
m G}$ γράομαι = του vgl. G 18, 4^{1} ; aber κατέβ. = M, od. einer וישטמני || P שמט ער ער ווישטמני || Y collegit וישטמני || אבן בב. ער אבן ווישטמני ו P וישמטני פפארני $Mdl.~S.~24~\parallel~9^2$ חרק P 'וון Nach בשניו G + βέλη πειρατῶν (ΑΨ πειρατηρίων) αὐτοῦ ἐπ' ἐμοὶ ἔπεσεν <math>d. i.(Bick.² בי גרוריו נפלו עלי (בי Bick.² setzt die Stiche zwischen ערי. ערי in M ein Hier ist sie aber nicht am Platze. Weit eher liesse sie sich mit der Stiche יםבו עלי רביו zu einem Verse kombinieren | 93. צרי ילטש עיניו לי G מאנסט ספשמאנגעט G מאנסט אניט אניו לי (Prs 110, 157 RS + αὐτοῦ) ἐνήλατο (Prs. 157 + μοι, Prs. $254 + \mu$ צרי עיניו יטוש לי ב סו פֿעמעדנסע אַסט, Σ סו פֿעמעדנסע אַסט, Γ צרי כגל ככב. P u. ב haben dann auch עיניהם. Dass I aber wirklich den Sing. vor sich gehabt hat, beweist die Bemerkung ἔχαστος εἰς ἐμέ. Hffm.: צרי "mich erjagend"! Bick.² nimmt, G bevorzugend, ohne aber G עיניו ילשש zu akzeptieren, an עיניו ילשש Anstoss. Allerdings kommt diese Verbindung ausser hier nicht vor (vgl. Gen. 4, 22; 1. Sam. 13, 20. \$\psi\$ 7, 13 52, 4). Aber "er schärft seine Augen wider mich" d. i. "er wirft mir durchbohrende Blicke zu" ist unbedenklich vgl. P ojam ΘA היך איומיל ($\mathfrak{S}$), $\mathfrak{S}$ אַצָּטעמע, $\mathfrak{T}$ הריף הריף, $\mathfrak{S}$ היך איומיל, $\mathfrak{S}$ עלי ש יהרר, Maj. Gan. לי | יהרר besser עלי.

 10^1 . פערו עלי בפיהם אלי פערו (אָפּאָאַ), von Bick.² daher gestrichen. Sgfr. streicht Vers $10/11~\parallel$ פערו פירם P

 14^1 . יפרצני G אמדבנן על־פני על־פני על־פני G בּתוֹ. פני אפני א פני על־פני P (וור' $A\mathcal{Q}$ wie G ירצו רצו G סגבור אור') על־פני G סגבור מייצו

V operui, Saad. אביבי B. Geq. אלנים: Maj. Gan. erklärt es durch של המינות עלר וועליתי עפר על ראשי. Wenn של (Hitz.) nichts zu thun hat, dann wird nicht nach Klgld. 3, 29 mit Sgfr. צונהתי בי ונהתי entstehen? — sondern eine Form von אלמי "ich wälzte im Staube mein Horn". Auf eine solche Form führt vielleicht auch TP גאלתי (ich besudelte), womit גאלתי ופלפלית בי (ich besudelte), womit גללתי ופלפלית איקרי די איקרי איקרי

 16^{l} . פלמות (od. מעי ?)!! || 16^{2} . עלמות פעלמות (AS² 7 Prs. Compl. $\Re^{1}$ [c. XXXII] $\mathfrak{F}^{2.3}$ + $\mathfrak{d}$ avátou s. $\mathfrak{S}$ [i. T.] $\mathfrak{F}^{1}$).

 17^{1} . על $> G \parallel$ בכפִי V $5 \, \mathrm{Rs}$.

רמי G ἐφ' αἵματι + τῆς σαρκός μου $\parallel 18^2$. יהי Mx. ח. Mx. יהי M

(Ciase.) || Vor דלפה G + צֿימאדו אור מטדט= ספֿניו וויס ספֿניו אליו. Verbessre nach G:

תפלתי תגע אל־אלוה (od. אליו (אליו

Sgfr.s מליצי רעי מליצי erklärt nicht, wie daraus M werden konnte, was bei meiner Emend. mehr ersichtlich ist. Ley schiebt המה zwischen ביט עי ein. V. 20 > Chrys.

 $21^1 > \Re^1$ c. XXIV, aber nicht $\Re^1$ c. XXXII עלבכר P לגבר אובר פון 31^2 וובר פון 31^2 וובר פון 31^2 וובר פון 31^2 פון 31^2 וובר פון 31^2 eingliedrig würde (Dill.). Bick. streicht entgegen seiner Theorie V. 31^2 nicht. Liess G die Stiche aus dogmat. Rücksicht, פון בון 31^2 eingliedrig würde (Dill.) בון eingliedrig eingli

שנות מספר. Vers 21: Gott soll für den Dulder rechtfertigend eintreten; Vers 22: denn bald ist es zu spät. Dazu scheint 'p 'w nicht recht zu passen: Hiob schiebt den Endtermin seiner Leiden noch einige Jahre hinaus. Hitz. will daher שעות in שעות ändern — dadurch würde aber der Endtermin zu nahe gerückt sein. Auch Lag.s Verbesserung מספר taugt nicht. Denn eine Jahre lange Trauer um einen Verstorbenen ist viel zu lang (Dill.4, vgl. auch Dill.⁶ zu Gen. 24, 67). Ansprechender ist die Emendation Bick.² s: שׁנות מספר, nur ist diese Änderung wieder von dem Bedenken gedrückt, dass für die "professionellen Klageweiber" das A. Test. andre Namen gebraucht (vgl, W. Nowack, hebr. Archäol. I, S. 196). M wird beizubehalten u. anzunehmen sein, dass der Dichter hier im Allgemeinen an das Ende der Aussätzigen denkt, das sich mitunter Jahre lang hinausschob; oder - u. das ist mir das Wahrscheinlichste - Vers 221 ist mit Hffm. zu deuten: die Zahl meiner Jahre ist gekommen, d. i. erfüllt, mein Leben geht zu Ende, ich muss den Weg ohne Rückkehr antreten. -- Sgfr. streicht 16, 22 u. 17, 1.

Kap. XVII.

1.1.2 לי קברים לי נועכו קברים לי G δλέκομαι (Prs. 55 ελκομαι; Prs. 256 x vorher φονεύομαι τοῖς λογισμοῖς) πνεύματι φερόμενος, δέομαι δὲ ταφῆς καὶ οὐ τυγχάνω (κ. ο. τ. = Voigt, in M einges.) zieht נועבו (= entschwunden, Dill.) zu קברים. Ob G ימי gelesen, ist fraglich. P ימי P ימי ווי P ימי ווי P ימי . V breviabuntur. Ken. 118, 166, nunc 245 u. 4 (bzhw. 9) Rs נרעכו. Ken 99 primo ועמו P קברים לי P נועמו (a בקים לי P נועמו las בקיל!), T קבורן מתקנן לי, V et solum mihi superest sepulcrum. — Für זעך gebraucht unser Dichter sonst דעך 6, 17. 18, 5. 6. 21, 17; dieses müsste auch hier mit vielen hebr. Mss. (PT) Döderl. eingesetzt werden. 12 ist, mit 11 verglichen, ungewöhnlich kurz. G zieht נועכו richtiger nach 12 herüber. Mx. Bick. wollen ימי נועכו nach 12 setzen u. lassen 11 nach ימי נועכו einige Worte ausgefallen sein. Bick. 2 streicht nach (der nicht verstandenen) LXX ימי נועכו u. macht aus dem Rest eine Stiche. Auf dem richtigen Wege scheint mir Wr. zu sein, wenn er נועכו nach 12 stellt. Aber mit Wr. ימי הבלה ימי ist nichts zu beginnen, שבל = verpfänden passt hier nicht. Für ימי ist etwa עמי zu lesen u. für נועכן nicht יועקו Wr., sondern נועכן (od. Jes. 18, 6 :(?נעזבו

> רוחי חְבלה עְמִי נועקו קברים לי. "Mein Geist ist verstört in mir, die Gräberstätte wartet mein."

 2^1 . אם־לא החלים עמרי G אנססטעמו אמעאטא אמו דו אסוויסמג (S^4A23 Prs. Ald. Compl. SM הסוויסט) =? In אמע. könnte eine Form von הלה, syr. 12, באבל (operam dedit alicui rei), bzhw. von לאה לאה לאנה וו. M החלים. Oder ist אוסס. V non peccavi, V המחלעבין עסרוים V החלעבין V הראים V החלעבין V הראים V החלעבין V הראים V הרא

 $(\mathfrak{H}$ annuntiantur) κακίας (Prs. 253 κακίαν), s. $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{H}$ (i. T.), ist nach ($\mathfrak{S}$) א aus Θ . ב אמאסוֹק, Θ אמאי = דַעִים = wird wird von P nach 42 gezogen | יגיד רעים P יגיד רעים L פוניסופי וושבן איי ווער P יגיד רעים Subjekt zu יגיר (Mx. יאגר ob יניר?) ist Gott (Wr. Hffm.), ebenso zu והציגני V. 6. Voigt erg. ועיני nach 'גיי איני 15². ועיני בניו חכלנה G δφθαλμοὶ δὲ (ACS ^{2} 19 Prs. Compl. $\Re \mathfrak{A}$ + μου, Prs. 250 μοι, Ken. 93 ועיניו ἐφ' υίοῖς ($\Re^1$ καμηρ $\epsilon=\Re^2$ ἐ. δ. μου, Ken. 179; $\mathfrak{H}^2 + eorum$, $\mathfrak{H}^1 + eos$, $\mathfrak{A} + \alpha \mathring{\mathfrak{d}}$ το $\mathfrak{T} = A$) ἐτά-ועיני (ב) בני חכ' Σur Widerlegung von Hch. S. 221—2, der den Text Gs für ursprünglich hält, geht Dillm. mit Recht von der Thatsache aus, dass in G die beiden letzten Verse λίσσομαι κάμνων καὶ τί ποιήσας, ἔκλεψαν δέ μου τὰ ὑπάργοντα άλλότριοι, δφθαλμοί δὲ ἐφ' υίοῖς ἐτάκησαν ohne Zusammenhang sind. Um die Ursprünglichkeit Gs zu retten, müssen mit Hch. erst die Stichen G 31 u. 52, die aber schon R1 bezeugt, gestrichen u., damit dann ein Anschluss von 61 an 2 erzielt wird, ποιήσας in ποίησας geändert werden: das sind aber offenbar nur Verlegenheitsauskünfte. Bick.² streicht nur V. 4 u. vorher 2².

V quasi in proverbium, Saad. اتبثيادl. mit Hitz. Bick. 1 Sgfr. die entspr. Form von משל Herrschaft. Nach G θρύλ(λ)ημα ἐν (ἐν > 3 Prs.) ἔθνεσιν (ἐν δαίμοσι, cod. Ven.Marc. gr. XXI saec. [Klst.]. Ptr.: Δ. Θ. παραβολήν τοῖς τῶν δαιμόνων [an scholium?]) will Sgfr. משל לעמים verbessern. Zum ל vor משל vgl. 7, 20 (von Sgfr. nicht geändert); 16, 12 6^2 . אחפת G γέλως δὲ; nach Sgfr. = צחק das er in M. einsetzt — falsch, denn aus ursprünglichem צהק konnte niemals M חבת entstehen. G nahm חבת = אח Handpauke, vgl. Saad. אנה (אובי Maj. Gan. ד"ל שהייתי שחוק לפני אויבי כתוף וחליל, auch Ab. Esr. חבת Drus. Grot. חבת ist im A. Test. überall die Gräuelstätte im Thale Ben-Hinnom (Sgfr.). Daran denkt T גהינם. Das passt natürlich hier nicht. ADN könnte aus AN verderbt sein, das dann wiederherzustellen wäre u. Handpauke = Spottlied, vgl. Klgld. 3, 14. Hi. 30, 9. ψ 69, 13, bedeuten könnte. Wahrscheinlicher ist aber הפת aus הפט verderbt (F. Perl. S.

57/58). Daran hat viell. schon V exemplum gedacht. P במבאל (= a בּשׁבּׁבׁ) = הפה. Perl. S. 58 will P in אבבאל = פון אינים אינים ביי ער פון ביי ביי ער פון אינים אינים אינים אינים אינים אינים ווא פון אינים איני

קלם מכעש האס לפיקה ($\Lambda \Omega^1$ + σ 00) עיני Ω עיני Ω

8². ונקי על־חנף יחערר G δίκαιος δὲ ἐπὶ παρανόμφ ἐπανασταίη. Bick.¹.² will יערר in יתערר andern. Mx., dem Dill.⁴ beistimmt, stellt הונף an Stelle von נקי. So schliesst sich V. 9 besser an. In M liegt tendenziöse Umstellung vor. Die Emendation Mx. s wird durch den ursprünglichen Text von LXX, den A bietet: δικαίφ γὰρ παράνομος ἐπανέστη (Ք΄ՖՋ [in Ջ fehlt 8¹[gehen alle mit G) glänzend bestätigt; vgl. auch κ (Fld.) u. Prs. 255 (Klst.).

 9^1 . ויאחז P Ken. 245 'א'. P פעסשס . . יאס übers. M zwei Mal $\parallel$ ירים + איריה + ירים, P ירים.

(Schl.), oder δεῦρ' ἴτε = M. G καὶ δεῦτε δή > $\Re^1$, Prs. 250 (a. R.), s. $\times$ $\mathfrak{S}$ (i. T.), ist hexapl. Text = אותו פרון איתו פרון vonP (סלבלס פרון עם איתו פרון vonP (סלבלס פרון עם איתו פרון vol שותו פרון vol שותו פרון vol (פרון vol Bick. str איתו פרון bick $\operatorname{b$

132. בחשך GPV Saad. (בחשך 132 > Chrys.

 14^1 . אבי אתר G δάνατον. Bick. ^{2} str. אבי אתר $\parallel 14^2$. אמי P אמי וא'

 15^{1} . ואיה P Ken. 191 איה von P מביני סלכבלנגי 2 mal übers. $\parallel 15^{2}$. ותקוחי G אַ מֹע אַעמטּאָ ועבתי ואד ist mit Mx. Bick. ^{1,2} Sgfr. für die lästige Wiederholung von 15^{1} הקי $\frac{1}{2}$ G אים עורנה $\frac{1}{2}$ Crs $\frac{1}{2}$ Ken. $\frac{34}{2}$.

z. St. Aber weder mit ברי Einsamkeiten (Schnrr.), noch = meine Glieder (Schroed, [zit. von Ros.] Mx.) ist etwas auszurichten. Man lese nach LXX entweder עמדי (Sgfr. עמר), od. punktiere ב ירד) בירי c. ב Richt. 7, 11; ירד vom Sch öl Hos. 13, 14) || הרדנה ist Plural, verlangt also 2 verschiedene Subjekte. Daraus erhellt die Notwendigkeit 152 für הקוהי ein andres Subst. zu lesen $\parallel 16^1 > \text{Prs. } 250 \text{ cum intermed. } \parallel$ 16^2 . אם־יחר על־עפר נהח G אַ האסטישמאַסטע פֿתו אַשָּעפר נהח אייסר אמדמאַן σόμεθα (Prs. 254 καταβήσομαι), s. $\times$ $\otimes$ (i. $\hat{\mathrm{T}}$.) $\hat{\mathfrak{P}}^2$, aber $\hat{\mathfrak{N}}^1$ н ппавык епеснт епкар 9 готсоп = G; vgl. dazu Dill. S. 1349. Aber R¹ Rap setzt nicht, wie Dill. annimmt, ein andres Wort als χώματος in R¹ voraus, da auch R² καρι = G χώμ. G καταβ. = נחת P אם־יחר P וכשון P סיישון Pmea. אם > Ken. 166 | נהת P נהת, V requies || Selbst Dill. gesteht, dass Vers 16 nicht korrekt überliefert ist. Verbessre אם־יחד entw. in עם־יחר (Houb. עמי), od. in שם (Sgfr.) עם mit Sgfr. in נהו.

Kap. XVIII.

 3^1 . נטמנו (3 Ken. נטמנו), forte Ken. 155 (טמנו אינו אינו) פון אינו (15), ע et sorduimus denken an eine Form von

אמענא (vgl. T zu 18, 10) leitet M von ממענא ליס מארטים. T אטומים von שלי עקור (vgl. auch Maj. Gan. אטומים u. Prov. 17, 28). Darnach übersetzen jetzt viele: wir sind verstopft = vernagelt. Hffm. נטמיט, von שלי aram. Im Hinblick auf Ps. 49, 13, 21 wird nach G סבסושרא (vgl. G Hi. 29, 21²; 30, 27¹) mit Bick.¹¹² zu lesen sein || ערעיכם verb. nach G פֿעמעדנסע ססט, P ערעיניך מו מעניך אוניך מו (Mx. Wr. Hffm. Bick.¹¹² Sgfr.).

- 4^1 . נפשו באפו G κέχρηταί σοι δργή ($\mathfrak{S}\mathfrak{R}^2$ Prs. 137, 138 δργή); demnach נפשו > G, vgl. G 16, 9^1 . Was Prs. 106, 261 vor κέχρ. haben: διαρπάζων ψυχὴν αὐτοῦ (ἐν θυμῷ αὐτοῦ nur in Prs. 106) ist aus Θ , vgl. Fld. V animan tuam in furore tuo. Ich weiss mit den syntaktisch in der Luft schwebenden Worten nichts anzufangen. Mx. Bick.¹ vermuten Ausfall einer Stiche vor, bzhw. nach 4^1 . Bick.² streicht stillschweigend 4^1 . Sgfr. zieht wie P 4^1 nach Vers 3 als $3^3 \parallel 4^2$. Τάσις ἐκὰν σὸ ἀποθάνης nach Dill.⁴ Sgfr. nur Explikation von M (vgl. Ken. 153 אור ממקמו (צוף 4^3) והכמותן 4^3 . אור ממקמו 4^3 .
- 5^1 . בן G καὶ, P (C καὶ οὐκ Αποβήσεται (C Αναβήσεται (C Αναβήσετ
- ערי P עררי P עררי P עררי P עררי P עררי P אונו P עררי P אונו P עררי P אונו P עררי P ער

wie Houb. M zweifach 1) יהרליו (חשר ברשת (חשר 2) שלח ברשת (חשר 2) יתהלך (אליי הוליי 3². איתהלך (אליי 1 8². איתהלך (אבליי 1 8². איתהלך (אבליי 1 8². איתהלך (אבליי 1 אבליי 1 אב

 $11.^{1.2}$ כביב בעתהו בלהות והפיצהו לרגליו G אטאליס ($\Re^1$ בתפנאשד $\epsilon=\mathfrak{A}$ א. מטדסט) אלפסמוסמי (Prs. 160 אטאלשסמוסמי)

αὐτὸν ὀδύναι > cum intermed. Prs. 258, πολλοί (ΑΥ πολλών) δὲ (> Prs. 259 SU) περὶ πόδα (Α 16 Prs. Ald. 5 Ma πόδας) αὐτοῦ (> A) ἔλθοισαν (> Prs. 259. A ἔλθοι. $\mathfrak{H}$ hat ἔλθ. $\mathfrak{u}$. das folgende in V. 12) ἐν (> A) λιμιζι (κ2, aber nicht a, hat σ סדב. = M 12^1 יהירעב אנו. Bick. ^{2} Ley verstehen G wieder nicht; הסא. ist für Bick.² = כלהות, das er hinter בלהות setzt, während er צאל. unter den Tisch wirft. Aus לרגליו יהי(ה) רעב macht er eine Stiche. Ley setzt seinem Metrum zu Liebe רבים חמב שקנט פס בתהן P סביב בעתהו בלהות . 111 ו nach הפיצהו hat für בעתהו ein Subst. gelesen | 112. והפיצהו V et involvent pedes eius. פיץ setzt als Objekt ein Massenwort voraus Mx. Dill.4, kann also hier nicht richtig sein. An eine Form von פצה (Wr.) ist nicht zu denken. Mx. והביאהו , Bick. ^{1} והפילהו , Voigt והקיפו על Eher והציקהו = sie bedrängen ihn (od. והאיצהו?).

121. יהירעב אנו V attenuetur fame robur eius. ווי P Ken. איהירעב אנו רעב פפון P אנו | רעב פפון P רעב פפון P רעב פפון P רעב פפון genitus eius" nach Gen. 49, 3, vgl. Maj. Gan. כניו = אונו Saad. אנן denkt an eine Form von באנינותיה TII באנינותיה 122. לצלעו G έξαίσιον. V costas illius. TI האנחתיה nach Gen. 2, 22, vgl. Maj. Gan. לשתו = לצלעו TII אשתו Saad. אבאמין. P מבאס nach Mx. = אבאמין, von Sgfr. in M einges. Aber die Übers. von P ist doch wohl nur unter dem Einflusse der Tradition Ts entstanden. TII Rs., 1 Rsk. אנו .באנו kann im Parallelismus zu איד nur = Unheil sein. Die richtige Übers. von 121 giebt (Hitz.) Bthg. "Es hungert nach ihm das Unheil". 122 wird aber mit Hitz. Dill.4 richtiger übers. werden "und das Verderben steht bereit, wenn er fällt", als mit Bthg. "u. d. Verderb. klammert sich an seine Seite". Übersetz. von 121 wie "sein Reichtum wird zur Hungersnot" (Mx.), "da wird denn hungrig seine Kraft" (Dill.4), "wird einmal hungrig seine Sünde" (Hffm.) - sprechen für sich selbst.

141. מבמהו G נמסוב (Prs. 253 אסבמהן) geht etwa auf eine ותצערהו למלך בלהות . 241 || zurück || 142 בלהות למלך בלהות G σγοίη δὲ αὐτὸν (ΠΖΙΓΙ ?) ἀνάγκη αἰτία (Α 5 Prs. vorher καὶ; Prs. 248 a. R. ὀργῆ) βασιλικῆ (8 Prs. αἰτία βασιλική) macht jedenfalls 'z zum Subj. von והצערהו | וחצערהו P סנפהים: V et calcat super eum | למלך בלהות P למלך בלהות fasst 'd als voransteh. Genitiv. V quasi rex d. i. באלך Rs. 715 pr. A ἀνυπαρξία = לב הוח, wird von Sgfr. S. 37 ob. falsch auf 141 bezogen. — GPTV Saad, fassen, was das nächst liegende ist, אמבט als Subj. zu אנחק Was aber unter dem מכם im Zelte zu verstehen (sein Teraphim, Sgfr., G נמסוג, מרפא א פורפו, ימרפו, würde nicht erhellen (Hitz.). Meist wird jetzt 141 übers.: "es wird herausgerissen aus seinem Zelte, worauf er vertraute". מבטהו soll Appos. zu מאהלו sein. Bick.2 streicht מאהלו als erklärende Glosse zu מבטחו. Ich emendiere ינתק מאהלו לבטה "er wird herausgerissen aus seinem Zelte, während er sich sicher fühlte", vgl. Richt. 18, 7. Jes. 47, 8. Ez. 38, 11. 39, 6. Zeph. 2, 15. Da in 14² הצערהו ein Verb in der Femininform ist u. בלהות im selben Satze steht, ist das einfachste, שו mit GPV zum Subj. von עני zu machen. Neuere Erklärer (z. B. Dill.4 Bthg. Bick.2) behelfen sich meist mit Annahme des unbestimmten Subjektes "es". הצערהו wird mit A ἐπιβήσεται

מטֹדְּהָ, V besser als Qal (c. Acc. wie Hab. 3, 12) statt Hip. zu punktieren sein. Für למלך l. 'מי V Döderl. "U. Schrecken verfolgen ihn wie ein König", vgl. 15, 24. — Hffm. sucht (vgl. auch schon Houb. למלך in למלך למלך in 14² eine Form von למלך שווי herstellen. Wr. will aus הצערהו nach Jes. 33, 20 הצערהו herstellen. Wie wird sich der "König der Schrecken" über den zugewanderten Zeltpflock freuen! Graetz, S. 144

151. תשכון באהלו מבלירלו G (jetzt in G=193) אול אור מבלירלו מבלירלו τοῖς (Α ἐντὸς) αὐτοῦ ζήσονται ἕτεροι. G 15^1 κατασκηνώσει ἐν τή σκηνή αὐτοῦ ἐν νυκτὶ αὐτοῦ (A καὶ ἐν σώματι) $> \Re^1 \mathfrak{A}$, s. ×אָפּ, ist nach א $\mathfrak{S}$ (i. T.) aus Θ . Θ las בלילו wie Ken. $48 \parallel$ תשבון P מבלירלו || ותי P מבלירלו || ותי V socii eius qui חסח est. מבלילו 4 Ken. 23 Rs. || 152. מבלילו G κατασπαρήσονται τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ θείω (θ. $> \mathfrak{A}$) $> \mathrm{Prs.}\ 157\ \mathfrak{K}^1$, s. $\times$ אָכּ, ist nach א $\odot$ aus Θ . יורה T יורה - kann wegen des weibl, Geschlechts des Verbs nicht Subj. zu השכון (Dill.4) sein. Ein andres Subj. zu 'Wn zu ergänzen, wie z. B. T thut, משרי מדלית במשכניה ist willkürlich. Θ hat בלילו gelesen (δ Έβρ. vgl. Fld. = Δ ? οδα αδνοῦ). Wäre בליעל — aus den 27 Stellen, in denen בל im A. T. vorkommt, ergiebt sich nichts Sicheres über sein Geschlecht - nachweisbar femininum, so würde dieses Wort hier für M zu setzen sein. Im Hinblick auf Jes. 34, 9 u. 14 emendiere ich לילית; so auch Voigt. "Wohnen wird in seinem Zelt das Nachtgespenst u. Schwefel wird auf seine Flur gestreut".

 $16.^{1.2}$ מתחת שרשיו יבשו וממעל ימל קצירו א מחחת שרשיו יבשו וממעל ימל קצירו $> \Re^1$. $> \Re$

 17^2 . אים לו על־פני־הוץ $\mathbb{R}^1$. G καὶ ὁπάρχει ($\mathfrak{H}$ et non $sit=\Sigma$ καὶ οἰν ἔσται) ὄνομα αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἔξωτέρω s. ※ ⑤ $\mathfrak{H}$, ist nach κ ⑥ (i. T.) aus Θ. Θ hat κ ὑ (gestr. von Mx.) übergangen, bzhw. es = iὑ gelesen wie 2 (bzhw. 3) Ken. — Der unverkürzte Text Ms V. 15—17 verdient entschieden den Vorzug vor (der ursprünglichen) LXX, aus deren Bestandteilen (bzhw. Trümmern) sich keine innerlich zusammenhängenden Verse

bilden lassen. Den besten Beweis giebt ein Blick auf die vorletzte Strophe des Kapitels bei Bick.², der aus 19¹ +

 17^{2} (?) u. $19^{2} + 15^{1}$ eine Strophe konstruiert.

 18^{l} . יהרפָהו V expellet יהרפָהו $\parallel 18^{2}$. יהרפָהו > G. Compl. אמו מֿאס דקּק סוֹאסטעבּיאק עבדמּאוסמע מטֿדטע. Lag. Sgfr. lesen נדה אוין; Hffm. ינדהו ינדָּהו עד אוין. Nach Ley soll nach etwa אל־שׁממה מעפּקּפּוּווּ

G οὐν ἔσται ἐπίγνωστος (בר Rs. 829) ἐν λαφ αὐτοῦ $P^{1.\,2}$ בעמו $P^{1.\,2}$ בעמו $P^{1.\,2}$ פר $P^{2.\,4}$ פר $P^{2.\,4}$ בעמו $P^{2.\,2}$ (a בעמו $P^{2.\,2}$ ist natürl. in שׁרוֹד בעו עריד ערוֹד $P^{2.\,2}$ בענו עריד $P^{2.\,2}$ בענוריו $P^{2.\,2}$ $P^{2.\,2}$ בענוריו $P^{2.\,2}$ $P^{2.$

21 > Prs. 55.

Kap. XIX.

 2^2 . וחדבאונני 3^2 אמל אמל אמל האם (A אמליבלינני [Swt.] β [a. R.] ההבילפדב אמקמלמלי, Prs. 261 אמלים אב 12 Ken. אברים אב 3^2 (A אילים אילים 3^2 אילים אילים אילים אילים אילים אילי (A 3^2 Prs. 3^2 3^2 3^2 3^3 אולי (aber falsch 6^1 . Dadurch ist in 3^2 3^3 3^3 3^3 (aber

"µ" vel decies" Lag.) verdrängt (Mx.).

Cocc. denkt an eine Form von כרה. Olsh. Bick. verbessern ההרפו, Mx. תהברו (vgl. oben), Sgfr. תההברו, Graetz S. 132, Hffm. חהברו = העברו, (Rsk.) Bick.² השבו תעברו. Gegen die vorgeschlagenen Verbesserungen ist einzuwenden, dass dabei die Präpos. nicht ordentlich zu ihrem Rechte kommt. Nach G (PV?) lese ich תכרו לי: ([u. schämt euch nicht,] gegen mich loszufahren).

 4^2 . משוגתי $G + \lambda$ מאַקסמו אָקָעמדע & (SA 19 [16] Prs. Compl. ΜΕΣΜ όῆμα δ) οὐκ ἔδει, τὰ δὲ ῥήματά μου πλανᾶται καὶ οὐκ ἐπὶ καιροῦ (s. _ b [Klst.] 55; S hat aus Versehen auch ΔΔΔ] = G έγὼ ἐπλανήθην, Μ שגיתי s. _) ist ein aus G 15, 32 u. 6, 32 hergestelltes + Gs. Bick.2 streicht nicht mit Unrecht Vers 4. Denn dieser Vers "kann weder bedeuten: meine Sünden gehen euch nichts an (was der ganzen Discussion ihren Boden entziehen würde), noch auch, sie seien jedenfalls nur Job allein bekannt (was deutlicher gesagtseinmüsste)". Hffm. הלין.

 5^1 . אם P Ken. 180 ואם $\parallel 5^2$. אם רפתי G פֿעמֹ+λεσθε δέ (\$\text{gexprobratis} = AO ἐλέγγετε) μοι δνείδει hat '' (von Mx. Bick. ang.) mit 'הרפתי V הרפתי V הרפתי P הרי אונג. P הרי אונג.

 6^2 . ומצודו עלי הקיף אין הקיף הקיף א ומצודו עלי הקיף א א מטדסט פֿת פֿער מעני הקיף 6circumdedit = M) könnte ומצורו עלי הקים gelesen haben, vgl. M Jes. 29, 3. Aber פֿענהו kann auch M מצורו sein, vgl. Qoh. 9, 14 || מצורו V מצורו.

 7^1 . אצעק G γ בּאָה (S^2 A λ מאָה) אצעק $\|$ חמם $\|$ העם G פֿאָבּוּאָב $\|$ abschwächend. אַענה אורה און אונה G אמאאה אינה PV 1 (2) Rs. יענה.

sum, vgl. ZATW 97 S. 102 | 82. נתיבותי G πρόσωπόν (A άτραπούς ist = ASO) μου! V u. viele hebr. Mss. ιπίση.

 $10^1 > \text{Chrys.} \parallel 10^2$. וישא סבס P ויסע P.

 11^2 . בצרו השלט ל6 שמהבף באלסף באר פצר לעלי, P כצרו לספות משלט כצרו בצרו בצרו הויםלו עלי הרכם ויהנו חביב לאהלי ווי $||12^2$ יחד הרכם ויהנו ברכם ויהנו הרכם ויהנו G ἐπ' ἐμοί, ταῖς όδοῖς μου ἐκύκλωσαν (+ με) ἐνκάθετοι. $\mathfrak{H}$ et fecerunt per me viam suam (5° ×) et circumdederunt tabernaculum meum ist aus O u. ב ergänzt, vgl. Fld. Bick. streicht 'ייה' סב' לא', Bick.2 streicht ויסלו u. ändert הרכי in דרכי Rsk. verb. ויסרו.

131. הרחיק verb. nach G מתניסדיקסמע, ΔP הבחיק, Σ הבויק.

 14^1 . הודלו G οὐ (> 2 Prs.) προσεποιήσαντό με || 14^2 > Prs. 106 || ומידעי G (καὶ) οἱ εἰδότες μου τὸ ὄνομα. Vers 14 ist auffallend kurz. Mit Rsk. Ken. Mx. Bick. Wr. Ley ist der $^{\wedge}$ von קרובי unter ומידעי zu setzen u. גרי ביתי aus V. 15 nach 14^2 zu ziehen; also:

חדלו קרובי ומידעי שכחוני גרי ביתי.

 75^{1} . לֹזר תחשבני > G. Prs. 106, 249, 261 בּנֹכְ ຂໍλλότριον ελογίσαντό με, s. $\times$ $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$

בבי, אבני, Dieser Deutung haben sich von neueren Exegeten u. a. Hffm. Dill. Bthg. angeschlossen | לבני P בבי, T אבני | Neben dem eignen Weibe können die בני בטני nur die eignen Kinder, nicht die Enkel (בי [den Dill. falsch neben LXX stellt] Dill. oder die Kinder von Nebenweibern (LXX), oder die Geschwister Bttch. Hitz. Hffm. sein.

 $18^1> {\rm Prs.} \ 137 \ c. intermed. <math>\parallel$ בם־עוילים ${\rm P}$ בסן, ${\rm P}^3={\rm M} \parallel$ בס־עוילים ${\rm G}$ of de els ton alwa (עוֹלָם). ${\rm O}$ (καίγε) ἄφρονες, ${\rm V}$ stulti Ken. 173 אוילים ${\rm P}$ אוילים בסן. ${\rm Im}$ jünger. Hebr. ist אוילים עולא (בסן), עולא עוילים ${\rm U}$ עולים עולים עולים. ${\rm M}$ עולים עולים ${\rm U}$ weist darauf hin, dass עולים ${\rm U}$ עולים עולים gelesen werden kann.

 19^1 . בל־מתי סודי G οἱ ιδόντες (A 12 Prs. Compl. Ald. $\Re \mathfrak{SM}$ είδότες) με. $\forall v \in V$ Ken. $v \in V$ das Bild auflösend.

 20^{1} . בעורי ובבשרי בעורי בעורי א בעורי בערי G בֿע δέρματί μου פֿסמֹתקסמע רקבה von Dathe einges.) αί σάρκες μου. G liest עצמי in 202. עצמי ΘΣ עצמי. P בעורי בעורי אבבי כבי Ken. 89, primo Ken. 48 בעודי > Ken. 157 | בעודי V consumptis carnibus | 202. ואחמלטה בעור שני G τὰ δὲ ὀστᾶ μου ἐν ὀδοῦσιν (Αλί ἀδύναις) έχεται. Σ καὶ ἐξέτιλλον τὸ δέρμα μου ὀδοῦσιν ἐμοῖς "dachte an מרט "Mx., wohl kaum, sondern = M, vgl. Saad. בדى לבח בי בשני הוא מעור. O hat viell. מעור st. 'ב gelesen. V tantummodo labia circa dentes meos Ken. 102, 147, primo 48 בעוד. — Hiob will sagen: mein Zustand ist hoffnungslos, ich bin nur noch Haut und Knochen 201 (vgl. Ps. 102, 6. Klgl. 4, 8). Nach der gewöhnlichen Übers. "u. ich bin mit der Haut [= Fleisch!] meiner Zähne entronnen" würde in 202 noch irgendwie ein Hoffnungsschimmer durchblicken. Houb. m verbess. ויתמלטו בעורי שני; $m Mx.~20^1$ ואתמלטה בשני עצמי; Bick.^{1, 2} Sgfr. Ley בעורי דבקה עצמי; Bick.¹ 202 ואתמלטה בשר בשני; Bick.² 20² ותתמלטן, ähnl. schon Rsk. ואתמלטה שני עורי בשני. Hffm. l. בעור שני u. erinnert für 'ואת an וימלט את שני בשרי Voigt, וימלט את שני בשרי Mit J. D. Mich. verstehe ich אחמלמה von dem Ausfallen der Haare, vgl. מחלמה: depilavit, מרט אפון, vgl. מרט, עלום, vgl. מרט, באנים, פעלים, ימרט. יען. עור שני bezeichnet Lippen (V) u. Wangen (vgl. Maj. Gan.

Del. Vgl. dazu A. Kamphausen, der bei Beschreibung des Aussatzes in E. Riehm², Hdw. d. b. Alt. S. 158² sagt: "Die Augenbrauen, Wimpern und das übrige Haar fällt gewöhnlich ab oder wird weiss", auch W. Nowack, Hebr. Arch. I S. 53/4. בעורי 20¹ kann aus 20² stammen. Sgfr. Ley streichen ובבשרי (> G). Übers.:

"An meinem Fleisch klebt mein Gebein

u. ich bin kahl geworden an meiner Zähne Haut". [Viell. בְּעֵר שָׁנֵי περιστόμιον "rings um meine Zähne"?]

 21^1 . Παι Παι Παι Παι G έλεήσατέ με (A εγγίσατέ μοι) έλεήσατέ με $\tilde{\omega}$ φίλοι $(\mathfrak{R}\mathfrak{A}+\mu\omega); A$ $\beta+$ έλεήσατέ με β [Prs.

 23^1 . מריותן אפו ויכתבון מלי G τίς γὰρ ἄν δώη γραφῆναι (γ. > Prs. 147) τὰ βήματά μου. Ley möchte אפו streichen || 23^2 . G τεθῆναι δὲ αὐτὰ ἐν βιβλίω εἰς τὸν αἰῶνα (= מריותן 24^2). In G ist also nicht übersetzt, oder fehlt מריותן 23^2 , ebenso in P.

> מידיתן אפו ויכתבון 231 בספר יחקו מלי בעטדברזל ועפרת 241 לעד בצור יחצבון.

סקק von Aufzeichn. in ein Buch wie Jes. 30, 8.

 $25.^{1.2}$ יקום על־עפר יקום . Da Vers 25—27 für das Verständnis der ganzen Dichtung von Wichtigkeit sind, gebe ich den Thatbestand der Versionen, soweit sie mir bekannt sind, vollständig. G 25 οἴδα γὰρ (β Prs. 161 Compl. εγω) ὅτι ἀέναός (αενναος) ἐστιν ὁ ἐκλύειν (Prs. 254 εγκυκλων) με (> Prs. 249) μέλλων 26 ἐπὶ (της) γῆς ἀναστήσαι (αναστησει δε S^2 [posteu restit αναστησαι Swt.], A Prs. 250 αναστησει [A + δε Prs.], Ald. αναστησεται, Clem. Rom. ep. I § 26 καὶ ἀναστήσεις Prs.). "επι γης αναστησαι c praec coniung r (= r): r0: r1 Swt.

 $\Re^1$ 25 $\dagger$ cooγη υαρ σε ογωλείες πε πετιαδολτ εδολ οϊσ $\overline{\alpha}$ πκας. 26 $\overline{\epsilon}$ τονιές

 $\Re^2$ 25 +cwoth rag se ot ya eneq nethethabolt

евод діжен пкаді. 26 сөрецтотнос

 $\approx$ 11. , at i.i. and [about to i.y., i.y.] where $\approx$ 25 $\approx$ 11. $\approx$ 12. $\approx$ 13. $\approx$ 12. $\approx$ 12. $\approx$ 12. $\approx$ 12. $\approx$ 13. $\approx$ 13. $\approx$ 14. $\approx$ 14. $\approx$ 15. $\approx$ 15. $\approx$ 15. $\approx$ 15. $\approx$ 16. $\approx$

 $\mathfrak{H}$ 25 scio enim quia acternus est qui me resoliturus ($\mathfrak{H}^3$ resoluiturus) est. super terram resurget ($\mathfrak{H}^1$ resurgit)

Ambros. (Sab.) 25 novi enim quia aeternus et potens est, qui soluturus est me in terra resuscitare

اعلم انه لا يفك ولا يزول الذي هو يجل على من 25 الا هذا 26 ويقيم . . على الارض

Darnach ergiebt sich: ASS lesen ἐπὶ γῆς in V. 25, Sỹ sowohl diese Worte als auch ἀναστ. Auf G ist also kein Verlass, ob יקום nach Vers 25 od. 26 gehört.

Nach Schl. ist G ἀέναος = יה, nach Stickel, de goele, p. 10=10 היי אַהרון; δ ἐκλύειν με μέλλων ist nach Schl. κατί τος: δ ἀκλων με μέλλων ist nach Schl. κατί τος: 2 Ps. 37, 37), nach Stick. κατί κατι κατί τος: 2 Ps. 37, 37), nach Stick. κατί κατι τος: 2 Με κατί τος: 2 Με κατί τος: 2 Με κατί τος: 2 Με κατί τος: 2 Με τος

P 25 الرM الز بعزومي سه M من الزمني الزمني الزمني الزمني من من من من الزمني ال

a 2وانا فاني اعلم ان مخلصي حي وعلى الفناء على الارض P على العلم ان مخلصي حي وعلى الفناء على الارض

T 25 אפרא על פורקניה על בתר כדין פורקניה על ואנא ידעית ואנא ידעית איים ומן בתר עפרא עפרא יקום M, schiebt nur 'פורק' verdeutlichung des Subjektes von יקום ein.

V 25 scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die (d. > cod. reg., vgl. S. Berger, hist. de la Vulg. Nancy 1893, S. 97, Anm. 4) de terra surrecturus sum (als ob = ובאהרון Ros.) hat schwerlich אקום מעי gelesen oder corrigiert, [er] hat nur den אהרון auf den künftigen Ijob bezogen u. hiernach den Text frei übersetzt" Dill. S. 178.

حتى اعلم ان اولياءى باقيون واخرون بعدهم على Saad. 25 متى اعلم ان اولياءى باقيون بعده بهران بعدهم على saad. 25 باتراب يقومون

وانا اعلم يوميل ناصري حيا واخيرا مقيماً على B. Geq. 25

M. = M.

Ken. Rs. bieten 19,25 keine Varianten (Ken. 332 forte ישום f. ישום). Ms Text ist nicht zu beanstanden. יקום באלי (באלי). Ms Text ist nicht zu beanstanden. אהרון באלי (באלי). אהרון באלי (באלי). אהרון באלי (באלי). אהרון באלי (באלי). באלי (באלי). אהרון באלי (באלי). Weiter entsprechen sich יקום על העפר יקום על עפר יקום. Weiter entsprechen sich יקום על עפר יקום. על בע übersetzen:

"Aber ich weiss, mein Anwalt lebt

u. ein Bürge bleibt bestehen über dem Staube."

Hiob appelliert hier wie in 16, 19 an den ewigen Rächer u. Zeugen der Wahrheit, nämlich Gott. Von diesem erhofft er noch ein rechtfertigendes Urteil (42, 7) zu erfahren. אהרון steht im Sinne von אהרון, das Sgfr. direkt in M. einsetzt. אברי בעפר Rsk. Sgfr. vgl. אברי בעפר kann im Parallelismus zu הי weder "er wird auftreten," noch "sich erheben," sondern nur "er bleibt bestehen, er lebt" bedeuten, vgl. Ges. 12

 $26.^{1.2}$ μου απίπ μου μου (μου το σωμα S^2 [postea restit το δ. μ. Swt.] A Prs. 254) ἀναντλοῦν (S^1 Prs. 251, 253, 254, 260 αντλουν, Prs. 55, 160, 161, 250 Compl. ἀνατλουν, Prs. 106, 261 ἀνατλᾶν [106. marg. τλητόν. ποκαρτερικόν sic, ab al. m.], Prs. 249 συνανατλουν, Prs. 252, 257 ανατλων) ταῦτα. παρὰ γὰρ (γ . > S Prs. 259 Chrys.) κυρίου ταῦτά μοι (A μ. τ.) συνετελέσθη. Clem. Rom. Ep. I § 26 [καὶ ἀναστήσεις] τὴν σάρκα μου ταύτην, τὴν ἀναντλήσασαν ταῦτα πάντα.

 $\Re^1$ 26 nayyaap ētwtē nai tinai. Tita nai tap ei exwi ēbodoitā nxoeic = G.

 $\Re^2$ 26 пащар фнетох ω то йна еп ψ ω ета на пар ψ ω пі нні єводотен пос ψ

م 26 من الذي يشفي هولاء الى فوق وهذه كانت لى من $\Re^2$ عبل الربّ $\Re^2$.

 $\mathfrak{S}$ 26 $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$

 $\mathfrak{H}$ 26 cutis mea quae haec patitur ($\mathfrak{H}^1$ patiatur) a domino enim mihi haec contigerunt, $\mathfrak{H}$ macht עורי zum Subj. v. יקום.

Ambros. (Sab.) 26 (resuscitare) pellem meam, quae portavit haec (resuscitabit corium meum; suscitabit corpus meum hoc, quod multa mala passum est).

 $\mathfrak{A}$ زرعی . . وهو الذی ینضی هذا بان من قبل الرب $\mathfrak{A}$ اتا علی هذا الم ا las $\mathfrak{a}$ ورعی $\mathfrak{A}$ $\mathfrak{A}$ (زرعی $\mathfrak{A}$ اتا علی هذا ته مُعْمىركمەتى (Baud.).

G hat ואחר in 261 nicht gelesen, od. es schon genügend durch ανα in αναστ. ausgedrückt geglaubt. τὸ δερ. μ. = ... Sehr schwierig zu sagen ist, was G durch ἀναντλ. übersetzt hat, es kann dadurch nur das Wort wiedergegeben sein, das G zwischen אורי u. ואת las. In G schwankt aber selbst die Lesart. Rübers. G durch oto exhaurire; ebenso S (a. R.) 👣, i. Τ. 🚛 = ertragen. "Vox ἀναντλοῦν quomodo exprimat hebraicum נקפו cum doctissimis Intt. ignorare fas est", Schl. Nach Stick. p. 13 giebt G nur frei den Text Ms wieder; p. 12 vermut. Stick., dass מֿעמי = אָשֵׁי vgl. Prov. 9, 12 sei, während Sgfr. es für eine Wiedergabe von מבלכל ansieht — weder aus נשא, noch gar aus מכלכל kann M נשא entstanden sein. Nach Mx. ist ἀναντ. ταῦτα nur = ΓΝ. Ich vermute, dass G auf eine Form von (בוק?) od. נפק zurückgeht. G 262 ומאלה נעשו לי אלה (!). Durch Retrovertieren Gs lässt sich kein hebr. Vers mit parallelen Gliedern gewinnen. Gs Übersetzung erweckt daher den Verdacht, dass sie entweder nur geraten sei, od.. was wahrscheinlicher ist, dass sie auf einem verderbten Texte beruhe.

وعلى جلدى ضاقت هذه وعلى بشرى فان ابصرت a 26 أي ما أ أخدة hat wie P 27 أهلا ألك عيناي hat wie P 27 أمراً

T 26 ומן בתר דאתפה משכי תהי דא ומבסרי אחמי תוב אלהא ergänzt willkürlich יחד עסר הוג u. ביח nach ההה, verbindet mit יחדות u. leitet letzteres vom Niq. von אסף ab. Weder P noch T bieten einen andren Text als M.

V 26 et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum meum, davon ist rursum = אהר, circumdabor geht, vgl. P, auf eine Form von קברי (ob V) gelesen hat?) zurück; für בבשרי viell. בבשרי.

وبعد بلى جلدى يحاط (يحافر O) بقصّتى هذه 26 vgl. dazu Ew.vgl. dazu Ew.- فاكون من امراض جسمى قد دللت على الله (Duk.) S. 101, der diese Übers. fälschlich dem B. Geq. beilegt.

B. Geq. 26 قية فابصر آية على خطّت قصتى هذه فابصر آية vgl. Ew. S. 100.

Die hebr. Hdschrf. bieten folgenden Thatbestand ואהר Ken. 188, 6I8; primo 311, nunc 384 עורי אורי אורי אלוה אלוה > Ken. 48. אלה Ken. 603 אלה, vgl. G.

Der überlieferte hebr. Text von 261 lässt sich nicht übersetzen. אהר darf, wegen des dazwischenstehenden עורי, nicht mit נקפו verbunden werden. אהר עורי "nach meiner Haut" = "nach meinem Tode" ist gewaltsam. Zu נקבו fehlt ein Subjekt. Subjekt zu אהוה ist sicher Hiob. זאת ist ohne Beziehung, da eine Verbindung mit עורי, von dem es überdies durch נקפו getrennt ist, wegen des männlichen Geschlechts von עור unstatthaft ist. Bei Übersetzungen: diesen da, nämlich meinen Leib - muss das beste erst hinzugedacht werden. Wer auf den Text nicht verzichten will, muss daher konjicieren. Aus den Versionen ist aber kein Rat zu holen. In אחר eine Verbalform von אהר (mit Ilgen, Dathe) zu sehen, führt zu keinem Ziele. Mx. hält 261 für unübersetzbar u. vermutet, dass etwa ursprünglich hier gesagt war: "Spät noch werde ich mein Heil erschauen." 262 verb. er bis auf אַהָּוֹה nach LXX u. übers.: "Und von dem Allmächt'gen seh' ich dies", 27: "Was ich mir zu Gunsten sehen werde, und was meine Augen schauen, und kein Andrer" - dass dies einen Sinn giebt, wird sich nicht behaupten lassen. Bick. 261 אר עדי נקפה זאח "et postea, his praesentibus (!) absolutis, veniet (!) testis meus (vgl. T. K. Cheyne, Job and Solom. Lond. 1887 S. 289). Bick. ^{1} 26² = $m Mx.~Bick.^2~26^1$ ומשרי אחוה אלה $m ^2 26^2$ יקם ערי נקמת ואת. "Mein Zeuge wird mich rächen, Fluch meine Gegner treffen." יקום kann in V. 25 nicht entbehrt werden. Ist אהוה u. אהוה u. אהוה

אלה hebräisch? Hffm. נָקְפוּ od. יַּבְקְפּוּ "dann würde nach (!) meiner Haut dies ihn herabklopfen" (!) — näml. die Inschrift würde Gott den Bluträcher wie eine Olive von der Baumspitze herabklopfen!! Sgfr. ändert V. 26¹ ואהר עורי in Seine Berufung auf G ist falsch. Denn G מֿאמסדֹּוָס ist = M יקום V. 25². Ich möchte M so emendieren:

ואחר עורי נִקְפַּוְהָי (נשקפתי?) ומבשרי אחזה אלוה

d. i. "u. nachher [zuletzt]: meine Haut, ich bin zusammengeschrumpft u. fleischlos werde ich Gott schauen." אהר wie Gen. 18, 5. Ex. 5, 1 u. ö. מבשרי vgl. Ges-Kautzsch 26 § 119 w. Gott schauen bedeutet nach a.t.lichem Sprachgebrauche: die Rechtfertigung, od. den Anblick der göttlichen Gnade erfahren, R. Smend, Alt. Theol. S. 499. Wie ein Ertrinkender an einen Strohhalm klammert sich Hiob an den letzten Moment seines Lebens, für den er noch ein rechtfertigendes Urteil Gottes erwartet. Die Hoffnung Hiobs ist diesseitig. Dass Hiob den Rechtfertigungsakt persönlich erleben wird, sagt deutlich V. 27. עורי נקפוחי bezeichnen das letzte Stadium des Aussatzes kurz vor dem exitus letalis. Sollte bei dem Schauen an ein Schauen in einem andren als dem bisherigen irdischen Leibe gedacht werden, so hätte der Übergang vom Dichter irgendwie angedeutet werden müssen. Nur so gefasst scheint sich mir 19, 25 ff. in den Aufbau des ganzen Gedichtes einzufügen (vgl. die gründliche Behandl. des Probl. d. Buch. Hiob bei A. Kuenen [J. C. Matthes] Hist. Krit. Einl. i. A. T. III¹ S. 120 ff. u. auch L. Laue, D. Comp. d. Buch. Hiob, Halle [1896] S. 48 ff.). — Wenn Dillmann (im Kom.4 bes. S. 175-7 u. Alt. Theol. S. 401) in 19, 25 ff. den Glauben an eine Rechtfertigung in einem jenseitigen Leben ausgesprochen sein lässt, so spricht gegen diese eschatolog. Fassung, was H. Schultz (Alt. Theol.⁵ S. 560) einwendet, dass dann 1) ein Widerspruch zwischen 19, 25-27 u. den in den Kap. 3. 7. 10. 14 ausgesprochenen Erwartungen nach dem Tode entsteht, 2) keiner der Freunde auf den in der Stimmung Hiobs eingetretenen Wechsel Rücksicht nimmt, 3)

Hiob entgegen 19, 25 ff. in dem Schlussmonologe 29-31 eine diesseitige Rechtfertigung erhofft, die durch die Jahwereden 38 ff. eintritt. Nicht besser steht es aber mit der Interpretation, die Schultz selbst unsrer Stelle widerfahren lässt. Nach Sch. S. 561 sieht Hiob jetzt mit dem Auge des Geistes Gott dereinst als Rächer über seinem Grabe stehen (ähnl. A. Kayser — K. Marti, Alt. Theol.² S. 256). Dieser Deutung steht im Wege, dass nicht präsentisch gefasst werden kann u. der Widerspruch von 19, 25 ff. mit Kap. 29 ff. u. 38 ff. G. Runze (Stud. z. vergl. Rel.wiss. II, D. Psychol. d. Unsterblichkigl. Berl. 1894 S. 200) legt in 19, 25 ff. den Sinn hinein: ich werde selbst noch hier auf Erden schauen, dass Gott nach meinem Tode als mein Anwalt auftritt. R. unterscheidet also gewissermassen zwischen einer ersten (vorläufigen) u. zweiten (definitiven) Rechtfertigung. Auch dann erhofft aber Hiob etwas andres als was durch die Jahwereden eintritt. Was R. S. 202/3 als andre mögliche Auffassung angiebt, dass V. 27 (bzhw. 262) die volle Zuversichtlichkeit wirklicher Rettung vor dem nahen Tode ausspricht, zerreisst den engen Zusammenhang zwischen Vers 25, 26 u. 27. R. Smend (Alt. Theol. S. 499) u. J. Wellhausen (Isr. u. jüd. Gesch.² S. 213) lassen den Hiob 19, 25-27 hoffen, dass er nach seinem Tode für einen Moment auflebe, um durch Gott seine Rechtfertigung zu empfangen. Aber die Hoffnung müsste erst zwischen den Zeilen herausgelesen werden an den Versen selbst hat sie keinen Halt. Diesen glaubte ich ihr anfangs durch die Verbesserung von נקפודואת in ich werde mich erheben, geben zu können. Dann aber entsteht ein Widerspruch zwischen 19, 25 ff. mit den früheren u. späteren Kapiteln. Dieser wird auch nicht m. E. durch die Annahmen von Smend, S. 501 f. aus der Welt geschafft. Ist in 19, 25 ff. irgendwie ein posthumes Erlebnis ausgesprochen, dann befriedigt nur die Auskunft Sgfr.s, die genannten Verse, weil mit der Idee des ganzen Gedichtes unvereinbar, zu streichen. - Dieser Versuch, andre Auffassungen der Stelle zu widerlegen, diene zugleich zur Rechtfertigung der oben vorgetragenen Deutung u. Verbesserung. .אשר אני אחזה־לי ועיני ראו ולא־זר כלו כליתי בחקי 27.1.2.3

G & ἐγὼ (Prs. 55 λεγω) ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι (& bis συνεπ. > Chrys., c praec coniung S [Swt]) & (δ) ὀφθαλμός (AR οἱ ὀφθαλμοί) μου ἑόραπεν (A ἑοράπασιν) καὶ οἰκ ἄλλος πάντα δέ μοι συντετέλεσται ἐν κόλπῳ. RS $\mathfrak{H}=G$. G πάντα κτλ. = (י) כלו כל יָחָי בחקור (V. 28) ist aus Θ .

V quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo = M.

ישנית אונית אוני

Kap. XX.

Ubers. von M 20, 4¹, was Origenes für Übers. Gs von M 20, 2² hielt. P באום באים באים באים על על אים אים על אים על

3.1.2 מוסר כלמתי אשמע ורוה מבינתי יענני 🕏 אוסר פלמתי אשמע פינתי יענני פּדוּכּבּש διμωτολη της παστημία διατο διας διας οιπελημία $\mathbf{n}$ α $\ddot{\mathbf{n}} = \mathbf{G}$ παιδείαν ἐντροπῆς μου ($\mathbf{A}\mathbf{S}^{2\,e\,3}\ \mathbf{Prs.}\ \mathbf{157}$ σου) ἀκούσομαι β $\mathfrak{H}^{1.2}$ $\mathfrak{S}$ (ausgen. $\mathfrak{h}$ $\mathfrak{L}$ $\mathfrak{L$ S aus O. In R² a fehlt 3². Es stehen sich also hier wichtige Zeugen $\Re^1$ (auf dessen Seite für 32 β $\mathfrak S$ tritt) u. $\mathfrak S \mathfrak H^{1,\,2}$ β κ R² (3²) gegenüber. Nach Dill. S. 1348 giebt R¹ den echten LXX Text, nach Bick.2 ist die Übersetzung Os in R1 eingedrungen. Bick.2 streicht daher V. 3 (u. 42) u. bildet aus 2^1+4^1 u. $5^{1,\,2}$ eine Strophe || אַשָּמע P ורוח || אַשָּמע || אַ Ken. 80. T פרחא (T1 פרחא, nach Levy crmp. aus ענני || (ברוהא > Ken. 188 - יענני || סינתי wird besser komparativisch als rein lokal gedeutet werden: "u. ein Geist, der mehr als ich wissen will, giebt mir Antwort" - so entsteht ein Parallelismus zu 31.

 $4.^{1.2}$ γιατι να αι απα αι απα αι απα τα ρωσες ριατι παι $\mathfrak{R}^1$ σεπα απα τα πατα ρωσες ριατι πας $\mathfrak{R}^2$ απα έγνως (Prs. 251 έγνωσαν) ἀπὸ τοῦ (B³ Prs. 68 αὐτοῦ, 9 Prs. τούτου) ἔτι, ἀφ' οδ ἐτέθη ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, nur dass in $\mathfrak{R}^1$ wie in S die Worte ἀπὸ τοῦ ἔτι fehlen. $\mathfrak{S}$ hat die Worte μὴ bis ἔτι s. $\mathfrak{R}^2$ hat vor numquid $\mathfrak{R}^1$ $\mathfrak{R}^1$ vor haee ($\mathfrak{R}^2$ ταῦτα) Bick.² bemerkt, dass

das das Geltungsende des $\times$ markierende Kolon in $\mathfrak{F}^1$ hinter terram (= τ . $\gamma \eta \varsigma$) stehe, was Lag. nicht anmerke, vgl. ZATW 97 S. 104. Nach κ $\mathfrak{S}$ ist 4^1 aus $\mathfrak{O} \parallel \eta$ $\mathfrak{I}$ $\mathfrak{I}$ $\mathfrak{I}$ (a. R. von $\mathfrak{S}$) וואס, V hoc אבל Rs. 379 primo איל $\mathfrak{I}$ $\mathfrak$

- 1. פאמים אוי לשמים אוי פֿרָדּה בּ קּרּ פּנֹכְ סטֹּבְּמִילִי פּרָדְּה בּ אוֹ פּנְּבְּיִה בּ אוֹ פּנְּבְּיִה בּ אוֹ פּנְּבְּיִה בּ אוֹ פּנְּבְּיִה בּ אוֹ פּנִּבְּיִה בּ אוֹ פּנִּבְּיִה בּ אוֹ פּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּ בּנִּבְּיִה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינִיה בּנִינְה פּנִינָה בּנִינְה פּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְיה בּנִינְה בּנְינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנִינְה בּנְינְה בּנְינְינְה בּנְינְינְה בּנְינְיה בּנְייה בּנְינְיה בּנְיה בּנְינְיה בּנְיה בּיּבְּיה בּנְיה בּנְיה בּיּבְיה בּנְיה בּנְיה בּיּבְיה בּיּבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבְיה בּיבּ
- 7^1 . כגללו G δταν γὰρ $(\gamma. > A 5 Prs. <math>\mathfrak{H}^{\mathfrak{N}}$ $\mathfrak{N}$ $\mathfrak{N}$
- 81. בחלום Τ (כו מצאהו β οδ μὴ εδρεθῆ verwandelt nur (wie PV) die aktive Konstruktion in die passive. Bick.² setzt allerdings נמצא in M ein || 8². ויָדר TV (די. G ἔπτη, P γκίν ταnsiet daher besser יְדר (Hitz.).

 $9.^{1.2}$ υσρα עין שופחו ולא חוסיף ולא חוסיף אור שופחו אלי $> \Re^1$. G δφθαλμός παρέβλεψεν, καὶ οὐ προσθήσει, καὶ οὐκ ἔτι προσνοήσει αὐτὸν δ τόπος αὐτοῦ, s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{P}^{1.2}$, ist nach $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{G}$. Der

Vers kann nach V. 8 als überflüssig übergangen worden (Dill.), aber auch als aus 7, 8 u. 10 geflossne Stiche jüngeren Ursprungs u. dann zu streichen sein (Bick.²) || Nach חוסיף P + תוסיף ist mascul. אין würde dann als Subj. שין erfordern u. 'סקום würde ein $Acc.\ loci$ sein. Einfacher bleibt die Annahme, dass ישורנו unter Nachwirken von 9^1 aus ישורנו verschrieben ist (Dill.⁴), wozu dann 'סָם als Subjekt passt.

 10^{1} . בניו יַרְצוּ דלים G דוּסטֹב טוֹסטֹב מטֿדסט ($\mathrm{Prs.}\,249\,$ מטֿדשטי) לאפֿסמוסמע ήττονες. Ros. vermutet, dass G δλεσ. verderbte Lesart sei u. A θλασιαν den richtigen Text von G enthalte. θλάω = γυη Richt. 10, 8. 1. Sam. 12, 4; 2. Kön. 18, 21. Hi. 20, 19. G las also ਪ੍ਰਾਪੁ (Bick.², der יַרְצוּ str.). P בנין, V atterentur יַרְצוּ (so Hitz.). Saad. ירצו يعسفون; ebenso auch T ירעעון (in ed. Buxt., Veneta u. Polygl. Lond.), in der Antw. Polygl. ירצה von ירצו ירצו ירעון (Ros.). Dill.4 übers. mit Mx. u. a. ירָצוֹי "sie müssen begütigen, beschwichtigen". Aber dagegen spricht 1) V. 19. 2) Stellen wie Am. 4, 1. 3) d. Pi"el von רצה käme nur hier vor. 4) die alten Überss. GPTV leiteten die Form von צין ab. ist Subjekt. Vers 10 ist antithetisch gefasst wie V. 11 | רלים P השבנה V egestate רלים (Ros.)? | 102. השבנה G πυρσεύσαισαν (β εξάψουσιν, Α ψηλαφήσουσιν) leitet 'wn von משב (Schlt. Ros. Mx.) ab. P משמנה נסגל. Mx. liest eine Form von שבב, Wr. von ישב. Übers.: "seine Hände geben sein (mit Unrecht erworbenes) Gut zurück" -- wie gewonnen, so zerronnen | אונו G δδύναις (δδύνας), P סבבב.

 $33.^{1.\,2}$ יחמל עליה ולא יעובנה וימנענה בחוך הכו א $\$^1$. G od (> א \bar{6}) קפּוֹספּדמו מטֿדאָק אמוֹ סטֿא פֿץאמדמאפּוֹשָּפּו מטֿדאָץ אמוֹ סטאמֿצָפּו מטֿדאָץ פֿע אַפּסּיָ דסט אַמְּטַעְץְסַק מטֿדסט, s. imes β (aber nur 13^1), $\mathfrak S$, ist nach א $\mathfrak S$ aus Θ . Bick. str. עליה.

ירל בלע ויקאנו || היל בלע ויקאנו || היל היל האסטדסק (Prs. 261 vorher אמו ποτε) ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεσθήσεται A Prs. 254 $\Re^1$ + ἐκ κοιλίας = מבשנו 15², das auch P nach 15¹ zieht, Mdl. S. 13 || יקי || 15². למבשנו אין די || 15². למבשנו יורשנו אל בֿל οἰκίας αὐτοῦ ἐξελκύσει αὐτὸν ἄγγελος (A Prs. 254 + θἀνάτου). G οἰκίας ist nur aus κοιλίας (Cappll.) verderbte Lesart, beide Lesarten stehen neben einander in A Prs. 254 $\Re^1$. AΘΣ übers. שבשנו חבר πach Fld. durch ἐκ γαστρὸς αὐτοῦ. Die LXX übers. א durch ἄγγελος (אלקר), weil ihnen Ms Aussage über Gott anstössig war. Bick.² streicht ohne Grund אין וורשנו || אל וורשנו || אורשנו || אל וורשנו || אל וורשנו || אל וורשנו || אל וורשנו || אורשנו || אל וורשנו || אל וורשנו

16¹. G hat vor שור חור (PV Ken. 76 'ראמש) je ein (> 4 Prs. vor 'ראמש) ער משעל! In \(\hat{N}^1\) fehlt G δυμὸν δὲ δρακόντων δηλάσειεν. Gs Text, der weder in S noch \(\hat{N}\) od. einem der griech. Mss. s. \(\times\) steht, ist nicht etwa hexaplarisch, da ASO M 16¹ durch χολὴν ἀσπίδων μυζήσει wiedergeben, vgl. Fld. Das Fehlen der Stiche in \(\hat{N}^1\), das auf Zufall beruhen muss, wird von Dill. Bick ² nicht bemerkt, daher auch 16¹ von Bick.² nicht gestrichen.

 $17.^{1.2}$ בפלגות נהרי הוא בפלגות אינה אינה אינה אינה עסעמאס. Ebenso verbinden P u. V (נהרי הוא בפל' בפל' ist Apposition zu נהרי, aber od. נהרי kann auch nur Glosse sein (Hupf. Dill. 4) Mx.

Bick. $^{1/2}$ Sgfr. streichen נהלי. In Ken. 117, 259 fehlt נהלי. Hffm. will המאה ונחלי המאה.

181. משיב יַנַע ולא יבלע G εἰς κενὰ (S καινα) καὶ μάταια לשוא יוַע d. i. לשוא יוַע (vgl. Hi. 7, 3. 15, 31). Nach Mx. Sgfr. ist ב. אבע. א. ש. בלריק, das sie ebenso wie יָנֵע in M einsetzen. G fährt dann fort πλοῦτον (Prs. 147 πλούτου, Prs. 160, 259 πλούτος; A Prs. 106, 249, 261 vor πλ. noch σχοίη δέ; Constit. Ap. lib. IV c. 4 [Prs.] vorh. συνήγαγε, Chrys. συνάγων) έξ οδ οδ (οδ > Prs. 261 53M) γεύσεται. Davon ist πλουτ. = M 18² היל (vgl. Hi. 21, 7. 31, 25) u. der Rest entspricht M ולא יעלם, wofür G ולא ילעט (vgl. G Gen. 25, 30), od. ילעם las. G hat also ולא יבלע nicht gelesen, od. übergangen, bzhw. ולא יבלע genügend durch oð γεύσ. mit übersetztgeglaubt In Gstehtjetztabernoch eine dritte Stiche (> Chrys.) marg. ab al. m. στραφιλα, Prs. 157 στρυφνός, Prs. 249 στριφνόν, $S^{2 \circ 3}$ στρυχνός (mox restit στριφν A στρυχνόν $= \mathfrak{S}$ [a. R. ob.] (2120; Δω) ἀμάσητος (Prs. 110 ἀμασιτος, A Prs. 249 ἀμασητον) απατάποτος (Α απαταπατητον, Prs. 55 απαταπονος, Prs. 249 άκαταποτον). Zu στρ. bemerkt B2 (vgl. auch S a. R. ob.) το νευρωδες πρεας των βοων' έστιν δε και βοτανη άβρωτος δια τουτο δε άναταποτος. ξυειδύ και άπαρθρος ξοτιν δε και το του Χαγιλου παρθπα. και ομφάκινος οπώρα. δ στρ. = durum quid. Die Bemerk. von B² stammt aus Origenes, vgl. Schl. s. στριφνός. Dort auch die vollständigere Erkl. zu βοτανη: ἔτι δὲ καὶ βοτάνη τις οὕτω καλουμένη, ἐκτραγύναι δυναμένη τὴν γλῶσσαν τοῦ διαμασσωμένου, άβρωτος, ἀκατάποτος διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἀμάσητος. G ὥσπερ στρίφνος άμ. ἀχ. muss = M 18^2 , also eine 2. Übers. von 18^2 sein. Ist mit שמה. סדף nur כהיל תמורתו od. wiedergegeben? Steckt etwa in חמורתו das Wort für Palme חמורתו? Datteln, mit nüchternem Magen gegessen, sollen nicht gut bekommen, vgl. Buxt. s. חמרא. Zu στρύγνον vgl. J. Löw, Aram. Pflanzen. S. 79, 296. ἀμάσ. ἀκατ. = ולא ילעם, vgl. G 182 οὐ γεύσ. || בה' P בחיל | נאספי בווסגן P משיב יגע ebenso 12 (15) Ken. 30 (45) Rs. u. mehrere alte Drucke, vgl. Rs. Saad. وكسرعته ע מורתו || V adinventionum suarum וול = היל | ולא יעלם V sic et sustinebit. יגע steht im Sinne von יגיע, das

Ken. 145 direkt bietet. Nach dem folgenden המורחו wird sich empfehlen, auch bei עיגי das Suff. zu ergänzen. Sgfr. verbessert, teilw. nach G, V. 18^1 יבלע הָּהְיל ענע ולא יבלע הָהָיל , 18^2 אינרטהו ולא ילעט שיפ שוֹפ אוֹר היבלע הי

 19^1 . בירבצץ עוב דלים אין עוב דלים האלאטע פאר (π . פאר האין עוב דלים האלאטע (π . פאר האין עוב דלים האלאטע (π . פאר פאר באר באר האין באר האין באר האין באר אין ב

gehalten, nur = Speise, nicht = Fress-sucht sein Ken. 117 לאוכלו. Mich. verb. לאהלו $\parallel 21^2 > A$, vgl. A $20^1 \parallel$ יהיל $\oplus$ מיהיל איפרה?

 $22^{!}$ במלאות שפקו G אים או פֿג אות אפקו הדאת הדאת הדאת שפקו (C בוף פון פריבוע) אויה שפקו אופקו אוים שפקו אוייה אוייה

ein $\times$, vgl. ZATW 97, S. 105), ist nach $\times$ $\otimes$ aus Θ . עליו אימים (Sgfr.) gehört natürlich zusammen (so TV Bick.¹) u. bildet mit 26¹ einen Vers (Mx. Bick.²). אימים von P 2 mal übers.

 27^2 . מתקוממה P בגעבע.

281. Τη G ελκύσαι (S Prs. 106, 261 Compl. ἐκλύσαι) geht auf eine Form von 52 zurück. Das Übrige von Vers 28 übers. G durch τὸν οἴκον αὐτοῦ ἀπώλεια εἰς τέλος, ἡμέρα ὀργῆς επέλθοι αὐτω. Davon ist ἀπώλ. viell. = τ, π, τ. οἶκ. = בגעו (?) P übers. M נגרות durch סבוב, V detrahetur. T ביתו träufeln. Was soll יבול ביתו sein? Ausser hier kommt יבול im A. T. noch 12 mal vor, davon 10 mal in Verbindung mit ארץ (Hab. 3, 17 ist mit dem Gewächs d. Weinst. gem., Ps. 78, 46 ist das Gew. = Gew. der Erde). Ich emendiere = "Wasserstrom" (Ken. 240 יבל Jes. 30, 25. 44, 4 u. dann nach G איל (Stick. Hahn) "wälzt fort". Rs. 552 hat איל (Bick.1) Nig. 1/22. Död. Hufn. Moldenh. Dathe wollten Hig. von ders. V. Dass urspr. an einen Strom gedacht ist, beweist auch נגרות 282 d. i. in ונגר (Niq.) "u. es (das Haus) wird weggeschwemmt," od. ונגר אחו (Pi"el) "u. schwemmt es weg." Houb. wollte נגרות. Mit Ms נגרות ist nichts anzufangen. Bick.² str. 28.

Kap. XXI.

5². אם G σιαγόνι (Α στομα. 🕅 **ρωτι**π) d. i. אוֹם (nicht להוי אבר, vgl. targ. אָבָּם, syr. גבב, womit auch ε σιαγ. übersetzt.

 6^{1} . Ley schiebt zwischen אנכי ע. ו nach V פוא ein $\parallel 6^{2}$. G δδύναι.

 8^{1} . נכון לפניהם עמם G אמדא φυχήν $(\beta$ אמדא τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἑαυτῶν καρδίας, vgl. $\mathfrak H$ secundum $[\mathfrak H^2] \div desiderium$ animue, $\mathfrak R^2$ ra [1] rata [1] ratum [1] ratum [1] result [1] ratum [

עמם nicht gelesen, das auch von P nicht besonders wiedergegeben wird. V propinquorum turba l. עָמֶם (f. עַמֶּם) u. zieht dies wie Wr. nach 8². לפניהם od. עמם ist überflüssig; Houb. Bick. לפניהם אויס, Sgfr. לפניהם לפניהם wird Variante zu לעיניהם sein, die in 8¹ eindrang.

5, 24¹, das von Sgfr. nicht geändert wird.

עבר ולא אינעל שורו. שורו עפר האינעל שורו עבר אינעל שורו עבר ולא אינעל שורו עבר אינעל שורו עבר אינעל שורם אינעל שורם G סטא שערי אינעל שורם אינעל עבר ולא יגעל עבר ולא יגעל עבר אינעל עבר אינעל עבר עבר עבר אינעל עבר עבר עבר עבר עבר עבר אינעל אינער אינער

12¹. Die Lesart אסס, von Baer in Maufgen., findet sich in vielen Ken. Rs. u. älter. Drucken (vgl. Rs. Baer S. 46), hat aber GVTP (אַלְבָּלֵב [a בַּלְּבָּל], fehlt bei C. Brockelm., syr. Lex., nach Bernst. = אָרוֹן Maj. Gan. Saad. gegen sich, die alle mit Recht בחק lesen, vgl. Dill.⁴

T יַחְתוּ, V descendant, Saad. יַחְתוּ bzhw. יַחְתוּ (Ew. Dill.⁴), von הוח.

14¹. וואמרו היא א פרינו א (A Prs. 254 S [a. R.] δ ἀσεβης ebenso nachher ἀπ² ἐμοῦ Μ ממנו μ. βούλομαι Μ הפצנו (Ken. 100 הפצחי). Auch β hat die Singulare; nur β² liest a nobis u. nolumus (dies auch S). Darnach ist dicunt bei Sab., dem Ciasc. folgt, stillschweigend korrigiert. Die Singulare sind von G absichtlich gewählt, um die Zahl der Gottlosen, die die Worte von 14 sprechen, auf ein Minimum zu reduzieren.

 $\mathfrak{S}^{1.2}$ מ (Lag. setzt falseh 15 st. 16); $15^2 > C$. G τί ίκανὸς ὅτι δουλεύσομεν αὐτῷ καὶ τίς ἀφελία ὅτι ἀπαντήσομεν αὐτῷ, s. $\times$ $\mathfrak{S}$ [i. T.] $\mathfrak{F}^{1.2}$ (in $\mathfrak{F}$ nur 15^2 s. $\times$), ist nach $\mathfrak{n}$ aus $\mathfrak{O}$, nach $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{A}$. Bick.² streicht V. 15 — aber G hat sicher "diese gotteslästerliche Rede . . . seinen Lesern lieber vorenthalten" Dill. — P ergänzt vor 15^1 +

עצח אל א כל א ' כל מצח המעש' לא ' כל א ' כל א ' כל א ' כל מעש' לא ' כל מני א י כוב עשה לא ' כל מני א י כוב עשה לא י כוב א י

 17^1 . רבלים יחלק באפו 17^3 . רבלים יחלק אישר 17^3 . רא יהוום 17^3 .

18¹. יהיו GP יו.

 $\mathfrak{J}^1$. אלוה wird von G absichtlich unterschlagen. $\mathfrak{J}^1$ imes

 $deus>\mathfrak{H}^3$ ist aus Θ . Ley macht aus אלוה die Negat. אל על אלוה ע. 19 hängt ebenso wie V. 20 noch von במה V. 17 ab עולים אליו וודע $\mathfrak{R}^1$. $\mathfrak{G}$ ἀνταποδώσει πρὸς αὐτὸν καὶ γνώσεται, s. $\mathfrak{K}$ $\mathfrak{S}$ [i. T.] $\mathfrak{H}^2$ (in $\mathfrak{H}$ ist $\mathfrak{L}^1$ s. $\mathfrak{K}$), ist nach $\mathfrak{K}$ aus $\mathfrak{S}$. Bick.² tilgt $\mathfrak{L}^2$ nicht, obwohl die Stiche in $\mathfrak{G}$ fehlt. ישלים $\mathfrak{L}^2$ ישלים.

 $21.^{1.2}$ צו רובעו אחריו ומספר הרשיו הצו $> \Re^1$. G δτι τὸ δέλημα αὐτοῦ ἐν οἴκῷ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀριθμοὶ μηνῶν αὐτοῦ διηρέθησαν, s. × $\mathfrak{H}^2$ (in β ist 20^2-21^1 s. ×, $\mathfrak{S}$ [i. T.] hat nur μετ. αὐτ. 21^1 s. ×) ist nach κ ($\mathfrak{S}$) aus Θ . Ob G den Vers noch nicht kannte, oder zufällig wegliess, ist nicht zu entscheiden. Ein Grund ihn absichtlich wegzulassen, ist nicht ersichtlich. Bick. streicht den Vers $\mathfrak{I}$ $\mathfrak{I$

22¹. הלאל אל אלף הלאנד הלא אל האלים הלאל האלים הלאל האלים הלאל האלים ביים הלאל האלים הלאלים האלים הלאלים הלאלים הלאלים הלאלים הלאלים הלאלים האלים הא

 $33.^{1.2}$ וה ימות בעצם חמו כלו שלאנן ושליו $> \Re^1$. G οδτος מֿποθανεῖται ἐν κράτει (בעצם) ἀπλοσύνης αὐτοῦ, ὅλος δὲ εὐπαθῶν καὶ εὐθηνῶν, s. $\cancel{K}$ $\cancel{K}$ ($\cancel{K}$ hat freil. schon $\bot$ nach hic), ist nach $\cancel{K}$ aus $\cancel{K}$. In $\cancel{K}$ ist 23^2 s. $\cancel{K}$. $\cancel{K}$ $\cancel{K}$ demnach scheint ($\cancel{K}$ ten. 99) von $\cancel{K}$ (auch $\cancel{K}$) übergangen. Für den Schreibfehler שאנן ist שאנן ist שאנן ist $\cancel{K}$ Ken. 76 einzusetzen; so jetzt die meisten od. sämtl. Erklärer. Das Suffix in עשנו $\cancel{K}$ $\cancel$

241. עיטמא G τὰ δὲ ἔγκατα (4 Prs. Ald. ἔγγονα), V viscera eius = M? od. במנו מעחיו P במנו ייטמא vgl. targ. עיטמא γSchenkel, Flanke", (Ros.) Levy, Chald. Wörterb. T הייט האפיה Brüste", Saad. הַלֹב G στέατος, P ביוּגל, V adipe הַלֹב Der parallele Stichos 24² u. die Überlieferung der alten Versionen verlangen bei עיטמא an einen menschlichen Körperteil zu denken. Lies איטמא (Bochart) seine Schenkel (vgl. targ. איטמא עיטמא (Bochart) seine Schenkel (vgl. targ. איטמא עיטמא (Bochart) הַלֹבּע (Boch.) || 24². עיטמא איטמא (Boch.) || 24². ביילא (Boch.) ||

251. ווה P Ken. 117 ה.

 26^1 . יהר 6V יה. $AS^2~(mrg.)~{
m Prs.}~254$ of viol αὐτοῦ.

 $27.^{1.2}$ הן ידעתי מחשבותיכם ומומות עלי תחמםו G δστε οἶδα δμᾶς δτι τόλμη ἐπίκεισθέ μοι ist verkürzende Übersetzung von $M \parallel 27^2$. תחשלון T תחשלון P סאייאבים ob חשלו st. des seltsamen החשכו? Ken. 118 תחשכו.

 $28.^{1.2}$. כי תאמרו איה בית־נריב ואיה אהל משכנות רשעים $> \mathfrak{K}^1$. G ळॅστε ἐρεῖτε ποῦ ἐστιν οἶκος ἄρχοντος; καὶ ποῦ ἐστιν ἡ σκέπη τῶν σκηνωμάτων τῶν ἀσεβῶν, s. $\times$ $\mathfrak{H}^{1.2}$ $\mathfrak{S}$ i. T. (in β ist 28^1 s. $\times$), ist nach κ $\mathfrak{S}$ aus Θ . אהל > V Ken. 111; es könnte in M entbehrt werden.

 $31.^{1.2}$ מידיגיד על־פניו דרכו והואדעשה מי ישלם־לו $> \Re^1$. G τίς ἀπαγγελεῖ ἐπὶ προσώπου αὐτοῦ τὴν δδὸν αὐτοῦ καὶ ἃ αὐτὸς ἐποίησεν, τίς ἀνταποδώσει αὐτῷ, s. $\times \Im \mathfrak{J}^{1.2}$, ist nach $\times$ S aus Θ . Das letzte I von יובלו ist mit Mx. Dill. vor יוב zu setzen.

 $32.^{1.2}$ והוא לקברות יובל ועל-גריש ישקור $> \Re^1$. G. אמו מטֿדסֿכ פּוֹכָ דάφους ἀπηνέχθη אמו מטֿדסֿכ (מטֿד. $> ACS^2$ Compl. Ald. 22 Prs. S $\mathfrak{H}^2\mathfrak{A}$) פֿתו סשף אַרָּטָה יאַרָסָּטּי, s. $\mathfrak{H}^{1.2}$, ist nach א aus Θ | הוא V ישקור $\mathcal{H}$ הוא $\mathcal{H}$ והוא $\mathcal{H}$ והוא $\mathcal{H}$ והוא $\mathcal{H}$ ישקור $\mathcal{H}$ ישקור.

 $33.^{1.2.3}$ מתקו לו רגבי נחל ואחריו כל־אדם ימשוך ולפניו אין מספר $\mathfrak{R}^1$. $\mathfrak{G}$ פֿרְאָטְאָמֹאְטּאָסְמּאִ מְטָׁדְּסָּ אָמֹאָנְאָבָּבְ אָנּוּנְאַמְּטְסָט אָמֹו סֿתּנֹסּ מְטָׁדְסָס אָמֹדְ מַאַ מַעָּבְּנִינְאַמְסְסָט אָמֹו סֿתָנֹס מַלָּדְסָס מַּדְּבָּנִינְ אָמֹו בַּעָּבְּעָהְסָס מַּדְּבָּנִינְ אַמֹּו בַּעָּבְּעָהְסָס מַּדְּבָּנִינְ מַאַנְיִּלְּשָׁרָבִּי, גּבּ מַּלְיִינָ מַלְּיִּבְּיִּלְ מַאָּבְּיִּבְּיִּבְּיִ מַשְׁרִבְּיִ בְּיִּבְּיִּבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִּבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְּיִ בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִ בְּיִבְיִי בְּיִבְּיִי בְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִּבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִּבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִייְ בְּיִּבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִשְׁבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִיְיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִייְ בְּבְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִייְ בְּיִבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְּיִייְבְּיִייְיִייְ בְּבִּייִי בְּיִבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְּיִייִי בְּיִבְייִי בְּיִבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְייִי בְּיִבְּייִי בְּיִבְּייִי בְּיִבְּיִייְ בְּבְייִי בְּיִבְּייִי בְּיִייְ בְּבְייִי בְּיִבְּיִייְ בְּבְּיִייְ בְּבְיִייִּיְ בְּבְּיִייְ בְּבְיִייִי בְּבְיִייּבְייִי בְּבְייִי בְּיִייְי בְּבְייִי בְּיִבְיִיּבְיוּ בִּיִי בְּיִי בְּבִייִי בְּיִבְייִבְייִי בְּבְייִי בְּבְייִי בְּיוֹי בְּבִייְי בְּיבְייִים בְּבְייִים בְּבְּבִייִּבְייִיי בְּבְיבִּייִים בְּבְּבִייִּבְּיִייְיְבְּיִּבְּבְייִי בְּבְּבְייבְּבְּבְּבְייִים בְּבְּבְייִים בְּבְּבְייִיבְּבְייִים בְּבְּבְיייִייּבְּבְייִייּבְּבְייִייּי בְּבְייִייְיי בְּבְּבְייִייְייי בְּבּבְיייי בְּבְּבְייִּבְּבְייִייי בְּבְּבִּייי בְּבְבְייייי בְּבְייייי בְּבְייייי בְּבְּבְייייי בְּבְייייי בְּבּייייי בְּבְּבְיייי בְבְּבְייייי בְבְּבְייייי בְּבְבְיייי בְּבְייבְבְייייי בְּבְּבְ

vorangehenden Versen sein, die G noch nicht vorfand (Bick.² streicht Vers 28-3).

Kap. XXII.

*⊕ב*TV Ken. 284 Plant. edit. a. 1566 Bick.¹. ² דרכך.

 4^1 . המיראתך G א λόγον σου ποιούμενος ($\mathfrak{F}V$ timens [te]= M). P zieht M falsch nach $3^2 \parallel 4^2$. יבוא PV יוי.

61. אחיר GPV אחיר.

עיף. G איף G אויף פֿאַסאדמך G הנועם G אניף G אניף Plur. setzt G in G ein.

102. ΠΠΕ G πόλεμος. Vers 10—12 > Chrys.

כוכבים כי־רמו G τοῦς δὲ ὕβρει φερομένους ἐταπείνωσεν nach Bick.² (in M einges.) = 'ר כברם כ' הוש כברם הואס. Bick.² zieht nach G יראה nach 12^1 — dadurch wird die Stiche aber offenbar zu lang. רם P בגולבא, V sublimetur רם.

 $14.^{1.2}$ עבים חתר-לו ולא יִראה וחוג שמים יתהלך א ^{1} . G νεφέλη (S ^{1} Prs. Sỹ ^{1} νεφη) ἀποκρυφής (SA Sỹ ^{1} ἀποκρυφη) αὐτοῦ καὶ οὐχ δραθήσεται (יִראה) καὶ γῦρον οὐρανοῦ διαπορεύεται, s. $\overset{\cdot}{\times}$ β Sỹ, ist nach x aus ^{0} ווא שבס ^{1} יראה ^{1} ירא

aus Σ) s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}$, ist nach κ aus Θ .

 18^2 . עצה Graetz S. 127 מני $\|$ ערה G מֿת מטֿסט, von Graetz, Bick. ^{2} in M einges. P סגרסט פארסט! $\|$ 22, $17^1=21$, 14^1 ;

22, $18^2 = 21$, 16^2 . Vers 17 u. 18 sind aus Kap. XXI geflossene Glossen (Bu.). — Mx. Sgfr. streichen Vers 16. Vers 19 bringt die Freude der Gerechten über den plötzlichen Untergang der Frevler zum Ausdruck, knüpft also unmittelbar an Vers 16 an.

אילעג־למו (${
m S}^2$ עג־למו (${
m S}^2$ A 23 Prs. Compl. ${
m RHM}+$ αὐτους s. ${
m \times}$ ${
m \odot}$ [i. T.]).

 $20.^{1.2}$ אם־לא נכחר קימנו ויחרם אכלה אש $> \Re^1$. G בּוֹ שִּאַ אַ ήφανίσθη ή δπόστασις αδτών καὶ τὸ κατάλιμμα αὐτών καταφάγεται $\pi\tilde{\nu}_{\rho}$, s. $\times$ β $\mathfrak{H}^{1,2}$ (in $\mathfrak{S}$ steht 20^2 s. $\times$), ist nach κ aus $\Theta \parallel$ אתמנעו P נכחר נוספבבס, P אחמנעו Θ נכחר נכחר Θ לאחמנעו Θ נכחר מלימס). Für על lesen das Pron. der 3. Pers. Plur. auch P (ob in ,oonloose zu and.?) ,oonloose , V erectio eorum, Saad. פים או עובר בים או Aufstehen." Ein קימה או קימה בים "Gegner", kommt nur hier vor u. ist von den Exegeten fingiert. Wie könnte dies auch neben יחרם passen! Daher ist auch die Verbesserung Olsh. Bick. Sgfr.s (נבחדו) abzuweisen. Da eine Form קַּמָם = "ihr Erworbnes", die Eichhorn, Einl. i. A. T.4 I S. 476 Död. Dathe wollen, nicht nachweisbar ist, so wird entweder mit Mich. Mx. Graetz S. 125, Wr. Bu. יַקְמָם, od. mit Perl. S. 59 בענם zu emendieren sein, womit מרכם gut korrespondiert (Luth. übers. "ihr Wesen"). Möglich wäre auch נכחרו ממקומם Ex. 9, 15. Während Dill. Vers 20 für strophisch (?) unentbehrlich hält, vermutet Dill.4, dass der Vers nicht ursprünglich ist. Bick.2 streicht den Vers. In der That, lässt sich nicht einsehen, warum G den Vers, wenn er ihn schon vorfand, sollte weggelassen haben.

21¹. המכן־נא עמו ושלם המסרובנאין השלם P המכן וו המכלדנא אם חשלם (P⁴ המכלדנא אם חשלם). V acquiesce והמכל P Mich. שלם אילם (P⁴ שלם). V acquiesce והשכן (Bu.) zu änd. וו (Bu.) zu änd. il zu

wird. (Luth.) Dill. Bthg. Bu lesen (wie schon Saad.) תכואך. Hffm. אחָר G פֿע פֿעמטסוֹג. $21>\mathfrak{A}$.

G בֿלַקאָסףנֹמּע, בּ בֿלַסְעָסאַסאָסייס תורה Cppll. $\parallel 22^2$. ושים פֿנישים P ושים סל. אים P ושים P ושים P ושים P ושים סל.

לבלום d. i. מבלום, das viele Ken. Rs. u. ältere Druckausgaben bieten; viell. auch V pro silice אומין רוב פון איין אומין אומיך אומין אומיין אומין אומיין אומיין

צור אור (וכצור ובעור (bzhw. וכצור) ist wahrscheinlich Wiederholung des vorherg. בבר (Bu.). Der Rest 24² ist (vgl. P) וה יכחול וכחול ימים (Bu.). Der Rest 24² ist (vgl. P) ים אופיר (Bu.) עובחול ימים בית מחתר שית על שית כ "Und dem Sand am Meere gleich des Ophirgold", d. h. du würdest Gold so viel als Staub (Sach. 9, 3) u. Sand haben. Vgl. die ähnl. Auffassung bei Maj. Gan. ומרשיב עד שדי בכל ווהב ורכיך ווהב לבבך חשית לך כעפר בצר כלומר יהיה לך ממון הרבה וכסף ווהב לבבך חשית לך כעפר בצר כלומר יהיה לך ממון הרבה וכסף ווהב Vers 24 ist eine Erläuterung zu Vers 25, daher das Fehlen des Verses in G berechtigt. Bick.² str. 24/5.

 25^{1} . בצריך G βοηθός ἀπὸ ἐγθρῶν בצרך, leitet M von בצר befestigen ab; à. èy. ist nur weitere Umschreibung. Falsch $Mx. \; G =$ עצריך מציל ש. Voigt א θ סין א. ערך מציל (in M einsetzend). P בגיי vgl. G. T כרך חוקפך vgl. T 24. 3 Ken. 2 Rs. בצרך, das Houb. lesen will. V contra hostes tuos בצרך. Saad. בסיב wie V. 24 || 252. לך G καθαρόν δὲ άποδώσει σε ώσπερ άργύριον πεπυρωμένον. G leitet 'von von υσυ "glänzen" ab. καθ. δὲ ἀπ. σ. ist von G hinzugefügt, um einen Sinn in den Zusammenhang zu bekommen, da G sich die richtige Auffassung des Verses durch sein Nichtverstehen von עצרך verschlossen hat | תועפות P בשלי (a בשלי) = ? T אסוף חקוף לומא hoch sein. V coacervabitur. Saad. Die eigentliche Bedeutung von אול ist noch nicht festgestellt. An den drei Stellen, wo das Wort noch vorkommt, übersetzt G Ps. 95, 4 es durch τὰ ὅψη (ebenso T u. P) u. Num. 23, 22. 24, 8 durch צופרת Wr. will עופרת lesen, Voigt תועבות, Bu. תורתו. Viell. ist M nur aus ואופיר od. ועפרות (vgl. 28, 6) entstellt.

 26^1 . כי אז על־שדי תחענג || || || || || || | ||

כידה(י)שפיל אתדרם וגוה ושה עינים יושע

"Denn er [Gott] erniedrigt den Stolzen u. Hochmütigen, Aber dem Niedergeschlagenen schafft er Hülfe."

Den gleichen Gedanken giebt Bu.s Verbesserung: כי השפיל אלוה גוה "denn es beuget Gott den Übermut" Ausdruck. Rsk. Dathe מח'; כירהש' מחאמר גוה Ps. 94, 4. Bick.¹ wollte בירהש' את אמיר גוה.

Kap. XXIII.

 2^1 . בחריום G אמו אח סוֹאס איר ירעתי עם ירעתי von Mx. Bick. או ירעתי עסח איר אווים אוירעתי in M eingesetzt | מידי טם (A אַנוּסָטָ (A אָנוּסָטּע) מידי (Bick. 1. 2; $\Re^2 =$ מירו, so Mx.); Ken. 245 primo מרי (Hffm. מהי "so oft"). P ביר, T מריר, V in amaritudine $\parallel 2^2$. ירי G אמו (א. > A) ή γεὶρ αὐτοῦ, P חודו ο יודו. "Meine Hand lastet schwer auf meinem Seufzen" giebt keinen Sinn. ידי = die "mich schlagende Hand" (V et manus plagae meae, T מחתי Saad.) ist unmöglich. Nach GP ist mit Mich. Dathe, Ew. Mx. Sgfr. Hffm. Dill.4 Bick.2 Reuss, Bthg. ידו zu lesen. Nun fehlt aber zu dem Pron. in ידו ein Beziehungswort. Offenbar kann dies nur Gott sein. Das allein in Betracht kommende Wort ist מרי Da aber doch wohl מרי nicht = "Herr" genommen werden darf, so lese ich dafür מְשֵׁהַ, wovon sich die Spuren in Gs מידי erhalten haben. Mit מידי "Widerspenstigkeit" ist m. E. nichts anzufangen. Ob גם־היום ursprünglich ist, ist sehr Mit Recht sagt Sgfr. zu der Übers. בם היום, even fraglich. to-day? But what would be the antithesis?" Sgfr. will גם הנה מר. Aber mit kann man doch nicht gut eine Rede beginnen. Vielleicht ist אמנם aus אמנם verderbt; vgl. zu diesem Anfang der Reden Hiobs 9, 1. 12, 1. Bu. lässt V. 2 unberührt, dann ist aber bedenklich, dass in V. 3 das Suff. ואמצאהו in ואמצאהו sich plötzlich auf Gott beziehen soll, von dem nach Bu. in V. 2 kein Wörtchen steht.

 4^1 . אערכה לפניו משפט אירכה לפניו Prs. 106, ab al. m. δέτο λέγο) δὲ ἐμαυτοῦ (S² A Prs. 249, 250, 253 $\Re^2$ α ἐπ' αὐτοῦ; $\mathfrak{F}$ coram eo [c. e. $>\mathfrak{H}^3$] causam meam, $\mathfrak{S}$ [a. R.] פספספה $\mathfrak{S}$

[vgl. Fld.] ξμπροσθεν αὐτοῦ) κρίμα שם von Sgfr. in M eingesetzt. לפניו scheint von G unterdrückt zu sein, falls es nicht in εἴπ. mit enthalten sein soll | אמרא P (או 4^2 . ווא 4^2 אמרא G τὸ δὲ στόμα μου ἐμπλήσαι (S² 19 Prs. Compl. Ald. Εξ ἐμπλήσω) tendenziös | תוכחות $4\mathfrak{R}^1$ ΕΝ ἐλέγχου, 4^2 ΕΝ. ΤΙΣΠΟΙ).

מה לי יע' פנן נון הסו בים.

victoriam.

 8^1 . ואיננו G אמו פֿיז פֿוּעני ואינני ואינני dogmatisch. P או 3^2 או איננו אינני פֿין אינני לו מאראבין פֿין אראבין פֿין אראבין פֿין אראבין פֿין פֿיז מער מענין פֿין פֿין פֿיז או aus dogm. Inter. neutrisch.

 $9.^{1.2}$ שמאול בעשתו ולא אָחָז יעטף ימין ולא אראה $> \Re^1$. G άριστερὰ ποιήσαντος αὐτοῦ καὶ οὐ κατέσγον (d. i. ΙΠ'Ν, von V ΙΠΝ), περιβαλεῖ δεξιὰ καὶ οὐκ ὄψομαι, s 💥 β (nach Cias. ist in β nur 91 s. X) H (in S nur 92 s. X) ist nach n S aus O || P בקשתי בכב. P בעשתו P בעשתו (Houb.). P שמאול (Houb.) agam בעצתו V Ken. 245 במעבדיה עשיתי V Ken. 245 לא עמר V apprehendam אוהו , vgl. $\Theta \parallel 9^2$ יעמר P אבוס, V si me vertam אראה | בפרוב P ימין | (ו)אעטר P אראה V videbo illum, Saad. עשה ∥ אֶרְאֵהְ וֹלוֹפ "machen nach" = "gehen" lässt sich nicht beweisen. Aber auch die Übers. "schaffen, wirken nach" (Dill.4 Bthg.) ist hier neben עטף u. הלך untauglich. Es muss 91 ein Verb stehen, das eine Bewegung ausdrückt. Mx. Bick. Bu. lesen mit Recht nach P בקשתי = "suche ich [ihn]". Möglich wäre auch בשעהי (Houb.). Nach dem Aufbau von Vers 8 PV ist auch für die 3. Pers. יעטף besser die 1. 'אע einzusetzen (Houb. Bu. vgl. auch schon Maj. Gan. 'יו"ד. . במקום אי. כמקום אי). אראה u. אראהו stehen im Sinne von אראה u. אראהו. In G fehlt Vers 9. Nach Dill. konnte G, weil er Vers 8 schon verkehrt übersetzte, m. V. 9 nichts anfangen u. liess ihn daher weg. Durch Vers 10 wird offenbar Vers 7 begründet. V. 8 u. 9 sind Zusätze, sie gehören ihrem Inhalte nach zu Vers 3, vertragen sich aber auch dort nicht mit Vers 4, der sich eng an 3 anschliesst. Sgfr. (auch Bu.) streicht mit Recht V. 8 u. 9, Bick.2, G zu Liebe, nur Vers 9.

 10^1 . כרידע דרך עמדי G οἴδεν γὰρ ἤδη δδόν μου דרך עמדי P מרידע denkt bei עמדי an eine Form von דרך עמדי "d. Weg bei mir" ist seltsam; vgl. Bu. Mx. will אין "d. Weg bei mir" ist seltsam; vgl. Bu. Mx. will דרכו עמדי "m. Gehen u. Stehen." (Bu. ähnl., ohne P zu berücks. דרכי עמדתי (Bu. ahnl., ohne P zu berücks. וורך עמדתי <math>(Bu. ahnl., ohne P zu berücks. וורך עמדתי <math>(Bu. ahnl., ohne P zu berücks. רובי עמדתי <math>(Bu. ahnl., ohne P zu berücks.)

G בו אבור מטֿדסק בארור G בו אב אבור מטֿדסק בארועבע סטG (für oŭ. [marg.] Prs. 161, 248 πάσχειν με); ἔκρ. könnte auf eine Form von ריב, דין od. שפט zurückgehn. P סמס סמס סמס. T יחידאי = באחר. V solus est. Saad. פֿרָ באר. Ken. 1 u. 3 Rs. כאחד. Zu der Übers. Dill.4s, die allein M gerecht wird: "er ist ein u. derselbe" bemerkt Sgfr. mit Recht: "How is it possible to turn anyone from the fact of his being one and the same?" Die Verwandtschaft von 131 mit 9, 121; 11, 10²; 31, 14²; Jes. 43, 13² macht sehr wahrscheinlich, dass für באחר ein Verb zu lesen ist. Sgfr. liest nach Jes. 43, 13 פעל; besser wird פקד sein vgl. Hi. 31, 142; oder בחר, vgl. \$\psi\$ 132, 131, wo im Parallelstichos אותה 132 wie hier bei Hiob steht. An החר hatte ich auf Grund der Psalmstelle schon gedacht, bevor ich Bu.s Komment. einsah, der auch בחר emend. Wr. nimmt an, dass ein Verb wie אחו od. משויק ausgefallen ist; Graetz S. 127 l. אבנג P ישיבנו | מי P מאחו ו 132. ונפשו G (8) אַברת אַס מטֿדטֿק עברת T ועברת Ken. T ועברת אונפשו וועברת אונפשו.

 $14.^{1.2}$ על־כן מפניו אבהל אתבונן ואפחר ממנו > G ($\Re \mathfrak{S}\mathfrak{A}$). Dafür ist Vers 15 על־כן מפניו אבהל אתבונן ואפחר ממנו in G jetzt 2 mal übersetzt: 1) διὰ τοῦτο ἐπ' αὐτῷ ἐσπούδακα νουθετούμενος δὲ ἐφρόντισα αὐτοῦ u. 2) ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κατασπουδασθῶ κατανοήσω καὶ πτοηθήσομαι ἐξ αὐτοῦ. Davon ist die 2. Übers. ἐπὶ τούτω κτλ., s. $\times$ β κ $\mathfrak{S}\mathfrak{F}$, > $\mathfrak{R}^1$, aus $\mathfrak{G}$. ${}_{n}$ ${}_{n}$

is to say, Origen substituted the more accurate version of Theodotion for that of the LXX., but either he or his scribe erased v. 14 by mistake for v. 15" Hch. S. 217. Bick.² str. 14 עלים אילים אילים אילים אילים אילים אילים אילים אילים עלים אילים איל

 15^2 . אתכונן > Ken. 76. PV Ken. 248 'או; ob in אשתומם zu verb.?

 16^1 . אל P כי אל, V הרך אל Ken. 171 הרע ואל P ושרי וור(א)שי סיבער וור(א)שי סיבער !

371. אונעמרי מפנירחשך מפנירושך אונעמרי אונעמרי אונעמרי אוער פון אירט אונעמרי אונעמ

Kap. XXIV.

 1^1 . משרי V משרי $P^{3.4}$ a Ken. q משרי $\parallel$ מפני משרי G ڏא־נצפנו (Prs. q Compl. Sha vorher סאר ארנצפנו, im Parallelismus mit

21. Subjekt von גבלות ישיגו können natürlich nicht die ירעו von 12, sondern nur "Frevler" sein. Nun haben vor G מב $\mathfrak{S}$ מב $\mathfrak{S}$ ($\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$, doch $\mathfrak{vgl}$. $\mathfrak{I}^2$) $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$, $\mathfrak{T}^1$ הטובענא. Nach G setzen darnach Mx. Sgfr. Wr. Dill.4 Ley, Bick.1.2 רשעים in V. 2 ein. Aber Gs ἀσεβεῖς ist, wenn nicht darin Rest einer Übers. eines Wortes von V. 1 liegt, nur ein Notbehelf, vgl. T¹ (V Saad.). V ergänzt vor V. 2 alii, Saad. قوم. Bu. hält V alii = המה für ursprüngl. Text, nach ימיו habe המה leicht ausfallen können. Aber Saad.s قوم lehrt, dass V alii nur freie Ergänzung ist, um ein andres Subjekt als ידעו zu zu gewinnen. Die verschiedenen Ergänzungen von GT1 V Saad. zeigen, dass in M wieder einmal absichtliche Änderung vorliegen muss; vgl. schon לא vor נצפנו in M. Ich vermute, dass M רעים aus urspr. רשעים od. רעים korrigiert ist, worauf A ἀσεβεῖς zurückgehen könnte. Aus gleichem Gefühle heraus will Wr. ממרעים aus ממרעים korrumpiert sein lassen; er könnte sich auf P, vgl. oben, berufen, wie ähnlich schon vorher Olsh. Dann würde aber, da er ירעו nicht antastet, 21 über 12 hinweg, sich auf die מרעים von 11 beziehen. Dass in משרי keine Korrektur vorliegt, scheint mir durch ימיו gestützt, da sonst das Suffix in ימיו ohne Beziehungswort wäre || גבלות P ישיגו || וגי G δπερέβησαν. Ken. 17 עדר . 2². עדר P, Ken. 245 'צולו ן ועל G άρπάσαντες, Prs. 256 + προσελάβοντο = A vgl. Fld. 5 rapientes × paverunt, γ rapuerunt | וירעו > P. Verb. nach G σὸν ποιμένι mit Mx.

Wr. Sgfr. Bu. ורעו, da "u. weiden sie" doch gar zu nüchtern ist $\parallel 2^2 - 6 > \text{Chrys}$.

יחבלו .31 הימור AS2 15 Prs. Compl. R2NP Saad. יחבלו .32 היחבלו .32 היחבלו .34 היחור AS2 15 Prs. Compl. R2NP Saad. יחבלו .32 היחבלו .34 היחור .34

 5^1 . היך רין כ ^{1} . היך היך הין רון רין פ ^{1} . V alii quasi. Saad. אונאם בפעלם] אונערים ^{1} . אונערים בפעלם] פעלם משחרי לטרף [ערבה לו] ריצאו בפעלם $(P^2 \text{ July verb. in July) july jalance <math>(P^2 \text{ July verb.})$ סבים Der eingeklammerte hebr. Text fehlt in P. Nach אx. fehlt in P כפעלם משחרי לטרף. Aber מפספט בפורם אלגי ist doch eher = לעובריהון בישיא T בפעלם | עובריהון בישיא, V ad opus suum, Saad. الى صنعتهم 4 Ken. 2 (4) Rs. Bibl. Sonc. לפעלם. 3 (5) Ken. 7 (9) Rs. "et editio C. Pol. Jobi c. Com. 1545" (Rs.) במישרא אנים ליה מזונא לטלייה T ערבה לו להם לנערים | כפעלם. V praeparant (ערך) panem liberis. Saad. والبيداء لهم الفق ا كالخبر للصبيان ا G übers. V. 5: ἀπέβησαν δὲ (δ. > SAR²; AS^{2} c^{3} καὶ ἀπ.) ὥσπερ ὄνοι ἐν ἀγρῷ ($\mathfrak{S}$ [a. R.] ἰ $\mathfrak{p}$? $\mathfrak{X}$, $\mathfrak{H}$ feri), δπέρ ἐμοῦ ἐξελθόντες τὴν (τη) ἑαυτών τάξιν (S 16 Prs. Compl. Ald. $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^1\mathfrak{A}$ πράξιν, $\mathfrak{A}\mathfrak{R}^2$ πράξει; in β ist έξ. bis πρά. s. $\mathfrak{R}$). Der Rest ήδύνθη αὐτῷ ἄρτος εἰς νεωτέρους $> \Re^{1.2}$ α, s. $\times$ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}$, ist nach κ $\mathfrak{S}$ [i. T.] aus $\Theta=\mathrm{M}$ לו לחם לנערים; auch Σ אַלּטֹק $\mathfrak{S}$ אַרָבה, In ἀπέβ. bis ἀγρ. ist M פראים כמרכר פראים בי zu erkennen. Nach Mx. ist ἐξελθ. Dittographie von יצאו, "das vorher schon durch ἀπέβ. ausgedrückt ist". τὴν ἑαυτ. τάξ. stecke in במדבר vgl. ψ 110, 4 הכרתי, δπ. ἐμ. in בפעלם. Darnach fehlt in G

משחרי למרף. Anders Bick. Nach ihm ist משחרי למרף 4^2 ; έν άγρω ύπερ εμού sei corrumpiert aus άγριοι άπ' ερήμου (ähnl. schon Nob. Grabe, vgl. Fld.) = במרבר; τ . צמט. π ράξ. τ . έαυ. π ράξ. während nach Mx. πράξ. Korrektur nach M ist; משחרי = πρὸ שהמק (nach Vers 6 geraten). Wo bleibt aber למרף in G? ערבה? לו לחם או ist nach Bick. ^{2} = מסנית in V. ^{6} , לנערים ^{2} באלטימיסי ^{2} ibid. — das ist doch alles sehr unwahrscheinlich. G hat in V. 5ff. Aussagen über den "Frevler" angenommen u. daher, was dazu nicht passte, bes. 53 ערבה לו לחם לנערים, ausgelassen, od, umgebogen (Dill.) און לטרף א לטרף בערף אין אינור אינוער אינער אינוער אינער אינער אינער אינער אינער אינער אינער אינער אינער א Ms Text V. 5 ist jetzt nicht in Ordnung, das beweist schon die schlechte Gliederung des Verses. Bick.1 erg. למו nach עלם u. str. ל (ebenso Mx.) vor ללום; Bick.2 ändert nur לל in אל. Sgfr. bessert wie Mx. הָן in הָן (Rsk. ב) u. liest nach Σ εἰς ἐργασίαν αὐτῶν Τους. Bis τeicht ihm die 1. Stiche, die aber viel zu lang ist. Das übrige bildet bei Sgfr. die 2., ebenfalls viel zu lange, Stiche, in der er nur noch לטרף in 'הו korrigiert. Nach Houb. ist 5 = הו רן פְּדָאים :Hffm. leistet sich . כפר' במד' יצ' לאכלם ערבו ללח' במרבד יצאו בפעלם משחרי למרף ערבה לו לחם לנערים = "Ja, ausgelöst selbst mit der Bettdecke, lassen sie sie ziehn, für Lohnarbeit Atzung suchend: Bürgschaft bleibt ihm das Brot der Knechte"! Nach P wird צאו בפעלם zu streichen sein (Bu. streicht nur '52, hält aber auch '21 für viell. überschüssig). Mit Wr. Bu. ist dann ערכה zu ziehen .u. אל mit Stud. Wr. Bick.2 Bu. in אל zu korrigieren. Bu. will noch והן in הם geändert haben. Vers 5:

הן (הן כ .od) פראים במדבר משחרי לטרף ערבה לא לחם לנערים.

 $\mathfrak{R}^1P$ (בלילו וב' $\mathfrak{R}^1P$ בשרה $\mathfrak{R}^1P$ בשרה $\mathfrak{R}^1P$ בשרה $\mathfrak{R}^1P$ בשרה $\mathfrak{R}^1P$ בשרה $\mathfrak{R}^1P$ בשרה (בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו בלילו (בלילו); ebenso von P 1) בלילו (Houb. Bu.); בלילו בליל

Ken. 147 hat יקצירו || כלילא 'קצירו || בלילא 'קצירו || בלילא 'קצירו || בלילא ' G ἐθέρισαν Prs. 249 + ληστρικώς. Viele hebr. Hdschr. u. Ausg. יקצירו ' Bick.¹ Sgfr. || 6². וכרם ' G vorher ἀδύνατοι (S²A 18 Prs. Compl. R²A + δὲ) || עד ע eius quem vi oppresserint. Rs. 379 Houb. Död. איל בען בען ' וואר בען ' וו

91. יגולו Prs. 266 vorh. בתו דס הסלאקסמו erkl. Zus. || מולו G richtig ἀπὸ μαστοῦ שלים || P verb. יהום falsch als Genit mit יהום || 92. עו ע et vulgum יהום Verb. mit (J. D. Mich. Hufn. של הציע העם "Säugling"; richtiger) Kamph. Hffm. Bu. איל. Damit erledigt sich Mx.s Vorschlag: אינולו משֹרִי הם "G ἐταπείνωσαν. Vers 9 passt hier nicht her, gehört vielmehr zum Gedankenkreis von V. 2 ff. Bick.² Bu. str. V. 9.

 $10^1>{
m Prs.}$ 147 c. intermed. $\parallel$ הלכו G פֿאסנְעוססא, T הלכו = יסי יסי von Hffm. [ohne GT zu nennen] einges; doch G viell. vgl. V. 7= ילינו V et incedentibus בלי לבוש $\parallel$ והלכי $\parallel$ ממאנאסק. 10^1 sieht wie eine Duplette von 7^1 aus $\parallel$ 10^2 . נשאו G פֿקפּנּאמעדס, T נשלו מנהון G עמר G בעבים als voransteh. Genitiv zu עמר y; Subj. zu נשאו sei der Frevler! 10^2-12^1 pauca supersunt in C" Swt.

 11^1 . בין שורותם || בין G פֿי סדפּיסוֹק (AS^2 ° Prs. 110, 161 β Compl. סאסדייסוֹק); סדבּיע. geht etwa hier auf eine Form von צור (Houb. dachte daher an צהרתם etwa "Ölkelter"), bzhw. סאסד. auf eine Form von סתר עודי zurück. P übers M

2 mal 1) Los Moo (dies in V. 10 stehend) u. 2) פורותם (dies in V. 11). P fasst also שורותם = שירותא "Mahlzeit", Ken. 180 pr. שירותם. Hffm. will שירותא "ihre Kühe", Bick.² שירותם "ihre Lieder". In WZKM 94 S. 121 schlägt Bick. vor: בין שרקים יצפו "zwischen Edeltrauben halten sie Wache". V inter acervos eorum (denkt wie einige Rabb. Bttch.) an שורה Reihe. Dies ist wohl auch hier das ursprünglich Gemeinte (Bttch.). שורה ist, cf. Buxt. Ges. 12, im jüng. Hebr. = "Reihe, od. Terrasse der Weinberge". Dann wird man aber besser nach Rs. pr. 58 שורותים (R. Imman. R. Parch.) — nicht שורותם Bttch. — punktieren. Bu., der der Deutung von T אושותהון, Saad. "zwischen [düstern] Mauern" folgt, vermisst mit Recht zu dem Suffix in שורותם ein Beziehungswort; er will daher entw. שורות lesen, od. Ausfall eines Wortes wie עשַרָם nach שורות annehmen (wird dies durch G מאונג עשר = רשע gestützt?). Bei der Auffassung als Dual schwinden alle Schwierigkeiten || יצהירו G מאווה G מאוור הירו (> Prs. 249) פֿעוֹד voraus. (Bick, erg. nach G מורות hinter אורות vgl. Bu.). يقيلون (مر sich legen), V meridiati sunt, Saad. يقيلون leiten wie älter. Rabb. (vgl. Rs.) Schlt. Dathe, Hffm. M von צהרים ab, T יצהר von יצהר – beide Ableitungen geben Sinn. Jedoch ist die Erkl. von T wegen des Parallelismus mit 112 vorzuziehen. ויצמאו gehört sowohl nach 111 wie nach 112. Was in P (nach Vers 10) nach and folgt: ist, wie schon Mx. richtig sah, eine 2. Übers. von M $10^{\frac{1}{2}}$ עמר ורעבים נשאו אין ist das eine Mal durch ausgedr., das andre durch ilo 1210, entspr. seiner doppelten Bedeutung im Hebr. || 112. יקבים דרכו ויצמאו G δδόν δὲ $(\delta. > S^1 \ 2 \ Prs.)$ δικαίων (δικαιαν) οὐκ ἤδεισαν. İn V.~13~entspricht G δδον δε δικαιοσύνης οὐκ ἤδεισαν M (אור) P ויקי P ergänzt willkürlich vor מריהון: ויצמאו.

 12^1 . מעיר מְחִים ינאקו G of (> AS^2 ° 3 $\Re^1$ © $\Re$ 1) פֿא π לאנשג אַ סאֿגשע לאַנאר פֿלָבּאָמאַסאיס (AS^2 © [a. R.] $\Re^2$ ע בּלָבּאָמאַסע מטדטעς) מאיך ובחים (Schl.) zurück,

ist auch nicht = ינדוו (Mx.), od. = ינדו (Bick.2), sond. = Ni φ . von $\operatorname{vgl. Jon. 2, 11} \parallel$ מְחִים P מָהִים בּאַן צע fecerunt . . gemere ינאקו (Luth.) | 12². חללים G νηπίων חשוע | עללים G+ μέγα. Prs. 256, 257 ἐξ ἀτροφίας erkl. Zus. | 123. אלוה G αὐτός! אָ ipse . . . deus, א לא־ישים תפלה (פת, ועף לא דישים לא G אוצ דו דסטדשע פֿתוסאסתאין סט πεποίηται; nach Schl. lasen LXX hier הפלה, so auch P ישים,. V inultum abire non patitur. ינאקו ist תשוע עו | עושי חפלה באה לא ישוי חובא das korrespond. Wort — dann ist aber G עללים u. עללים (beides von Mx. Bick.2 ang., Wr. akzeptiert nur על, Hffm. מָחִים, l. aber ausserd. מעוֹר!) ohne weiteres abzuweisen. Hingegen ist nach P Rs. 193 "C. Pol. ed. Jobi a. 1545" R. Imman. Merc. Drus. Mich. Hufn. u. vielen neuer. Exeg. מתים, ein Parallelw. zu , zu lesen. תְבַּלֹה "Abgeschmacktheit" ist ein recht matter Ausdruck. Besser (G?) P הפלה, das auch Ken. 245 Rs. 780 (חבילה) bieten u. mit Recht von J. D. Mich. Hufn. Rsk. Dathe Umbr. Wr. Bick. 1 (Bu?) angenommen wird. A. Geiger, Urschr. S. 333 hält die Ausspr. הפלה für dogmat. beeinfl. Aber auch שים mit blossem Acc. = "beachten" befriedigt wenig; viell. ישא an den 4 Stellen, wo es vorkommt 2. Kön. 19, 4. Jes. 37, 4. Jer. 7, 16. 11, 14 die Bedeutung "bitten"; Bu. denkt an ישמר od. הישמר. Bick.1 bessert 121 in מעיר דמי חם ינאקו. Nach Bick.2 lautet 123 "Doch fades Zeug nur giebt es!", ואלה ישם תפל

 $15.^{1.2.3}$ ועין נאף שמרה נשף לאמר לא־השורני עין וסתר פנים $\mathbb{R}^1$. $\mathbb{R}^1$. $\mathbb{R}^1$. $\mathbb{R}^1$ אמר סקלא שמרט בּסיליסט בּסי

 78^{1} . קל־הוא על־פני־מים $> \Re^{1}$. G έλαφρός ἐστιν ἐπὶ πρόσωπον κοατος s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{h}^{2}$, ist nach $\mathfrak{a}$ $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{O}$, von Bick. ^{2} gestr. על $\mathbb{R}$ קל־הוא $\mathbb{R}$ קל $\mathbb{R}$ קל־הוא $\mathbb{R}$ קל $\mathbb{R}$ הוָה $\mathbb{R}$ סל־הוא $\mathbb{R}$ Nach den meisten Erklär. bedeutet $\mathbb{R}^{1}$: Der Frevler fährt

schnell dahin, so wie die Flut die von ihr ergriffenen Gegenstände mit sich fortreisst; so z. B. Dill.4; ähnl. Bu. Dieser ändert aber קלי in קלי Mir scheint diese Erklärung gezwungen. Viell. zu verbess. קלו לפני יומם "sie vergehen schnell vor der Zeit" vgl. 15, 32. לפני bietet Ken. 1. An eine Form von יום dachte schon Houb. | 182. הקלל 1 (2) Rs. ותקלל 183. 183. לא־יפנה דרך כרמים G מאמשמעונה של העם שול (Ald. 8 Prs ססדם או hat (שָנֹבּת (שְּנִבּת aὐτῶν; דרך u. דרך א א קעמם (פָרָמם (שָנַבָּת (שְּנָבָּא) א לא fehlt bei Tr. u. natürl. auch bei dem ihn ausschreibenden Schl.); סֿסדמ = גַּרָמם; מֿעמס. = יַפָּנה V 3 (4) Ken. 3 (5) Rs. כרמים $\|$ 196 איפנה $\|$ ולא | > > > Ken. 196 כרמים Rs. 35 ברמים. Heath. Död. dachten an eine Form von הום "hoch sein". "Er [der untergegangene Frevler] wendet sich nicht in der Richtung nach den Weinbergen" befriedigt wenig. Sgfr . איר פריהם בארץ ציה vgl. 191. Verb. mit Bick . Bu. לא יפנה דרך כרמם "Kein Kelterer lenkt hin zu ihrem Weinberg."

19י. ציה גם־חם יגולו מימי־שלג G zieht wie $A\Theta\Sigma$ ציה =בארץ איה (nach Bick. = בארץ ביה in M einges.), s. - ε [i. Τ.], nach 182 u. dann ἀγκαλίδα γὰρ ὀρφανῶν (ε für δρφ.: αὐτῶν) ἥρπασαν. Was mit ἀγκαλ. ($\mathfrak{S} = \lambda$) de sinu) gem. sei, sagt B² i. m. = δραγμα, darn. falsch Sgfr. $\lambda \gamma \kappa = \gamma$ ורוע. Nach Tr. ist $\lambda \rho \alpha \gamma = \gamma$, קמה, קמה, Darnach G etwa = עמר יגולו יחום (Voigt; nach Bick.² wäre מיא. = בו), so dass שלג> G. A בֿת אַנוֹלוי פֿעלגן. $oldsymbol{arTheta}$ אמר מסדסו הם אלג אנם הם vgl. Fld. P וגם ד. יגולום מי שלג נשגפה, ונס, פשו יצבעו V übers. 191: ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, also etwa = יאול מְפֵי שלג | Ken. 48 || 191 ist zu lang. Bu. hält מימי (> Ken. 170) für Einschub, "der obendrein das Bild schädigt." Bick.1 liest ינולו Bick.2 191: צי גמאם ינולו מי שלג "Schneewasser rafft ihr Boot weg", aber warum ist dazu grade Schneewasser nötig? | 192. אאול חטאו G בוֹד' מֿעבּעעיהָסטּיה מטֿדסס א מעמר מוווא שאול המאו (Bick.2); auch V peccatum illius המאו (von Mich. Bttch. ang.). Bick.1 ergänzt vor אשר: השאר אשר: Bick.² שאל חטא ישכח aus V. 20). Voigt ändert M in (Ew.) שאול יחתו u. str. es dann als Glosse. Wr. l. בימי ש' בימי) שאול schon Rsk.) u. setzt 19 nach 17. Ich möchte em.:

ציה גם־חם יגזלו

בִימי־שלג שְאוֹל יֵהָתוּ. בִימי־שלג עָאוֹל יֵהָתוּ. (u. יש sind acc. temp., so auch TIII (i. V. 20, Kgb. S. 388). Zu 'בימי ש' vgl. 2. Sam. 23, 20; 1. (falsch Mdlk. 2.) Chron. 11, 22. Ken. 76 ירוטאו.

 20^1 . ישכחהו החם מחקו השלה לה לה שלג לשנעלת סף שלג השלג ישבח שלג לקליסיט שלג ישבח שלג ישבח עלג ישלג ישב vgl.~Prov.~26,~1.~Bei Tr. u. daher auch bei Schl. fehlen die Worte des LXX-Textes. Dann liegt aber hier eine 2. Übers. von M 191 מימי שלג vor, womit ישכח (so Bick.²) verb. ist. מתקו החם > G, von Bick.² gestr. $\parallel$ רחם ישכחהו השכחוי לרחמא מסכינין דעשהו אכזראין רנשיאו לרחמא רָחֶם Ken. 102, 153 hab. רחם אישכהו > Ken. 48 | מְחָקוּ T פֿאָסמּנָבּע macht עוד בעוד Subj. von עוד וויכר V. P vor יוכר וועבר אוכר | יוכר P יוכרו Ken. ווכר | 203. יוכרו | אור כעץ עולה G συντριβείη δὲ πᾶς ἄδιπος ἴσα ξύλφ ἀνιάτφ scheint aus V. 21 nach 203 herübergenommen zu haben. כעץ Ken. 117 | V. 20 ist sehr schlecht gegliedert. Er besteht eigentlich aus 4 Teilen 1) עור (2) מתקו רמה (2) מתקו רמה (3) עור (4 לא יוכר Die ersten 3 Teile sind auffallend kurz. Bei מרחם vermisst Bu. mit Recht eine nähere Bestimmung. (Kgb. יכחשהו רחם d. Aasgeier dörrt[!] ihn aus). Für מחקו wäre מחקו zu erwarten. Bei יוכר wird ein Subj. verm.; Bick.1 erg. שמו. Besser wird man mit What ein Sabj. verm., Diem. org. בילה G J. D. Mich. Bick.² Bu. בילה zum Subj. von יוכר machen. Sehr richtig sieht Bu. in מחקו die nähere Bestimmung von רחם, wagt aber keine Emendation. Vielleicht ist דְּהֹב מקמו zu korrigieren; vgl. Ruth. 4, 10 שער מקמו. Dann würde V. 20 lauten: ישכחהו רחב מקמו

רמה עוד לא יוכר ותשבר כעץ עולה.

"Ihn vergisst der Markt seines [Heimat =] Ortes, seiner Grösse wird nicht mehr gedacht u. wie ein Baum wird der Frevel gebrochen."

211. רעה עקרה לא חלר G סדבונסמי אצ (SAC 22 Prs. Compl. \$ γὰρ) ούκ εὖ ἐποίησεν (Α εποικτειραν); darnach Bick.2 לא ירחם; sein עקר; λ kann sich aber nicht auf G stützen || רעה עקרה P ארבו ביאוֹ ביאוֹ רעה פלבונים פו P ארבו ביאוֹ ביאוֹ ביאוֹ רעה P ארבו ביאוֹ ביאוֹ ביאוֹ אוֹ איז פו די ארבו ביאוֹ דער דעה דער דער עד עד ארבו ביאוי
221. ומשך אכירים ככהו G θυμφ δε κατέστρεψεν άδυνάτους ברחו (Houb. עשק Houb. Voigt) אברים (אבינים V 'מ. P יקום (Mx.) || 222 wird von P nach 221 gezogen; עק' א. Bick. בחיין || יקם האיק. Bick. בחיין || יקם א פוריס נשקי. P יהן כאון (Houb.). Subjekt zu יהן V. 23 kann nur Gott sein, auf den sich auch das Suffix in 232 עיניהו bezieht. Hingegen ist zu 22² יאמין u. יאמין der Frevler Subjekt. Fraglich ist, auf wen sich משך bezieht. Wird mit 221 noch das Treiben der Gottlosen beschrieben, dann ist natürlich nach G mit Bick.2 צברים zu lesen. Der Bau von Vers 22 spricht m. E. dafür, dass 221 zu 222, nicht zu 212 gehört. Dann ist aber Ms Text im Allgem. dem von G vorzuziehen. Dill.4 Bu. lassen Subjekt zu כשר Gott sein, der aus Scheu nicht genannt werde (Dill.4), während Bu. annimmt, dass ein אל vor משך ausgefallen sei. Richtiger wird Buhl in Ges. 22 אביר ימו in אבירים zerlegen, so dass dann משך Subjekt zu משר wird. So wird es nicht nötig, mit Bu. wegen der folgenden Verben im Singul. אבירים in צע andern. Für בחיין ist nach GV Ken. 117, forte 95, Rs. 379, pr. Rs. 1195 בחייו zu lesen (Luth. Houb. Rsk. Bick.² Bu.).

Bu. והמכ 1242 אינם von P 2 mal übers.; Ken. 207 והמכ (sic) || ככל יקפצון G ὄσπερ μολόχη (5 [6] Prs. μαλαχη, Α χλοη) εν καύματι, davon ist פֿע אמטָע. = יקצפֿון, dies liest auch P יקצפֿון 2 (3) Ken., Rs. 596 pr.; Ken. 18 hat יקפֿוץ. In 300 300 300 300 300 300M entsprechen muss, steckt ein Pflanzenname, nach 5 Schl. = malva. An einen solchen dachte ich, bevor ich G verglich, wegen des parallelen כראש שבלח. Im Syr. ist שב = "Gras", vgl. auch יבלא bei Buxt. Es wird demnach unter Rücksicht auf G etwa כיבול , כֹבְל (Rsk.; Hffm. בבל?) herzustellen sein (10 (12) Ken. 18 (25) Rs. Ag. Neap. 1487 et Thessal. בלה ע); vgl. auch T¹ בומן דיסופון d. i. סלה od. בכל , ערה כלה ע od. יקטפון Dann ist aber als Verb dazu יקטפון (vgl. T יתקטעון) allein passend; so auch Sgfr., der 242 והם ככל הציר יקטפון liest. Bick.2 will st, והמכהו: Behält man M ככל bei, so liegt יקבצון (st. יקפצון) nahe, Olsh. Bu.; es wird thatsächlich geboten von Ken. 223. Aber der Parallelismus dürfte für יקטפון entscheiden. P ימלו וו יימלו wird von P 2 mal übers.

Kap. XXV.

1 > C || Ken. 196 hat איוכ für בלדר השחי.

 2^{1} . הַמְשֵׁל G τί γὰρ προοίμιον הֹמְשֵׁל Schl. Hffm. will הַמְשֵׁל (Saad.) || 2^{2} . הַמְשֵׁל G τὴν σύμπασαν (Prs. 147, 256 συμπαθειαν Prs. 106 marg. ab al. m. συμπαθεισιν. $\mathfrak S$ hat בב, d. i. nach Middeld. viell. Fehler für בבב) d. i. $\mathfrak L$ Schl. Wr. will שֵׁלִם schon Mich. Dathe) || במרומיו $\mathfrak S$ $\mathfrak S$ במרומיו $\mathfrak S$ במרומים $\mathfrak S$ במרומים

 4^1 . ממה V 2 Ken. ממה $||4^2-5^2>$ Chrys. || אוכָה G αποκαθαρίσαι αὐτὸν (S² AC 19 Prs. Compl. Ald. ຂອ້າ έαυτὸν) מוֹרָיִי, bzhw. אוֹרָיִי od. אוֹרָיִי. Nach אוֹשׁ = γυναικός A Prs. 55, 106, 261 $\in$ ουρανος (A ουδ ανος) οὐ (ου > Prs. 55) καθαρός. δ λέγων τῷ ἡλίῳ μὴ ἀνατέλλειν (μ. ἀν. > Prs. 55, 106, 261) καὶ οὐκ ἀνατέλλει (Prs. 55 αντελλει), s. $\sim$ $\checkmark$ $\in$ [i. T.] = 15, 15² + 9, 7^1 . Prs. 249 hat in Vers 5 nach ἐπιφαύσκει = Μ יאהול die Worte ἡλίῳ bis ἀνατέλλει.

Ken. 249 liest, wie Rs. ausdrücklich bemerkt, primo יהל. 5
Ken. haben יאהל P באבר.

 6^2 . ובן־ארם חולעה $\Re^1$ אד $\overline{\omega}$ סד $\widehat{h}$ הו העואף $\Re^1$ ובן־ארם חולעה $\Re^2$ איניש יונאן $\Re^2$ סד $\widehat{h}$ הארש וולעה $\Re^2$ (Klst.) ist die Stiche aus $\Re \Sigma$. Bick.² behält M bei, nur vertauscht er אנוש אדם אוניש.

Kap. XXVI.

1. ויען איוב ויאמר $> C\mathfrak{H}^1.$

 3^1 . מה GV דוֹעוּ | ללא חכמה | מהלית | מהלית | ללא חכמה | ללא חכמה | ללא חכמה | וחשיה לרב הודעת | וחשיה לרב הודעת | וחשיה לרב הודעת | לרב הודעת | מיעוּגי, אוֹעי שייה לרב הודעת | מיעוּגי, אוֹעי שייה אוֹעי שייה שייה אוֹעי שייה אוֹני
 4^2 . ונשמח־מי יצאה או V nonne eum qui fecit spiramentum $\parallel$ או > Ken. 157.

 $\mathfrak{S}^{1,2}$ הרפאים יחוללו מתחת מים ושכניהם $\mathfrak{R}^1$. $\mathfrak{G}$ μὴ γίγαντες μαιωθήσονται ($\mathfrak{S}^2AC$ Prs. 160 μεωθ., $\mathfrak{S}^1$ Prs. 55 ματαιωθήσονται = $\mathfrak{H}$ redigentur in nihilum) ὁποκάτωθεν ὅδατος καὶ τῶν γειτόνων αὐτοῦ, s. $\mathfrak{K}$ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}$, ist nach κ $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{S}$. $\mathfrak{I}$ (vor רפאים) $\mathfrak{A}$ $\mathfrak{I}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{I}$ $\mathfrak{I}$

יהוללו. T יהוללו. V gemunt יהוללו. P החללו. P יהוללו. P יהוללו. P יהוללו. P יהוללו. P יהוללו. P ישכניהם P מים P מים P ישכניהם P

 $6.^{1.2}$ ערום שאול נגדו ואין כסות לאבדון א ערום ארום א $> \Omega^1$. $> \Omega^1$

 $9.^{1.2}$ מאחז פני־בסה פרשו עליו עננו א $> \Omega^1$. G א מאחז π ס6σωπον θρόνου, ἐκπετάζων ἐπ' αὐτὸν νέφος αὐτοῦ, s. 💥 β 🛭 🐧, ist nach א S aus O. 92 > Prs. 249 | 91. כמה P בפתה T כמה, V solii sui, Saad. رحم denken an حمي "Thron", das auch 24 (28) Ken. 33 (43) Rs. Talm. Succa 5, 1. Schabb. 88, 2 Raschi lesen. Was soll das "Angesicht" des "Thrones" sein? Dill.4 deutet auf den höchsten Himmel, Thronhimmel. שאחו übersetzt er mit "zusammenfügen." פנים ist ihm die "Fläche" — aber eine Fläche zusammenfügen? "Zusammenfügen" 91 u. "darüber breiten" 92 passen auch nicht recht neben einander. Über den Thron (עליו) breitet er Gewölk — aber der Thron ist ja nach Dill.4 schon an u. für sich dem menschlichen Anblick entzogen. Nach Ab. Esra, Houb. Rsk. Berg, Hitz. Stud. Wr. Bu. ist and zu vokalisieren: "er verschliesst das Antlitz des Vollmondes, (indem) er sein Gewölk darüberbreitet". Wer an dem nur hier vorkommenden Pi"el מאחו Anstoss nimmt, mag das p für eine Verdoppelung des auslautenden D von מהחם ansehen | 92. פרשו (PV 'פו) gehört nach Ges.-K.26 § 56 a zu den Verb. quadrilit. Möglicherweise ist die Form nur aus der doppelten Überlieferung פרז (Hffm.) u. פרז entstanden.

 $11.^{1.2}$ עמודי שמים ירפפו ויחמהו א א $> \Re^1$. G στύλοι οὐρανοῦ ἐπετάσθησαν ($\mathfrak S$ $\mathfrak A^2$ $\mathfrak A^2$ $\mathfrak A^3$ $\mathfrak A^4$ Ambr. avolaverunt leiten $\mathcal{O}(G)$ von petoual fliegen ab. $\mathfrak{H}$ hat intremuerunt. A έπεστάθησαν, א المتدّب) καὶ ἐξέστησαν ἀπὸ ἐπιτιμήσεως αὐτοῦ, s. imes $\mathfrak{S}_{\mathfrak{H}}^{1}$, ist nach $\mathfrak{K}$ $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{O}$ || 112. מגערתו P סגגם $\mathfrak{S}$ ist (vgl. a عبد) in مكاء عن zu verb. (vgl. Stn. S. 68), das auch in S steht. — Gewöhnlich nimmt man an, dass in 26, 5-14 die kurze Rede Bildads Kap. 25 von Hiob durch eine Schilderung der Herrschergrösse u. Allmacht Gottes überboten werden soll. In LXX fehlen Vers 5-11, Htch. S. 225 u. Bick.² streichen daher diese Verse (u. 141.2, der auch in LXX fehlt). Was in LXX "der Grund der Auslassung des ganzen Passus sei? kann man mit Sicherheit nicht sagen" Dill. Dill. vermutet, dass etwa schlechte Beschaffenheit des hebr. Ms., od. mangelndes Verständnis, od. das Streben nach Kürzung mitgewirkt habe. Sind die Verse ursprünglich, so gehören sie nicht dem Hiob, sondern einem der 3 andren Redner an. Reuss u. Sgfr. halten sie für Fortsetzung der Rede Bildads. -

 $^{13^{1}}$. ברוחו שמים שפרה G אאב $ext{R}$ אף אפרה לפרה לפרה לפרה מפרה

מלילי > Prs. 249 בירות ש' שְּׁעֶרָהְ (Dill.¹). V, Graetz S. 122 אשתבהרון האשתבהרון אשתבהרון אשתבהרון האשתבהרון לביבון אשתבהרון לביבון אשתבהרון על להיי ליבון אשתבהרון ליבון אשתבהרון
 $14.^{1.2}$ הראלה קצות דרכו ומהדשמץ דבר נשמעדבו הראלה קצות הרכו למסט הואלה קצות הרכו אלה קצות דרכו ומהדשמץ דבר נשמעדבו $\Re^1$. G נאם לאסט דמטיד שני אלים אליסט מאסטסטער אליסט מאסטסטער אליסט מאסטסטער אליסט מאסטסטער אליסט מאסטסטער אליסט אליסט אליסט אליסט אליסט אליסט אליסטער דער אליסטער דער אליסטער איטער איטער איטער אליסטער אייטער אליסטער אליסטער איטער אייטער איטער
Kap. XXVII.

1. ויסף איוב שאח משלו ויאמר G בֿדּז עוֹ אַסססטפּנֹק ໄשׁעָּל ווּאמר דּאָס אַרָּססטענָשְּׁע (שׁעֵּל פּבּא הַסְּסטענָשְּׁע (שִּעֵּל). Shat vor בּסב (= בֿדּז) i. T. $\times$ 2, unterlässt aber die Setzung des Metobelus, so dass nicht ersichtlich ist, wie weit der Einschub aus Θ geht. $\Re^1 = G$. Ken. 137, 454 haben für יוען: ויסף. — Bick. Reuss Hffm. Sgfr. Bu. streichen V. 1 als Interpolation.

 2^1 . הסיר משפטי G δς ούτω με κέκρικεν ist abschwächende Übers.

- 41. שפחי A τὸ στόμα μου | 42. לשוני G ἡ ψυχή μου. Da nach dem Sprachgebrauche des A. T. שפחי weit überwiegend Femininum ist, vgl. auch Hi. 20, 16. 29, 10, so wird mit 4 (bzhw. 5) Ken. 4 (bzhw. 6) Rs. Agiogr. Neap. an. 1487 Mx. statt יהוה zu verbessern sein, vgl. Jes. 59, 3. ψ 35, 28.

- 7^1 . יהי P 'וו. G οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ εἴησαν || סרשע G ὥσπερ ἡ καταστροφὴ (ἡ κ. s. ⑤) τῶν ἀσεβῶν || איבי G οἱ ἐχθροί μου || 7^2 . יבעול || G καὶ οἱ ἐπ' ἐμὲ ἐπανιστανόμενοι || G ὥσπερ ἡ ἀπώλεια τῶν ἀνόμων
- 8^1 . כי $P \parallel$ כי מה G אמו (> Prs. 157 $\Re \mathfrak{H}$; A Prs. 254 אמו שחץ) דוֹכְ עְמֹף (עָר. > 4 Prs.) פֿסדוי (A + בּדו) $\mathbb{R}$ יכנע G פֿדּבּצָנּוּ, P יכנוש ממון דשקר $\mathbb{R}$, יכנוש ממון דשקר $\mathbb{R}$ אוֹנָהַנּינּינָן, $\mathbb{R}$ מעמיר rapiat, AOS πλεονεκτεῖ, Saad. כי ישֶׁל אלוה נפשו $\mathbb{R}^2$ של $\mathbb{R}^2$ של $\mathbb{R}^3$ של $\mathbb{R}^3$ של $\mathbb{R}^3$ של $\mathbb{R}^3$ (A Prs. 106, 254 $\mathbb{R}^3$) הנהוט ($\mathbb{R}^2$ אבי של $\mathbb{R}^3$) בי ישֶׁל אלוה נפשו $\mathbb{R}^3$ בי ישל (A Prs. 254 vorh. בּנו) הער $\mathbb{R}^3$ ינהר $\mathbb{R}^3$ ישל (בער $\mathbb{R}^3$) ישל (בער $\mathbb{R}^3$) ישל (בער $\mathbb{R}^3$) בישל (בער $\mathbb{R}^3$) וושל (בער $\mathbb{R}^3$) בי ישל (בער $\mathbb{R}^3$) בי ישל (בער $\mathbb{R}^3$) בי ישל (בער $\mathbb{R}^3$) וושל (בער $\mathbb{R}^3$) ווש

d. hebr. Spr. S. 512) leiten einzelne Erklärer von w = w + wab. Dill.4 will נשל od. נשל Rsk. Hffm.) lesen. Da aber Verbindungen von נשל od. עלל c. עלה nicht nachweisbar sind, fasste schon Schnrr. ישל = ישל; vgl. 1. Kön. 3, 11. 19, 4. Jona 4, 8. Hi. 31, 30. Lag. Prov. S. VII, Mx. (משאל (חשי). G P, vgl. Perl. S. 48, geben eine Form von נשאל, nämlich ישא an die Hand; z. אל bzw. לנ' אל vgl. Jer. 22, 27. Ps. 24, 4 — Hos. 4, 8. Dt. 24, 15. Ps. 25, 1. 86, 4. 143, 8. Prov. 19, 18. Darnach verbessern Perl. Mdlk. S. 1173 כי ישא לאלוה (Ken. 76, 207 ש, Ken. 18 ישה). Dann passt aber in keiner Weise יכצע, weshalb Mdlk. S. 228 dafür יפגע lesen will. ישל od. ישל (Bick.^{1, 2}) kann Glosse sein. Auf jeden Fall ist nach Jes. 38, 12, Hi. 6, 9 יכצע (Bick. 1.2) Bu.) zu vokalisieren, da יבצע = "er raubt, macht ungerechten Gewinn" (G AOS PTV Saad.) keinen Sinn giebt. Ist יבצע ursprünglich, dann ist ישל von einer ע שלל, od. שלל "herausziehen" abzuleiten. Ist 'wr ursprünglich, so wird man besser mit Schnrr. (Lag. Mx.) Wellhaus. Bleek, Einl.⁵ i. A. T. S. 588 Wr. Sgfr. יבצע sprechen, wozu יבצע Glosse ist, unter der Voraussetzung, dass ישל od. ישל Nimmt man aber יכצע (wofür Sgfr. יגוע) als Glosse, so steht auch nichts im Wege, nach GP (ישוא ל(אלוה zu lesen. Die Entwicklung des Textes wäre dann: ישא לאלוה [Ken. 18; 76, 207] -ישאל א' -ישאל א', wozu יבצע Glosse. $-9^2> \Re^2$.

- אם־על־שרי יחענג G μή έχει τινὰ παρρησίαν ἔναντι αὐτοῦ $\parallel 10^2$. אם לוה בכל־עת G ή ως ἐπικαλεσαμένου αὐτοῦ εἰσακούσεται αὐτοῦ $\parallel V$ יקרא $\parallel V$ (bzhw. 10) Ken. אל אלוה עת Ψ עת Ψ עת Ψ עת Ψ עת Ψ עו Ψ עת Ψ עו Ψ עו Ψ ער אור ווי
- 12^1 . אחם > G; aber $A+\delta \mu \iota \iota \iota \iota$ 1 2^2 . ולמה זה הכל תהכלו G אחם $A+\delta \mu \iota \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota$ 1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota   1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta \iota \iota$ 1 $A+\delta

. . בֿה מטֿסטֹכָ von Bick. gestr. $\parallel 13^2 > {\rm Chrys.}$ (Prs.). Bick. str. V. 13. Bu. bessert יקרו.

 14^{2} . וצאצאיו G פֿמי אַ אַנא מע מֿעסף ω סטּטּטּטּטּט $\|$ וצאצאיו G איסססמודייססטסטיי $\|$ $14^{2}-15^{1}>$ Chrys. (Prs.).

 15^1 . שרידו במות יקברו $\mathrm{B^{ab\ mgSAC}}$ סו $\mathrm{d} \mathrm{e} \, \pi \mathrm{epioyteg} (= \mathcal{N}$ רור, ערידיו αὐτοῦ (ΑΝ αυτῶν) εν (> C 16 Prs. Compl. 5Ν; A Prs. 254, 261 κακω) δανατω τελευτήσουσιν > Prs. 106, wird von Swt. unter den Noten aufgeführt. Ω^1 (auch $\mathfrak{S}\mathfrak{N}$) hat aber netwoon $\mathfrak{A}\mathfrak{e}$ нач пкооте πακιού οπ ουκιού = οί δὲ περίοντες αὐτοῦ ἐν θανάτω τελ. Bei der gewöhnl. Übersetzung "was von ihm übrig blieb, wird von der Pest begraben" (z. B. Dill.4 Bthg. Bick.2 Hffm. Reuss, Bu.) lässt sich nichts denken. Schon Rsk. nahm an M Anstoss, er wollte für במוח: בצמוח (!) in silentio, od. ענהמות ut bestiae (vgl. Jer. 22, 19) lesen. Richtiger ist mit Olsh. Mx. Sgfr. Ausfall von יקברו anzunehmen | 152. ואלמנותיו לא תַבְכינה G χήρας δε αδτων οδθείς έλεήσει d. i. חַבְּכינה wie auch P Rsk. Mich. Dathe, kommt aber nicht in Anschlag, vgl. Ps. 78, 64. M אלמנותיו könnte "durch Angleichung an Ps. 78 aus אַלְמְנֹחָם (LXX P) entstanden sein" Dill.4 Hffm. Bick.² Bu.

162. מלבוש G χρυσίον.

19¹. P vor יאָסף װְלא יֵאָסף װְלא יֵנְאָסף װְלא יִנְאָסף װְלא יִנְאָסף װְלא יִנְאָסף װְלא יִנְאָסף װְלא igiebt im Zushg. keinen Sinn, so wenig als Ken. 32 יאַסוּף; Cod. Cassel. ap. Mich. Rs. 32, pr. 380 יַאָּסֹף V (Luth.) nihil secum auferet vgl.

201. Für כמים, das "zu schwach die Plötzlichkeit einer Überschwemmung zu malen", ist mit Mx. ביום, bzhw. יומם Wr. Bu. zu lesen אילה גנכתו סופה על inopia אילה גנכתו סופה בפבאל ישאהו קרים zieht ישאהו קרים aus 21¹ nach 20² hinüber.

 $22.^{1.2}$ יושלך עליו ולא יחמל מידו ברוח יברח אלו וישלך עליו וישלך אמו $> \Re^1$. G אמו בֿתוּסְוֹשָׁבּו מַטְּדִסֹי אמו סטּ סְבּוֹסְבּדמו, בֿא אָבוּסְסָׁכְ מַטְּדִסֹי סְּטְקְּיָן קָבּטֹבָּדִמו, s. $ext{$\times$}$ β (in $\mathfrak S$ steht 22^1 s. $ext{$\times$}$) ist nach $\mathfrak K$ ($\mathfrak S$) aus $\mathfrak O$. In Ken. 607 fehlen Vers 22/23 ob homot. Für עליון l. mit Wr. עליון Bick.2 (שלך בירו $\mathfrak S$) מידו $\mathfrak S$ 1. Bu. str. $\mathfrak S$ 1/2.

Kap. XXVIII.

 2^1 . וב' P ברול (הושה P ברול וצוק נהושה אבן וצוק לאמן וב' P ברול וב' P ברול (המלטעה אמלטעה אמלטעה אמדי, אמדי P אמרי, vgl. Tr. Heh.-Rdp. (nach Mx. = אבר אפרי). אין אפור part. pass. Qal von יציק sein, was wegen des fem. אבן hier nicht zulässig ist. Verb. nach dem parall. אבן mit Bu. יוצק (Hffm. יוציק), wozu אבן Objekt.

 4^1 . פַרַץ נחל מעם־גַר $> \Re^1$. G διακοπή $(\delta \varepsilon)$ χειμάρρου ἀπὸ κονίας, s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^2=\Theta$. διακ. Σ , Γ [ΔΔ:ο $L=\mathfrak{P}$]. κον. nicht =עפר Mx. Sgfr. (von beid. in M einges. Mx. [Voigt] מעפר, Sgfr. (בעי sondern = גיר Drus Fld. Dill.4; auch $A\Sigma$ lasen גיר $\parallel$ מעם־גר || נחלו ב-20 P נחל P מעם־גר || נחלו ב-20 P נחל ע a populo מַעַם (von Giesebr. in M einges.). T מן אחרא די נגר an eine Form von גר denkt bei גר an eine Form von מרובייא $ext{vgl. T 20, 28 (od. גיר = Welle?)} + 4.2.3$ הנשכחים מני-רגל דלו אנוש נען G of δè ἐπιλανθανόμενοι δδὸν (A -ους) δικαίαν ($A\mathfrak{H}$ -οσύνης) ήσθένησαν έκ βροτών. G hat τιν nicht gelesen, od., weil er דלו falsch verstand, mit 'ו nichts anzufangen gewusst u. es darum ausgelassen. $\mathfrak{H} \stackrel{.}{\times} \mathit{ct} \ \mathit{commoti} \ \mathit{sunt} = \Theta, \ \mathrm{bzhw}. \ \Sigma \ \check{\mathfrak{e}} \sigma \alpha$ λεύθησαν, vgl. ZATW 97 S. 116. Nach V ist Subj. zu ער פרץ מאנוש נעו Objekt. דלו מאנוש נעו V egentis hominis et invios. נעו וד' P לנו P בעו וד' P נעו וד' P נעו וד' p בעו , d. i. etwa eine Form von געא kommen", wird von P nach 51 gezogen. Vers 4 ist eine

ענה מעם גרה. Houb. schlug vor: נמשכים. מעם ע. ביה שו מים. Mx. vermutet in הנש"ל Fehler für נמשכים. Bick.¹ erg. nach אור: גר (von Bu. ang.). Hffm. punktiert ב. Bick.² str. Vers 4 bis auf die Worte דְלוֹ מאנוש ע. עסוברים. Voigt str. הנשכהים ע. ändert nach G לא אנה מרגל מרגל (Jes. 26, 7. 59, 8). מעם־גר עם sehen sich verdächtig ähnlich, ich halte das Zweite für bessre Duplette des ersten u. stelle V. 4 so her:

פרץ נחל מנידרגל הנשכחים מאנוש דלו [נעו].

מני־רגל = "unbetreten". נעו könnte (G?) Glosse zu דלו sein.

 $8.^{1.2}$ שחל אדערה עליו שחל לאדרריכוהו בנידשהץ לאדרריכוהו בנידשהץ לאדרריכוהו אדערה עליו שחל $> \Re^1$. G אמני $> ACS^2$ 20 Prs. Compl. $\Re^2$ > O סטא פֿתמֿדקסמע מטֿדטֿע טוֹסו מֿאמַלַסָּעשׁי סטּ המסְקֿאָטּפּע פֿת מטֿדקֿק אַפּשּע, > S אוֹ בּעָּל פּת אריוון פּע אריוון און און ארי פּער אריון פּער אריון פּער אריון און ארי פּער אריון פּער אריין פּער

 9^1 . בחלמיש שלח ידו $> \Re^1$. G פֿע ἀκροτόμ $\wp$ פֿגָפָּדנועפע χεῖρα מטדסס, s. $\times$ א א א פא $\mathfrak{S}^2=\Theta$ א בחלמיש P בשמיר T , בשמיר, T בשמיר, V ad silicem, Saad. וה' GP הפך (9² וلى صلودها GP). In G fehlen 32.3, 41, 5—91. Nun erklärt sich die Lücke 32 aus religiösem Anstoss Gs (33 betrachten Sgfr. Voigt wohl mit Recht als Glosse) u. das Fehlen von 41 aus der Schwierigkeit des Textes. Damit kommt man aber bei den verhältnismässig leichten Versen 5-91 nicht durch. Vers 5-8 könnten, ohne dass eine Lücke entstände, eliminiert werden. V. 7-8 können als weitere Ausmalung des נהכ 41 angesehen werden. V. 5/6 stehen auch nach Bu nicht an richtiger Stelle. 91 setzt die Beschreibung der Bergmannsarbeit fort, greift also auf 4 zurück. Aus ihrem Fehlen bei G darf aber nicht gefolgert werden, dass diese Verse erst nach Anfertigung der LXX in M hinzugefügt seien. Denn der ursprüngliche Text Gs bietet keinen guten Zusammenhang. οί δὲ ἐπιλανθ. bis βροτ. lässt sich weder mit 3¹ noch mit 9² bequem verbinden (Dill.). Bick.², der im Allgem. G folgt, sieht sich darum genötigt, noch über G hinausgehend, הנשכהים מנירגל zu tilgen. Wahrscheinlicher ist, dass G irgend ein Zeichen für die Nichtursprünglichkeit von 5 8 in seiner Vorlage vorfand — viell. standen diese Verse am Rande — u. ausserdem noch aus eignem Ermessen z. B. 32, 41, 91 ausliess.

 10^1 . בצורות אינור הערות אינור הערות האינות האינות האינות בער אינור האינות
 $12^1>$ Ken. 180 | חמצא Ken. 150 תמצא vgl. 20^1 . $12^2-13>$ Chrys. Ob תצא (Ken. 157) zu les.?

ערכה. ערכה Verb. nach G δδὸν αδτῆς u. 23^1 mit den meisten neueren Erkl. בארץ ההיים 3^2 . בארץ ההיים G ἐν ἀνθρώποις (ארץ > Ken. 200). P erg. ארץ החיים indem er ארץ החיים als "Land des Lebens" fasst. Bick. str. seinem Metrum zu Liebe den Artikel vor היים. V. 13 s. % β.

 $14.^{1.2}$ תהום אמר לא בידהיא וים אמר אין עמדי א3 תהום אמר לא החום אמר לא מאסססכ פֿוּגעי סטֿא פֿינסדוע פֿיע פֿאָסטֿ אַ אַ פֿאָסטֿאָ פֿינסטּטָ פֿוּגעי סטֿא פֿינסדוע פֿיע פֿאָסטֿאָ אַ פֿאָסטֿאָ פֿאָסטֿאָ פֿאָסטֿאָ אַ אַ פֿאָ3 פֿאָסטֿ פֿינטּאַ אַ פֿאָ3 פֿאָסטֿ פֿינע אַ אַ פֿאָסטֿאָ פֿאָסטֿאָ פֿאָסטֿאָ פֿאָר פֿא

פיטלון דמן אופיר $(=\pi\acute{\epsilon}\tau\alpha\lambda ov.)$, V tinctis Indiae coloribus, Saad. בירולין P שהם יקר שהם יקר פיסער ושרבי, V lapidi sardonycho pretiosissimo, Saad. יקר V lapidi V אבויוא V sapphiro, Saad. ולאבים, V ולאבים, V בפיר V ולאבים, V בייטוא
 $17.^{1\cdot 2}$ לא־יערכנה ווכוכית וחמורתה כלי־פּז $> \Re^1$. G איי λοωθήσεται αὐτῆ χρυσίον καὶ ὕαλος (β a. R. κρύσταλος) καὶ τὸ άλλαγμα αὐτῆς σκεύη χρυσᾶ s. imes β κ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^2$ $(17^2)=\Theta$. $17^2>$ $Prs. 250 \parallel$ זכוכית P איםפקלרא איםפקלרא (= specularis) ohne י mit dem voraufgeh. דהבא verbunden, so T1.2 u. die Rab. Bib. a. 1568, Ms. a. 1238 hat 'ואים' (Levy). T II וכוכיתא, T III (in T² falsch in V. 18) ונוגיחא. V vitrum, Saad. الزجاز verb. الزجاج Wie @ lesen الزجاج TIIIII V Saad. 11 Rs. Bibl. Sonc. Neap. ב liest vor ממור סטאב $\mathfrak{S}^2$ nec. Die Erklärer lassen aus 171 die Negation in 172 fortwirken. Nun fällt aber auf, dass in 172 nicht wie in den umgebenden Versen die Edel-steine od. Metalle selbst, sondern goldne "Geräte" der Weisheit gegenübergestellt werden. Zudem bleibt bestehen, was Hitz. gegen die Fortwirkung der Negat. von 171 in 172 einwendet. Mx. Bick. erg. אלו vor'ה. Ken. אל כבלי in בלי in בלי in בלי zu ändern; (so schon andeutungsw. J. D. Mich.) || פו T I אובריוין (ὄβρυζον), T П רהבא סנינא, Т III פיווויא. V auri, Saad. الفور. Р hat als Vers 172: مد حصم الم أيص ما أي المار was eher teilweise Übers. von V. 181 sein könnte.

 $18.^{1.2}$ ראמות וגביש לא יוכר ומֶשֶׁךְ הבמה מפנינים $\mathbb{R}^1$. G μετέωρα καὶ γαβεὶς οἰ μνησθήσεται καὶ ἔλκυσον σοφίαν δπὲρ τὰ ἐσώτατα, s. $\times$ β κ $\mathfrak{S}\mathfrak{P}^2=\Theta$. μετε. $\mathfrak{P}$ παιη (Ken. 170, 259 Agiogr. בוסר), ebenso $\mathfrak{L}$ δψηλά, V excelsa. Bick. zieht 'רמות nach $\mathfrak{L}^1$. $\mathfrak{L}^1$ (so Ms. Ag. [Levy]; $\mathfrak{L}^2$ $\mathfrak{L}^2$ $\mathfrak{L}^2$ so Aruch) Sandaresus, σανδαράχινος), Saad. בירולין $\mathfrak{L}^1$ (obryzum), $\mathfrak{L}^2$ $\mathfrak{$

 21^1 . ו עסר נעלמה > GPV | מעיני > G. Prs. 249 בֿגָ סֿסָּ- 9 מעוני > G. Prs. 249 בֿגָ סֿסָּ- 9 מעוני > 9 (Wie schon > 9 (Wie schon > 9 (Wie schon > 9 Mit > 9 Dricht > ab. Bick. > str. > vor 'wu, vgl. > Bick. > Str. > Str. > > Vor 'wu, vgl. > Bick. > Str. > Str. > > Str. > > Str. >

 $\mathfrak{S}^1$. אברון ומות אמרו א א גערון א א גערון א פארא א גערון א א גערון א א גערון א א גערו א א גערו א א גערו א גערון
 23^1 . P schiebt vor בגין אלהים ein || פער פיז G e δ (> 2 Prs. Eus.). סטעפּסדאספע Ken. 89, 384. 1 (3) Rs. P בבני 23^2 > Chrys.

der Welt zu finden ist, das wird durch V. 24 wieder aufgehoben, der darum mit Bu. auszuscheiden ist.

 $26.^{1.2}$ קלות קלות קלות הקס בעשתו למטר הק וררך לחווי קלות להטיע פֿסטער פֿס

V. 12 wird nach dem Fundort der Weisheit gefragt. Darauf antworten die Verse 13, 14, 21, 22, 23. Vers 15—19 handeln von der Unvergleichbarkeit der Weisheit, gehören also nicht in diesen Zusammenhang, sondern sind eine Interpolation (Dill. Bu.). Vers 20 ist deutlich Duplette von 12, durch die wieder der Gedankengang von 12 14 aufgenommen werden soll. Für die Einschiebung von 15—20 kann aber

G nicht als Zeuge (Htch. S. 225 f. Bick.2) gelten. Denn in G fehlt 14-19, aber nicht 15-20. Das Fehlen von V. 14 in G erklärt sich leicht aus dem Anstoss, dass hier Flut u. Meer personifiziert u. redend eingeführt werden. Daraus ferner, dass G Vers 20 hat, folgern Dill. Bu. mit Recht, dass G den Einsatz 15-20 bereits kannte u. ihn nur wegliess. weil ihm 15-19 zu 12 nicht recht passten (G hatte ja noch richtig ערכה st. ערכה), oder weil die vielen Namen der hier angeführten Gegenstände ihm zum Teil unverständlich waren, od, endlich weil er vielleicht ein Zeichen für den Einschub in seiner Vorlage vorfand, vgl. die Bemerk. zu V. 5-8. Nun fehlen weiter in G 212 u. 221. Mit 221 verhält es sich wie mit V. 14. 221 ist notwendig, da sonst die Rede 222 zusammenhangslos ist. 21² wurde von G fallen gelassen, da ihm 22² viel besser mit 211 als mit 212 sich verbinden liess. Bick.2s Streichungen von 212 u. 221 sind daher nicht zu billigen. Zu der Anführung von 22 durch Clem. Alex. Strom. VI, 6 (schon von Prs. bemerkt) vgl. Dill. S. 1349 f. In G fehlt endlich noch von V. 26 למטר bis קלות (271 ist von G in 26 übers.). G hat בעשתו falsch nach V. 25 gezogen u. das Übrige durch V. 25 genügend ausgedrückt geglaubt. Auch hier ist die Streichung Bick.2s von V. 26 unbegründet. Im Übrigen soll mit dem Ausscheiden von 3³, 5-8, 15-20, 24 noch nicht bewiesen sein, dass der Rest von Kap. 28 ursprünglicher Bestandteil des Gedichtes ist. Die ausgeschiednen Verse sind möglicherweise nur Einschub in grösserem Einschub.

Kap. XXIX.

1. ויסף איוב שאת משלו ויאמר wird von Bick. Hffm. gestrichen. Bick. wählt als Überschr. ויסף $\|$ ויען איב ויאמר P^4

שאר משלו ויאמר G εἶπεν τῷ προοιμίῳ. Nach Drus. Schl. (s. v.) Heb. S. 65 ist προοιμ. Schreibfehler für παροιμ.

 $2.^{1.2}$ כירחי־קרם כימי האל μηνα ξμπροσθεν ήμερων = M, od. כימי P כימי = M,

- 5^1 . בעור שרי מאר עמרי אָנור אָנור אָנור אָנור אָנור אָנור אָנור אַרי אָנור אָנור אַנור אָנור אָנור אַנור אַנור אַנור אַנור אָנור אַנור אַנו
- $6>P\parallel 6^1$. בחמאה GTV Saad. Ken. 223 marg. $\parallel 6^2$. וצוך G τὰ δὲ ὄρη μου $\parallel$ μου עמרי פלגי־שמן G ἐχέοντο γάλακτι. Bick.² ändert עמרי עמרי, Ley streicht es.
- עער G אַסְסְּסְנּכְ; darnach (Drus.) Ew. Mx. Wr. שחר. Aber als *Acc. temp.* ist im A. T. nicht belegbar. יצא שער

= "durch das Thor hinausgehen." Bu. stösst sich an der Konstruktion עלי c. עלי. Will man nicht annehmen, dass עלי ist, - eine Verbindung die im A. T. häufig genug ist z. B. Richt. 9, 33. 1 Sam. 17, 20. Jos. 15, 9. 16, 2. 18, 15 u. ö. — so sind für יצא על 2. Kön. 24, 12. Zach. 5, 3. Ps. 81, 6. Esth. 1, 17 die nötigen Parallelen. Die Änderungen Bu.s: עלי Glosse zu עלי u. עלי Rest einer Form von עלה, sind m. E. überflüssig. עלה ist natürlich das Thor der Stadt, nicht der Behausung Hiobs (31, 34 Bu. zwei mal falsch 31, 40). "Wenn ich hinausging durch das Thor zur Stadt." "Man hat sich Job als Bewohner des Landes zu denken; von da aus pflegte er die nahe gelegene Stadt zu besuchen (vgl. V. 25)" Dill.4 | עלי-קרת P אלי-קרת (= a وناديت) also עלי > P, Mdl. S. 26. Nach Thornd. (Stn. S. 69) ist P אביס in אביס, zu verb. Saad. scheint קרה mit קרה "Gebälk" zusammenzubringen | 72. ברהוב PV אבין | וב' PV אבין G בֿדנֹּפּדס, V parabant. P באבין = ואר (Ros.), vgl. Ken. 150 אבין.

 8^2 . קמו עמדו G המידבς פֿסדקסמי (A $\mathfrak{H}$ פֿהמיפֿסדקסמי), darnach Mx. עמרו, vgl. Bu. Rsk. ändert עמרו (P 'עמרו) in עמרו.

 9^1 . שרים GP (ש' (P3 = M) א 9^2 . בף G δάκτυλον, V digitum.

עם הבקה הבקה ולשונם לחכם הבקה > G. Denn G 10^1 οί δὲ ἀκούσαντες ($A+\pi$ ερὶ ἐμοῦ) ἐμακάρισάν με = M 11^1 υ. G 10^2 καὶ γλῶσσα αὐτῶν τῷ λάρυγγι αὐτῶν ἐκολλήθη > $\Re^1$, s. ※ $\mathfrak{S}$, ist nach Prs. 255 (Klst.) aus $\mathcal{O}=$ M 10^2 הול לה' רב' לה' רב' $\mathfrak{S}$ 1. Vers 10 fehlt viell. mit Recht in G, da er dem Sinne nach mit Vers 9 sich deckt. Hitz. Dill.² Bick.² streichen V. 10. V übersetzt 10^1 : vocem suam cohibebant duces. P fasst הבאו als Relativsatz. במשה לחכם $\mathfrak{S}$ 1. עולם $\mathfrak{S}$ 2. שבשה לחכשו, besser Sgfr. Bu. als nach $\mathfrak{S}^1$ 3 verschrieben an. Hffm.

בּצְבּׁבּאנעניט d. i. (ניי vgl. G 1. Sam. 25, 14, od. eine Form von vgl. G Hi. 23, 11. 24, 4. 31, 7. 36, 18 (Tr.).

 $\mathfrak{R}^1$. אבר עלי חבא הרכח $> \mathfrak{R}^1$. G εὐλογία ἀπολλυμένου ἐπ' ἐμὲ ἔλθοι, s. $\times$ ⑤ $\mathfrak{H}^2$, ist nach $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{A}\Theta \parallel 13^2$. $\mathfrak{L}^2$ $\mathfrak{L}^2$ $\mathfrak{L}^3$ στόμα $\mathfrak{L}^3$ $\mathfrak{L}^$

אני 15². אני von GPV nicht bes. übers.

 $16^1 > \text{Prs. } 250 \parallel 16^2 > \text{Chrys.}$

PV אש אין PV ומשניו (אַברה G ἐκ (δε) μέσου (μ. s. - S) איז אין איז אין איז אין איז א פֿאַליך G ἐξήρπασα (S4 AC 22 Prs. Ald. Compl. S $\mathfrak{H}^2$ ἐξέσπασα).

עם־קני אגוע G אַ אָאוגע μου γηράσει. γηρ. (Σ γηράσειν) würde eine Form von וקן voraussetzen, die Sgfr. (אוקן) in M einsetzt. אואג. = ? Etwa = למחי (S ואיגול, vgl. G Ez. (od. المرس (المام المدل (المام المام المدل (المام المام ا P⁵ אָנָה ,קנָי = סובן. Die richtige Lesart Ps ist אָנָה , קנָה, das Mx. Bick. für M vorschlagen, vgl. dagegen Sgfr. S. 44 || 182. Ιασπερ στέλεχος φοίνιχος; nach Hitz. ist dies "eine auf Missverstand beruhende Correktur für ursprüngliches φοίνιξ." Dann könnte G hier der jüd Tradition folgen, die auf den Wundervogel Phönix deutet, vgl. Dill.4 Nach Bick.² (der den ganzen Vers 18 streicht, weil er auf den Prolog Bezug nimmt) ist G aber = עם נוע נחל. Wie G gelesen hat, wird sich vielleicht entscheiden lassen, wenn auch der hebr. Text zu Sir. 50, 14 ως στελέγη φοινίχων aufgefunden ist. Von G beeinflusst ist V sicut palma. T והיך חלא, P

ובהול lesen ובהול. Die Nehardenser lesen אובהול wie der Phönix. "Rs. 380 ex prima manu defective habebat ימים " ומים " ומים וימים".

 $19.^{1.2}$ שרשי פחוה אלירמים וטל ילין בקצירי ארימים ארימים אוי ארימים
 $\mathfrak{D}^{1.\,2}$ בכורי חדש עמדי וקשתי בידי תחליף $\mathfrak{F}^1$. $\mathfrak{G}$ א δόξα μου καινή (so 8 Prs. Compl. $\mathfrak{F}$; BSAS $\mathfrak{R}^2$ α κενή) μετ' έμοῦ καὶ τὸ τόξον μου ἐν χειρὶ αὐτοῦ πορεύεται, s. $\mathfrak{F}$ $\mathfrak{S}^2$, ist nach $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{G}$. Nach Prs. steht auch V. 20 s. $\mathfrak{F}$ in $\mathfrak{F}$, nach Cias. nur $\mathfrak{D}^1$. Ob $\mathfrak{F}$ nur aus Zufall, oder weil ihm unverständlich, die Verse 19 u. 20 wegliess, oder ob er sie wirklich noch nicht vorfand, lässt sich nicht entscheiden. Bick² streicht V. 19 u. 20 $\mathfrak{F}$ P zieht בסבר מון בערי בכודי חדש $\mathfrak{F}$ ש "בידי בכודי חדש $\mathfrak{F}$ $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ עמדי $\mathfrak{F}$ עמדי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ בידי $\mathfrak{F}$ מון איני $\mathfrak$

 22^1 . אחרי P 'קרי רברי verb. nach 21, 3 (Bu. falsch 5, 2) in ישנו אבר Mx. Dill. Bick. Bu. אישנו אברי P ישנו אברי so Ken. 264 אישנו אברי G הבפוגמפבּנק אבר פֿלחי פֿלחי פֿלמטע. G אַנּאָגאָסערי אַנּאָרייטוּ אַלימו הטף פֿלחי פֿלאַמעטע.

אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר 25.1.2.3 אבלים ינחם אבלים ho אבלים ho אבלים ינחם אבלים ho אבלים ינחם אבלים אבלים ינחם έκάθισα ἄρχων καὶ κατεσκήνουν ώσεὶ βασιλεύς ἐν μονοζώνοις ὁν τρόπον παθεινούς παρακαλών, s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^{1,2}$, ist nach $\mathfrak{S}$ aus $\mathfrak{O}$. Auch hier lässt sich nicht sicher sagen, wie es sich mit dem Minus Gs gegenüber M verhält. V. 241, den G hat bildet jedenfalls keinen vollen Vers. Bick.2 streicht Vers 24 u. 25 $\parallel$ אשַב P ראש $\parallel$ ואשַב P ואשַב P ואשַב P וואשָב P וואשַב וכאש (Ken. אבלים ינחם $\parallel$ (וכאשר אבלים באשר אבלים באשל מתמענו מטדסטק לאחץ leitet ינחם von ab. — Das Licht des Angesichtes sinken machen 242 giebt keinen Sinn. (Sgfr.s Besserung יפילון st. יפילון hilft daher auch nichts.) Den richtigen Weg hat Bick.1 eingeschlagen, dem mit Recht Bu. folgt. 253 stört den Zusammenhang von 251.2. 253 ist nach Bick.1 falsche Eintragung einer berichtigenden Randglosse zu 242, die durch באשר zu einer Zeile ergänzt wurde. In כאשר könnte aber auch M 242 ואור stecken. Jedenfalls ist mit Bick. Bu. 242 so herzustellen: ואור פני אבלים ינחם "u. das Licht meines Antlitzes tröstete Trauernde". Damit wird auch der Vorschlag von Graetz I, 140 כמהלך .. עמלים ינחה (so auch 15, 24) gegenstandslos. Die Verse 21-25 schliessen sich jetzt schlecht an V. 20 an; sie gehören inhaltlich zu dem Abschnitt V. 7 ff. u. haben am besten ihren Platz nach V. 11 (Bu. V. 10, doch vgl. oben). Das ist jedenfalls einfacher als die künstliche Umstellung, die Sgfr. mit den Versen

des Kap. vornimmt 1-6, 19, 20, 7-11, 21-23, 12, 13, 15-17, 24, 25, 14, 18.

Kap. XXX.

ערים צעירים עלי אחקו עלי אחקו עלי אירים G אמדבץצּגמסמֹץ μ ου ελάγιστοι. έλ. c praecconiung AC $\mathfrak{H}$ || 1^2 . ממני לימים G עטע עסטט פדסטטלע עב פֿע עבּבּבּע nach Bick.² ما (das wollte auch Rsk. hier l.) — wohl kaum, sondern vielm. 2. Übers., wie עותה zeigt, von M ועתהה שחקו. εν μέρει verd. aus einer Form von ἡμέρα ימים? od. = תנה, Teil", S ואים? ה nunc monent me minores tempore vermischt G u. Θ οί νεώτεροι μου ήμέραις | 13. אשר־מאסתי אבותם $> \Re^1$ c. XXIV et IC (Cias.). G هّی څۆوىى6وەن تەنى πατέρας αὐτῶν, s. 🔆 S, ist hexapl. Text. G fährt dann fort ούς οὐχ ήγησάμην άξίους (εἶναι) κυνών τῶν ἐμῶν νομάδων $> \mathfrak{H}^{1,\,2},$ aber nicht \$3. Dies ist die ursprüngl. Übers. Gs von אשר bis צאני in verkürzter Gestalt, so dass nur מאסחי אכותם nicht mitübers. ist. לשת P לשת ווס. — Vers 1 ist schlecht gegliedert. Wird צעירים zu 11 gezogen, dann ist ממני לימים eine zu kurze Stiche. Überdies ist "jünger an Lebensjahren als ich" trivial. Vorzügl. ist Bick.2 (dem Bu. folgt) צֹערים "Hirtenbuben" (vgl. Sach. 13, 7, Jer. 49, 20, 50, 45). Dazu ist ממני לימים Glosse aus 32, 6 (Wr. Bu.) in der Voraussetzung, dass צעיר "klein, jünger" ist (auch Mx. Wr. Sgfr. str. die Worte). Hffm. לאמים = לימים!

 $3.^{1.\,2.\,3}$ בחסר ובכפן גלמוד הערקים ציה אמש שואה ומשאה א $> \Re^1$ c. XXIV et IC. G εν ενδεία καὶ λιμιῷ ἄγονος (2 Prs. αγονοι, Prs. 160 agwyoz, Prs. 248 + Hy exastoz, Ald. agomeyoz), of φεύγοντες ἄνυδρον ἐχθὲς συνοχὴν καὶ ταλαιπωρίαν s. 💥 β (Cias.), $\mathfrak{H}^2$ hat ἐν ἐ. bis ἄγ. = instabiles s. imes. A ἐν ὑστηρήσει verb. mit dem voraufgeh. בחסר 8 (10) Ken. 29 Rs. u. mehrere ält. Ed. בחסר, vgl. Bick. 22 || גלמור || אור Ken. 99 || הערקים > Ken. 76. G φ εύγ. = , ערק "fliehen", so auch T Saad. V. 3 u. 4 fehlen in P. Für 33 V: squallentes calamitate et misericordia. אמש T אמש היך רומשא "gestern" ist sinnlos. Olsh. Sgfr. verb. ארץ — matt. Hffm. אם. Entweder ist אמש, da באבן (schon von Mich. suppl. p. 102 Ros. angezogen) "palus" (C. Brockelm.) wohl nicht zu vergleichen ist, aus folgendem משאה verschrieben, od. es ist etwa = הערקים "Verödung". Mit הערקים beginnt, worauf der Artikel weist (Bu.), eine neue Stiche. 31 gehört noch nach V. 2 (A).

arborum cortices, Saad. יַעלִי־שִׁיה פּתָנָט וֹבֹּיִּבְּע. Dass das Salz-kraut gerade bei od. unter dem שִׁיה gedeihen soll, ist selt-sam. L. nach V Saad. יַעְלֵי "u. Blätter" (was Bu. als mögliche Lesart hinstellt) || בַּחְמֵם. Ältere Erklärer u. Wr. Hffm. Bu. leiten M von מָּאָרָה אָבּוֹר "sich zu wärmen" ab. Aber Ginsterwurzeln waren ein auch bei Wohlhabenden geschätztes Brennmaterial, daher M besser beizubehalten.

- 8^1 . בני־ נבל גם־בני בלי־שם G ἀφρόνων υίοὶ καὶ ἀτίμων ὄνομα. R^1 **πετεн πεπραπ**, ebenso $\mathfrak F$ trennen ὄνομα richtiger von ἀτίμ., letzteres $\mathcal F$ $\mathcal F$ übers. בלי־שַם

ענל שב d. i. עול שב; w von P nach 8² gez., vgl. G || 8². נכאו G ἐσβεσμένον S¹ — ων, (vorh. [ὄνομα] καὶ κλέος = בש) setzt eine Form von כבה, od. כבה voraus. 8² ist vergl. mit 8¹ etwas kurz. — man würde נכו erwarten — "sie werden erschlagen = hinausgeschlagen", ist ungewöhnlich. Daher vielleicht besser (nach G, teilw. P)

בנידנבל גםדבני כליעל שמם נכוה מןדהארץ.

Behält man בלידשם bei, so läge נכאו für נכאו sehr nahe. $8^2 > \text{Chrys}.$

 9^1 . ועחה V 'ע || 9^2 . מלה G δρύλημα. V proverbium. P וועסג Δ ; ob למְשָּל zu verb.?

 $10^{\rm l}.$ תעבוני G (1 > A 3 Prs. $\Re^{\rm l}$ [c. IC = G] $\mathfrak{H}),~V$ Ken. 196 וור' G ἀποστάντες μακράν. PV (וור' | $10^{\rm l}$ > S $^{\rm l}.$

על־ימין פרחח יקומו רגלי שלחו ויסלו עלי ארחות אידם על־ימין פרחח יקומו רגלי שלחו ויסלו עלי ארחות אידם אווי אווי אווי אווי ויסלו על־ימין פרחח יקומו הופ. $\mathfrak{R}^2$ פרחח אווי יקומו הופ. $\mathfrak{R}^2$ פרחח המעל האל הומי (אווי יקומו בעל פרחח ביקומו של הומי ליקומו ביקומו ביקומו ביקומו אידם בחוצפא ביקומון ביקומון אידם ברחם וויסלו על־ימין (denn ברוב בא בווצפא ist Ausdeutung von על־ימין (לפוא בווי ברוב עלי ארחות אידם אווים). על מרוב באבאן יוסלו עלי ארחות אידם אווים אידם אווים באבאן פרחם אווים באבאן אידם אידם עלי ארחות אידם אווים אווים אידם אווים אווים אווים אווים אידם אווים א

oppresserunt quasi fluctibus (גל) semitis suis. Dem על־ימון entspricht im Texte keine andre Ortsbezeichnung. Bick.¹ erg., wie ähnl. schon Rsk., איי עלי עלי עלי עלי עלי עלי עלי בוווק Einfacher bleibt die Annahme, dass על־ימון aus urspr. עלי (Bu.) corrumpiert ist, viell. hinter ייסלו eingedrungen (Bu.) || פרהה 3 (9) Ken., 11 (20) Rs. viele Ed. שלהו || איי שלהו ויסלו ist auch nach der Verbesser. עליהם || איי שלהו שלהו הולי שלהו Dill.⁴ nichts anzufangen; es scheint Dittogr. aus V. 11 zu sein (Mx. Wr. Sgfr. Voigt Bu.). Bick.² str. V. 12. Bu. ist nicht abgen. V. 12 bis שלהו עו צור.

 $\mathfrak{R}^1$. G έξετρίβησαν τρίβοι μου, s. $\mathfrak{R}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{$

 4^{1} . בפרץ רחב יאחיו בפרץ מסֿדסט אמדאאסעדוספֿע שב G βέλεσιν מסֿדסט אמדאאסעדוספֿע שב G βέλεσιν G γε G

G ἐν δδύναις πέφυρμαι =M ιπιτιτίτη παπο M

 $16^{!}$. ועתה עלי חשתפך נפשו א $> \Re^{!}$. G אמּו עוֹע פֿת פֿאַב פֿאר אַטּאַיּקֿספּאָמו ($S^{2\,c\,3}$ פֿאַגטּאָ.) אַ לינעל אָטע, אוֹ אָטע, אוֹ אָאָ פּאָ $\beta = \Theta \parallel$ עלי אָר אָר פּפּאַד. ערי אוֹן אוֹץ אַר פּאָר יאָר אָר פּאָר אָר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר אַר פּאַר פּאָר פּאָר פּאַר פּאָר פּאַר פּאָר פּאָר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאָר פּאָר פּאַר פּאָר פּאָר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאָר פּאָר פּאָר פּאָר פּאָר פּאַר פּאָר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאָר פּאָר פּאַר פּאָר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאַר פּאָר פּ

עניי || Bick.2 str. V. 16.

עצמִי $\|$ לילה לה לילה V Regiom. 2, Rs. 737 נקר עצמִי $\|$ עלי V Regiom. 2, Rs. 737 נקר $\|$ סטץאבּאַטיאמו, 22 Prs. Compl. Ald. $\otimes$ סטץאבּאַטיאמו, A Prs. 23 סטאבּאַלאמסמי, $\{$ confracta sunt. $\{$ בבּבּי $\}$ von d. $\{$ ab

18¹. ברב 3 Ken. הברב, P zieht 'ב nach 17² || כרב (Rsk.) Ren. Wr. יחבלש | G ἐπελάβετο יחפש Τ יחבלש. P Λ בבא). V consumitur $\parallel 18^2$. כי כתנחי יאורני $> \Re^1$. G ω σπερ τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνός μου περίεσχέν με, ${
m s.} \ leph \ \mathfrak{S} \mathfrak{F} = oldsymbol{arTheta}$ $\|$ כפי $\|$ יאורני $\|$ u. אור sind parallele Worte. אור u. אור entsprechen sich nicht. Subj. zu הרני V. 19 ist ohne Zweifel Gott (9, 31), vgl. V. 20 אליך. Dann ist Gott aber am natürlichsten auch Subj. zu יאו 182. Ungenannt ist Gott eingef. durch ברב־כה 181. M. E. beziehen sich V. 18 u. 19 auf die Vergewaltigung Hiobs durch Gott. Dieser behandelt ihn wie ein Krieger, erfasst sein Gewand (l. nach G mit Houb. Sgfr. יחפש — Graetz S. 132 יאורני wozu יאורני vorzüglich passt), rückt ihm so nahe auf den Leib wie sein Untergewand u. noch nicht genug: er wirft ihn V. 19 in den Schmutz. — Bick.² str. 18² u. 19¹ u. bildet aus 18¹ u. 19² einen Vers. Bu. lässt בשרי aus כשרי verd. sein; אור 182, das bei seiner Auffass. kein entsprech. Wort in 181 hat, dürfe nicht gepresst werden.

 39^1 . הרני לחמר G קטקסמו (A 2 [3] Prs. $\Omega^1 \in \mathfrak{H} - \tau$ מו) אל $\mathfrak{h}$ ניס הרני לחמר (ב $vide\ me$). Rs. $34\ pr$. הרני ער הרני ער הרני (ב $vide\ me$). Rs. $34\ pr$. אל ער הרני ער הרלי של Bick. Bu. erg. אל ער הר הר אל עפר הר אפר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר אל $\mathfrak{h}$ בעפר אבר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר אבר התני $\mathfrak{h}$ בעפר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר אבר התני $\mathfrak{h}$ בעפר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר (ב $\mathfrak{h}$ בעפר $\mathfrak{h}$ בעפר

עמרחי וחחבנן בי $> \Re^1$ אליך אין איס Bick. $^{1.2}$ gestr. $\parallel 20^2$. אליך אליך $> \Re^1$ c. IC, aber nicht in c. XXIV. G έστησαν δὲ (δ. > A 20 Prs. Compl. $\Re \mathfrak{S}\mathfrak{H}$) καὶ κατενόησάν με, s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\mathcal{O}\parallel$ עמרחי $\mathbb{P}$ עמרחי $\mathbb{P}$ עמרחי $\mathbb{P}$ עמרחי $\mathbb{P}$ עמרחי $\mathbb{P}$

respicis me l. לא vor 'מתרנו wie pr. Rs. 593 "antiquissimus." Ken. 356, pr. Rs. 554 Houb. התכון, "Ich stehe da u. du blickst mich an" befriedigt wenig. (Luth.) Bick.¹ Sgfr. erg. nach V die Neg. vor הח — das giebt Sinn für der Zushg. u. empfiehlt sich wegen der gleichen Struktur von 20² mit 20¹ mehr, als nach P mit Mx. Hitz. Bu. עמרף zu lesen. Bick.² str. 20².

 23^1 . מוח הְשִׁיבני G θάνατός με ἐκτρίψει macht 'ה zum Subj. von ובית מועד לכל־חי G οἰκία γὰρ παντὶ θνητῷ γῆ dogmatisch.

אין בחטטיה ישוי להון אספלניתא fasst בפידעו = בפידעו (hebr. ענע Wunde) ענע שוע אוע = "Pflaster", $\sqrt{y}$ od. עוע. V et sicorruerint inse salvabis. V. 24 würde nach M zu übers. sein: "Jedoch wird bei dem Einsturz einer nicht die Hand ausstrecken? oder bei seinem Untergang darob Geschrei?" V. 24 ist anerkanntermassen eine crux interpretum. Im 1. Gl. bessern Dill.4 Bick.1.2 Bu. טבע in טבע, um ein Subj. zu ישלה יד zu gewinnen u. dann im 2. Gliede dieselben יד in אלהן שוע ישוע. Der Vers würde dann zu übers. s.: "Doch reckt nicht ein Ertrinkender die Hand aus, od. schreit er bei seinem Verderben nicht um Hülfe?" Das gäbe einen Sinn, aber 1) bed. שלה יד, was schon Bttch. Ährenl. 49 S. 72 einwendet, nicht dasselbe wie פרש יד, od. נשא יד Hülfe suchen; ש' יד ist vielm. = "Hülfe senden". 2) steht V. 24 nach der Fassung von Dill.⁴ Bu. in keinem engeren Zushg. mit 23 od. 25. Besser wird 241 so herzustellen sein: אם לא בעני אשלח יר. Zu 'שיש' vgl. G (Voigt בע' אש' שלחתי בע' auch Wr. Voigt לעני). Im 2. Gliede führen die Conjecturen להן (st. להן) Död. Dathe, Wr., שיע = Reichtum (Hitz.), od. איש = Reicher (Wr.), zu keinem Ziele. 1 Ken. 2 (3) Rs. כפידו. Richtiger wird sein ואם בפידו לא נושע (ואם 2 Ken. 1 Rs.) (Hffm. Voigt אי בפידו לא נושע; Houb. wollte להושע). Der Vers wäre dann zu übers.: "Habe ich nicht hülfreiche Hand angelegt an den Elenden u. wurde er nicht in seinem Unglück [von mir] gerettet" -- so schliesst sich V. 24 bequem mit V. 25 zusammen.

 25^1 . עגמה לקשה־יום G π מעדו מאטעמד ψ | 25^2 . עגמה GPV יועי V. 24/25 gehören in die Gedankenreihen von Kap. 31. Sgfr. stellt V. 25 nach 31, 20.

26¹. כי > GPV von Bick.² gestr. || Was in G nach קויתי folgt: ιδού συνήντησάν μοι μάλλον ήμέραι κακών = M 27² קרימני ימידעני. G hat V. 26/27 verkürzt wiedergegeben, denn die nach G vorauszusetzenden 2 Stichen 1) שנוכ קויתי עני 2) M 27² bilden keinen Vers; die 1. Stiche ist zu kurz, weshalb Bick.², gegen G, aus M 26² ואידולה אור beibchält, um eine regelrechte Stiche zu gewinnen — das beweist eben, dass G Ms Text zusammengezogen hat || אידולה PV אידולה |
κοιλία μου ἐξέζεσεν καὶ οὐ σιωπήσεται, προέφθασάν με ἡμέραι πτωχίας, s. $\times$ β $\otimes$ [i. T.] $\mathfrak{H}^1=\Theta$ $\parallel$ υιυ $\times$ Wie V. 16.

 $^{29^{1}}$ לבנות יענה ^{1} $^{29^{2}}$ לבנות יענה $^{29^{2}}$ לבנות יענה ^{1}

157 — σαν, s. $\times$ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\Theta$.

Kap. XXXI.

 $2.^{1.\,2}$ ומה הלק אלוה ממעל ונחלת שדי ממרומים א3.~G אמו פֿדו (פֿ. > SA) פֿ β פֿאַ פֿאָס פֿאָס פֿאָס פֿאָס אַ אַרומיט פֿאָס אַ אַרוּ פֿאָס אַ אַרוּ פֿאָס פֿאָס פֿאָס אַרוּ אַראַר אַרייט פֿאָס פֿאָס פֿאָס אַרוּ אַרייט אָרייט אָרייט אָרייט אָרייט אַרייט אָרייט אָרייט אָרייט אַרייט אָרייט אָרייט אָרייט אָרייט אַרייט אָרייט א

 $3.^{1.2}$ איר לעול ונכר לפעלי און $> \Re^1$. G οὐαὶ ἀπώλεια τῷ ἀδίκῳ καὶ ἀπαλλοτρίωσις τοῖς ποιούσιν ἀνομίαν, s. $\times$ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^2$ $= \Theta \parallel \mathrm{Bick.}^1$ Ley erg. נכר $\parallel$ לעול hzhw. nach גכר $\parallel$ לעול (3) Ken. 11 (22) Rs. u. viele ältere Edd. גנבר

 $4.^{1.2}$ יוספור יראה דרכָי וכל־צערי יראה אזה אז א R^1 . R0 οὐχὶ αὐτὸς ὄψεται δδόν μου (דרכִי Rs. 715) καὶ πάντα τὰ διαβήματά μου ἐξαριθμηθήσεται, s. X6 S6 R9 R9 Heh. Bick. str. V. R1—4. Warum die Verse in R9 fehlen, ist nicht recht ersichtlich. Der Übergang von Kap. 30 zu 31 ist in R1 schroff

- durch Ausscheiden der Verse 31, 1—4 wird er freilich auch nicht besser. Vielleicht klafft hier eine grössere Lücke, die in M durch die Verse 31, 1—4 überbrückt wurde so Bick.² falls nicht überhaupt grössere Textverschiebungen, sei es durch Zufall oder Absicht, in den Kap. 29—31 stattgefunden haben. Kap. 31, 1(5)—34. 38. 40 könnte einst in engerem Zusammenhange mit Kap. 29 gestanden u. 31, 35—37 die Fortsetzung zu 30, 31 gebildet haben. Doch das lässt sich alles nur im Zushg. einer Untersuchung von Zweck u. Aufbau des ganzen Hiobbuches erwägen u. entscheiden.
- 6^1 . ישקלני G ציסדמ
μαι γὰρ (A εισταμε [? ειστα με Swt.] $\mathfrak{F}$
appendat me).
- P אוֹרעה P אוֹרָל P אוֹרָל P אוֹרָל P אוֹרָל P אוֹרָל P אוֹרָל P אוֹרַל P אוֹרָל P אוֹרְל P אוֹרָל P אוֹרְל P אוֹרָל P אוֹ
- 9^1 . אשה $\|$ ווא' G+ מעסףטֿק פֿדפֿףטט $(vgl.\ P+$ אווה' ווא' G+ dann 9^2 nicht übers. $9^2>\Re^2$ a Chrys.
- 10¹. חמהן G ἀρέσαι, als ob חהן (צוהן) dastünde; wahrscheinlicher ist ἀρ. nur aus ἀλέσαι verderbt, was schon von Grabe als ursprüngl. L. A. der LXX aufgenommen wurde u. sich in einem Schol. (vgl. Fld.) erhalten hat. T און בי גולו ווי בי בי בי און אורין אורין עלי צוי יברעון אורין בי עון אורין אוריין אורייין אורייין אורייין אורייין אורייין אורייין אוריייין אור

hat P אחרים Nach Bu. ist אחרין viell. nur aus אחרים (so 8 [13] Ken.) verschrieben. $10^1>\Re_2$ a, $10^2>$ Chrys.

11.1.2 בי המת ועם בל כלי של פירות ומה והיא עון פלילים למסקצדסכ, דל שומים מיסקסל קטימים אומים מיסקצדסכ, דל שומים מיסקסל קטימים אומים בל כלי בלי בל כלי בלי בל בלי שומים וויי (ומף אשת איש בל בלי בי המה וויי (ומף אשת איש בל בלים וויי (ומף אשת איש בי המה המה וויי (ומף אשת איש בי המה המה וויי (ומף אשת איש בי אלוה בעיני אלוה בעיני אלוה בעיני אלוה בעיני אלוה בי עון בלילים עין בבורם עין עין בבורם עין בלילים עין בורים עין פלילים עין בלילים עין בלילים עין פלילים עין פלילים עין פלילים עין פלילים עין פלילים בעיני עון פלילים עין פלילים עין פלילים בעיני שווי בעין פלילים בעיני עון פלילים בעין פלילים עין פלילים עין פלילים בעין פלילים בעין פלילים בעין פלילים בעין פלילים בעין פלילי בעין פלילי בעין פלילים בעין פלילי בעין פלילי בעין בעין בעין בעין בעין בעילים בעין פלילי בעין פלילי בעין בעין בעילים בעילים בעילי בעין בעילים בעילים בעילים בעילים בעילים בעילים בעילים בעילים בעין בעילים בעים בעילים בעילים בע

 13^1 . יאמחי wird mit Bick. $^{1,\,2}$ Bu. des bessren Rythm, wegen nach 13^2 zu ziehen sein || $13^2>\mathfrak{H}^2$.

עברני מן דעבריה T עשני עשהו עברני מן עברני מן עברני ענדו על עבריה V וויבננו V עברני מן עברני מן עברני מן עברני V וויבננו V אויבני V עשני V עשני V עשני V עשני V אויבני V אויבני V עשני V עשני V עשני V עשני V עברט. V אויבני V עברט. V עברט. V אויביננו V עברט. V עב

אכל G sĩ δὲ καὶ . . ἔφαγον, P Δ $\Rightarrow$ i , i, V si comedi. $18.^{1.2}$ בי מנעורי גדלני כאב ומבטן אמי אנחנה P $\Rightarrow$ i
Cyrill. (Prs.). G ὅτι ἐκ νεότητός μου ἐξέτρεφον ὡς πατήρ, καὶ έκ γαστρός μητρός μου ωδήγησα, s. imes κ β imes [i. T.] imes imes imes imesגדלני P באבן P באב אסגיעני T פאב P באבן, V miseratio אנחה לנבאן T אנחותי : דברני בניחותא אנחה לנבאן, P אנחה אנחנה ∥ כאַכ "Seufzer." V egressa est mecum. Hiob will sagen: schon als kleiner Junge nahm er sich der Waisen u. Wittwen hülfreich an. Wer sich an dem Dativ גדלני ווי stösst, lese גדלני וויך לי u. נהני (mit Mx. Bick. Wr. Smend, Alt. Theol. S. 481 [Houb. zu lesen, führt aus dem Zushg. מנעוריו (Sgfr., auch עם אמה עודלחיהו (letzt. bezhw. אמה) zu lesen, geht ebenfalls nicht; denn "Waisen" sind an u. für sich jung, u. Wittwen (162) von "Mutterleibe" an (auf diese würden die Suffixe in אנהנה u. אנהנה sich doch beziehen), gab es auch in Israel nicht. Bick.² str. 18 — G hat viell. diesen Vers nur als Parenthese, od. wegen seiner stark übertreibenden Ausdrücke weggelassen (Dill.).

G אם G (ואי) אם G ואין כסות לאביון G אם אם אַשְּקוֹמסג מטֿדליע לי יסי אחן כ' ל' von Mx. einges. — das nimmt ab. V. 20 vorweg.

 21^1 . יחום Graetz S. 140 תם $\|21^2$. יחום עורתי G πεποιθώς ὅτι πολλή μοι βοιήθεια περίεστιν (SA 3 Prs. παρεσ.) frei übers. $\|$ עורתי $\|$

22. Bick.² str. nur seinem Metrum zu Liebe השבר.

 $23.^{1.2}$ אוכל אוכל פרחד אלי איד אל ומשאתו לא אוכל $3.^{1.2}$

 25^{1} . מא GP (אז, $P^{3} = M$. Hitz. str. 25.

 26^1 . אמראה G אָ οὐχ δρῶμεν (Compl. [Ald.] Chrys. ορω μεν) אין כי יהל G τὸν ἐπιφαύσκοντα ἐκλείποντα (AS ^{14} Prs. καὶ ἐκλ.) scheint M 2 mal zu übers. ἐπιφ. הלל ^{1} יהל הלל ^{1} יהל יהל יהל קפלי יהל קפלי יהל הלל ^{1} יהל φθίνουσαν; οἰ γὰρ ἐπ΄ αὐτοῖς ἐστιν (Prs. + 257 ἀλλ ἐπὶ τῷ ἐπιτάζαντι) = ? Nach Schl. ist φθίν. viell. aus φθάν. verderbt (= און האלך), so dass יקר הלך יקר יקר קר יקר ^{1} γος dass יקר יקר ^{1} γος ^{1}

 27^1 . יוַפְּת בסתר לבי $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{G}$ אמו בּוֹ אַתּמדאָאָץ אַמּאָסָ אָ אַמּסָאָנּג אָסָט, בּוֹיַפְּת בסתר לבי $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ אינים אָסָט, בּאַאָּמדעָיטּאָץ אַפּצּפּר Niọ. gelesen werden אינים $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ (so auch Bu.) $\mathbb{R}^{1}$ ביי לפי $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$ ותשק ירי לפי $\mathbb{R}^{1}$ $\mathbb{R}^{1}$

עון פלילי עון פלילי עון G ἀνομία ή μεγίστη λογισθείη. P און פלילי leitet עון עון ab, vgl. V. 11 $\mid\mid$ 28². ער־כחשתי V et negatio $\mid\mid$ ממעל G דיי טאָלייט $\mid\mid$ P. Bick.² str. 28.

 29^1 . אם GP אם $\parallel 29^2$. אם רתעררתי בי־מצאו G אמו פֿוֿ π εν אָ καρδία μου εὖγε (AC Prs. 259 2 mal εὖγε) frei den Sinn

wiedergebend.

 $30.^{1.2}$ ולא־נתחי לחטא הכי לשאל באלה נפשו G מֿגסטֹסמו מֿסָמ דס סטֿק אָסט דאָט אמדמֹסְמע אָסט, δρυληδείην δὲ ἄρα δπὸ λαοῦ μου κακούμενος nimmt אָל פּוֹל (vgl. P ເວ. $P^{3.4}$ אָס = M), אמד. = האָלָה פּוֹלא (M למשל אָסטּאָה, אָלה אָר הַשְּלָּה לַמָּשׁל הַלְּאָל (M בּאַלָּה אָלָה אָסטּאָה עבּאַב – dann wäre also einzelnes von M 2 mal übers. P übers. 30^2 : בבּאַב אַל בּאַלָּה נפּישׁי ל מּאַל בּאַלָּה נפּישׁי ל מּאַל (9) Ken. 3 (6) Rs. haben נפּשׁר. Hffm. ולא st. אלו. Hitz. str. 30.

 31^1 . אמ G פּל אוֹ אפּל אמוֹ הסגאמאנג $\|$ אל > G אמר G מוֹ טּבּּרָמֹהבּניעמוֹ שִּטט אַמרּחִי $\|$ 31^2 . אל > G, auch VO, wenn deren ut, bzhw. אמוֹ nicht = אֹן ist. P hat אוֹן $\|$ G nach אוֹע אַגער אַגער אַנערע

μου χρηστοῦ ὄντος. Rs. 715 pr. ונשבע. Bick.^{1.2} str. nach G die beiden אֹל (ausserdem noch משרו vor משרו Ken. 245). Der Sinn ist dann: die Hausgenossen (nicht Gäste) Hiobs haben nie gesagt, wir haben nicht satt zu essen. Feiner M, vgl. Bu. משבע Part. Niφ.

 35^1 . מי יחן־לי שמע לי $> \Re^{1.2}$ a Euseb. G τίς δώη ἀκούοντά μου s. % β $\mathfrak{S}\mathfrak{F}^1=\Theta$. לי nach יחן fehlt wie bei Θ , auch P 5 Ken. 1 Rs. $\parallel 35^2$. הן שרי יענני $\mathbb{G}$ χεῖρα δὲ κυρίου εὶ μὴ ἐδεδοίκειν > Euseb. s. % κ $\mathfrak{F}^2$, aber $\mathfrak{R}^1$ ε̄πε επεϊργοτε γητε πτοιχ επασοις $=\mathbb{G}$ הן חוי $\mathbb{G}$ רינוגי $\mathbb{G}$ γυγραφὴν δὲ ἡν εῖχον κατά τινος. $\mathbb{G}$ ist nach $\mathbb{G}$ (mit

Umbr. Hitz. Dill.4 Bu.) mit 36^1 zu verbinden. Das Suffix in איש ענדענו u. איש geht auf איש ריבי= Gott.

381. בא P (או). Hffm, will בא st בא.

 39^2 . בעליה P בעליה zu verb. in אבל "Herr", od. hat P (ה) gelesen? אבל הפחתי G פֿאַגאָגאָט (- β מּאַטּט פֿאַט אַל אַט אַנאָר ע afflixi.

Die Verse 38—40 stehen jetzt nicht am richtigen Platze, wie allgemein anerkannt wird. Bick.² streicht sie kurzer Hand. Über die von den Erklärern vorgenommenen Umstellungen vgl. Dill.⁴ Bu.

Die Schlussworte חמו דברי איום lesen am Anf. von Kap. XXXII: $G\Re^1P^3$; so auch Bu.

Kap. XXXII.

 1^1 . וישבתו שלשת האנשים האלה G אַסטָּעָמסמע עוני האלה G אַסטָּענות מטֿדט שי רעיי שלישת G אַכּנות G בעיניי G פֿרעניי G פֿרעניי G פֿרעניי עוניי G פֿרעניי G פֿרענייה G פֿרעניה G פֿרעניהם G פֿרעניהם G בעיניהם G בעיניהם G אַכּנורהם G אַכּנורהם G בעיניהם G אוניהם G בעיניהם G אוניהם G בעיניהם G אוניהם G אוניהם G אוניהם G בעיניהם G אוניהם G אוניהם G בעיניהם G

mit Geiger, Urschr. S. 332 für M zu verwenden. Elihu erblickt in dem Schweigen der Freunde das Zugeständnis, dass Hiob gerecht war — das veranlasst ihn, auf den Kampfplatz zu treten.

 Σ פֿתלאָנָבּט חכה, P אַרבּ פּבבּס, אַרוֹכּה פּבבּס, פּר אוֹכּה אַרבּרים אַרבּיוב אַרבּרים אַרבּיוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּיייוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּייוב אַרבּרים אַרבּייין אַרבּירם אַרבּייין אַרבּרים אַרבּייין אַרבּירם אַרבּייין אַרבּירם אַרבּייין אַרבּירם אַרבּיין אַרבּייין אַרבּייין אַרבּייין אַרבּיין אַרבּייין אַרבּיין אַרבּיין אַרבּיין אַרבּיין אַרבּיין אַרבּיין אַרייין אַרבּיין אַרַייין אַרבּיין אַרבּיין אַרבּיין אַרּייין אַרבּיין אַרּייין אַרבּייין אַרּייין אַרבּיין אַרּייין אַרבּייין אַרייין אַרייין אַרַייין

 $5.^{1.2}$ אליהוא כי אין מענה כפי שלשת האנשים ויחר אפו $$\mathfrak{S}^{1.2}$ מ. $\mathfrak{G}$ אמ' בּוֹסבּע 'Ελιοῦς ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν στόματι τῶν τριῶν ἀνδρῶν καὶ ἐθυμώθη ὀργῆ αὐτοῦ, s. $\mathfrak{K}$ $\mathfrak{S}$ (κ β $\mathfrak{F}^2$ nur $\mathfrak{S}^2$) = $\mathfrak{G}$. P (Ken. 17) hat wie in V. 1 של' הא' האלה. V. 2–5 sind mit (Bick.²) Hffm. Bu. zu str. Über die Gründe vgl. Bu.

 6^1 . ווען bis ויאמר evan in C (Swt). Nach ויאמר P + ! וואמר ושישים P+ לימים P+ לימים P+ כאנים P+ ואתם ישישים P+ לימים

 6^3 . החלתי G אַסטֹעִמסמ $\parallel$ רעי T^2 מנרעא : דעה אַחכם Schm. Bu.

G ימים G ימים G ימים G ימים G ימים G אמרתי G אמרתי G אמרתי G אמרסיסק G איז G א

עמעה ישמעה verb. mit G מוסטבעב, P (ספטב אבסעל, V audite, Saad. שמעו שישעו (Ken. 196, Rs. 554, Houb. Hitz. u. a.) da die Freunde anger. sind. Bu. stellt V. 10 nach V. 14 $\parallel$ 10². אוווי P (או).

 $12.^{1.\,2}$ ועדיכם אחבונן והנה אין לאיוב מוכיה עונה אמריו מכם $> \Re^1$. G אמל μέχρι ύμῶν συνήσω, אαὶ ίδού οὐν ἦν τῷ Ἰωβ ἐλέγχων, ἀνταποκρινόμενος ῥήματα αὐτοῦ ἐξ ύμῶν, s. $\asymp$ κ β (12^1) $\mathfrak{S}\mathfrak{F}^2 = \Theta \parallel$ נעדיכם עדיכם P ועדיכם (viell. Rs. 874) so les. J. D.

Mich. Död. Hufn. Bick. $\parallel$ עונה PV Houb. 'עוגה Bu. str. V. 11/12, Bick. ^{2} 12.

 $18^{l}.$ כי > Ken. 111 || 18². הציקחני PV (ההי P leitet M von der אוה' Ges. II ab. ביקעמני ליט Cppll. II, S. 822, Note 573.

ענה אינר > G. S4 2 Prs. + ἀποκριθώ, s. × $\approx$ i. T. = Θ .

 $21^1> {
m Ald.}$ 5 Prs. $\parallel 21^2.$ אַכנָה לא אַכנָה V et deum homini non aequabo ואָל אָדם לא אַכנה so corrig. Rs. 597 von Schnrr. Dathe in M einges. $\parallel$ אַכנה G פֿעדף α πῶ. P בהב

Kap. XXXIII.

12. 50 > G || $1^2 > \Re^2$ a.

 2^1 . או Stuhlm. או || 2^2 . רברה || 2^3 . רברה || 2^3 . אור || 2^3 . רברה || 2^3 . רברה || 2^3 . Stuhlm. פאר || 2^3 . Stuhlm. רברה || 2^3 . Stuhlm. ||

41. Bick. אל nach עשחני nach עשחני nach עשחני nach עשחני אוו nach עשחני peides seinem Metrum zu Liebe | עשחני P טלבוָגנב ob zu verb. in תחוני אוווי אוווי החוני האל מאסאסאסאל ווי החוני Bu. str. V. 4.

- 5^i . רישיבני $G+\pi$ האס'ς דמטידמ $\parallel 5^2$. השיבני G לאלטיניסי הדקט אמל פֿעל. Die Fortsetzung von G אמל פֿץ' אמדא אמד G=G הרך אני כפיך G עלי G לפני G לפני G לפני G לפני G לפני G

 10^1 . תואות G μέμψω. P אבעל. T התעומת V querelas. U האנות Vr.
 11^{l} . ישמר P ישמר GP יון רגלִי $\parallel$ 112. ישמר GP ישמר GP ישמר שמר GP ישמר Du. str. V. 11.

 15^{1} . הווין ה' א פֿע הווין אין פֿרין ווין פֿרין ווין. ער א פֿרין ער פֿרין ער פֿרין ער פֿרין ער פֿרין ער פֿרין פֿרין ער פֿרין פֿריין פֿרייין פֿריין פֿרייין פֿריין פֿרייין פֿריין פֿריין פֿריין פֿריין פֿריין פּריין פֿריין פּריין פּריין פּריין פּריין פּריין פּריין פּיין פּיין פּיין פּריין פּיין פּריין פּריין פּרייין פּייין פּייין פּיין פּריין פּייין פּייין פּייין פּיין פּייין פּייין פּייין פּייין פּייין פּייין פּייין פּי

mehr als 100 Jahren schon Rsk. vor! Bttch. ינשא – ינסה. Dill.⁴ יכלה. L. wie Bick.², oder יכלה.

 $18^{!}$. היתו מעבר בשלה הא הבסבּוֹי מסֹדסֹי בֿי הסֹלבְּעָם פּ פּ מי בש' G אמו א הבסבּוֹי מסֹדסֹי בֿי הסֹלבּעָם פּ בש' בש' א הובח kommt nicht vor. Viell. בשאלה $18^{2}>\mathfrak{H}^{2}$.

 20^1 . פרשתו היתו P הוהמתו P הוהמתו P היתו על פרשתו בין של P היתו על פרשתו P הוהמתו P הוהמתו P הוהמתו P הובש P שבין P הוהמתו P היים P הואות P הואות P הואות P בין P הואות P בין P הואות P בין P

 22^2 . למיתותא להיתותא האלט ל6 פֿע אַלאָן. P למיתותא לבעבל. T איז (T Reg. = M). "Grube" 22^1 u. "Todesengel" 22^2 entsprechen sich nicht, l. mit Hffm. Perl. Bu. למו למו למו למו למו למו למוים (G?), vgl. אם 23^1 u. ים von M מות ל 22^2 .

 $23.^{1.2}$ אם־יש עליו בולאך מליץ אחד מני־אלף להגוד לאדם אם־יש עליו בולאך מליץ אחד מני־אלף להגוד לאדם G έὰν Ϫσιν χίλιοι Ϫγγελοι $\mathfrak{F}$ ανατηφόροι ($Prs.\ 23$ ουχ αποχρινοντ. αυτω, $s.\ \mathfrak{F}$) εἶς αὐτῶν [οὐ μὴ τρώση αὐτόν.

 26^1 . יעתר GP (וירצהו ווירצהו איר עס P 2 mal übers. | 26^2 . וורצה G בּוֹסבּאבּטֹסבּדמו אַ ווירא P ווירא ווירא (Qal) ist der Erlöste | Nach Kgb. soll תרועה = aram. רעות sein | Sehr fein Du.: דרקתו וויספּר (vgl. ψ 22, 31) st. דרקתו ווישב T Ken. 158 (צי ψ Bick. stellt 26^3 nach 27^1 .

 $29^{.1.2}$ הן־כל־אלה יפעל־אל פעמים שלוש תחרגבר אלה הן־כל־אלה ה הנבר א $> \Re^{1.2}$ מ. G נאסט דמטדע דמידע בֿרְעָמָדעו לי נאַנאָטָרָלָלָ לאַסטל דענידע דעידע בֿרָעָמָדעו לי נאַנאָר אַנאַר פֿעָמִים אַר פֿעָמִים פּעָמִים פּעַמִים פּעמִים פּעַמִים פּעַמִים פּעמִים פּעַמִים פּעַעַּים פּעַעַּים פּעַעַּעַים פּעַעַּים פּעַעַּים פּעַּיִים פּעַעַּים פּעַעַּעַים פּעַּעִים פּעַּעִים פּעַּעִים פּעַעַּים פּעַעִּים פּעַעְיִים פּעַעַּעִים פּעַעַּיִים פּעַעִּים פּעַּעִּים פּעַעַּעַים פּעַעַּעִּים פּעַּעִּים פּעַעַּעַים פּעַעַּיִים פּעַּעִּים פּעַּעִּים פּעַעַּעִּים פּעַעַּיִּע פּעַּעַּע פּעַּעַים פּעַעַּעִּים פּעַעִּים פּעַעִּים פּעַּעָּע פּעַיִּים פּעַעַיִּים פּעַעַּיִים פּעַּעִּים פּעַעַּעַיִּים פּעַיִּים פּעַעַיִּים פּעַּעַייִים פּעַּעַיִּים פּעַיִּים פּעַייִים פּעַעַּיים פּעַייִים פּעַייִים פּעַייִים פּעַייַים פּעַעּעּעַייִים פּעַעּיים פּעַייִים פּעַייִיים פּעַעּעִייַים פּעַעּעּעּע פּעַייִיים פּעַעּעַייִים פּעַּעּייַייים פּעַעּעּעּייַייַיייַ פּעּעּעִייים פּעַעּעִיי

 31^1 . שמע GPV לי וש' אונכי ארבר $P \parallel 31^2$. ארבר ארבר ארבר ארבר א החרש א ארבר ארבר א בר א
 $32.^{1.~2}$ אם־יש־מלין השיבני רכר כי־חפצתי צרקך א $> \Re^1$. G ελ έστὶν λόγος (B^bAC λογοι, S — οις) ἀποκρίθητί μοι · λάλησον θέλω γὰρ δικαιωθήναί σε, s. % βκ $\mathfrak{S}\mathfrak{h}=\Theta$ דבר > P.

 $33.^{1.2}$ אם־אין אתה שמע־לי החרש ואאלפך חכמה א אם־אין אתה א אם א א פו א א $> \Re^1$. G sì (δε) μή, σὶ ἄχουσόν μου · χώφευσον χαὶ διδάξω σε (SAC 22 Prs. Compl. Ald. $\Re^2$ S\$ + σοφιαν), s. $\times$ β χ S\$ = Θ א בי א $\to$ '1.

Hch. S. 230-32 will von M die Verse 26, 29, 30 als ursprünglichen Schluss von Kap. XXXIII ansehen, das übrige sei spätere Zuthat, wie noch G beweise. Seine Berufung auf G ist grundfalsch. M 26 = G 26, M 27 = G 27, M 28 =G 30. Origenes hat M 28/29 für nicht übersetzt gehalten u. darum aus Θ nachgetragen. Gs Übers. von M 28 schien ihm Wiedergabe von M 30 zu sein. R¹ αλλα αυτονχο ταψυχη εβολοά πωου σεκάς έρε πάωμο εμου έρος ομ ποτοείη = Β αλλα ερυσατό την ψυχην μου εκ θα-עמדט איז איז איז עבר איז איז איז פרה נפשי מעבר איז איז איז איז איז פרה נפשי מעבר איז איז איז איז איז איז פרה נפשי בשחת וחיתי באור תראה. G hat Vers 29/30 ob hom. (Dillm. S. 1362) ausgelassen: Vers 28 schliesst mit באור הראה, Vers 30 mit באור החיים. Bick.2 str. daher mit Unrecht V. 29/30. A Prs. 23 S (a. R.) haben nach G 30 αὐτόν: υπολαβων δε Ελίους λεγει = Μ <math>34, 1 απουσατε μου σοφοί επισταμένοι enwtizesdai to nalon = M 34, 2 oti eighnen $I \omega \beta$ (I. > Prs. 23). ιδου ταυτα παντα εργαται ο ισχυρος οδους τρεις μετα ανδρος = Θ(G) M 33, 29; του επιστρεψαι ψυχην αυτου εκ διαφθορας του φωτισαι αυτω εν φωτι ζωντων = (Θ)M 33, 30. $\Re^1$ hat die Worte του επιστρ. bis ζωντων nicht, sie sind also nicht urspr. Übers. Gs, sondern wahrscheinlich (Fld.) O angehörend, was Hch. übersieht. In A Prs. 23 sind Vers 33, 29, 30 falsch 34, 2 nachgetragen. Von M 33, 31-33 hat G nur die Worte 33, 31 ενωτίζου ${\rm I}\omega eta$ και ακούε μου $= \Re^1$ ακομ $\overline{{f a}}$ τω ${f b}$ παι πρώτ $\overline{{f a}}$ פסס איוב שמע־לי = 31¹ beibehalten u. das übrige als überflüssig weggelassen (Dill.).

Kap. XXXIV.

1. ויען אליהוא ויאמר C Prs. 250, gestr. von Bick. ^{1} Du. Bick. ^{2} verb. 34, 1 mit 33, 31^1 .

 $3.^{1.2}$ בי און מלין תכחן וחך יטעם לאכל $> \Re^1$. G ὅτι οὖς (A

 $Prs. 23 νους) λόγους δοκιμάζει καὶ λάρυγξ γεύεται βρῶσιν (לאֹכֶל), s. <math>\times$ κ β $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\Theta$. Der Inf. לאכל ist sinnlos. L. dafür nach $\Theta(G)$ P בּבּבּאָר, V escas entw. לְּאֹכֶל Luth. Sgfr., od. unter Vergleich von 12, 11 לו אַכל Bu. 2 Ken. l. ישעם אַכל י

 5^1 . כידאמר P ביאור און א צרקתי עו מאח noch ביאוי עו מאח עו עו מאח ווערקי וער אין א פון א ניין א ניין א ווער אין א ווער אין א ווער אין א ווער אין א ניין א ראבי אין א ווער אין א ניין א ניי

 8^1 . ארת ארם 9 ארה gestr. von Bick. ^{2} | ארה P וארה P לחברה עסח P 2 mal übers. 1) אונגע 2) אינגע $||8^2$. אינגע אייגע אינגע אייע אינגע אי

 10^{1} . אנשי לכב G סטיפּדסו אמף אוא שי לבב G שנשי לכב G Bu. G אנשי לכב G אנשי לכב G101 str. auch Bick.² Bick.¹ ergänzte אנשי vor אנשי אוינו. $\parallel 10^2$. הללה לאל מרשע m G $m \mu \dot{n}$ $m \mu \dot{n}$ בים אינו אינוניט אינו אינוניט איניט אינוניט א dogmat. | 103. ושרי מעול G καὶ ἔναντι παντοκράτορος ταράξαι τὸ δίκαιον. $\mathfrak{H} = \Sigma$. Mit Houb. Bick. 1.2 Du. wird nach G 5 vor ערי zu erg. sein. Für das kurze Glied 103 schlägt Bu., viell. mit Recht, nach 34, 32 u. 36, 23 zu les. vor: מבעול עול; dann ist natürl. auch, vgl. V. 12, מרשע (st. מרשע) zu les. nötig. Den Inf. scheint auch G vorauszusetzen. Vor 10 Prs. 23 %.

ימצאנו ^{11.1.2} עס פעל ארם ישלם־לו וכארח איש ימצאנו von G zusammengez.: ἀλλὰ ἀποδιδοῖ ἀνθρώπω καθὰ ποιεῖ ἕκαστος (υ'κ 112) αὐτῶν. Was in G dann folgt: καὶ ἐν τρίβω (κανδοὸς εύρήσει αὐτόν $> \Re^1$, s. $\cancel{\times}$ β $\mathfrak{H}$ ist $= \Theta$ 112. $\mathfrak{H}$ iuxta viam $suam = \Sigma$ καὶ κατὰ τὴν δδὸν αὐτοῦ. Wie G liest auch P 11^1 יוֹבע (P³ hat nur כי כ (וֹבְּע (P³ hat nur פּרָב: das ist für M zu verwerten, vgl. 11² יבארח. Ken. 95 Rsk. Gr. S. 133 בפעל secundum opus.

 $12.^{1.2}$ אפראמנם אל לארירשיע ושדי לא יעות משפט wird von G als Frage gefasst: οἴη δὲ τὸν κύριον ἄτοπα ποιήσειν; ἢ δ παντοκράτωρ ταράξει κρίσιν. Für ירשיע schlägt Bu. ירשע zu verb. vor (so auch Du.). 122 > Ald. Prs. 161 | משבת P ליבון ו Vor 12 Prs. 23 X.

13. 1.2 מי־פקד עליו ארצה ומי־שם תבל כלה G frei δς ἐποίησε τὴν Υῆν; τίς δέ ἐστιν ὁ ποιῶν τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τὰ ἐνόντα πάντα | עלי א' V פובן P עלי א' ו Eine Locativform ארצה ist hier ausgeschlossen; eher wäre die Annahme einer alten Accusativform möglich, vgl. G. K. § 90 f. Besser als blosses ארץ Bick. Du. ist ארצו Bick. Bu. Ken. 173 hat geradezu ארצו | 132. Die lässt sich im Hinblick auf 20, 42 übers. mit "schaffen". Dem Parallelismus entspricht besser שֹב עליו "hat ihm anvertraut", od. שמר so Bu. | כלה V quem fabricatus est.

141. אם־ישים אליו לבו G εὶ γὰρ βούλοιτο συνέχειν S2C2 16 Prs. Compl. Ald. סטסעבוֹע (ישיב) übergeht לבו aus dogm. Int. ישיב, das auch P בבישי, Saad. ישיב 4 Ken. Rs. 1093 u. d. Or. lesen, ist Ms ישים vorzuziehen (vgl. ישים 142) Houb. Bick.² Bu. Du. Dann ist weiter לבו als Duplette zu bzhw. von ישיב zu machen עוליו zu streichen u. רוהו zum Objekt von Bick. 1.2 Bu. So bekommen 141 u. 142 einen besseren Rhythmus.

Ley str. רוחו $\parallel 14^2$. אליו יאסף G אמו דס העפטעת המף מטלק המדמסעפיז überg. נשמחו.

G ארם G אורם G אורם G אורם G אורם G אורם G אורם G

όθεν καὶ ἐπλάσθη, s. - Prs. 255 Sh.

אם $A\Sigma$ 2 Ken. אם Prs. 23 vorher: υπολαβων δε Ελιους λεγει || בינה ist von den Mass. als verlängerter Imp. punktiert, der aber hier unzulässig ist. Lies nach G μὴ νουθετῆ, $A\Sigma$ μὴ συνιεῖς, P אוֹן בינה, V habes . . intellectum, Saad. בינה בא הויר, so auch Houb. Bu. || אוֹר A 2 (3) Prs. + Iωβ || Iω

G נאב האף שונא משפט יהבוש ואם־צריק כביר תרשיע G נאב האף האף אונא האף האף אונא משפט יהבוש ואם־צריק כביר תרשיע האח) דאי שונא ליס עומד (עסר ד. ע. A 2 [4] Prs. סטא סוֹצוֹ אַעסעָּג אַנאַ אַנאַ אַנאַ אַנאַ אַנאַ אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַן אַנאַע אַנאַן אַנאַ אַנאַן אַנאַ אַנאַן
 19^1 . נשא G פֿתמוס, טיאלין $\| 19^2$. ולא־נכר שוע לפנידרל G οὐδὲ οἴδεν (A Prs. 23 οὐα ἔδωκεν δὲ) τιμὴν θέσθαι άδροῖς (A Prs. 23 ἀνδρῶν, 4 Prs. ἀνδρός) $\|$ שוע >P $\| 19^3$. כי־מעשה ידיו כלם G θαυμασθήναι πρόσωπα αὐτῶν kann nicht = M sein; steckt darin Rest einer Übers. von 19^1 ? Ob M 19^3 ursprünglich ist?

211. Vor כבתר P + בתכי.

 23^1 . עור עור $> \Re^{1.2}$ a. G איש שים עור $> \Re^{1.2}$ a. G איש ישים עור $> \Re^{1.2}$ a. G איס פֿאָל איש ישים עור $> \Re^{1.2}$ a. G איס פֿאָל איס פֿאָל איס פֿאָל איז איס פֿאָל פֿאָנ איז איס פֿאָל פֿאָנ $> \Re^{1.2}$ a. G איס פֿאָל פֿאָל פֿאָנ איז איס פּאַל פּאָל פ

 24^1 . ארחקר ירע כבירים לא־חקר G א אמדעאמגון מאטא אירע מייבים לא־חקר. Die Fortsetzung von G פֿאָסָלָּמָ דּג אַמּוֹ פֿלָּמָסָּאָ סֿאָס פֿאָ דּג אַמּוֹ פֿלָּמָסָאָ פֿאָסָאָ פֿאָסָאָ פֿאָסָלָּאָ דּצ אַמּוֹ פֿלָּמָסָאָ פֿאַס פֿאָ פֿאָר פֿאַר פֿאָר אַ פֿאַנוּ (G?) forte Ken. 158, 5 אורים (7) Rs., 2 davon יהרים ב 4^2 אהרים רבע פֿאַר פֿאַנּ פֿאַנּ פֿאַר פֿאָר פֿאַר פֿאָר פֿאָר פֿאַר פֿאַר פֿאַר פֿאַר פֿאָר פּאָר פֿאָר פ

 25^1 . כן 3.6 Bick. אורכאו אמו דערבועט אוֹן אַכּבּבּע (אַ אָּ hab. schon 35^1 s. 3.6 Bick. 3.6 Bi

 26^1 . החת רשעים 6 בהפגי א (d.~i.= ידעבו $vgl.~25^2)$ על אים $gl.~25^2$ על אים $gl.~26^2$ במקום במקום $gl.~26^2$ וראים $gl.~26^2$ באים האים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$ באים $gl.~26^2$

פֿי. דמי פֿאָלּסְסְּטֹּי, s. – יָּרְאֵב פּרָ Prs. 249, 252 פֿי. פֿאָלּסְסוֹ מטֿדסטֹ || רְאִים P יְרָאֵי || "Er geisselt sie wie (תְּחָתוֹ) Frevler" würde in sich schliessen, dass die also Behandelten keine Frevler sind – das widerspricht V. 24. Bick.¹ erg. als Subjekt zu 26¹ מוסח ע. ו. חַחַח, ihm folgt Bu. Bick.² str. חַחַח. Rsk. Wr. wollen הַּחָב בְּפַיִּ מוֹם בּפַּרְים בּפַרְּם הַפַּרְים בּפַרְים בּפַרְים בּעִים בּפַרְים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִּים בּעִים בּעִּים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִים בּעִים בּעִים בּעִּים בּעִּים בּעבּים בּעִּים בּעִּים בּעִּים בּעִּים בּעִּים בּעִ

27¹. אשר על-כן אשר G סיד, V qui quasi de industria. אשר אשר אשר > Ken. 166. Biek. אשר Du. str. מאחריו || על-כן G פֿאַ νόμου θεοῦ || 27².

וכל־דרכיו G אואמוששמדם אב מטדסט. $V.~27~\mathrm{s.}~\%$ א אָ $^1.$

 $30.^{1.2}$ מְמִלְדְ אַרְם הוֹרָף ממקשי עם $> \Re^1$. G βασιλεύων ἄνθρωπον δποκριτήν ἀπὸ δυσκολίας λαοῦ, s. $\times$ κ $\mathfrak{S}\mathfrak{S}=\mathfrak{O}$ $\parallel$ Für das sinnlose מְמְלֵּךְ ist mit $\mathfrak{O}T$ ממני מלכא, V qui regnare facit קמָלך Luth. J. D. Mich. u. viele neu. Ex. zu l. $\parallel$ Vor dem kurzen Gliede ממקשי עם schiebt Bu. שמל ein u. übers.: "einen Herrscher aus den Fallstricken des Volks" — besser wäre ein αυקש Houb.

 $31.^{1.2}$ בי אל־אל האמר נשאתי לא $> \mathfrak{R}^1$. G ὅדו π ρὸς

τὸν ἰσχυρὸν δ λέγων εἴληφα οὐκ ἐνεχυράσω, s. imes κ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\mathbf{\Theta}\parallel$ 311. P אל bloss einmal אל pr. Rs. 380, munc Rs. 829 Hufn. Voigt. SV ego locutus sum ad deum 'א 'א 'Rs. 829 Hufn. Rs. 829 Hufn. צי א' ע אותר נשאחי Mich. בי אַל אַל הַאֹמֶר, vgl. Rs. 579. Bick.¹ Hffm. fassen האמר als Inf. Niφ. so auch 16 Rs. Reg. 2, Bibl. Sonc. T. Rsk. Dathe Ley אחבל | אל אלה אמר P אחבל !! V te quoque .. prohibebo || Für נשאתו Rs. 597 pr. נשאת, Rs. נשארי, Rs. 369 נשארי, Kmph. (Voigt), ich habe gewuchert". Rsk. Dathe נשאתי "erravi". Viell. mit Du. יבאתי "ich habe m. überhoben" zu l. Elihu will in Kap. 34 Gott gegen den Vorwurf Hiobs verteidigen, dass er nicht gerecht sei. Nachdem er zuerst nachgewiesen hat, dass Gott fern vom Unrecht sei V. 10, jedem nach seinem Thun vergelte V. 11, wie ja das von Gott als dem unparteiischen Regenten der Welt gar nicht anders zu erwarten sei, so stellt er dann den Satz auf, dass, wo Gott scheinbar einmal uninteressiert dem Lauf der Welt zusehe, das Unrecht obenauf sein lasse, dies nur dann geschähe, wenn der sündige Mensch sich nicht reumütig zu Gott wende: das wollen V. 31/2 besagen. Von diesen beiden Versen ist der letzte ohne Weiteres klar. Er ist eine demütige Bitte an Gott, den Menschen über sein Unrecht zu belehren, um ihn vor ferneren Sünden zu bewahren. Diesen Sinn hat auch im Allgem. V. 31. Aus עלערי V. 321 ist nach אחבל ein עוֹד zu erg., so auch Bick.1 Du. Ley, nur ist des letzteren Einschiebung von אם־המאתי vor nicht zu billigen, da sie nur seinen metrischen Specialansichten ihre Existenz verdankt.

nach 32 hinüberzieh. חבהר | בפאש בי פא שני אי מובדר | בפאש בי פא מובדר או

אלמים: Houb. ändert המענד המענד, השלי; השלי; für החבר: החבר. Sgfr. העלים: Bick.¹, dem Bu. zustimmen möchte, erg. דרכי אחה מאל מים. Str. mit Bu. Du. אל von ישלמי ע. עיסי ישלמי ע. עיסי ישלמי ע. עיסי ישלמי ע. עיסי אחה אל Nach den Verbess. von Bu. lässt sich V. 33 zur Not übersetzen. Besser wird sein, mit Du. מַשְּׁמַ zu l., dann aber nicht משפטו בעו erg.

ירב von ירב). Striche man בינינו יספוק, so entstände ein Vers mit 2 parallelen Gliedern.

Bick.² streicht den Abschnitt $28-33 > \Re^1$ als sekundär; Hch. (22) 23-33, weil diese Verse [aber nirgends V. 24¹] bei einigen hexaplar. Zeugen s. $\times$ stehen — nach $\Re^1$ dem besten Zeugen wäre nur eine Eliminierung von 28-33 statthaft. G hat aber diese Verse wiederum nur ausgelassen, teils weil ihm ihr Inhalt anstössig war, vgl. bes. $28 \, \text{ff.}$, teils weil er ihren in der That oft dunklen Sinn nicht verstand.

Kap. XXXV.

 $1 > C\mathfrak{H}^2$. 1-4 > Ken. 180.

 P^1 מואח P^2 הואח P^2 הואח P^2 השבח P^1 השבח P^2 הואח P^2 השבח P^2 למשפט P^2 הביוח P^2 היים P^2 היים P^2 היים P^2 הבייח P^2 היים P^2 היים P^2 היים P^2 היים P^2 הבייח P^2 הואח P^2 הואח P^2 הבייח P^2 השבח P^2 הואח P^2 הבייח P^2 השבח P^2 הואח P^2 הבייח P^2 השבח P^2 הבייח P^2 השבח P^2 הואח P^2 הבייח P^2 השבח P^2 השבח P^2 השבח P^2 הואח P^2 השבח P^2 השבח P^2 השבח P^2 הואח P^2 המרח P^2 השבח P^2

עיך. לעיך G vorh. אלשת עיסח Ley in M einges. Bick.² Bu. str. V. 4, letzterer weil die Anrede an die Freunde Hiobs hier nicht mehr am Platze sei. רעיך ist viell. besser statt von דעיך, Gedanke" abzuleiten: "ich will dir [deine] Worte widerlegen u. deine Gedanken bei dir".

- $5 > \text{Ken.} \ 289 \parallel 5^1$. וראה bzhw. שור $5^2 > P$.
- 6¹. אם wird von G aus dogm. Interesse unterdrückt, ebenso אל 6², S¹ hat סנו! Für אם ist besser mit P סבא, V ei 1 (2) Ken. (viell. Bu.) אם בעשרה. Bick.² str. Metrums halber העשרה.
- $8.^{1.2}$ איש כמוך רשעך ולבן־ארם צרקתך לאיש כמוך לאיש כמוך לאיש כמוך לאיש כמוך לאיש לאיש כמוך לאיש כמוך לאיש סטט אַ מֿספֿאָפּוּמֹ סטט אַמּל טוֹהָּ מֿעלאַרָּהָּסט אַ לעניסטיאָ סטט, s. אַ אַ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\Theta$. V ergänzt richtig dem Sinn nach vor רשעך nocebit u. vor צרקתך מdiuvabit.
- $9.^{1.2}$ במרב עשוקים יועיקו ישועו מזרוע רבים $> \Re^1$. G ἀπὸ πλήθους συκοφαντούμενοι (Prs. 55 -ων) κεκράξονται, βοήσονται ἀπὸ βραχίονος πολλών, s. $\times$ κ $\in$ $\mathfrak{H}=\Theta$ | Für ששקים wohl besser die entsprech. Form von עשוקים "Bedrücker" so Θ , Σ συκοφαντιών, V calumniatorum Rs. 368 Saad. (möglicherw. auch PT), oder עשקים Rsk. Mich. || PV ורוע וישועו P זרוע וישועו P עים "רבים", viele" passt nicht neben עשים. P בשעים P רשעים P רשעים. P רשעים P רשעים.
- 11^1 . מלפני G א אוסףוֹגעטי אָב pr. Rs. 593, 597 מלפני > P $\parallel$ 11^2 . יחכמני > G. Prs. 23, 253 σοφίζει(η) ήμᾶς, s. $\divideontimes$ $\frak{H}$ (me) = ($\mathfrak S$ a. R.) $\mathcal A$, bzhw. $\mathcal A\mathcal O$, vgl. Fld.
- ישורנה Da כירשוא. P בירשוא. Da ישורנה. Da ישורנה weibl. Objekt voraussetzt, kann אשוא, das masc. ist, nicht Objekt sein. Bick.¹ erg. אמרח, Bick.² (Du.) שנעת Bu. שועת vor אועת, aber schon blosses שועתם Ley dürfte genügen. St. אר,

besser כי תביי איך איך G οὐ βούλεται . . ίδεῖν $\| \ 13^2$.
Ταντοκράτωρ δρατής ἐστιν!

 $\mathbb{R}^{1.2}$ ועחה כידאַון פָּקָּך אפּו ולא־ידע כפּש מאד $\mathbb{R}^1$. G καὶ νῦν ὅτι οἰν ἔστιν ἐπισκεπτόμενος ὀργὴν αἰτοῦ καὶ οἰν ἔγνω παράπτωμά τι (Compl. Ald. 10 Prs ⑤ παραπτώματι) σφόδρα s. ※ ⑤ $\mathbb{S} = \mathcal{O}$ || Für אַיִּרְפָּקָּר בּקּר בּקּר $\mathcal{O}$, Σ ἐπιλογιζόμενος (Gr. S. 133 אַיִּרְפָּקָר עׁמָּבוֹ בּעָר בַּפָּע ווֹ ידע (בְּאַיִּן בּפָּע ווֹ ידע (בּאַיִּן בּפָּע ווֹ ידע (בּאַיִּן בּפַע ווֹ ידע (בּשַׁע בּשַׁע פּשָּׁע פּשָּׁע עַבּבּע (auch בּשַׁע בּשַּׁע בּשַׁע, V scelus) verderbt Houb. u. viele neuere Exeg. (Bttch. denkt an בּשַׁע בּבַבּע ! בַּנַפַּעוֹ ! בַנַפַּשוֹע | בּנַפַּשוֹ ! | בַנַפַּשוֹ ! | בַנַפַּשוֹ ! | בַנַפַּשוֹ ! | בַנַבַּשוֹ ! |

Die Lücke 72—10¹ u. 12¹ in G erklärt sich leicht aus dem dogmatischen Anstosse, den G an dem Inhalt der Verse nahm, modelte er doch auch schon an den Versen 3 u. 6 aus gleichem Grunde herum. G wollte die Allgenugsamkeit Gottes scharf betonen, die ihm durch die getilgten Verse gefährdet schien. Diesen Zweck hat er aber schlecht erreicht, denn 10² ist keine Fortsetzung zu 7¹. 12² schliesst sich weder nach vorn noch nach hinten an die umgebenden Verse an. Hch. u. Bick.², die den LXX folgen, sehen sich daher zu weiteren Operationen genötigt: so streicht Bick.² den ganzen Vers 12, während Hch. 12¹, obgleich der griech. Text

aus Θ ist, beibehält. V. 15/16 sind vom Griechen weggelassen, weil sie dem Hiob zu nahe treten. Aber ohne die beiden Verse hat das Kapitel keinen Abschluss. Ähnlich urteilt Dill.

Kap. XXXVI.

1. ויסף אליהוא ויאמר א $\mathfrak{H}^1$ von Bick. $^{1,\,2}$ Du. gestr.

 2^1 . אילוה T^1 זעיר עיבהר ציבהר איב $\parallel 2^2$. אילוה G èv è μ oí scheint (wie Hffm.) איל עו les., doch vgl. dagegen V. 3 $\parallel$ Bick. Du. erg. לאל אילי עיד, Bick. בי

 3^1 . רעי Hffm. רעי , der mich . . . behütet"! $\parallel 3^2$. ולפעלי δέ μου אחן אחן G έρω! G zieht dann weiter

מנם (כי־)אמנם aus 41 falsch zum vorhergeh.

 4^1 . אל G vorher לא אידעקר אידעקר פאר (aber a ראַבער אידעקר) אואס אלא אידעקר איזער אייער איזער איי

Deut. 20, 8. 2. Sam. 17, 10 u. ä. Für das 2. כביר לכ könnte (vgl. P u. T) ק genügen. "Siehe Gott ist mächtig und furchtlos, gross an Kraft u. weisen Sinns". Richtiger aber wird sein 5¹ בביר לכ u. 5² מביר לכ als Dubl. aufzufassen (Du.) u. V. 5 so herzust. לכ (nach Streich. von חבר לם). Dazu gehört 6¹ als 2. Glied (Du.).

als urspr. bei.

 $9.^{1.2}$ ויגר להם פעלם ופשעיהם כי יחגברו איז > $\Re^1$. G אמּוֹ מֿעמץ- פּאַבּוֹ מטֿדסוֹג דֹּמ צֿפָּרְמ מטֿדטּט אמּוֹ דֹמ דּמַרְמִדְדִשׁ מטֿדטּט אַדּי אַ דּמָרָס סטסטי, s. $\times$ אַ אַ $\in$ $\mathfrak{G}$ = Θ .

10¹. G hat als V. 10: ἀλλὰ τοῦ δικαίου εἰσακούσεται, s. $\overset{\cdot}{\times}$ $\mathfrak{H}$, vgl. dazu ZATW 97 Schlussheft. Prs. 147 nachher καὶ ἀποκαλύψει τὸ οὖς αὐτῶν εἰς παιδείαν = M 10¹ ווגל אונם למוםר $> \mathfrak{R}^1$. G καὶ εἴπεν ὅτι ἐπιστραφήσονται ἐξ ἀδικίας, s. $\overset{\cdot}{\times}$ β κ $= \Theta$ $= \Theta$ Bick.¹ str. $= 10^2$ καις $= 10^3$
 $\mathfrak{R}^{\mathrm{I}}$. G έὰν ἀκούσωσιν καὶ δουλεύσωσιν, συντελέσουσιν τὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν ἐν εὐπρεπείαις, s. $\times$ κ β (bis ἀγαθ.) $\mathfrak{S}\mathfrak{g}=\mathfrak{G}\parallel 5$ Ken. 11 Rs. u. eing. Ed. falsch וועברו $\mathfrak{g}$ Bick. str. וועברו $\mathfrak{g}$ יבלו $\mathfrak{g}$ $\mathfrak$

 $12.^{1.2}$ G übers.: ἀσεβεῖς δὲ οὐ διασώζει (vgl. 13 ישועו u. הנפי d. i. לא ישועו), παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι εἰδέναι αὐτοὺς (12^2 τὸν κύριον καὶ διότι νουθετούμενοι ἀνήκοοι ἤσαν (12^1 ישמעו).

אסרם אוען בי אסרם אף אישוען בי אסרם אף אישוען בי אסרם אף אישוען בי אסרס אמלסטק, אישוען אמף אישוען בי אסרסי אישוען אישוען בי אסרסי אישוען אף אישוען אייא אישוען אישוען אישוען אישוען אישוען אישוען אישוען אייא אישוען אייי אישוען אישוען

עני) ענין 15. G מֿעט' פֿע פֿאַ אוֹשָׁמע (ל לחץ) מֿסטּבּעהָ אַמּל מֿסטּערָ ענין 15²) übers. M nach Willkür. Was dann in G folgt: אָרָנָאָם פֿע דּרָמְיִם יחן 15^1 . שׁנִים וּחלץ בּעניִם וּחלץ נבּאַרַּן מעי פֿע עניים יחן עניים יחן 15^1 . עניים יחלץ נבּאַרַן עראַרַן ער אַרָּרָן ער אַרָרָן ער אַרָּרָן אַנִין אַ אַרָּרָן ער אַרָּרָן ער אַרָּרָן אַן אַרָּרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָין אָרָין אָרָרָין אָרָרָין אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָרָן אָרָרָן אָרָרָין אָרָרָין אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָין אָרָין אָרָרָן אָרָרָיָן אָרָרָן אָרָרָן אָרָרָין אָרָרָן אָרָרָין אָרָרָיָן אָרָרָיָן אָרָרָן אָרָרָיָן אָרָרָן אָרָרָיָן אָרָרָן אָרָרָין אָרָרָיָן א

in החתיה hat kein Beziehungswort; Ken. 3 pr. Houb. Bick.¹ Dill.⁴ Bu. ונחת וו Für הונח, das Duplette des vorhergeh. החתיה sein könnte, Voigt ונתח Bu möchte M החתיה halten durch die Übers. "Tracht." Beachtenswert ist Du. s Vorschlag, der תוחה u. רחב setzt u. החתוך liest.

היערך שועך לו בֶּצֶר וכל מאמצי־כח שוע = "Reichtum", dazu im Parall. בָּצֶּר = "Gold". מא' כח

= "Kräfte des Vermögens" (Hitz.).

 $20.^{1.2}$ תחחם עמים הלילה לעלות עמים החחם אל־תשאף הלילה לעלות עמים אל־תשאף הלילה אל $> \Re^1$. G שָּאָ בּּנָּבּאמטֹקה דאָי איטיעדעה, דסט מֿימגאָאָיין אַמיט מסטֹבָ מֿיעד מטֿדטֿי ($20^2 > \mathrm{Prs.}$ $249) > \mathrm{Prs.}$ 252 $\Re^1$, s. $\times$ β $\in$ $(20^2$ s. $\times$ $\mathfrak{H}) = \Theta \parallel 20^1$ P אסט לעלות = 0 לעלות = 0

 $21^1.>$ A. פרי על־וה בְּחרת מעני $\mathbb{R}^1$ (Prs. 249 hat V. 21 ganz nicht). G בֿתּל דסט אָרָס בּצָבּוֹע בֿתּל אָרָס אָרָס אַרָּ בֿצָבּוֹע אַ אַרָס אָרָס אָרָס אָרָס אָרָס אָרָס אָרָס אַרָס אָרָס אָרָס אַרָס אָרָס אַרָס אַרָס אָרָס אַרָס אָרָס אַרָס אַרָס אָרָס אַרָס אַרָס אַרָס אָרָס אָרָס אַרָס אָרָס אַרָס אָרָס אָיי אָרָס אָ

 23^1 . מי־פקד עליו דרכו G τίς δέ ἐστιν δ ἐτάζων αὐτοῦ τὰ ἔργα || עליו P (עליי Ken. 384 עלי 23^2 . פעלת G ἔπραξεν.

 25^1 . כל־ארם הזור בא $> \Re^1$. G πᾶς ἄνθρωπος εἶδεν ἐν ἑαυτῷ, s. imes β κ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\Theta$ $\parallel$ Bick. ^{1} erg. בי עסר עסר $\mathfrak{H}$ P hat $\mathfrak{H}$ vor אנשים $\mathfrak{H}$ G hat als V. 25: δσοι τιτρωσκόμενοί εἰσιν βροτοί. τιτρ. $\mathfrak{H}$ $\mathfrak{H}$

 $26.^{1.2}$ הן־אל שניא ולא נדע מספר שניו ולא־חקר $> \Omega^1$. G נאסט ע הואסט איניא ולא נדע מספר מסט איניא איני

 8^1 . 8^1 .

 $33.^{1.2}$ יגיד עליו רעו מקנה אף על־עולה אף יגיד עליו אף א $> \Re^1$. G מֿעמץץ בּאַבּנ περὶ αὐτοῦ φίλον (χζ) αὐτοῦ κύριος (κ. > 18 Prs. Compl.) κτῆσις καὶ περὶ ἀδικίας, s. imes $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\mathfrak{O}\parallel$ Γעו $A\Sigma$ έταίρω αὐτοῦ, P הכריה T חבריה, V amico suo, Saad. ישבים, vgl. $\Theta \parallel$ 332. מקנה = (Vieh) Besitz AVP. TI u. III מקנה, TII מטננין also מקנה מקנא א מקנא (צ. 4 Ken. 1 (2) Rs. מקנה sein Besitz pr. Rs. 304 || אך Conjunct. APV. TI II III רוגוא = "Zorn" || על אין אין א P 3 Ken. (2 Rs.) עלה עולה אָעלה אָעל אָעל אָעל אָעלה אָעל אָעלה אָעל אָעל אָעל אָעל אָעל אָעל אָעל אָ עולע näml. אַנְלָה P עוּלל Weder passt für עולע װעל die Bedeutung "Freund" noch "Gedanke" Bttch. Voigt. יכע ist vielmehr (wenn nicht dafür צעמו zu l.) = "Donner". In מקנה vermutete schon Schlt. eine Form von קנא. L. nach TII mit Berg (der allerd. אָל str.), Bttch. Hitz. Dill.4 Bu. Du. סקנא od. עולה u. dann עולה ΘΣΡΤ pr. Rs. 188 de Dieu, Houb. Rsk. Hufn. u v. neu. Ex. ηκ = "Zorn" (Σ ζηλον). Gr. Reifm. Perl. S. 38 wollen für עלעולה: על עולה "Sturm" — das würde freilich zu רעו gut passen, nur wird dann מקנה unerklärbar - es sei denn, dass man sich zur Herstellung einer Form von קרא "predigen" entschliesst, die neben יגיר gut verwendbar wäre.

Kap. XXXVII.

 $4.1\cdot2\cdot3$ אחריו ישאג־קול ירעם בקול גאונו ולא יעקכם כי־ישָּמע אייקר אחריו ישאג־קול ירעם בקול גאונו ולא יעקכם כי־ישָּמע אייקר אונן אייקר אונן אייקר אייקר אונן אייקר אייקר אייקר אייקר אייקר אונן אייקר אונן אייקר אונן אייקר אונן אייקר אייק

 5^1 . ירעם אל בקולו נפלאות $> R^1$. G βροντήσει δ ίσχυρὸς ἐν φωνἢ αὐτοῦ θαυμάσια > Prs. 55 c. inter., s. $\times$ β κ $\mathfrak{S}\mathfrak{H}=\mathfrak{O}$ $\parallel$ ירעם P ירעם אל בקולו P ירעם P ירעם P ירעם P ירעם אל בקולו P ירעם P איז איז איז איז איז איז איז דער P (עשה נפלאות ואין חקר P so: P עשה נפלאות ואין חקר P (21) P גרלות P גרע
könnte entbehrt werden.

61. כי א קווא "falle" od. "sei" sind, das erste vom lexikalischen Standpunkt, das andre dem Sinne nach bedenklich. Verb. mit Gr. S. 132, Sgfr. Perl. Bu. Mdlk. דרות

, benetze" $\parallel 6^2$. אונשם מטר וגשם מטרות עוו אונשם או אונשם און $> \Re^1$. $\to$ אמי עבון אינעט טבדאָס (א. ע. א. א. אינעט אייעט אינעט
 7^1 . החחם בוד־כל־אדם יהחום $> \Re^1$. G פֿע χειρὶ παντὸς ἀνθρώπου κατασφραγίζει, s. $\times$ א $\mathfrak{S}\mathfrak{H}^1=\mathfrak{G}$. Für ביד ביד (auch Du.) $\parallel 7^2$. בעד ביד $P^{1.\,2}$ ביל אי מעשהו $\parallel 2^2$ אנשים $\mathbb{P}^{1.\,2}$ כל־אנשי $\mathbb{P}^{1.\,2}$ ist sinnlos. L. בי $\mathbb{P}^{1.\,2}$ עלשים $\mathbb{P}^{1.\,2}$ אנשים אנש מ' $\mathbb{P}^{1.\,2}$ אנשים אנש מ' $\mathbb{P}^{1.\,2}$ אנשים עשהו Bick. Hffm. Du., besser als אנש מ' $\mathbb{P}^{1.\,2}$ אנשים עשהו u. str. אנשים עשהו

 9^1 . סופה G δδύναι! | 9^2 . ממורים 9^2 מחלה 9^2 מופה 9^2 viell. nur verderbt aus ἀρατώων L. Bos. cf. Schl. Dill. A καὶ ἀπὸ Μαζουρ. P אומכוות מורים, V ab Arcturo, T ומכוות מורים. Hffm. denkt wie bei הדר auch bei מו an ein Sternbild. Viell. trifft das Richtige die Verb. von Voigt ממווים "a. d. Speichern" 444, 13, dem Bu. (Du.) folgt.

weder ישריה "er belastet" im Parallel. zu יפיץ, noch הוי "mit Nass" (רוה, Vור) im Parall. zu אורו האור Hffm. will אור "Regenbogen", "Spiegelung". Du. ברר Verb.

אף־ברק יטרח עכ יפיץ ענן אורו "Auch den Blitz wirft die Wolke, das Gewölk schleudert seinen Strahl".

שלק = טרח "werfen".

 $33.^{1.2}$ אם־לשכט אם־לארצו אם־לחסד ימצאהו אם אם־לארצו אם־לחסד אפאהו אם אם־לארצו אם־לחסד אם אוי אם לא גוֹנָ בֿגּסָס בּנֹסְאָסָס בּנֹסְ אַם אוּ אם לארצו אם עם אוידער. Wr. gar אם אמלה ארץ אמלה ארץ בעו אם אם עם אם עם אם עם אוידער ציו אם ציידער אידער אידער אידער אוידער אם אוידער אם אוידער אידער אידער אידער אוידער אוידער אידער אידער אוידער אידער אוידער אידער אידע

142. עמד P אבב.

 15^1 . החדע G οἴδαμεν, A Prs. 23 οἴδας || בשום עליהם G סֹזוֹ ... ἔθετο ἔργα αὐτοῦ ty von Bick.² Du. in M einges. V quando praeceperit ... pluviis ... לגשם von Houb. in M einges. Gr. Perl. bess. שוך in שום, das führt aber auch zu nichts. שום על = "Auftrag geben" Dill.⁴ || אור עננו על vgl. V. 11 || V. 15 > Ken. 76, 15—19 > Chrys.

161. החרע G ἐπίσταται, A 2 Prs. $\mathfrak{H}^2$ — σαι || על von על

 17^1 . אשר $> P \parallel 17^2$. בהשקט P בהשקט > G. S ^{2} C 22 (24) Prs. Compl. Ald. + ἀπὸ νώτου corr. νότου $= \Theta$.

 $18.^{1,2}$ תרקיע עמו לשחקים חוקים כראי מוצק $> \Re^1$. G סדבףב המפנג μ בד' מטרסט בוֹג דמאמושׁשמדמ, וֹכּעיףמוֹ שׁבּ פֿאָנעסבּשֹּב בּאוֹנעסבּשֹּב בּאָנעסבּשׁב בּאָנעסבּשּׁב בּאָנעסבּשּׁב בּאָנעסבּשּׁב בּאָנעסבּשּׁב אַ אָּ ($18^2 ext{ s. } \times \mathfrak{S}) = \Theta \parallel$ תרקיע P וווי P וווי חלקים P וווי דעסבים עמבים פרפ.

19¹. הודיענו G διὰ τί δίδαξόν με הודיענו so auch P 11 (13) Ken. 8 (12) Rs., was urspr. als M zu sein scheint Dill.⁴ Bick.² || 29². א נערך מפנידושך G καὶ παυσώμεθα πολλὰ λέγοντες. Hi. 29, 9 ist παυ. א עצר P liest vor יו וי לא יו u. übers. עצר ערך א ווי יו u. übers. ערך בערץ ווי ווי ערך א ווי יו besen (vgl. G). א stände dann im Sinn von הלא stände direkt so zu em. ist.

 20^1 . הְיַסְפּר־לוֹ כֵי אדכר G μὴ βίβλος (קפּר) ἢ γραμματεὸς (קפּר) μοι παρέστηκεν $\parallel$ Ĥffm. היספּר = "anrechnen" ist wie nachher יבַלע "tilgen" sinnlos $\parallel$ לו > Ken. 150 $\parallel$ 20^2 . איש כי יבלע + איש כי יבלע + איש כי יבלע + איש כי יבלע + אוש כי יבל

21¹. ועתה לא ראו אור אור לא ראו אור לא ראו אור לא ראו אור הוילון מואר אינו הוילון מואר אינו הוילון מואר אינו אור בארינו אור בארינו בארינו אור בארינו ב

221. זהב l. זהר Cheyne, Du. Sgfr. על וו ! יהוה V 4 Ken.

Über das Verhältnis des bedeutend kürzeren griech. Textes der Kap. 36/37 zu M u. die Ursprünglichkeit des letzteren hat Dill. im Zushg. S. 1365—9 so gründlich gehandelt, dass der Kürze halber auf seine Unters. einfach verwiesen werden kann.

Kap. XXXVIII.

1. ויען־יהוה אחראיוב מנהסערה ויאמר > C gestr. von Bick. G vor ויען + μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι Ἐλιοῦν τῆς λέξεως $\parallel$ ויאמר = G διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν (κ. ν. > Prs. 160) $\parallel$ ייאמר > G, od. vielm. ויאמר > G, da dies gew. durch δπολαβών δὲ am Anf. der Kap. übers. w.

 2^1 . מחשיך G δ κρύπτων (Ca [Swt.] + αλλα νυν), vgl. G 42, 3= מתלים P נעה. P נעלים, V involvens $\parallel$ עצה G με (> S¹ Compl.) βουλήν; der "Rat" ist jedenfalls der Jahwes, daher besser nach G עצחי Bick.² $\parallel$ G hat als 2^2 : συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδία ἐμὲ δὲ οἴεται κρύπτειν (ἐμὲ bis κρ. s. = ⑤ $\mathfrak{H}$). Nach

Bick.² wäre G פֿע אמף. = בכל d. i. M בלי. WZKM 94 S. 121

συνεχ. = יעצר.

 5^1 . ממריה Ob das $\delta\pi$. $\lambda\epsilon\gamma$. urspr.? מסריה könnte Verdoppl. des schliess. עס שם sein. Mdlk. schlägt מַסְריה od. עסוריה vor. Rsk. עמוריה. Doch redet von der Grundlegung erst V. 6 | 5^2 . עליה קו verschlechtert.

 6^{i} . ארניה P הטבעו ארניה G G πεπήγασιν könnte einer

Form von נמה entspr. Bick.2 bessert ומי u. ומי.

 $7.^{1.2}$ G übers. ὅτε ἐγενήθησαν (ברא st. כרא , von Mx. einges.!) ἄστρα, ἤνεσάν με φωνῆ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου (A Prs. 23 + καὶ ὅμνησαν) — dogmat., weil Hi. 38, 7 im Widerspr. mit Gen. 1, 14 ff. Beeinfl. von G ist auch P גום Кеп. 32 ארהים.

 8^1 . ויסך G έφραξα δὲ 'אי. V quis conclusit. Da V. 8 sich nicht direkt an V. 6^2 מי ירה anschliesst, l. mit V Mx. Wr. Bick. Bick. Bu. Du. אלהים שך אלהים ברלחים ברלחים 1^1 1^1 1^2 1^2 1^2 1^3 1^4

 9^1 . בשומי P ביין eine 2. Übers., vgl. $8^2 \parallel 9^2$. החלחו $A\Theta$

יאבה Mid.? החלתו פגנבונון יאבה

10¹. אשבר G ἐθέμην δὲ. P בס. V circumdedi. "Ich zerbrach über ihm m. Gesetz" ist Unsinn. Nach GP les. אשכר (Hi. 14, 13) Mx. Wr. — Hffm. אשכר אשכר "zustopfen". L. הקי אשטר הקי קי הפים, אישטר הקי "mein Gesetz" l. הקי (Prov. 8, 29) Dill. Bick. Bthg. Du. — Sgfr. Bu. הקי אשים P wieder 3. Pers.

Jes. 13, 11. Ez. 7, 24. 30, 18. 33, 28 $\parallel$ 11 ^{1} ist zu lang geraten. Mit Du. wird מבו zu str. sein, das wie Dupl. zu aussieht. Bick. ^{1} str. אומר, Bick. ^{2} קואסר.

 12^{l} . דוים היום היום אוים הממך הממך הממך המימין המימין איים איים פר הממן פר המימין העתה אוים. So Bick.² Hffm. אוים מקמו העתה ישרה שרה שרה העתה העתה האיי העתה האיי בי עתה האיי בי העתה האיי בי עתה בי העתה האיי בי העתה בי העתה האיים המימין. בי העתה האיים המימין העתיה האיים המימין העתיה האיים המימין העתיה האיים העתיה האיים המימין האיים המימים המימין האיים המימין המימין האיים המימין המימין האיים המימין האיים המימין האיים המימין המי

 $13^{!}$. מכנפות בכנפות, vgl. Jes. $24,\,16\parallel 13^{2}$. ממנה wird mit Recht von Hffm. Sgfr. Voigt, Du. gestr., als nicht hieher gehörend, weil es bei der Schöpfung noch keine Frevler gab. Bick. ^{2} str. ממנה, Mx. l. ראשים!

ארכם 15¹. וימנע G ἀφεῖλας δὲ. V ימין וימנע Bick.² ארכם 15². הרבם G συνέτριψας || V. 15 > Ken. 34. V. 15 ist aus dem gleich. Grunde wie 13² zu tilg. Hffm. Sgfr. Voigt, Du., mit letzter. muss dann aber auch noch 14² fallen.

 16^{1} . נבלי G $\pi\eta\gamma\dot{\eta}$ ν. Für das $\mathring{\alpha}\pi$. λ εγ. l. Olsh. Sgfr. נבלי; besser Bu. מבעי = נבעי.

 17^1 . לך $G + \varphi \delta \beta \omega$ s. $- \otimes \parallel 17^2$. לך G πυλωροὶ δὲ ኞδου ἰδόντες σε ἔπτηζαν שערי '' יראָן. Du. setzt שערי '' שערי ושׁ Diesetzt שערי '' שערי ושׁ Lastig sei. P zieht חברה nach 18^1 .

201. בי תקחנו wird von P mit בי zusammengez., oder überschlagen || תקחנו G מֹץמֹץסנג (von Mx. Sgfr. in M einges.) bzhw. תבין ש "bringen" u. "verstehen"

sind keine Parallelworte. L. mit Hffm. Du. הביאנו, "es heimbringst". Obj. ist השך ע. 19. Während Bick.² V. 19/20 nach 21 setzt, verb. sie Du. mit 12/15; vgl. auch Bu. zu V. 20.

 21^1 . ירעתי G סוֹאם Ken. 147 ירעתי (S4 16 Prs. Ald. אָפּאָ (S4 $-\alpha\varsigma=M$).

22². Du. stösst sich an dem 2 mal. אוצרות u. bringt für das 2. אוצרי "Schatzmeister" in Vorschlag.

23 > Prs. 249, Chrys. gestr. von Hffm. || 232. ביום P ליום ולי

 $25^{1} > P$.

28². ් υ wird von P nach 29¹ gez. || Bick.² Du. str. V. 28 (28² > Chrys.) als tautologisch.

 30^1 . מאבן מים יחחבאו G א אמדעשמיעני שניתחבאו יחחבאו G אוני חהום יחלברו G אוני חהום יחלברו G ופני חהום יחלברו G יחדי G יח

 31^1 . מענדות G δεσμόν, T שירי d. i. מענדות. P שור, V micantes, Saad. שוך $||31^2$. משכות $||31^2$ משכות $||41^2$ |

Ken. Rs. 349 מסכות. Hffm. מסכות "Regenspender" || הפתח P מענדות שואר שבות macht die Lesart מענדות GT Houb. nötig; ob nachher מסרות in מסרות zu verb.? vgl. 39, 5. V. 31—33 ^{1} s. $\times$ β .

 $32.^{1.2}$ החציא מזרות בעתו ועיש על־בניה תנהם $> \Re^1$. G א διανοίξεις Μαζουρώθ ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ Ἔσπερον ἐπὶ κόμης αὐτοῦ ἄξεις αὐτὰ s. $\times$ β S $\mathfrak{H}^2=\Theta \parallel 32^1$. חורות P א בעל (den Rest übers. P עיש בעל א בעיש בעל א בעל בעל א גוואר בעיש א גורא א גורא א גורא א גורא א א גורא
wozu 33² besser passt.

 35^2 . הננו G דו בֿסדוי G דו בֿסדוי

 36^1 . במהות במהות האיז לערות האיז לערות האיז לערות האיז לערות האיז במהות האיז במהות האיז לערות האיז במהות של האיז במהות האיז במהות האיז במהות במהות של האיז במהות במהות במהות איז במהות במהות במהות במהות האיז במהות במהות במהות במהות במהות במהות האיז במהות ב

 37^1 . Du. beanstandet mit Recht יסבי u. schlägt יסל. vielm. יסבי vor. Wr. ישבר Ob ישפר $26,\,13$ Döderl. Dathe? אישפר 37^2 . נבלי שמים G οδρανὸν δὲ εἰς ץאָν. יבפיג.

38¹. בצקת Wr. denkt nicht unpassend an eine Form von בצקת Wr. denkt nicht unpassend an eine Form von א 38². ורגבים ירבקו 38^2 . בצק איז א 38^2 . בעק 38^2 . בפירים 39^2 . בפירים 39^2 . בפירים 39^2 .

40. P übers. den ganz. V. اجرات المراد على بالمراد عل

scheint zu fehlen. במעונות ישבו > K. 95.

ערב און ומי P Ken. 18 לערב | ביי Der "Rabe" nimmt sich wunderlich in der Gesellschaft der "Löwen" u. "Steinböcke" 39, 1 ff. aus; er würde vielm. erst 39, 26 zu erwarten sein. Wr. Du. bessern durch die Aussprache לַערב den Sinn. Dann setzt V. 41 die Schilderung 38, 39 f. fort. Bick.² erg. V. 41

zum Vierzeiler durch Einschub von einigen Worten nach לבלי, Du., indem er aus ψ 104 V. 21¹ einrückt; Du. ändert noch לבלי in לבלי vgl. Bick.²

V. 26 u. 27, die in G fehlen u. von Bick.² gestr. werden, sind entbehrlich. Auch Dill. kann keinen Grund für ihre Auslassung in G ausfindig machen. Unentschieden bleibt das Minus von G gegenüber M V. 32.

Kap. XXXIX.

- 2^{1} . חספר P Ken. 48 מם' 2^{2} . חספר עת תחשת העת תחשת האוף פוב ($\pi\lambda$. א א פוב פר ירחי) לרחן (ארנה החספר לרחי) לרחן א פוב לרחי החספר לרחי) א וויר' עת לר' וויר. In Ken. 95 fehlen המלאנה אנה א פוב עודי א פוב - 41. יהלמו בניהם ירבו בבר ist jetzt in G noch einmal aus erg.: ἀπορρήξουσιν τὰ τέχνα αὐτῶν, πληθυνθήσονται ἐν γενήματι

 $> \Re^1$ (in Prs. 261 fehl. ἀπορ. bis αὐτῶν) s. $\times$ κ $\in \mathfrak{H}$ | 4^2 . איבו למו $> \Re^1$. $= \Im^2$ פֿבָּבּאַנּטֹסטעדמו אמו סט אָשָׁ מִּעְּשָׁבוּ למו $> \Re^1$. $= \Im^2$ פֿבָבּאַנּטֹסטעדמו אוּ אַטּעָּבּאַ אַ אַבּאַ פּאַנּאַטָּטַסטעדמו אַ אַ אַבּאַ פּאַנּאַ אַ אַבּאַ פּאַנּאַ אַ אַבּאַ פּאַנּאַ אַ אַבּאַ פּאַר פּאַר אַ אַבּאַ פּאַנּאַ אַ פּאַ פּאַר אַנּבּאַ אַ פּאַר אַנּבּאַ אַנּאַר עַרָּבּוּ $> \Im^2$ אירבו > > % ערבו $> \Im^2$ אירבו > % ערבו > % ערבו $> \Im^2$ letzteres viell. dem âπ. λεγ. mit Houb. vorzuz.

72. תשאות G μέμψιν, P ב.

 $8.^{1.2}$ יהרות הרים מרעהו ואהר בל־ירוק ידרוש אמדמ-סאבא יהור הרים מרעהו אהר בל־ירוק ידרוש אמדמ אמדמ יהור אמדמה
 $9^1 > a$.

Nach 39, 9 bis 40, 81 ist in \text{\$\mathbb{R}\$}^1 eine L\text{\text{\text{\$\text{u}}}\ckst{\text{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\text{\$\text{\$\text{\$\ext{\$\text{\$\text{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\exitt{\$\ext{\$\$\ext{\$\exitt{\$\exitt{\$\ext{\$\exit\\$}}}}}}}}}}} \exetiting \ext{\$\ext{\$\ext{\$\ext{\$\exitt{\$\ext{\$\exitt{\$\exitt{\$\exitt{\$\exit\{\exititt{\$\exitt{\$\exitt{\$\exitt{\$\exititit{\$\exitt{\$\exitt{\$\exit\\$\$\exititit{\$\exitt{\$\exitt{\$\exitt{\$\exititit{\$\exitt{\$\exitt{

12 > Ken. 100 P lässt ישוב זרעך ער ער ער ער ער יאסף ihre Stellen wechseln. Die Struktur des Verses wird besser, wenn man mit Mx. Bick. Bu. Du. ווי als יוו nach 12² zieht und dann גרנך (ohne יו) als Acc. loci fasst (Bu.), bzhw. גרנך (Bu.)

 $\rm Du.)$ od. לגרנך (Mx , אל גרנך Rsk.) liest. 12^1 ist das Qrē ישיב richtig.

Θ τερπομένων, Α αἰνούντων, Σ ἀγλαισμοῦ, P רננים. V struthionis. T ארגוול ברא O νεέλασ(σ)α. A אבער, O אבער, O אבער
 14^2 . החַקָּת P ביסב געם Bttch. במקח. Ob חנהם עות עות zu l.?

151. חווריה P מש און ונים.

 16^1 . הַקְשֵׁיה P הַּבְּשׁיה. Für das auffall. Masc. stehen der Inf. absol. הַקְשֵׁיה Ew. Bu , od. הקשיה Ken. 34, 111 Mx. Bthg. als brauchbare Emendd. zu Gebote — besser als הקשיה Hitz. Sgfr. Du. און 16². לריק P לריק P לריק P פֿאַס π פֿאַס π פֿאָס π אָנעה און ולי P לריק. P בערה אַנעה P פֿאָס π גערה אַנעה P פֿאָס, P אָנעה אַנעה P פֿאָס, P אָנעה אָנעה P פֿאָס, P אָנעה אָנעה P פֿאָס, P

17¹. הישה P הישה Bick.¹ (מרות אורים אורי

In LXX fehlten ursprünglich V. 13—18. Die Verse stehen s. $\times$ κ $\in$ ξ u. sind jetzt in G aus Θ nachgetragen. Mit Dill. Dill.⁴ Hatch, Bick.² Du. sind sie aus M auszuscheiden. Denn 1) fällt die äussere Form des Abschnittes aus der der übrigen Tierschilderungen heraus. 2) ist die Einfügung des "Strausses" zwischen Wisent u Ross ganz ungehörig. Man würde den Abschnitt nach V. 25 od. 30

(so Wr.) etwa erwarten. 3) wird "Gott" V. 17 in der 3. Person eingeführt.

19². דעמה G φόβον, ב κλαγγήν, Θ χρεμετισμόν. P בון δν eius hinnitum. T החקפא. Saad. الرعبة. Die Bedeut. des Wortes ist unsicher. Du. schlägt vor הקמה, das = "Mähne"(!) sein soll. ZATW 94 S. 236 Anm. 1 ist es mit عرامة "fortitudo" zusammengest.

 20^1 . התרעישנו בארבה התרעישנו בארבה התרעישנו בארבה התרעישנו בארבה המרט אומר הארבה הוא התרעישנו בארבה הארבה הוא הוא הארבה
 33^1 . הרנה הרנה להב הנית וכידון 33^2 אחרנה הרנה להב הלהב הלהב הנית להב 33^1 אויה ב 33^1 vorh.
 24^1 . ורגו ורגו G אמו לפּף אָקוֹן P אימון פוע פרעש ורגו P ברעש ורגו P בי Bick. Du. verdächtigen M, Bick P I. daf. טימין, Du gar יימין, wonach ein ולא ישמאיל ausgefallen sein soll. Bick. erg. nach יאמין יאמין ישמע קרב , nach כי קול P יעורנו ישופר verb. mit Houb. Ken. 249 בקול P Gick. Bu.

passt nicht als Objekt zu יריה. Mx Dill. vermuten Ausfall eines Stichos vor 25³. Bick.² erg. איריה מבק יחנפל בחוך nach יריה. Wr. l mit Ken. 196 יריע, vgl. auch במא מאמאלנבו. Du. ändert 24² (bei ihm 24³) (od. ברע 25³ שומר יער (ירקר u. 25³ ברע 25³ beseitigt m. E. Bu richtig dadurch, dass er 25³ als weitere Ausmalung des Schlachtbildes fasst. 25¹ halte ich für Duplette von 24².

 26^1 . יאבר G פֿסדקאפע. V $plumescit <math>\parallel 26^2$. יאבר P (יו $26^2-27^1>$ Chrys.

 29^{1} . משם הפר אכל P nur משם אבל $\parallel 29^{2}$. למרחוק עיניו יביטו > G. G πόρρωθεν οί δφθαλμοὶ αὐτοῦ σκοπεύουσιν s. % = Θ $\parallel$ למרחוק $\parallel$ PV למרחוק

30¹. אפרחו אילעו אפר עלעו אילעו אילעו וואפרחו אילעו וואפרחו אילעו וואפרחו אילעו וואפרחו יעלעו וואפרחו יעלעו וואפרחו ועלעו וואפרחו ויעלעו וואפרחו ויעלעו וואפרחו ויעלעו רם אילעו וואפרחו יעלעו וואפרחו יעלעו רם צרגל וואפרחו יעלעו וואפר וואפרחו יעלעו וואפר וואפרחו יעלעו וואפר וואפרחו יעלעו וואפן וואפרחו יעלעו וואפן וואפרו וואפרחו יעלעו וואפן וואפרו וואפר ער מון אילעו וואפן וואפרו וואפר ער ער מון אילעו וואפן וואפר וואפר ער ער מון אילעו וואפר וו

Kap. XL.

Cap. 40 incipit a 40, 6: 5 Ken.

- - 3. 2 Ken. יהוה את איוב.
- 4. In G ist V. 4 jetzt = M V. 2: τί ἔτι ἐγὼ κρίνομαι νουθετούμενος καὶ ἐλέγχων κύριον, ἀκούων τοιαῦτα $\parallel$ οἰθὲν ἄν της τοιαῦτα $\parallel$ οἰθὲν ἄν Τοιαῦτα $\parallel$ οἰθὲν ἄν Τοιαῦτα $\parallel$ οἰθὲν ἄν Τοιαῦτα $\pm 4^1$. Was dann in G folgt: ἐγὼ δὲ τίνα ἀπόκρισιν δώσω πρὸς ταῦτα (τί bis ταῦτα s. Ξῷ [bis ἄν] aber falseh) = M $\pm 4^1$ דרי $\pm 4^1$ מרו κשיבך $\pm 4^1$ שמתי למורפי $\pm 4^1$ שמתי למורפי $\pm 4^1$ $\pm 4^1$ שמתי למורפי $\pm 4^1$ $\pm 4^1$ שמתי למורפי $\pm 4^1$ $\pm 4^1$ $\pm 4^1$ שמתי למורפי
- 51. ולא אענה > G. L. daf. mit Btteh. Ährenl. 1849 S. 79 Hitz. u. v. neu. Exeg. אשנה, was durch das parallele אוסיף nötig wird || אוסיף GP 5 Ken. (5[6] Rs.) אלא P +
  - 6. 1 Ken מנסערה $\|$ איוב את יהוה > 3 Ken.
- 7^1 . גבר L. nach P גבר wie 38, 3^1 so auch hier גבר Hffm. $\parallel 7^2$. והודעני P ה
- 9^1 . ואם P 'א $\parallel 9^2$. ובקולך Bu. ובקולך unnötig. Übers. "Und mit einer Stimme במהו wie er".

 11^{1} . אפך GP Ken. 95 (הות אפך עברות אפך G מֿעְץצּנֹגסטב לּסְץְהָּן $\parallel 11^{2}$. האה > G u. ist wohl, aus V. 12^{1} eingedrungen, mit Bick². Du. zu str.; dann ist natürl. auch ו vor השפילהו zu tilgen, > GP 2 Ken.

 $12^1>P$. In Ken. 223 fehlen אבר כלדגאה און ראה כלדגאה און ראה כלדגאה און ראה כלדגאה און ראה און רא

 13^{1} . ממנם GP (יני ן 13^{2} . פניהם GPV (יני ן ופי GPV הבש בממון GPV הבש בממון 3^{1} מאנעונגן בֿעהאאָססי 3^{2} איז איז פניהם GPV הבש בממון וופי ה

 14^{1} . וגם־אני אורך אורן שורך G bloss δμολογήσω (αρα).

אשר־עשיתי > G. 15^1 ist etwas zu lang geraten, daher ע א besser zu str. — so auch Mx. Bick. Sgfr. Du. (Mx. Sgfr. str. auch noch אמר, während Wr. dies nach 15^2 zieht). Prs. 249 % έποίησα $\mathfrak{H}=4\Theta$ bei $\mathfrak{S}$ a. R.

 $16^{\rm I}>{
m P}$ Chrys. | הנהדגא > V. P hat als V. 16 nur: אוניס בון באניס

17 > Ken. 95 || 172 > Chrys. || גידי GP (ווני GP) גידי פהדו ווני GP (גידי פהדו בידי Gr nur τὰ δὲ νεῦρα αὐτοῦ, A Prs. 254 + δοπερ σχοινα א פהדו V testiculorum eius, T פהדוהי geben die richtige Auffassung von 172. Darnach richtet sich dann auch die Deutung von 171 ונכו

182. P hat als 182 nur آزاء بدارة.

21¹. P macht 21¹ zu einer Aussage über בל-הית השרה 20² ב20² אלים || באלים || Schatten PTV. G παντοδαπά δένδρα || G scheint בצה πάπυρον · · βούτομον 2 mal zu übers. P רבץ, ob M vorzuz.?

 22^1 . צאלים G δένδρα μεγάλα nach Gunk. = יסכהו G ויסרהו (פוגאים מורר) איז מיסרהו G פוגאלים G פוגאלים פרדור (פוגאים מורר) איז מיסרהו G פוגאלים G פוגאלים G פוגאלים G פוגאלי G פוגאלים G פוגאלים G באלים G פוגאלים G במוגאלים G פוגאלים G פוגאלים G במוגאלים G במוגאלים G במוגאלים G במוגאלים G

heissen "vor deinen Augen". "In die Augen greifen" ist seltsam. Nach Du. "mag dies bei kleinerem Jagdwild gebräuchlich gewesen sein". Besser wäre בעינו so Rsk. Wr. Bu. אל־פּיהו wird zu str. sein als Dupl. zu בעינו . Übers.: "In sein Maul, wer möchte es greifen" עקב dürfte nicht zu bezweifeln sein (Hitz. ינְקר, Sgfr. Gunk. ינְקר, Wohl aber ist או mit Bu. Du. in אבי zu verwandeln.

 27^{1} . אליך Bick. ^{2} קד $\parallel$ 27 ^{2} . רבות Σ Ken. 150 אליך.

 29^2 . לנערותיך G אינער הדיף האמשלוס האמשלוס האמשלוס האמשלוס האמשלוס האמשלוס האמשלוס האמשלוס האינער האין האור האינער. Aber הדיף ist nach Hch. — Rdp. nie = תור לנער. אפור עפור "ענים באפר בפור "ענים באפר עפור ענים באינער ענים באינער ענים באינער ענים באינער ווענים באפר אינער האינער ענים באפטע לנער ענים באפטע לנער ענים באפטע לנער ענים עונה עונה עונה עונה einzurücken sein.

30¹. יברון יברון יברון יברון יברון יברון איברון עברון עברון יברון דעברון איברון עברון יברון עברון יברון יברון איברון יברון איברון איברון איברון איברון יברון איברון דענין איברון דענין איברון דענין דענין דענין דענין דענין איברון דענין דענין דענין דענין דענין איברון דענין דענין דענין דענין דעניין איברון דענין דענין דעניין דעניין דעניין איברון איברון איברון איברון איברון איברון דענין דעניין איברון איברון איברון איברון איברון איברון איברון דעניין איברון איי

 $31.^{1.2}$ התמלא השבות עורו ובצלצל הגים האשו G π מע אל הגים האשו συνελθόν οὐ μὴ ἐνέγκωσιν βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ scheint bei עבות u. יד' א an Namen für "Schiffe" gedacht zu haben. פֿציפֿיץ. nach Gunk. etwa = יובילו | 312 ist von Orig. noch einm. aus Θ erg.: καὶ ἐν πλοίοις άλιέων κεφαλὴν αὐτοῦ $> \Re^1$, s. יבצ' דגים .312 | שאבה כבי: durch בש' עורו .312 P إدعزا العراب Es ist fraglich, ob V. 31 die Schilderung vom Fang des Krokodils fortsetzt, od. mit V. 30 zusammengehört. שבות lässt sich nach שבות, vgl. auch targ. אבים, als "Harpune" deuten. Schwieriger ist צלצל. @ versteht dar. "Schiffe" u. so deutet auch G שכות 31¹. Darnach Gunk. mit Änder. von שארו in היובילו u. ראשו in שארו "laden sie in Barken seine Haut, in Fischer — (דיגים Θ so früher Bttch.) Nachen sein Fleisch?" Aber V. 32 behandelt doch wieder die Frage des Kampfes, daher auch V. 31 besser darauf zu beziehen. Mx. 311 עלצל רגום ר' 312 u. 312 התמלא בש" ע' führen aus dem Zushg.

Kap. XLI.

Cap. 41 incipit a 41, 2 in 5 Ken.

 $1^!$. הוְרַחְהַלְּחִוּ (בּוֹבַה G οὐχ ἑόρακας αὐτόν > B = ? P הוְדְּלְתְּרָּ (verb. תוחלתר, Ken. 380 forte תוחלתר, Ken. 380 forte תוחלתר, אמרים הגם אל־מראיו ישל הפל אפרים הגם אל־מראיו ישל הפל עמרים מררץ 1^2 . מראיו אין אַל ביסוּ 1^2 מראיו אַל מראיו אַל ביסוּ 1^2 מראיו אַל מראיו אַל מראיו אַל מררץ מבּוּנִים אַל מראיו אַל מראיי אַל מראיו אַל מראיי אַל מראי

על יעורני בי יעורני לאראכור כי לאראכור בי יעורני G סטא אלאסטאבע אינ אָדטוּ אָסט אָלא אַרטוּ אַ אַלארטוּ אַ אַלאראבי אַ אַנוּר אַ דּיָּבּבּם P לאראבי עור אַ דּיָבּבּם P לאראבי עורני אַ אַנּבּבּם אַ עור אַ דּיָבּבּם עור אַ דּיָבּבּם עור עורני ביבּבּם אַ אַרטוּי די לפני ביבּבּם עורני עורני P ברבוני P לאראבי עורני עורני P ברבוני P לאראבי עורני עורני P ברבוני P ברבוני P ברבוני P ברבוני עורני עורני עורני P ברבוני P

7 (17) Rs. לפניו.

 3^{1} . מיP יו. $P^{3/4}=M$ ומשלם G אמו G אמו G אמו G אוי GVers 1 setzt 40, 32 fort. Verb. nach P (Ken. 380) Houb. Gunk. Bu. Cheyne תוהלתך u. str. mit Dill⁴. Bu. Du. Cheyne הוא גם als Verdopplung von ה in נכובה. — Giesebr. הוא גם - Dann ist κ nach P Σ δ θεὸς mit Hffm. Gunk. (Cheyne als א zum Objekt von ימָל (ב אמדמβמאבּד, Houb. Mx. Hffm. Gunk. Cheyne) zu machen; מֹלָא "die Furcht vor ihm" ist Subj. zu של (Hffm. [Gunk.] Cheyne). לא אכור — Gunk. מלאך יו vgl. P, Cheyne מלאך ישער – "Niemand ist so kühn" ist verdächtig, da אכור nur = "grausam" ist, wie schon Houb. bemerkt. Ob nicht לא יוכר besser wäre? Giesebr. לא אברך. Für יעורנו ו יעורנו (Bu. Cheyne) u. natürl. auch לפניל (vgl. oben T Ken. Rs.) Wr. Gunk. Du. Cheyne. In V. 3 endlich verb. יַקרמנו Du., od. הקרימו Cheyne, וישלם G Mx Wr. Gunk. Bu. Du. Cheyne u. לא הוא Gunk. Du, bzhw. לא אדור Cheyne.

 1^1 ערכון בריז בריז איז א פּגּררישט בריז איז א פּגּררישט א פּגּררישט א פּגּררישט א פּגּררישט פּגּר א פּגּרישט א פּגּררישט א פּגּרישט א פּגּרישט א פּגּרישט א פּגּרישט א פּגּרישט א פּגּרין א פּגּרישט א פֿגריעט א פֿגריעט א פֿגריעט א פֿגרישט א פֿגריישט א פֿגריישט א פֿגרישט א פֿגריישט א פֿגרייש

(st. הין) Houb. Anders Du., der V. 4 mit 3 verbindet u. יהרש in יהרש ändert.

 5^2 . בכפל GV (בו. P נפל ספען נפל ספען $\mathbb{G}$ שריון G שריון האיין $\mathbb{G}$ mit Wr. Bu. in M einzus. V oris eius. P פעריון $\mathbb{G}$ von P falsch nach $\mathbb{G}^1$ gezogen.

 6^1 . פנים P פנים — so Bu., ohne P zu berücks Aber die Thüren d. פנים sind eben der Mund (Du.).

 T^1 . אוה G τὰ ἔγκατα αὐτοῦ, A σῶμα αὐτοῦ, V corpus illius mit Houb. Boch. Mich. u. vielen neueren für M zu verwerten. P ווא גוא בוא T verb. אוה mit שו T^2 . אוה שונין T^2 . אוף מענין T^2 . אוף T^2 שונין T^2 שונין T^2 שונין T^2 שונין T^2 שונין T^2 הותם ער T^2 חגור הותם ער T^2 חגור הותם ער T^2 T^2

 8^1 . אחר באחר יגישו א $> \Re^1$. G είς τοῦ ένὸς πολλώνται s. $\Hightarrow$ א $\mathfrak{S}$ (auch 7^2) = Θ $\parallel$

 $9.^{1.2}$ איש־באחיהו ידבקו יתלכדו ולא יתפרדו איש־באחיהו ידבקו יתפקד איש־באחיהו ידבקו ידבקו ידבקו איש־באחיהו אישבא $> \Re^1$. G מעלף מֿלאַראָה מֿלאַראָה מּטיאָראָראָה אישבא
10¹. עמישתיו G פֿע πταρμῷ αὐτοῦ רעמישתו. Ob so auch M zu l.? אור ist dann Subj. zu תהל. Auf jeden Fall der Sing. עט' zu l. Sgfr. Bick.² Bu. Du. P übers. 10¹: מערבה ניסט בייבי.

ענדורי אש P 'ו $\parallel 11^2$ עמפיו von P zwei mal übers. 1) ייסאלשו P ייסאלשו P ייסאלשו P ייסאלשו P ייסאלשו P ייסאלהשו P עמפיו P ייסאלהשו P vorzuziehen P ייסאלהשו P ייסאלהשו P vorzuziehen P ייסאלהשו P ייסאלה P ייסא

 13^1 . בהלים Prs. 68, 161 Ald. vorher ω_{ς} ; verb. darn. mit Sgfr. Bu. Du. הלהט || כג' > G Ken. 157. Prs. 23 + φ λέξει = Θ .

 16^1 . נצוק כמראכן scheint Glosse zu 16^2 . 15^2 wird nach G mit Bick. ^{2} Du. zu str. u. חחחית נפלה mit 15^1 zu verb. sein.

 $17.^{1.2}$ משתו משברים משברים אלים משתו החטאו G סדף $\alpha \phi$ έντος δέ αὐτοῦ φόβος θηρίοις τετράποσιν ἐπὶ γῆς άλλομένοις | 'ΔΥΙΟ Ρ יתחטאו V et territi | יתחטאו P פסבטע עחחה. V purgabuntur | Schon Döderl. Dathe, Rsk. zerlegten משברים in משבר ים. Besser wäre ein משברי so Buhl in Ges. 12 s. שבר Bu. Mdlk. Aber "Meereswogen" u. "Helden" — so selbst noch Bu. - geben gar keinen Parallelismus. Nach 172 müsste אלים mit Mdlk. in גלים, Wellen" verwand. werden. יגורו verlangt aber ein persönl. Subjekt. Endlich ist 17, wenn gel. wird, nicht mit 18 zu vereinigen. Ich lese mit Hffm. Gunk. Giesebr. Bu. Du. 171 משי יגורו (d. i. משאַתו (d. i. משאַתו ומש[ניו ג]ברים .u. 172 mit Giesebr שלים (משאחו ג) ומש[ניו ג]ברים (das Giesebr. aus 181 משיגהו erschliessen will). Prädicat dazu ist eine Form von החת P. Phantastisch Gunk. 172: בשמי מרום. Mdlk. Gunk. יחחבאו. Du. leistet sich "Führer" אילים u. "Wachtposten" משמרים.

 $18.^{1.2}$ משיגהו חרב בלי חקום חנית מסע ושריה G έὰν συναντήσωσιν αὐτῷ λόγχαι, οὐδὲν μὴ ποιήσωσιν. Was dann folgt δόρυ καὶ θώρακα $> \Re^1$, s. $\times$ κ β $\mathfrak H$ ist $= \mathcal O$ משיגהו P בֿגַּגָל. L. nach G Ken. 180 הערבה , wozu הרב Subj. Damit erledigen sich die Verbesser. Bu. ממגניו , Du. משיאו (od. משניו), Bick.² סבונבאן (verb. אבי P חנית מסע ושריה P מיינבאן P מיינבאן P מיינבאן P מיינבאן מסע P אוריה P שריה P שריה P שריה P שריה P שריה, aber der passt

nicht neben הניה. L. nach Bttch. Del. entw. שריה ב "Pfeil" od. שריה "Wurfspiess" Hffm. Darf man für מסע viell. ישא "hält aus" (P?) emend.?

19². רקבון das ן könnte Duplette des folgenden י von und dann רקב (Bu.) zu sprechen sein.

 20^1 . יבריהנו ק דףשה מטדטי על מסדטי וויברה ביבי וויברה על יבריהנו וויברה על יבריהנו וויברה על יבריהנו וויברה על אנסטי אויברה וויברה וויברה על יבריהנו וויבריהנו
 $22-24^1 > P.$

 23^{1} . ירתיה G מֿעמלניז ישים 0b ישים Ob ישים Rsk.

251. משלו (יבעל משלו ביישלו : יבעל מיישלו : יבעל מיישלו : יבעלו : יבעל מיישלו
Kap. XLII.

- 1. ויאמר את־יהוה ויען איוב $evan\ in\ C$. In Ken. 170 haben יהוה ע. איוב die Stellen gewechselt.
- 2^2 . ידעת Rs. 610 Mx. ידעת mit G סטטע ווידעה mit G סטטע ווידעה (so auch Gr. S. 129. Hffm. Bick. ^{2} איסטע, wodurch der Parallel. mit 2^1 besser wird; zudem ist מומה in der Bedeut. "Plan" zweifelhaft.
- 4^{1} . Nach κατυσω (ἄκουσον δέ μου) G+ κύριε > Prs. 23. Auch V. 4 ist mit Mx. Bick.² Bu. Du. als Glosse zu str, vgl. 38, 3. $4^{2}> Eus$.
  - 5^1 . Nach שמעתיך $G+\tau$ ò πρότερον.
- 6^1 . אמאס G έφαύλισα έμαυτὸν καὶ ἐτάκην. Sgfr. ersetzt ממאס durch אמאס. V. 6 ist schlecht gegliedert. ונחמתי (G ۾ אַקאָם [A אָקָאָן δὲ ἐγὼ ἐμαυτὸν נמשלתי gehört nach 6^2 ; dann ist aber 6^1 zu kurz. Ken. 601 hat + יים nach 'צי vgl. 9,21.

Bu. lässt אשר דברתי ausgef. sein, Bick.² erg. vor לעתי: אמאס לעתי: אמאס cheyne will nach G unter Vergleich. von 6, 3 ein נמרצתי einfügen. Einfacher wohl ist ein Inf. absol. vor אמאס was mit Bttch. als Niq. zu spr. ist, zu erg אמס vgl. 2. Sam. 17, 10.

- 8. בעליהם G ποιήσει, P העליהם H העליהם G העליהם G אינים G אינים G Prs. (bzhw. G Prs. 248 Compl.) בי אם־פּניו G אינים G Prs. (bzhw. G Prs. 248 Compl.) בי אם־פּניו G אינים G אינים G אינים G אינים G אינים G scheint die Worte בי אם bis בכלה בלה in verkürzter, dem Sinne nach richtiger Übers. zu geben: בּוֹ שִׁחְ אָמֹף אֹנֹ מֹטֹדׁסֹν מֹדּמֹא בּסִים מֹע אַנְרָבְּיִי G Prs. 249 προς με G κατὰ τοῦ θεράποντός μου בעברי wie auch hier viele Ken. Rs.
- 10. שב אחדשבית G ηύξησεν || בעד רעהו G περὶ τῶν φίλων A C Prs. 254 + αὐτοῦ l. רעיו Houb. Du. || Darnach G ἀφῆχεν αὐτοῖς τὴν άμαρτίαν.
- 12. וששת bis בקר Prs. 110, וששת bis 13 Ende > Prs. 251.
- 13. שבענה wird von T ארבסר als Dual gef. wie שבעים Lev. $12,\ 5.$ L. שבעי wie 7 Ken. $3\ (4)$ Rs.
- 14. ימימה G ήμέραν. Hitz. vergl. gut בُבَيْש, dann wohl בי צע spr. | קרן הפוך G ᾿Αμαλθείας κέρας.

- 15. נמצאו l. nach G εδρέθησαν, Ken. 196, pr. 125 נמצאו Houb.
- 16. ππι G τὴν πληγήν $\|$ αΓΕΥΙΊ G εβδομήκοντα (Compl. $\mathfrak H$ τεσσερακοντα) G α αλιτά δὲ πάντα ἔτη ἔζησεν διακόσια τεσσεράκοντα (Prs. 253 εβδομηκοντα) ACS^2 23 Prs. Ald. ACS + O οκτω, G G ερδG G ενεάν G G ενεάν G G ενεάν G G ενεάν G ε
- 17. וימה איוב זקן ושבע ימים $> \Re^1$. G καὶ ἐτελεύτησεν bis ήμερων s. $\times$ $= \Theta$. Zu dem Zusatz, der dann in G folgt: γέγραπται δὲ bis δ Μειναίων βασιλεύς, s. $\mathfrak{S}\mathfrak{H}$, vgl. Dill ^{4} z. St.

Druckfehler-Berichtigung.

S. XIV, Z. 16 v. o. l. Schöpfung. 2, 12 v. o. \$\mathbb{R}^2\$. 6, 3 v. o. οδραν.). 18, 13 v. u. (vgl 25, 15 v. o. בשעים. 54, 12 v. u. א. 79, 14 v. u. אור. 91, 6 v. u. המעם. 109, 10 v. u. 109, 10 v. u. 120, 2 v. u. בלכם. 138, 9 v. u. str. in. 163, 1 v. o. ולכם (st. אור). 2/3 v. u. gehört אין חמבו ווא 192, 11 v. u. 198, 13 v. u. gehört אור. 198, 13 v. u. בהקו. 206, 16 v. o. πολυχρόνιοι. 208, 10 v. o. erg. P vor בבי. 223, 9 v. o. δικαιοσύνη. 237, 16 v. u.

Beer, Georg Der Text des Buches Hiob untersucht. Pocket. this mon the card remove lou 00LIBRARY UNIVERSITY OF TORONTO

Under Pat. "Ref. Index File." Acme Library Card Pocket

Made by LIBRARY BUREAU, Boston

